

GEORG OG EDV. BRANDES

BREVVEKSLING
MED NORDISKE FORFATTERE
OG VIDENSKABSMÆND

VI

GYLDENDAL

GEORG OG EDV. BRANDES
BREVVEKSLING

Udgivet af
Det danske Sprog- og Litteraturselskab
Med Støtte af
Carlsbergfondet og
Overretssagfører L. Zeuthens
Mindelegat

GEORG OG EDV. BRANDES

BREVVEKSLING
MED NORDISKE FORFATTERE OG
VIDENSKABSMÆND

UDGIVET AF
MORTEN BORUP
UNDER MEDVIRKNING AF
FRANCIS BULL OG JOHN LANDQUIST

VI

KØBENHAVN 1939
GYLDENDALSKE BOGHANDEL
NORDISK FORLAG

**FR. BAGGES KGL. HOFBOGTRYKKERI
KØBENHAVN**

INDHOLDSFORTEGNELSE

<i>Indledning</i>	IX
August Strindberg og Edvard Brandes	1
Anne Charlotte Leffler og Georg Brandes	151
Gustaf af Geijerstam og Georg Brandes	163
Victoria Benedictsson og Georg Brandes	183
Victoria Benedictsson til Edvard Brandes	285
August Strindberg og Georg Brandes	289
<i>Kommentar</i>	315

INLEDNING

Den brevsamling, varav härmed första bandet offentliggöres, vill återge den såväl ur personlig som ur historisk synpunkt viktigaste delen av bröderna Brandes' korrespondens med svenska och finländska personligheter. Den första delen meddelar brevväxlingar med författare, som voro representativa för 1880-talet. Den andra delen skall publicera den korrespondens, som huvudsakligen ägt rum under 1890-talet och senare.

Brevväxlingarna mellan August Strindberg och Edvard och Georg Brandes och mellan Victoria Benedictsson och Georg Brandes meddelas här så gott som fullständigt. I intet fall har någon uteslutning gjorts, som berör brevskrivarnas inbördes förbindelser. I den förra ha ett par uteslutningar gjorts och i den senare en enda, vilka beröra tredje person. Brevväxlingen mellan August Strindberg och Georg Brandes meddelas fullständigt, så långt breven bevarats. Likaså meddelas fullständigt, frånsett en obetydlig uteslutning, brevväxlingen mellan Anne Charlotte Leffler och Georg Brandes. Av brevväxlingen mellan Georg Brandes och Gustaf af Geijerstam har huvudparten medtagits.

Det föreliggande bandet belyser den betydelse, som bröderna Brandes i skilda avseenden haft för 1880-talets svenska författare. Den visar en gemenskap i strävan mellan svenska och danska författare, som i denna styrka varken förefunnits förr eller senare. Denna gemenskap var en ny form av skandinavism: en skandinavism, som inte hade något att skaffa med stämmingsväckande anföranden på festliga möten men var inriktad på vardagens kamp för gemensamma idéer, och vars mål inte var stärkandet av någon nordisk nationalitetstanke men segern för ett tänkesätt och för en stridande litteratur. Det var en partigemenskap och inte en nationell gemenskap. Icke dessmindre innebar den och gynnade den

en nordisk kulturgemenskap. Georg Brandes var för denna periods svenska författare den självskrivna ledande kritikern. Vad han i brev eller artiklar ansåg om dem betydde för dem mer än vad någon kritiker sade om dem i Sverige. Om Brandes sålunda var en levande makt för svenska författare, till vilken de sågo upp och till vars signaler de lyssnade, så lönade å andra sidan den 1884 grundade Politiken det unga Sverige med en stor uppmärksamhet. Aldrig ha svenska författare blivit så intresserat och ofta behandlade i dansk press som den unga svenska diktargenerationen blev det av bröderna Brandes i 1880-talets Politiken. Strindberg, Geijerstam, Tor Hedberg, Victoria Benedictsson och andra blevo där regelbundet anmälda i jämbredd med landets egna författare.

*

Den stora brevväxlingen mellan Edvard Brandes och AUGUST STRINDBERG (1849—1912) ger en åskådlig och detaljerad bild både av tidens litterära förhållanden och av den betydelse, som Edvard Brandes haft i Strindbergs liv. Strindberg har aldrig haft en samtidigt så inflytelserik, begåvad och verksam vän som Edvard Brandes. Breven ge ett viktigt bidrag till den senares karakteristik. De visa honom i hans mest sympatiska egenskaper som bundsförvant under 1880-talets mödosamma år, då den politiska och litterära radikalismen kämpade sig fram i en snål och ihärdig motvind. Man erfar Edvard Brandes' fasta vilja, hans pålitlighet, hans klokhet, hans verksamma och oegenlyttiga välvilja mot en meningsfrände: en rad manliga egenskaper. Han är en partiman, men han visar en partimans bästa egenskaper, och bland dem icke minst förmågan att disciplinera sig och att underordna sina personliga känslor under hänsynen för viktigare mål.

Detta drag framträder vid en jämförelse mellan vardera brevskrivarens förhållande till den andres litterära verksamhet. Om Edvard Brandes icke var en stor författare, så hade han som kritiker en rik och insiktsfull uppskattning av Strindbergs konstnärliga geni. Han uttrycker i breven gång på gång sin beundran, blandad med lika uppriktigt uttryckt kritik, för Strindbergs nya verk, han skriver recension på recension, varma, kloka, talangfulla artiklar, för att i Danmark utbreda Strind-

bergs rykte. Men detta Edvard Brandes' intresse för Strindbergs dikt-konst motsvaras icke, såsom brukar begäras vid en litterär vänskapsförbindelse, av något Strindbergs intresse för Brandes' samtidigt utkommande dramer. Strindberg ägnar dem i allmänhet en sval och flyktig uppmärksamhet och visar sig i ett fall kärvt avvisande. Han skriver 6 april 1887, då han tackar för mottagandet av stycket *Kærlighed*: »Du har varit rättvis och blivit slapp! Rättvisa synes vara ett matematiskt begrepp bara, som ej har någon tillämpning i livet och på scenen. Hur skulle det gått med Dockhemmet, om Helmer fått lite rättvisa? Hur med Gengangere om herr Alving fått leva och säga publiken att frun ljög på honom? Nej, beskyll dem bara; svärta dem; skäll ner dem, så de inte ha en ren fläck — det är dramatiskt. Ja det där ger du fan! Det var emellertid en psykologisk villa i din pjäs. Den var ovanligt lång, men verkade ändock icke utförd!» Även om Brandes frändrog Strindbergs subjektiva inställning i kvinnofrågan, och Strindbergs dramatiska estetik, som påminner om en nutida berömd politikers program för agitationstekniken, kunnat intressera honom som diskussionsinlägg, så är det icke roligt för en författare att höra, att hans nya verk är »slappt«. Men Brandes visade ingenting av en poets ömtåliga nerver och skriver i nästa brev, att han ingått överenskommelse med direktör Hunderup om uppförande av ett av Strindbergs dramer, som skall inbringa denne 500 kr. i antagningshonorar och 4 proc. av bruttoinkomsterna.

Det var bland danskar Edvard Brandes, som upptäckte Strindberg. Han arbetade åtskilliga år för att skaffa Strindberg rykte och marknad i Danmark. Det är en lång historia, som man i detalj kan följa i breven. Brandes inledde korrespondensen 21 juli 1880 med att sända Strindberg ett tack för »Röda Rummet«. Han ser i Strindberg en framtida väckare och ledare för svensk och nordisk litteratur och manar Strindberg att själv hysa denna ambition:

»De er den Mand, som skal vække Sverigs Literatur, som skal være Fører for den nye Tid. Deres Kraft og Vilje er ikke ringere end en Bjørnsons eller Ibsens, Deres Uddannelse langt større, om kort Tid vil Deres Navn ogsaa nævnes ved Siden af det bedste som nordisk Literatur besidder. Og dette vil give Dem en Autoritet, som De maaske træn-

ger til, og en Energi, som De i Øjeblikket ikke engang ønsker. Noblesse oblige!»

Strindberg översatte och fick uppfört på Kungl. Teatern i Stockholm Brandes' skådespel *Lægemidler*. Förbindelserna avbrötos sommaren 1882 med anledning av Strindbergs antisemitiskt färgade kapitel Moses i hans samhällssatir »Det nya riket«. I känsla av sakens ömtålighet underrättade Strindberg Brandes på förhand i saken och gör gällande att det icke var mot judarna i och för sig han vände sig men mot »våra servila, ordenshungriga« judar, som med penningens makt arbetade i reaktionens tjänst. Brandes svarade med det märkliga brevet av 13 sept. 1882, som rörande denna angelägenhet slutar med dessa ord: »Jeg haaber til Jahveh, at din Bog maa være en fri Aand som Din værdig. Jeg kan næsten ikke tro det modsatte. Men qui s'excuse s'accuse og Du har gjort mig bange.« Brandes återsände Strindbergs presentexemplar av »Det nya riket«.

Likväl medförde den härmed inträdda tystnaden inga personligt ovänliga känslor hos någon av parterna. I första numret av *Politiken* 1 okt. 1884 införde Brandes en lång sympatisk artikel om Strindbergs Svenska öden och äventyr. Strindberg skrev i den radikala tidningen *Tiden* 16 dec. 1884 en förklaring »Mitt judehat«, där han vidare utvecklade den i brevet för två år sedan till Brandes intagna ståndpunkten men samtidigt yttrade sig mer positivt om judarnas kulturella mission i Europa. Vissa judar hade genom konservatism och anslutning till patriotiska fördomar kommit i en falsk ställning. Men judens rätta mission i Europa var att vara europé. Detta hade i Danmark bröderna Brandes förstått. De hade »med stor fara och stort mod kastat sin skeva ställning och introducerat europeisk kultur i ett stagnerande nationellt självavguderi.« Att hissa ren flagg som europeer var judens stora uppgift i Västerlandet. »Han har intet fädernesland, han har vandrat i alla länder, har hållit sig fri från alla nationella trånga fördomar, är obunden av dynastikristendomens försoffande dogmer, är bror med alla folk, talar alltid ett kulturspråk, har släktingar i alla Europas stater. Detta är en förmånlig ståndpunkt och har verkligen gjort juden i genomsnitt till ett intelligent, kanske Europas intelligentaste folk.« Edvard Brandes läste denna artikel och

återupptog efter ett halvår förbindelsen med Strindberg med ett brev 9 juni 1885: anledningen var att han ville anmoda Strindberg att under-teckna en inbjudan till ett minnesmärke över J. P. Jacobsen.

Härmed inleddes det kamratskap, som under fyra år framåt skulle ge Strindberg ett viktigt stöd. Det var just under de år, då efter Giftas-processen hans relationer till Sverige voro mest elakartade. Edvard Brandes bidrog att möjliggöra hans ekonomiska existens under dessa år. Han gjorde honom till medarbetare i Politiken. Strindbergs Fabler och första avdelningen av Bland franska bönder publicerades jämte åtskilliga av hans artiklar första gången i Politiken. Några av dessa saker, särskilt Franska bönder, hade knappast för tidningen något journalistiskt intresse, och Brandes har också haft motstånd från Hörup att övervinna för att få in dem. Röda Rummet publicerades i Politiken som följetong. Men framför allt skaffade Brandes Strindberg förläggare för en rad av hans arbeten i dansk översättning. Bland annat utkom på danska under dessa år Röda Rummet — efter publicerandet i Politiken —, Utopier, Svenska öden, Tjänstekvinnans son, Hemsöborna, Skärkarlsliv, Mäster Olof, Gillets hemlighet, Herr Bengts Hustru (de tre skådespelen i ett band under titeln Tre Skuespil), Fadren, Fröken Julie. Några av Strindbergs verk utgavos först på danska: Creditorer (Fordringsägare) och Tschandala 1889. Större delen av Strindbergs produktion till dato blev sålunda översatt. Icke utan skäl skriver Brandes med tillfredsställelse på nyårs-afton 1886: »Det gamle Aar har gjort Dig svært kendt i Danmark. For sex Aar siden, da vi begyndte Bekendtskabet, var Du en fremmed Fugl — og nu læses Du og omtales og nedrakkes og roses ganske som det maa være.«

Edvard Brandes läste Strindbergs Fadren i manuskript och hälsade det som ett genialt verk. »Jeg beundrer det højlig. Replikerne er fortrinlige, Stigningen straalende, Interessen dyb og stærk. Var Du blot ikke monoman! Det vil sige, var blot Laura ikke som Kvinde alene, som Species eller rettere Genus — ond, skadende, Skurk! Hvor er Forklaringen af hendes Adfærd? Kun i din misogyne Karakter. Ak, blot med nogle

Linjers Motivering af hendes Natur, med nogle Strygninger hist og her — hvilket genialt Værk!» (29 maj 1887).

Vid flera tillfällen riktade Edvard Brandes i sina anmälningar en manande erinran till Sverige om den orätt, som dess press och publik i samtiden gjorde Strindberg. I sin anmälan av Hemsöborna skrev han 15 april 1888:

»Forhaabentlig vil Misforstaaelsen mellem Sverig og dets største Digter svinde, og vort Broderland vil forstaa hvilken ejendommelig og befrugtende Aand det ejer i den endnu altid for hans Landsmænd ungdommelige Radikale. Dette at Sverig nu lader ham i Stikken ved en taus Medviden mellem Presse og Publikum er dog altfor dumt. Men særlig dumme er de Forlæggere, som ikke nu tager Strindberg i Entreprise. Om et Par Aar vil han være den sikreste Mand i den nordiske Literatur; hans Neg vil rejse sig paa Marken og blive staaende, medens alle Smaanegene rundtomkring bøje sig ned imod Jorden.«

Med denna kampanj för Strindberg och de förbindelser han förmedlade mellan Strindberg och danska översättare och förlag blev Brandes också den indirekta orsaken till att Strindberg bosatte sig i Danmark. Han stannade där ett och ett halvt år. Den närmaste anledningen till att han bröt upp från Lindau i Bajern var direktör Hunderups uppförande av Strindbergs Fadren på Casinotheatret: denna styckets urpremiär ägde rum 14 nov. 1887. Vilka trassliga ekonomiska och äktenskapliga förhållanden Strindberg än levde i under denna tid, så omfattar den dock en av de stora produktionsböljorna under hans bana. Han skrev nu — utom En dåres försvarstal — Skärkarlsliv, Fröken Julie, Fordringsägare, Tschandala och några enaktare (Paria, Den starkare), författade med hans blivande försöksteater för ögonen. Edvard Brandes trodde inte på denna, då han ansåg företaget illa förberett, vari ju också utgången gav honom rätt. Denna Brandes' kritik orsakade lossnandet av förbindelserna mellan Brandes och Strindberg, och företagets misslyckande medverkade till att Strindberg i april 1889 återflyttade till Sverige. Skilsmässan från Brandes skedde dock utan någon fientlig brytning, såsom man ser i brevväxlingens slut. Ett år därefter sänder Strindberg i brev

till Georg Brandes (22 april 1890) »hälsningar till Edvard, som jag hann trötta ut«.

Att döma av ett senare uttalande av Strindberg har den personliga samvaron i Danmark icke gestaltat sig fullt lika tvångsfri som brevväxlingen. I en artikel i Politiken 22 jan. 1912 (Saml. skr. 53) skriver han om sin samvaro med Brandes vid denna tid: »Edvard var då, som han själv kallade sig 'Danmarks mest förhatade man', emedan han ledde oppositionen i riksdagen. Dagligen stucken och sliten var han naturligtvis bitter och alltid i försvarstillstånd, med taggarna utåt. Jag var för romantisk för honom, och han log så gott åt mina utopier. Alltför skeptisk, även för mig, kunde någon hjärtlig förtrolighet icke uppstå, men hans dörr stod alltid öppen för mig och hans tålmod att höra på mina klagovisor var oändligt.«

Breven ge en bild, så åskådlig som en filmupptagning, av Strindbergs lynne och av hans situation under dessa utlandsår. De äro det brådskande och ofta det beträngda ögonblickets barn. Penningnöden är konstant. Små artikel- eller bokhonorar, som han ropar efter, räcka aldrig till mer än lindring för stunden. Värst var nöden på vintern 1888 i Klampenborg och Taarbæk, då hyresvärden och slaktaren pockade på utebliven betalning, då han ej har råd att köpa böcker och tidningar och han sänder till Brandes Brockhaus' konversationslexikon, sitt »husvetande«, till försäljning på antikvariat. Likväl hindrar icke denna beständigt oroliga, stundom snart sagt olidliga situation Strindberg till samling kring det ena intensiva konstnärliga verket efter det andra, verk, som skulle bli klassiska i svensk litteratur och grunda hans europeiska rykte. En påfallande disproportion gör sig i breven gällande i Strindbergs diskussion av sina alster. Struntsaker som hans Stockholmsbrev till en fransk tidskrift bli föremål för långrandiga förhandlingar men om sina betydelsefulla verk är han ganska tystlåten. Fadren, som han sänder Brandes, föranleder den reflexionen, att han »sätter den själv högt nog, men jag har tyvärr numera bara en meningvän i det fallet — mig själv«. Hemsöborna, som han sänder Edvard Brandes 14 dec. 1887, kallar han »en bok om ingenting«, och uppger samma dag till Georg Brandes, att den är »en tarvlig bok, skriven under ledsamma stunder för att roa mig«. Den

älskvärda samlingen Blomstermålningar och djurstycken, av Georg Brandes högt uppskattad (jfr. br. 4 jan. 1889) omnämner Strindberg som »en ny skitbok om aborrffiske«. Strindbergs egen uppskattning av sina verk stod inte alltid i överensstämmelse med halten av hans poetiska inspiration. Långt högre än sina skärgårdsskildringar sätter han sin dramatik. Han uppskattar sitt svaga drama Marodörer (3 dec. 1886) men kallar den förträffliga Skärkarlsliv »en sorglig bok« (4 sept. 1888). Uppenbart är att dramat var hans högsta ambition. Säkerligen med avseende på de planerade dramer, som han sedan skrev under sommaren (Fröken Julie, Fordringsägare) skriver han 30 mars 1888: »Nu har jag börjat studera min konst, och ämnar ta den på allvar. Förr var den bara lek och vapen.«

Edvard Brandes rönt inga missräkningar om Strindbergs poetiska geni; det beredde honom alltjämt överraskningar och han upphörde inte att erkänna det. Men däremot fick han erfara en desillusion om hans praktiska förmåga och målmedvetna handlande. Hans hopp att Strindberg skulle bli en andlig ledare för den skandinaviska kulturkretsen uppfylldes icke.

I ett av sina sista brev ger Brandes honom denna karakteristiska admonition: »Du kunde underkastet Dig disse tre smaa Lande, hvis Du havde anvendt Dit Talent med Klogskab. Du kunde endnu blive en mægtig Mand, en Potentat — men du foretrækker at følge dine Kapricer og da farvel Magt og Penge.« Brandes förstod ej fullt intensiteten och ensidigheten av Strindbergs karaktär av inbillningsmänniska. Han beräknade icke att Strindbergs geni sög näring av de lidanden och affekter, som samtidigt gjorde ett uthålligt planmässigt handlande för honom omöjligt. Strindberg visste själv rätt gott besked om sin diktnings villkor, sin styrka och sin svaghet. Därför tog han också ett sådant tillfälligt misslyckande i yttervärlden som hans försöksteaters fiasko som en bagatell. I ett visst viktigt avseende, nämligen i fråga om nederlag, hade Strindberg ett lätt sinne; hans självkänsla stördes ej därav. I början på 80-talet skriver han till Brandes, att han har ett litet parti, men han hyser en reservation därvid, ty »ensamheten — ensamheten gör produktiv«. Då Fadren 1890 skulle uppföras i Berlin, ber redaktören för en Berlinertidskrift honom genom Ola Hans-

son skriva en artikel som reklam till uppförandet om sig själv och sina litterära mål, men Strindberg, som är upptagen med annat, nekar: »Säg att August Strindberg ist ein Sonderling som tycker det är roligt att spelas, men ger fan i hur det går. . . . Om sitt författeri och dess mål vet han ingenting, ty hans dikt växer fritt i hans huvud som druvor eller mögel.« (August Strindbergs och Ola Hanssons brevväxling, 1938, s. 105). I grunden kände han sig, som han sedan skriver, då han i dikten Sångarlön ser tillbaka på sin föregående ostadiga existens, som en sångare, som sjöng och vandrade och vars liv på detta sätt gick, »fast mest på hank och tallriken ibland fick cirkulera«. Någon skada tog hans sinne icke av detta slags bedrävelser. Därtill var hans självkänsla för stark. Medan katastrofer och människor skiftade i hans historia, blev han trogen sin bestämmelse som diktare. Men denna bestämmelse förde honom på andra banor än den av andlig partihövding, som den kloke och behärskade Edvard Brandes hade hoppats på för hans del, då han skrev honom till i 80-talets början.

*

Den lilla brevväxlingen mellan ANNE CHARLOTTE LEFFLER (1849—1892) och Georg Brandes har sitt intresse därmed att den på ett betecknande sätt visar hur Georg Brandes ägnade unga författare, som sökte hans omdöme, ett tålmodigt intresse och gav dem kloka råd. De kunna med utbyte läsas av författare än i dag, i synnerhet sådana, som skriva med tendens. Brandes manar fru Leffler vårda sig om den konstnärligt skildrande och den psykologiska framställningen. Då han säger henne, att när hon vill skildra något ohyggligt, så får hon inte skriva detta ord 4 till 5 gånger på sidan, men hon skall söka framkalla olyckans stämning, medan om hon nämmer ordet, så är trolldomen bruten, så ger han exakt samma råd som Alexander Kielland till sin syster, då hon skulle skriva en polemisk tidningsartikel: hon skall icke nämna ordet »rätt« som epitet på motståndarens uttalande, men skildra det så att ordet faller läsaren själv på läpparna: framställningen verkar starkast, när de yttersta orden ligga gömda inne i den som glödande kol. Fru Leffler följde icke i tillräcklig grad Georg Brandes' anvisningar.

*

Brevväxlingen mellan Georg Brandes och GUSTAF AF GEIJERSTAM (1858—1909) ger också en bild av Brandes i hans roll som beskyddare och uppmuntrare av den unga realistiska skolan i Sverige. Geijerstam var den av de manliga svenska författarna under detta tidsskede, som kom att stå Brandes närmast. Som propagandist för den nya skolan och dess meningar särskilt i sedlighetsfrågan nådde Geijerstam sin kulmen 1887 med sina föredragsserier i Hälsingfors, Kristiania och Köpenhamn. Reklamen för hans föredrag i Köpenhamn skötte Politiken med energi, och Georg Brandes själv skrev referatet över hans föredrag i sedlighetsfrågan. Rörande denna brevväxling, vars litteraturhistoriska intresse är mer framträdande än dess personliga, hänvisas i övrigt till kommentaren.

*

Några brev från VICTORIA BENEDICTSSON (1850—1888) till Georg Brandes ha tidigare varit offentliggjorda, nämligen de, som hon själv före avsändandet avskrivit. De övriga publiceras härmed för första gången. Ävenledes publiceras härmed genom tillmötesgående av Ernst Ahlgrenarkivet i Lund för första gången samtliga Georg Brandes' brev till Victoria Benedictsson, vilka hittills varit otillgängliga.

Denna olyckliga förbindelse har genom de publicerade dagböckerna och breven, genom Lundegårds roman Elsa Finne, byggd på dagboken, genom allehanda reflexioner, gjorda av Ernst Ahlgrens levnadstecknare, redan blivit så offentlig, att det får anses nödvändigt med hänsyn till en sann uppfattning av båda de dödas minne, att det autentiska material, som i första hand belyser deras förbindelse, i dess helhet framlägges.

Brevväxlingen visar, hur Victoria Benedictsson genomgående har varit den aktiva parten i denna vänskapsförbindelse, som antog en erotisk karaktär, hon har genom brev och genom att regelbundet infinna sig i Köpenhamn, var gång Brandes började en föreläsningsserie, alltså på nytt återupptagit ett umgänge, som från hans sida när som helst kunde falla. Georg Brandes har till henne icke skrivit ett enda kärleksbrev. Han har i sina brev aldrig givit henne falska förespeglingar om sina känslor. Hans ton till henne är alltid dämpad och vänskaplig.

Visserligen har han heller aldrig avvisat henne och hennes besök i Köpenhamn. Sin reservation i förhållande till henne har han alltjämt bibehållit genom att fortfarande iakttaga De-tillalet, även sedan deras förbindelse en kort tid på senhösten 1887 antagit en intim karaktär. Detta uppförande sårade djupt Victoria Benedictsson. Hon skriver i ett offentliggjort parti ur ett tillämnat brev till Georg Brandes: »detta 'Ni', som är mig ett slag i ansiktet, därför att det ställer mig i rang med någon liten syfröken, som man smeker under 'du' och kastar bort med ett 'ni'« (Dagboksblad och brev, II, 1928, s. 369).

Victoria Benedictsson hade längtat att sammanträffa med Georg Brandes. Hon skriver i sin dagbok, då Lundegård i sept. 1886 hade förmedlat ett sammanträffande: »Min ivrigaste, hemligaste önskan förekommen! Hjärtat bultade. Åh, jag var så glad. Nu fanns det bara ett bekymmer, att detta endast skulle vara ett förhastat ord och att han skulle utebliva. Jag var i humör igen.»

Det kan icke vara tal om att se hennes besvikelser i denna förbindelse som en huvudsaklig anledning till hennes självmord. Hur labil hennes livsstämning var framgår tydligt av, att hon tänkt beröva sig livet efter Edvard Brandes' kritik av Fru Marianne (Politiken 25 juni 1887). Inom pressen i övrigt var Fru Marianne hennes största framgång. Efter återseendet med Georg Brandes på hösten återvänder hon till sina självmordstankar. Hon motiverar dem med tvivlet på sin konstnärliga arbetsduglighet: »Den samme Kamp imod Selvmordet, som jeg stred i Foraaret, har neppe ophørt for en eneste Dag, thi Haabet om at nogen-sinde kunne gjøre et godt Arbejde fik sit første Stød den Gang. Saa længe jeg havde dette Haab kunde intet knække mig helt, nu kan det ringeste Vindpust gjøre det.»

Hur hastigt skiftande emellan livslust och livsleda, allt efter hennes hälsotillstånd och upplagdhet för arbete, hennes stämning är under denna tid och detta oberoende av hennes förhållande till Brandes, ser man av hennes dagboksanteckningar och hennes brev till Ellen Key (i Dagboksblad och brev). 8 nov. skriver hon: »Ingen glädje är som arbetets! Jag skrev igen efter veckors överksamhet.» 10 nov. heter det: »Slutade min pjäs i utkast. Förtvivlan. Tomhet. Såg eller hörde Loreley. Över beskriv-

ning eländigt.« 2 dec. är hon lycklig: »Jag är lugn, lycklig, harmonisk och upptagen av tanke på arbete.« Denna sinnesstämning varar några dagar. 8 dec. är hon »lycklig, nöjd och glad.« 13 dec. är hon »på randen av självmord igen«. 8 jan. 1888 begår hon genom att intaga morfin ett självmordsförsök.

Även detta brevmaterial tillåter icke något fullständigt eller detaljerat omdöme över vad som tilldragit sig i utvecklingen av denna förbindelse. Några mer allmänna reflexioner må det vara grund till att uttrycka. Det frapperar att Brandes lät en kärleksförbindelse fullbordas, sedan han dock tidigare omkring 1 juli samma år inför reaktionen mot broderns recension måste ha sett hur sjuk denna människa var, som närmat sig honom, och då han därjämte icke hyste motsvarande känslor för henne. Brandes' vacklande hållning, hans oförmåga att säga nej låta sig icke förklaras, om man icke antar, att han dock känt både en dragning till henne och en tillgivenhet för henne. Denna sista är i alla händelser omisskännlig. Brandes ville uppmuntra hennes självtillit och arbetslust och är tillfredsställd, när det går framåt med dem: »Gjør Gavn og udvikle Dem«, skriver han 12 sept. 1887 och i följande brev: »Lev vel, vær ved frisk Mod; Deres Humør synes allerede at have bedret sig mærkeligt. Det er mig en Glæde at se det.« Hur motsägande hans hållning till henne är, framgår av att just vid den samvaro, på hösten 1887, som en kort tid förde dem nära varandra, samtidigt ett genomgående motiv i hans handlingssätt är en strävan att lösgöra henne från honom. 15 nov. 1887 skriver Victoria Benedictsson uppriktigt till Ellen Key: »Om du blott kunde se, hur vackert hans handlingssätt är! Hur fri han vill jag skall vara, hur varsamt han vill hjälpa mig att lossa alla dessa trådar, som bundit mig till honom.« Hon blir förälskad i själva hans bemödanden att lösgöra henne från sig.

Ett frånstötande drag i Victoria Benedictssons uppförande är hennes strävan att göra litteratur av sin samvaro med Brandes, att ej utan en blick på eftervärlden göra avskrifter av några av sina mest upprädda brev till Brandes — som också efter dessa avskrifter publicerats — och att genom testamentrandet av sina papper till Axel Lundegård förbereda ett monument av sig själv som en tragisk kärlekshjältinna. Hur bestämd hennes vilja i detta avseende var framgår av hennes sista ord i

avskedsbrevet före hennes självmord 22 juli 1888 till Axel Lundegård: »Förstör icke mina privatanteckningar. G. B. skall troligen be om det, men det får icke ske. Hvert ord är sanning och den sanning jag kan besegla med min död bör också han ha mod att stå för.« Dessa ord förlora en del av sin auktoritet, när man betänker att det var Victoria Benedictsons passion, som hela tiden uppehållit förbindelsen med Georg Brandes och att vilka fel han än samtidigt begått, han likväl visat en genomgående och för henne mycket tydlig strävan att upplösa hennes känslor och att avveckla deras förbindelse. Dessutom är själva hennes resonsemang falskt. Eftervärlden eller den offentliga meningen är ingen av samhället tillsatt domare över enskilda kärleksförbindelser, inför vilken man är förpliktad »att stå«. Kärleksförbindelser ingås och utvecklas icke under den förutsättningen att man offentligt skall stå för vad som tilldragit sig. Den ena parten kan ha en helt annan mening än den andra i fråga om det överhuvud är passande att meddela intima drag ur privatlivet till offentligheten. Även den mest tadellösa man eller kvinna har rätt att opponera mot ett sådant anspråk från den andra parten, vilket icke ingått i kontraktet.

Likväl bör icke sista ordet ges åt denna betraktelse. Detta Victoria Benedictssons anspråk var också ett uttryck av sjukdom. I hennes försök att litterärt gestalta sina erfarenheter lågo hennes ursprungliga författaraspirationer. Men hon var för psykiskt utmattad för att härvid kunna särskilja sina subjektiva känslor och sin drift till objektivt gestaltande, sin enskilda besvikelse och sin konstnärliga ambition. Både som människa och som konstnär var hon en av de ärligaste människor. Men hennes sinne var mot slutet för obalanserat för att hon skulle alltid kunna överblicka de verkliga motiven till hennes bortgång. Vad hon i sina sista rader skriver till Lundegård stämmer icke med vad hon eljes tidigare skrivit om den bristande arbetsförmåga och den melankoli, vad hon kallat »den stora tomhet«, den »osynliga trollbörda«, som gjorde henne livet för tungt.

De känslor hon hyste för Brandes äga en värme, som griper. I dem flammade hennes runt omkring ödelagda livslust upp. De voro det väsentliga av vad hon ännu ägde av friska känslor. Huruvida i annat

lyckligt fall dessa känslor hade kunnat läka henne och förjaga hennes trollbörda, är en fråga, som ingen kan besvara.

*

Edvard Brandes anmälde i Politiken under 1880-talet STRINDBERGS huvudsakliga verk. Georg Brandes övertog av någon anledning två mera problematiska: Giftas II och dramat Kamraterna. Båda dessa artiklar äro rörande det föreliggande verket avgjort reserverade men behandla samtidigt Strindberg som banbrytande författare med utpräglad uppskattning. Strindberg är trots kritiken mycket nöjd med Georg Brandes' recension av Giftas II, såsom man ser av hans brev till Edvard Brandes 3 jan. 1887. Även recensionen av Strindbergs Kamraterna 28 april 1888 tillkännager trots kritiken avsikten att bereda mark för Strindberg i Danmark. Den slutar med följande vädjan: »Men den danske Læseverden bør gjøre sig bekendt med det (stycket). Efter at Sverig har behandlet Strindberg som var de Værker Udskud af den svenske Literatur, der i Virkeligheden er dens mest levende Frembringelser, vil det altid bevise at vi staa et lille Trin højere i Kultur, dersom vi roligt kan vurdere, hvad man i Nabolandet blot kan sammensværges sig imod.«

Strindberg gjorde Georg Brandes' personliga bekantskap i november 1887 i Köpenhamn. I sin Levned III meddelar Brandes, att han av Strindberg anmodats att lämna bistånd till iscensättningen av Fadren på Kasinotheatret. »Skuespillerne forstod jo oprindeligt ikke stort deraf. Men efterhaanden fik jeg Alt omordnet, som jeg vilde have det, saa Personalet med temmelig svage Kræfter ydede et godt, undertiden fremragende Arbejde.« Om sitt intryck av Strindberg skriver Brandes vidare: »Strindberg viste sig alvorlig, originalt begavet og i Samtale simplere end jeg havde troet; men han var ikke mundtlig berigende, og jeg tørstede efter det berigende.«

Strindberg hyste för sin del respekt och förtroende för Brandes, såsom man ser av breven. I den ovannämnda artikeln i Politiken 22 jan. 1912 omtalar Strindberg, att han råkat Georg Brandes blott få gånger men att han ägde »en medfödd människovänlighet«, som gjorde att man i det

personliga umgänget kom honom närmare än brodern Edvard. »Men riktigt nära kom jag aldrig, ty det fanns ett hemligt program, problemdebatten, poesien som tjänare, icke som Herre, Pegasus im Joche, m. m., vilket emellanåt steg upp som en mur emellan oss. . . . Men jag måste erkänna att programmet icke alltid tillämpades, föll i glömska, och icke alls utövade något farligt tryck, ty Georgs intellekt var smidigt och mottagligt för allt som var skönt i formen.«

Brandes' huvudsakliga betydelse för Strindberg har efter intrycken i ungdomen varit den, att han gjorde Strindberg bekant med Nietzsche. Härom ger brevväxlingen upplysning och den har däri sitt förnämsta intresse. Första gången Brandes för Strindberg nämnde Nietzsches namn och uppmanade honom att läsa honom har säkerligen varit den söndags-eftermiddag i april 1888, då Strindberg ensam satt på Kongens Nytorv och Georg Brandes, som kom förbi, satte sig ned hos honom och språkade en timme. Strindberg berättar om detta möte i brev till Edvard Brandes 4 sept. 1888. Det bör ha varit vid detta tillfälle Brandes sagt till Strindberg: »Nå, Strindberg, Ni som hatar de små, Ni skall väl tycka om Nietzsche« (Strindbergs brev til Georg Brandes 22 april 1890). Denna datering stämmer med att Strindberg, som H. Ahlenius erinrat (Georg Brandes i svensk litteratur, s. 328) i brev til Heidenstam 19 maj 1888 uppmanar Heidenstam att köpa Nietzsche: »Där står allt att läsa«. För övrigt har Strindberg säkerligen tagit del av de långa referat av Brandes' Nietzscheföreläsningar, som stodo i Politiken i april 1888. Några år senare har emellertid Strindberg i ett meddelande »Mitt förhållande till Nietzsche« uppgivit att det var på sensommaren 1888 som han »genom Georg Brandes får göra bekantskap med Nietzsche, vilken av Brandes rekommenderas mig som en frände, och det första inflytandet härav kan spåras i företalet till Fröken Julie och novellen Tschandala, där min nya ståndpunkt funnit sina stöd i Jenseits von Gut und Böse (1886), Zur Genealogie der Moral (1887), Menschliches, Allzumenschliches och Götzendämmerung (1889). Hans förnämsta arbete: Also sprach Zarathustra har jag aldrig läst.« (Saml. Skr. 54). Denna uppgift kan synas stämma med uppgiften i nyssnämnda Strindbergsbrev av 4 sept. 1888, att han före bekantskapen med Nietzsche avslutat Skärkarlsliv. Den sista och största

novellen i Skärkarlsliv Klockaren på Rånö blev emellertid färdig först 2 juli 1888. Det är möjligt att Strindberg gjort den närmare bekantskapen med Nietzsche först efter avslutandet av detta arbete. I så fall har studiet av Nietzsche pågått samtidigt med författandet av Fröken Julie och Fordringsägare och med utvecklandet av äventyret med tattaren Hansen på gården Skovlyst ved Holte; det kunde då antas att den stegrade självkänsla, som den samtida läsningen av Nietzsche ingav honom, influerat på hans uppförande mot tattaren. De olika dateringarna av den första bekantskapen med Nietzsche kunna sålunda förenas så, att Brandes väl i april — Brandes började sina föreläsningar om Nietzsche 10 april — hänvisat Strindberg till Nietzsche men att Strindbergs mer ingående studium av hans skrifter börjat först på sommaren 1888.

Det nämnda mötet med Brandes på Kongens Nytorv har emellertid stannat i Strindbergs minne. I artikeln i Politiken 1912 erinrar han sig en annan del av detta samtal. Han berättar följande:

»Jag minns en dag på min sista tid, då jag bodde på landet utanför Köpenhamn. Jag hade rest in 'för att finna en människa'. Men när jag ingen fann, blev jag sittande på en bänk på Kongens Nytorv.

Ensam med mina tunga tankar väcktes jag av en vänlig stämma: 'Nå, men vad gör De så här?' — Det var Georg! — 'Jag sökte en människa, men fann ingen!' — 'Men kom så hem med mig!'

'Hem,' det ägde jag själv, och det var icke det jag sökte; gjorde undanflykter, och den vänlige mannen satte sig ner och språkade. I fonden syntes Det Kongelige Teater med Oehlenschläger och Holberg. Jag kom då att säga: 'Där sitter min ungdoms skald, Oehlenschläger.'

— Nej, bevare oss! Det var ju ett barn.

— Jaa, men så har jag drömt mig poesien, naiv, fastän jag kommit långt från barndomen. Men jag hoppas komma igen. (Jag skrev då på 'Klockarn på Rånö' och hade utgivit 'Hemsöborna', min brytning med den rena realismen, före 1890 års påstådda svenska renässans.) Därpå fortfor jag:

— Men jag har en annan dansk diktare (utom H. C. Andersen), som utövat det djupaste inflytande på mig: Sören Kierkegaard, som ni skrivit

så sympatiskt om. Hur kan ni såsom Hädonist (Livsglädjen) förstå den lidandets religion, som Kierkegaard bekänner?

(Här måste jag samvetsgrant avbryta, ty jag minns icke svaret.)«

Då Brandes var på besök i Stockholm 1906, berättades att han skulle ha stannat framför Richard Berghs målning av Strindberg och efter någon begrundan sagt: »Han er maaske mere genial end jeg men der er mere Sammenhæng i mit Ansigt.« En maning till enhet och beständighet i åskådningen ger Brandes Strindberg i sitt brev av 20 april 1890: »Vi kunne jo ikke for at vi udvikle os, men vi have en Art Pligt eller hvad jeg skal kalde det — jeg lider ej det Ord Pligt — til at bringe den størst mulige Enhed i vort Liv og vore Tanker for ikke at forvirre de Læsende.« Edvard Brandes hade riktat en liknande kritik mot Strindberg, varvid han mer tänkte på målmedvetenheten och konsekvensen i det praktiska handlandet. Bristen på denna enhetlighet i tänkande och handlande gjorde att Strindberg ej blev en andlig ledare av de mått och den stil, som bröderna Brandes hade föredragit att se honom växa till. Men fasthållandet vid en teoretisk åskådning kan också utöva ett begränsande inflytande. Denna begränsning kan bli kännbar för skalden, som bör vara öppen för mångahanda livets erfarenheter. Hade Strindberg lytt Georg Brandes' råd, så hade han icke kunnat skapa sin senare diktning. Om han med sin brist på konsekvens förlorade i makt och vikt som andlig ledare, så har han å andra sidan med sin öppenhet för rösterna i sitt inre, också vunnit värden som konstnärlig skapare.

John Landquist.

AUGUST STRINDBERG OCH
EDVARD BRANDES
1880-1889

1. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Kjøbenhavn
21 Juli 1880.

Højtærede Herre!

Skønt jeg ikke har den Ære at kende Dem personlig, tillader jeg mig dog at tilskrive Dem, fordi jeg gjerne vil bringe Dem min Tak
5 for »Röda Rummet«. Jeg har i disse Dage læst Deres Bog og modtaget et saa kraftigt Indtryk af Deres Talent og et saa sympatetisk af Deres Karakter, at det falder mig naturligt at sende Dem en Hilsen.

Hvis jeg i Korthed skulde fatte mine Følelser under Læsningen, saa maatte jeg sige, at Deres Bog fremfor alt forekom mig saa særdeles
10 »levende«. Der er talrige Steder deri, der ere skildrede med en saa mægtig og illuderende Virkelighedssans, at man føler dem som Selvoplevelse. Jeg vilde nævne Damernes Besøg hos de Fattige eller den Nat, hvor Olle og hans Kamerat gaa sultne iseng. Bogen er overmaade underholdende, ogsaa fordi den humoristiske Tone falder
15 Dem saa naturlig, men den er tilmed mandig, fordi den giver Læseren Lyst til at være med i Kampen mod Hyklery og Reaktion. Og som dansk har jeg maattet undres over den Frihed, hvormed De har rettet Deres Angreb; en saadan Fordomsfrihed og Uafhængighed overfor Politik, Religion og Samfundsmoral vilde næppe her i Kjøbenhavn
20 være lønnet med den Anerkendelse, som Deres Bog heldigvis har fundet. Og jeg har blot havt Lyst til at blande min Stemme ind i Beundringskoret, men ikke, som ganske fremmed, sende Dem en motiveret Kritik.

Skulde De have Tid og Lejlighed, vilde jeg sætte megen Pris paa
25 at faa opgivet, hvilke tidligere Skrifter De har udgivet og selv sætter Pris paa. Vi ere her i Danmark langt fjærnere fra svensk Literatur-

bevægelse end fra fransk eller tysk derfor maa De tilgive min Uvidenhed. Jeg havde stor Lyst til at skrive en længere Artikel om Dem og Deres Bog, men savner i høj Grad Materiale.

Norske og danske Literater nære for Øjeblikket forskellige Planer om en Samvirken, jeg nævner Bjørnson, Kielland, min Broder G. 5 Brandes o. fl. Jeg tror, at De muligvis vilde slutte Dem til vort Program, og jeg ved, at vi vilde meget ønske Dem som Forbunds-fælle.

Deres ærbødige

Edvard Brandes. 10

Tordenskjoldsgade 15.

2. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Dalarö

d: 29 Juli 1880.

Högtärade Herr Doctor!

Eder vänskapsfulla skrifvelse har varit mig till stor uppbyggelse och glädje, både därför att Ni är en framstående man och en framstegs- 15 man och därför att jag står ganska ensam, så godt som allena i den strid jag berömmar mig af att ha tagit upp. Edert erkännande och än mer Eder sympati har gifvit mig mod, ty här i vårt land lefver man ett dödmanslif och sliter sönder hvarann af bara afund (ett lyte hos 20 alla smånationer!), så att något parti aldrig kommer till att bildas; ja, detta visade sig efter Röda Rummets utkomst, då författaren blef föremål för ett gement smutsigt angrepp och icke en enda röst höjde sig emot detsamma.

Ni kan därför fatta att jag känner mig stolt och kraftig efter det erkännande Ni gifvit mig, icke som författare eller Talent (ty det 25 aktar jag ringa, [se mina räsønnemang i Röda Rummet om konsten]) utan som slagskämpe. Hvad gagn åter ett parti skulle kunna hafva af mig det törs jag icke förutsäga: Jag tror det blefve ringa, ty jag håller ännu på att plocka ihop bitarne af min spräckta kruka, är mig icke fullt klar, förefaller mig vara endast ett conglomerat af 30 kasserade öfvertygelser, har slagits att jag blifvit trött, är tyvärr så

mycket »Talent« att det etiska aldrig vill rent fram, eller så skeptisk vorden, efter att ha sett det mesta som jag svärmat för vara i grunden flärd, att jag knappt har mer än mitt stora sköna hat kvar till allt förtryck och all förgyld uselhet! Dessutom, i angreppet är
5 jag snabb, men så kommer min humanitet, och så lider jag af att ha slagit mina medmänniskor, äfven om de förtjenat det. Derigenom kan jag icke bli någon pålitlig vän, och icke heller någon varaktig fiende. Jag har retirerat till mitt hem (jag är gift) och håller ifrån mig dagens frågor, jag gräfver ner mig i det Kongliga Bibliotekets
10 200,000 volymer (jag är Amanuens der!), öfvar sinologi, geografi, arkeologi, — en tid bort åt, men under detta ligger det och gror och värker tills en sådan der böld som R. Rummet bryter fram. Då blir jag glad och befriad!

Som Ni ser, är jag en ganska dålig bekantskap! En Galler, som är
15 snabb och hänsynslös i angreppet, men som lemnar försvaret åt andra!

Hvad jag för tillfället kunde gagna Er med vore några upplysningar om min författarverksamhet.

Jag började som Dramatisk författare; 1870 uppfördes på Kongl.
20 Dram. Teatern ett enaktsstycke på rimmad vers kalladt »I Rom«. Det behandlade en känd episod ur Thorvaldsens lif. Författaren var då tjuuett år och ung student i Upsala.

Två år derefter gick »Den Fredlöse«, ett enaktsstycke med motiv från Islands sagor. Samtidigt utkom ett Sorgespel: Hermione i fem
25 akter behandlande Greklands sista fejd mot Macedonien och dess fall. Derpå följde en sjö af tidningsuppsatser. 1877 utkom »Från Fjerdingen och Svartbäcken« Studier vid Akademien, dem jag sätter högt. 1878 utkom »Mäster Olof« ett skådespel. Detta var påbörjadt 1871, ämnades för scenen men refuserades gång på gång! Jag vill
30 rekommendera detta, genom omarbetningar trasiga stycket, till genomläsning, ty det är min biografi och innehåller ganska djupa saker. Kritiken teg! En enda tidning tog ner författaren helt och

hållet! Då kom Röda Rummet! Detta på hösten 1879. På våren 1880 uppfördes »Gillet Hemlighet« på Kongl. Dram. Teatern. Man hade väntat något rifvande och man fick se något »vackert«, skandal-tidningarne »skällde« och de konservativa togo med glädje upp den förlorade sonen. Härnäst tar jag steget fullt ut — och det blir oerhördt 5 efter hvad jag tror!

Hvad nu serskildt Röda Rummet beträffar, så skall jag bedja Er, om det är möjligt, läsa den om igen; ty der ligger så mycket fint detaljarbete nedlagdt här och der (ruset i början hos N. Falk) och der ligger äfven tankefrön som vänta på mognad (»Om Sverge« 10 Olles föredrag och efterlemnade papper!).

Hvad Satirerna beträffar äro de byggda på full verklighet — till en del. Alla siffror i Andra Kammaren äro tagna ur Riksdagens Protokoll! Bolaget Triton's berättelse är aftryckt delvis ur det störtade Neptuns tryckta berättelser o. s. v. Derföre skreko ljusets fiender »att 15 det var lögn!« ty se, det var sanning!

Några ord om mina politiska åsikter i fall Ni skulle vilja anvärfva mig! — Jag är socialist, nihilist, republikan allt som kan vara konträr mot de reaktionära! Detta på känsel, ty jag är Jean Jacques' intime när det gäller återgång till Naturen: Jag skulle vilja vara med 20 och vända upp och ner på allt för att få se hvad som ligger i botten; jag tror att vi äro så intrasslade, så förfärligt mycket regerade att det inte kan utredas utan måste brännas upp, sprängas, och så börja ett nytt!

I dagens frågor, ja! Det är sådana småfrågor här hemma på dag- 25 ordningen att jag sannerligen inte känner dem! Det rör sig visst om anslag och löner!

Men Norge! Det skulle kunna ge oss ett stort exempel om det slog sig löst från den förnedrande förbindelsen med Sverge! Ett ungt friskt land bundet vid ett utlefvd, ruttet! Det går icke! Men nu 30

skulle Norge göra det innan det blir öfversvämmadt af embetsmän, ty embetsmän — det är reaktionen, det är förbannelsen! Jag är sjelf »Konglig Sekreterare« och jag kan döma i frågan!

Som mitt bref redan är långt och ändå icke kan blifva uttömmande, slutar jag! Tack för Ert bref! Låt mig veta närmare om den »Samvirken« Ni omnämner!

Eder Herr Broder har varit mig en väckare en gång, men nu är han mig för estetisk och reaktionär. I Danskar lida ännu af den olyckliga »Estetiken«, I dyrken formen, det Sköna, men det är ju bara ytan, och I — I hafven ändå haft Er Kierkegaard! O den mannen!

Har Ni fått någon smula reda på mig nu så är det väl! Jag skall skicka Er mina arbeten af värde! De äro mycket skönare än Röda Rummet!

Farväl och än en gång Tack.

15

Eder Högaktningsfulle

August Strindberg.

P. S. Biografisk upplysning:

Författaren är född af Borgerlig släkt i Stockholm 1849. Blef Student i Upsala 1867. Ingick i Kongliga Biblioteket 1875, der han ännu är tjänsteman.

3. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

14. Aug. 1880.

Højstærede Hr. Strindberg!

Jeg takker Dem overordentlig for Deres venlige Svar paa mit Brev og for det Skuespil, som jeg har modtaget. Jeg véd, at Hr. Borchsenius endnu medbringer en Bog fra Dem, men da jeg endnu ikke har modtaget den, kan jeg foreløbig kun sige, at jeg glæder mig særdeles til at læse den.

Vil De nu tillade mig nogle Ord om de Sager, De omhandler i Deres Brev, først da »Röda Rummet«. Inden De opfordrede mig

dertil, havde jeg allerede gennemlæst den paany. Jeg er bestandigt yderst indtaget i den og i den Forfatterpersonlighed, der udtaler sig gennem den. Jeg finder Kapitlet om »Sverige« fortrinligt og jeg beundrede højligt de dialogiserede Scener (Falander — Rehnjelm — Agnes, Sellén — Olle). Jeg fik strax det Indtryk, at Forfatteren 5 maatte være særligt begavet i dramatisk Retning. Hvad der noget undrer mig, er, at De tager Dem det Tekniske saa let. Vil De tillade mig den Kritik, at Kompositionen i Bogen er noget løs. Eksempelvis er Borgs Karakter anlagt saaledes, at man ved Slutningen bliver helt overrasket ved at se ham som Falks Frelser. Mange af Bipersonerne 10 er det vanskeligt at holde fra hinanden, ja jeg begriber egentlig ikke hvorfor de tre Helte Falk, Rehnjelm, Sellén ikke ere slaede sammen til én Person, da dog Nuancerne ere saa smaa. Er det ikke den samme Karakter anbragt i forskellige Kunstfag? Jeg vil ikke trætte Dem med Detailkritik, men jeg haaber, De intet har imod at høre min Mening 15 helt ud. Jeg indser vel, at Gildet hos Falk er behandlet med stor Humor, men her og enkelsteds ellers støder mig et lille Hang til Overdrivelse. Ser De, for mig er det allerbedste i Bogen dens glødende Sandhedskærlighed, men skæmmer De den ikke en ringe Smule ved at lade Satiren løbe af med Dem hist og her. Er virkelig en saadan 20 Forlægger mulig? Jeg tør ikke benægte det, men sandsynlig er han ikke, og derpaa kommer det dog an. Jeg elsker Karakterer som Falanders fordi de ere holdte saa moderat, i stadig Halvskygge.

Maa jeg endnu udtale, at i Fremstillingen af Situationen er De en Mester. Saadanne Scener som Brændevinsdrikningen i Kapitlet 25 »Sista brickan«, Barnebegravelsen o. fl. vilde det være en Ære at undertegne for Romanlitteraturens største Navne. Men dette er ogsaa mit Hovedindtryk af det, jeg endnu har læst af Deres Produktioner: De er den Mand, som skal vække Sverigs Literatur, som skal være Fører for den nye Tid. Deres Kraft og Vilje er ikke ringere end en 30 Bjørnsons eller Ibsens, Deres Uddannelse langt større, om kort Tid vil Deres Navn ogsaa nævnes ved Siden af det bedste som nordisk

Literatur besidder. Og dette vil give Dem en Autoritet, som De maaske trænger til, og en Energi, som De i Øjeblikket ikke engang ønsker. Noblesse oblige.

Meget undrer det mig, at De skriver, at De staar ene. Har da ikke
5 Pressen støttet Dem? Og hvad skyldes da det store succès, Deres Bog har havt. Disse fire Oplag tyde dog paa, at Publikum anerkender Dem. Og Pressen plejer jo at følge efter Opinionen.

Hernede er vi jo nok nogle Stykker, som danne en Art Parti, men stort bevendt er det dog ikke. Jeg tror ogsaa at slutte efter nogle
10 Ytringer, at De ikke ret véd, i hvilken rasende Reaktion vi lever, hvorledes enhver frisindet Ytring forkætres, hvorledes Pressen absolut er lukket, naar man ikke nøjes med »det Æsthetiske«. Vi leve med Begplaster for Munden. Vores Blades Løgn er saa grænseløs, at den kun kan maales med deres Hykleri. Tro blot ikke at vi føler »æsthe-
15 tisk«, nej men vi ere stængte i Bur uden frisk Luft og Lys, og det Bedste i os forspildes, fordi vi slet ikke komme til at føre Kampen. Dertil kommer, at vore politiske Forhold ere geraadede i et Vilderede, hvor det snart er umuligt at skelne Højre fra Venstre. Vi have i Øjeblikket et Reaktionsministerium, som har brudt vor Grundlov
20 og gjort saa forbryderisk et Statskup som man blot vil ønske, og dette Ministerium støttes afveklende af alle Venstregrupper — under forskellige Paaskud. Der er ikke en Idee mere i Rigsdagen, intet socialt Formaal fremmes, medens man øser Penge ud til Hær og Flaade og samtidigt driver den imbecileste Udenrigspolitik. Og dog
25 er der ikke mange, som tro paa Danmarks fortsatte Existens; Døds-symptomer vise sig overalt.

Jeg beder Dem derfor ikke tro os sysselsatte saa ivrigt med Literatur og Kunst uden fordi vi ikke kunne tage fat paa det Vigtigere. De erindrer maaske med hvilken Uretfærdighed man herhjemme knuste
30 den ringe Arbejderbevægelse, som her fandtes. Førerne vare muligvis meget ringe Mænd, men som man behandlede dem, det var oprørende. Og i Smaat som i Stort der er meget Raadent i Danmark.

Se, derfor glæde vi os over Deres Bog. Jeg siger »vi« thi De kan begribe, at jeg gør dygtig Propaganda for den blandt vore Meningsfæller. Jeg hører, at De har overdraget dens Oversættelse til en ganske ubekendt Mand. Det skulde ærgre mig om den ikke udkom i god Form og paa et andet Forlag. 5

Med stor Glæde har jeg læst »Mäster Olof«. Første Akt er fortrinligt. Jeg samstemmer saa ganske med Grundtonen i det hele Stykke og jeg beundrer, at De har vovet en Slutning, som er saa ny. Jeg har desværre ikke historisk Kundskab nok til at bedømme Stykket som Tidsbillede; jeg tager det rent symbolsk og nægter ikke, at dets Pes- 10
simisme er mig særlig kær. Den lille Epilog i Himlen til Slutning er mesterlig, mesterlig. Jeg tror ikke, De véd hvor stort et Talent (tilgiv!) De er, og jeg har en overordentlig Lyst til at raabe det ud — uden at jeg derfor er blind hverken for Deres Arbejdes svage Sider eller for den Uenighed, der sikkert i væsentlige Ting findes imellem os. 15

For Exempel paa det religiøse Omraade. Jeg har Dem svært mistænkt for at være kristelig Pessimist. Og ser De, dette Standpunkt er temmelig — mythologisk for mig. Vi behøve jo ikke at drøfte vor Trosbekendelse. Men det kunde dog være, at jeg og enkelte andre hernede vare noget mere fremskredne end De — Nihilisten, Repu- 20
blikaneren o. s. v.

Nu maa De undskylde denne lange Epistel. Hav hjærtelig Tak for Deres Brev, som gav mig end mere Lyst til at lære Deres Arbejder at kende. Jeg helmer ikke før jeg har læst det alt.

Deres ærbødigst hengivne 25

Edvard Brandes.

Tordenskjoldsgade 15 Kbhvn.

4. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

19 Nov. 1880.

Højstærede!

Fra det Øjeblik, jeg havde læst »Röda Rummet« syslede jeg med 30
Tanken om at faa den udgivet paa Dansk. Imidlertid da jeg hen-

vendte mig til en Forlægger og foreslog ham at lade den oversætte f. Ex. af Hr. Borchsenius, fik jeg at høre, at De allerede havde meddelt en ubekjendt Friskolelærer Elmgård Autorisation. Jeg kunde da intet gjøre. Da jeg i den forløbne Maaned var i Christiania, lærte
5 jeg dér en ung norsk Literat at kjende ved Navn Gunnar Heiberg, som satte den største Pris paa Deres Bog, ønskede at oversætte den og syntes mig godt skikket dertil. Jeg henvendte mig derfor ved min Hjemkomst til Hr. Elmgård og spurgte ham, hvorledes det gik med hans Forehavende. Han svarede mig, at han ingen Forlægger havde
10 kunnet finde og at han var villig til at afstaa fra den Ret, De havde meddelt ham og som han ikke kunde benytte.

Hvis De nu synes om denne Plan, beder jeg Dem tilskrive Hr. Cammermeyer, Boghandler i Christiania, at De meddeler Hr. G. Heiberg Oversættelsesret for Danmark og Norge. Samtidig maa De
15 fremsætte Forslag om det Honorar, De ønsker.

Maaske vil De ogsaa underrette mig om, hvad De beslutter. Jeg maa meget takke Dem for de Bøger, De har sendt mig, af hvilke jeg har havt megen Glæde. Det er ogsaa lykkedes mig at tilvejebringe »I Rom« og »Hermione«. Hvad er »Den Fredløse« og er det trykt?
20 Jeg har nemlig lovet Hr. Cammermeyer, hvis Bogen udkom, at indlede den med en Karakteristik af Deres Forfattervirksomhed, saa jeg vilde gjerne kjende alt, hvad De har skrevet. Udgiver De noget denne Jul?

Jeg haaber, at De svarer mig og at De ikke behandler dette Brev
25 som mit sidste. Deres første Tilmærkelse var saa venlig, at jeg ikke havde trot, Korrespondancen var standset saa brat. Vi vare mange, der havde glædet os til at se Dem her i København. Det var blevet fortalt, at De havde til Hensigt at rejse hid.

Jeg er lige kommen ind i den praktiske Politik, De ønskede os
30 danske Æstetikere. Man overvælder mig med Floder af Gemenhed; hvis Sligt kommer Dem for Øje, saa tror jeg De paa Forhaand véd, hvor Sandheden er.

Deres ærbødige

Edvard Brandes.

5. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Stockholm

Högtårade Herr Doctor!

d. 21. november 1880.

Till svar på Eder vänskapliga skrifvelse har jag först afsändt 1sta häftet af mina samlade ungdomsarbeten utkomna under titeln I Vårbrytningen, hvarvid jag ber att få fästa Eder uppmärksamhet 5 på: att de äro skrifna i min tidiga ungdom. I Rom uppfördes då jag var 21 år, skrefs vid 20 likasom Hermione. Den Fredlöse är en pjäs i en akt spelad, också på Kongliga Teatern, då jag var 22 år. Är skrifven i Norska maneret och skall snart vara i Edra händer (är tryckt i Tidskriften Nu 1876 eller 77). En annan sak jag med detsamma vill 10 fästa Eder uppmärksamhet på är: första redaktionen af Mäster Olof (1872!) kommer oförändrad att tryckas i Samlingen. Den är mycket våldsammare än den tryckta (1878), är skrifven på prosa och rör vid alla frågor mellan himmel och jord, som den 23åriga författaren kunde nå. 15

Nu måste jag tacka Eder för allt Edert välvilliga bemödande att få Röda Rummet ut på Danska, och mest för Eder artighet att vilja befatta Er med min författarperson. För att gifva Er nyckeln vill jag ännu säga några ord: Jag börjar 1870 med I Rom afgjordt dramatisk böjelse; derpå Den Fredlöse och Hermione. Så Mäster Olof 1872. 20 Den inlemnas till Kongliga Teatern, återfås hvarje år intill 1878 då den ges ut i sjetta bearbetningen. Det är denna 6års period af lidanden och bitterheter som frampinar pessimisten. Under dessa 6 år skrifer författaren anonymt i tidningar, refererar riksdagen, teatern, möten, bolagsstämmor, kapplöpningar — med ett ord då 25 göras studierna till Röda Rummet in vivis.

* * *

Nu har jag talat så mycket om mig sjelf att jag mår illa!

Haf tack för Eder sympati och tro icke det varit minskat sådan å min sida som vållat min tystnad. Tack för bekantskapen med Kiel-land. Det är en manlig karl! — Har Ni förbindelse med Bjørnson så 30

säg honom att han har hela det unga Sverges ögon på sig. Vet Ni, här väntar man på fullt allvar att B. skall göra Norge til Republik; man väntar bara när, och jag tror icke en Svensk arm skall lyftas för att bevara den kronan åt den illa lidna dynastien. Man skall läsa om 5 händelsen såsom en intressant notis och så är saken glömd.

Nu slutar jag för denna gång och skall åtminstone låta höra af mig när nästa häfte kommer ut. Jag ber Er helsa Kandidat Borchsenius att han snart skall se en bit manuskript.

10 Med utmärkt högaktning

Vänskapligen

August Strindberg.

6. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Stockholm

Högtärade Herr Doctor!

d. 19. Jan. 1881.

Jag sänder härmed en hastig nyårshelsning och tackar dem för 15 all visad vänlighet, nu sist Edert skådespel Läkemedel det jag läst med stort nöje.

Skulle Ni önska att jag sökte introducera detsamma på Kongliga scenen och ombesörja öfversättningen så var god skicka mig Er auktorisation och jag skall göra mitt bästa, ty jag tror stycket är 20 spelbart. Att det ej gått öfver dansk scen torde väl ha andra än dramatiska orsaker.

Ni är väl nu så inne i politiken att Ni ej tänker så mycket på den sköna litteraturen och deri gör Ni rätt. Man hör ända hit opp i vår lilla vrå hur Ni börjar bullra dernere i Köpenhamn.

25 Jag önskar Er lycka och kraft, ty mod har Ni visat Er ega.

Farväl och helsa det Unga Danmark! Jag är så ensam här uppe att jag dör! De som hålla med mig äro så fega att de tiga! Men jag kommer väl igen!

Eder Aktningsfulle vän

30

August Strindberg.

7. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

21/1 81.

Kjære Strindberg!

Jeg skriver saaledes meget ligefremt, men skulde vi ikke være enige om at kaste alle Titulaturer overbord, som dog ikke sømmer sig for gode Demokrater. Desuden er Deres Produktion mig saa kjær, at jeg 5 maaske har Lov til at bruge dette Ord, skjønt jeg ikke har den Fornøjelse at kjende Dem personlig.

Jeg er saa kjed af, at heller ikke de norske Forlæggere turde binde an med »Röda Rummet«. Jeg agter nu at indrykke en længere Artikel om Dem i det danske »Morgenblad«, som jeg da skal sende Dem. 10 Det gaar ikke an, at enhver dannet Mand i Danmark ikke anser det for sin Pligt at følge med Dem og hvad De skriver. Det er dog urimeligt, at min kjære Ven Alex. Kielland er saa langt mere kjendt her end De, blot fordi han skriver dansk. Kan der dog ikke etableres en kraftigere Forbindelse mellem dansk og svensk Ungdom, mellem 15 Landenes Politik og Literatur? Gives der noget godt Stockholmer Dagblad, som kunde ønske Korrespondancer af frisindet Art, saa vilde jeg levere saadanne, skjønt jeg har fuldt op at gjøre, blot for at faa en Forbindelse igang. Og kunde De ikke have Lyst til at sende os nogle Korrespondancer til »Morgenbladet«. Desværre vil det ikke 20 kunne yde Dem noget betydeligt Honorar. Jeg er iøvrigt ikke Redaktør af dette Blad, men kun Medbestyrer (sammen med Berg og Hørup) og skriver anonymt mest politiske men ogsaa literære Artikler deri.

Det glæder mig, De synes om mit lille Stykke. Jeg vilde sætte stor 25 Pris paa om De vilde tage Dem af det i Stockholm og interessere Dem for Opførelsen. Jeg meddeler Dem herved Autorisation til at oversætte det. Forud takker jeg for al Ulejlighed. Jeg har igaar indleveret det til vort Theater; jeg ønskede et Tryk af Opinionen paa Bestyrelsen, som frygter at opføre et Stykke af en saa berygtet Person som 30 mig.

Men det er vel ikke Alvor, at De intet arbejder paa. Jeg følger

med største Interesse Udgaven af Deres Ungdomsskrifter. Er der nogen Forskjel fra første Udgave af »I Rom« og »Hermione«, hvori der er udmærkede Ting.

Skulde »Lægemedler« blive antaget i Stockholm, maa De sørge for
5 at Frøken Bjørkegren faar en Rolle thi jeg ynder meget hendes Talent og Person. Jeg roste hende stærkt ifjor Sommer i »Ude og hjemme«, hvilket De kunde fortælle hende og sige hende, hun til Gjengjæld burde sende mig sit Fotografi, som jeg forgjæves har søgt.

Skriv nu snart! Jeg er altid glad ved at høre fra Dem.

10

Deres hengivne

Edvard Brandes.

Jeg lægger mit Fotografi i Brevet i Haab om at jus talionis vil bevæge Dem til at sende mig Deres.

8. August Strindberg till Edvard Brandes.

[1881]

15

Käre Broder Brandes!

Du bad mig skrifva korrespondens till Morgenbladet! Jag glömde svara att jag omöjligen har tid, men för att godtgöra min trefaldiga försummelse skicker jag dig en profskrifvning af ett fruntimmer — en qvinna om Du heldre vill. En f. d. rysk undersåte!

20

Låt det nu icke bli otryckt, ty så beröfvar du dig en god korrespondent som skall skrifva mycket bättre nästa gång och då behandla några sociala frågor som kunna intressera Er!

25

Jag förmodar att du satt dig i förbindelse med vår teaterdirektion rörande din pjes och jag hoppas Du får nu fram den på Er egen Danska Teater och att man måtte spela den bättre än man gjorde här att den måtte vinna sin förtjenta framgång.

Tyvärre lär jag icke kunna komma ifrån Stockholm i vår, ty jag väntar mig en arftagare när som helst. Helsa därför vänner och bekanta och icke minst Kielland om han nu är i Köpenhamn och

säg att Konglig Majestäts Fogde snart är spelfärdig på Nya Teatern (Han är icke så Konglig han som Du!).

Vänskapsfullt

August Strindberg.

Låt icke brevet ligga så att det blir gammalt, och skicka mig bladet 5 när det blir tryckt. Var icke rädd för arvodet, det får Ni bestämma och är det för henne en bisak, ty hon skrifer icke för pengars skull.

D. S.

Låt ingen veta att jag har med saken att göra!

9. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

19/6 81. 10

Kjære Ven!

Jeg uddanner mig i alle Henseender efter de bedste Mønstre saaledes med Hensyn til Brevskrivning efter Dig. Du plejer jo aldrig at besvare Breve strax.

Jeg takker for Korrespondancen. Faa vi ikke flere? Det blev os 15 lovet, naar vi optog den første. Men endnu er ingen kommet. Honorar er vist blevet sendt til Dig, da vi ingen anden Adresse kjendte.

Det gjør mig ondt, at Du ikke kom hertil i Foraaret. Du maa se at indhente det Forsømte endnu i indeværende Aar. Kielland lever 20 her nu med sin Hustru og tre vakre Børn. Han arbejder flittigt paa en Julefortælling. Ikke sandt! »Arbejdsfolk« var god. Giver den Dig ikke Lyst til at skrive mere? Jeg ser, Du udgiver kulturhistoriske Ting uden endnu at have faaet dem læst.

Men da Du dog er Filolog, hvorfor kommer Du saa ikke til Filolog- 25 møde i Kristiania ved Begyndelsen af August? Jeg har tænkt at deltage i dette og rimeligvis ogsaa i Orientalismødet, som afholdes i Berlin i September.

Vi savne Dig her, alle vi »nye« længes efter at kjende Dig. Og jeg er ganske glad over, at det idetmindste undertiden lykkes mig ved 30 Brev at erfare noget om Dig.

Husk nu paa den korresponderende Dame og lev vel.

Din hengivne

Edvard Brandes.

Politiken er for Tiden rædsom. Vi maa være meget varsomme og
5 taalmodige; men vi arbejder vel nok i en Snæs Aar nogle Principer
og Ideer op.

10. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Dalarö. Kymendö

Käraste Broder!

26. Juni 81.

Nu svarar jag och tackar för ditt bref hvilket kom såsom en frisk
10 fläkt med uppmuntran och hopp! Hvarför jag icke kommer på filolog-
mötet? Jag bor på en ö i skärgården, har fått en dotter, odlar jorden
och skrifer på mitt stora verk: En Svensk Kulturhistoria. Härmed
några Kulturhistoriska förstudier. Alexander den Store Kielland har
gjort en stor mandat med sin bok, utom det att den var mycket
15 bättre komponerad än Garman. Den verkade helt och krossande!

När jag slutat min kulturhistoria, hvilken kommer att afslöja hela
Svenska nationen går jag i landsflykt till Génève eller Paris och blir
författare på allvar! Icke en sån der som gör skönlitteratur utan en
som skrifer för att säga hvad han icke kan tala! Hänsynslöst! Jag
20 tror att alla politiska halfmesyrrer icke leda till resultat — jag tror
endast på bildningens dumhet och förbannelse och på en pånytt-
födelse genom återgång till naturen — städernas upphäfvande —
statens upplösande i byalag utan öfverhufvud, ty man tål ju ingen
öfverhet han må kallas kung eller president. Nihilisterna äro mitt
25 folk! Jag måste tala vid dem!

Brefskrifverskan nihilistinnan har varit sjuk, men sänder härmed
no. 2 och hoppas på att få se det i tryck liksom det förra.

Skrif mig till hvilka frågor du särdeles önskar behandlade! Eller
om Ni hellre vill ha causerie = notis-sqvaller! Hon ämnar nästa

gång skildra en federations-sammankomst! samt redogöra för vårt Lassalleska Arbetarinstitut! Duger det?

Hur gjorde Du upp med vår Hofteater rörande din pjäs?
 Skall jag få öfversättararvodet af vår Teaterdirektion?
 Ha Du och jag något att göra med hvarandra i den saken? 5

Helsa alla obekanta och bekanta vänner!
 Farväl till härnäst!

Skicka mig tidningen när brevet blir tryckt under Adress:
 Dalarö (Kymendö)

Vänligast din 10
 August Strindberg.

11. *Edvard Brandes till August Strindberg.* 3/7 81.

Kjære Ven!

Theaterdirektionen meddelte mig i sin Tid at fra mit Honorar for Stykket fragik et Beløb af 150 Kr. som Oversætteren skulde have 15 forlods. Vil Du ikke forhøre Dig om disse Penge? Hvis der gjøres Vanskeligheder, maa Du underrette mig derom, da vi saa maa arrangere os anderledes*).

Jeg takker for Bogen, som er meget interessant. Jeg undrer mig dog noget over at Du har blandet saa heterogene Sager sammen. Skræm- 20 me ikke de første Stykker almindelige Læsere bort? Mig har disse lærde Sager især »Kina« tiltalt mest; jeg deler ikke Dine kunstneriske Synspunkter. Jeg begriber ikke, at Du gider omtale en Abekat som Gabriel Max med nogen Respekt. Hans Kunst er jo ikke en Bønne værd, rent Charlataneri. Ja undskyld, saaledes stiller det sig for mig. 25 Heller ikke kan jeg være enig med Dig i Bedømmelsen af fransk

* Jeg har nemlig faaet sendt et Honorar af 160 Kr.

Skuespilkunst eller af Impresionisterne, som jeg er en betinget Ynder af.

Jeg gratulerer til Datteren, jeg har selv to smaa Piger (3 og 4 Aar) der ere min store Fryd og Husvælelse i al den Ærgrelse, som Livet
5 giver. Her er slemt i Danmark; Folket er dumt og de Styrende den højeste Potens af Uforskammethed og den fuldkomneste Impotens af Statsmandsdygtighed. De ødelægge dette Land. Vi sidde nu atter inde med en Politik som er mer end vanvittig. Hvad kan det nytte at tale ringeagtende om »halve Forholdsregler« som Du gjør! Vi ere
10 ikke engang saalangt som til de halve. Vi ville gjerne være Opportunister; men end ikke det er muligt. Radikalisme er udelukket fra dette fromme og fede Land. Nej, Du kan ikke tænke Dig, hvor usle vore saakaldte Højremænd ere, og til hvilken Bornethed vore Godsejere ere naaede.

15 Jeg skal stille mig til Valg igjen om en Maaned og kommer muligvis ikke til Filologmøde.

Jeg glæder mig til, at Du vil være Forfatter paa Kraft. Det vi skal naa til, er kortsagt at befale over den offentlige Mening i Norden. Du maa overtage Sverig, thi saadanne Nyplatonikere og Halvmænd
20 som Rydberg troer jeg ikke paa.

Din

Edvard Brandes.

12. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Kymendö

Broder!

25/7 81.

25 Det var kuriöst att vår bekantskap så hastigt skulle öfvergå på affärernas ledsamma område.

Kongliga teatern har viss taxa på öfversättning! På original deremot antagningshonorar och andelar i vinsten. Deraf denna orättvisa! Låt mig, om du behagar, veta hvad du fick personligen.

30 Ett förslag! Låt Thyselius skrifva lätta saker, den mystiska damen

kan ju gå på med det allvarsamma efter som hon är allvarsam af naturen!

Vill du vara snäll skicka tidningsnumret när det Svenska brevet är inne.

Helsa Jacobsen från hans store vän och beundrare och tacka för hans 5
hans helsning! Marie Grubbe var en vision, men Niels Lyhne var söndrig. Fråga Jacobsen om han har något emot att jag dramatiserar Marie Grubbe för scenen — jag tror jag kan det, ty jag har tänkt de fem akterna, men jag drar ihop, utelemnar, slår tillsammans, två af 10
männen till en och så vidare, koncentrerar och gör en bindande bevisning framför allt. Fråga honom det! Jag har nu skrivit så länge för scenen att jag vet fordringarne, fastän jag ej valt populära motiv för att lyckas!

Farväl! Helsa de okända vännerna från

Din 15

August Strindberg.

P. S. Penningsumman bekommen.

13. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

4/8 81.

Kjære Ven!

Jeg overbringer Dig først J. P. Jacobsens Tilladelse til at drama- 20
tisere »Marie Grubbe«. Jeg indser vel, at det med stor Voldsomhed vil kunne gjøres. Jacobsen og jeg have ofte talt derom. Jeg anbefaler Dig at gjøre »Livsens Skræk«, den lille forvoxne Mandsling, der tilbeder Marie Grubbe, til hendes anden Mand. Men mon det ikke bliver ved Forsættet? Fornøjeligt var det, om det skete. Jeg kunde 25
lide at se Eders to Navne sammen paa en Plakat. Du skulde helst lade Jacobsen fortjene lidt derved, da hans Finanser ere meget brøstholdne. Du véd maaske, at hans Helbred er svagt og har været det i mange Aar. Han skriver kun lidt og den sidste Bog er ikke bleven udsolgt. Jeg bringer Dig hans bedste Hilsen, men jeg vilde 30

ønske at Du snart kom herved. Kielland, Jacobsen og jeg ere meget sammen og Du vilde passe fortrinligt til det fjerde Blad i dette Kløver. Men i September maa Du ikke komme, thi saa vil jeg, hvis Rigsdagen tillader det, en Tur til Tyskland.

5 Med Politiken staar det vedblivende sørgeligt. Vi have en Valgsejr, vi ikke kunne benytte. Alt kommer jo i Politik an paa Personerne, og vi have ikke faaet en eneste Personlighed ind i vort Parti, lutter Nuller og upræsentable Folk.

Jeg vil vente lidt med Thyselius og se om Damen ikke skriver
10 mere.

»Lægemedler« indbragte mig i Honorar fra Sverig den Sum
12 Kroner. Net uden at være pralende.

Dermed tror jeg at have svart paa alle Spørgsmaal. Hav det
15 godt!

Din
Edvard Brandes.

14. *August Strindberg till Edvard Brandes.* [Poststämpel: 20/11 1881]

Käre Broder!

Nu har jag kämpat en strid som var bra, men jag är så trött och vill
20 hvila mig i diktens svala lunder: det skall författas må Du tro! Och det på allvar! Men icke ilsket, ingen hämnd; frid och humanitet; de små menckliga frågorna i stort!

Vill Ni nu ha följetong i stället för de begärda korrespondenserna, så säg mig ifrån. Titeln kan du icke få, men det blir 15 berättelser,
25 sammanhållna af titeln och af innehållet som i alla belysa samma sociala problem! Ingen politik, ingen osedlighet! Lefvande taflor och inga räsønnemanger! Mencklighet! Gif mig svar på det utan att taga hänsyn till ekonomiska svårigheter ty jag behöfver visserligen pengar men är icke snål!

30 Kan Du så vara god och fråga Kielland om han vet någon norsk

daglig tidning som är min vän och till hvilken jag kunde vända mig i samma ärende så skall jag tala med tre basuner på en gång och jag skall vara tacksam! (Får han icke sin Else tryckt i Svenska tidningar samtidigt?).

Detta om detta!

5

Du sade en gång att du började misstänka politiken vara något underordnad! Ja, men är den så! Den fråga som kan afgöras med en votering är icke någon stor fråga och eger intet af evighet i sig; därför bör icke begåfvade män slita sönder sig på små tillfälliga frågor. Litteraturen är deras fält, ty der få de tala till punkt utan att bli afbrutna och slippa lösa sina idéer i gräl! Der är din plats! Utom det att den är behagligare! Gå på och skrif, Du! — Det är bättre!

Som den »mystiska damen« blott med stor motvilja, icke anseende sig vuxen sitt kall, gått till arbetet ber hon nu om dispens, och tillstyrker jag densamma, då hon för ett isolerad lif, och anbefaller i stället vännen Thyselium som är ute i verlden och vet hvad som händer!

Låt nu höra af dig snart!

beder vännen

August Strindberg. 20

Adress: Östermalmsgatan 23.

15. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

11/12 81.

Kjære Ven!

Tilgiv, at mit Svar kommer saa sent. »Morgenbladet« tager taknemmeligt mod Dit Feuilletontilbud og skal betale Dig efter bedste Evne. Du maa blot sørge for, at vi faa Manuskript samtidigt med det svenske Blad, som Du benytter, da ellers alle og enhver have Hals- og Haandsret over Skitserne. 25

Med Kielland har jeg talt. Han staar ikke i Forbindelse med Norges eneste dannede Venstre-blad («Dagbladet»), som ovenikjøbet taabeligt nok har angrebet »Else« i disse Dage. Jeg kunde godt selv anbefale Dig til det norske »Dagbladet«, men efter min Erfaring
5 betaler det aldrig Honorar. Det befinder sig i en evig Underbalance og redigeres med en vis Dygtighed og en tilsvarende Kjedsommelighed.

Jeg finder, at »Else« paa Punkter er et Tilbageskridt. Der mangler altfor meget Karaktertegning, og han overspringer saadanne Scener,
10 som bedst vilde vise os de Mennesker, han tager frem. Hele det fine Selskab er Maske. Jeg glæder mig særdeles til Ibsens nye Stykke, som efter Sigende skal være højst forvoent og glimrende uanstændigt. Vi trænge til sligt efter Molbechs sidste »Opad«. Hvad siger Du ellers til vor »Skoles« sidste Præstationer? Du bør læse min Broders »Las-
15 salle«, som maa interessere Din Alsidighed.

Med Politik er jeg ved at forsone mig, fordi det ser ud som vi fik snart bedre Tider. Ministeriet vakler og hvis ikke Oppositionen begaar store Fejl, maa det falde ad Aare. Der vil muligvis komme en friere Luftning over Landet, og kan den udnyttes vil jeg være med. Desuden
20 er jeg for adskillige Aar rimeligvis bunden til at opholde mig i Danmark — jeg har to smaa Piger at opdrage — og skal jeg blive i denne Afkrog af Verden, vil jeg i det Mindste kjende den ud og ind. Nu kan man ikke nægte, at en Rigsdag er en god Basis for Iagttagelse. Du skal ogsaa se, at jeg har benyttet min parlamentariske Uvirksom-
25 hed, til en Studie i et nyt Skuespil, jeg har skrevet.

Jeg er færdig med en Bog, som idag afgaar til Dig og nu skal jeg skrive en 50 Boganmeldelser eller saa — ogsaa af Dine Ting. Forresten har jeg adskillige Planer i mit Hoved. Alligevel skulde Den have Skam som opfandt Skrivekunsten; thi jeg betragter det at male med
30 Blæk paa hvidt Papir som en af de største Ubehageligheder i denne Verden.

Faar jeg ikke 7nde Hæfte af »I Vårbrytningen«? I Slutningen af

Hæfte 6 begynder et Skuespil, der ser interessant ud. Men maaske er Bogen ikke sluttet endnu.

Saa hører jeg vel snart fra Dig.

Din hengivne

Edvard Brandes. 5

16. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

13. Dec. 81.

Käre Broder!

Tack för din vackra bok! Det var roligt att du kommer med nytt drama! Men hvarför trycker du först? Skulle du ej laga att få det speladt? Eller har du redan gjort det? 10

Kiellands Else är bra, men man är bortskämd, af honom sjelf. Han som har god ekonomi skulle icke skriva så ofta, och koncentrera sin verksamhet. Ty ett angrepp skall innehålla något positivt på samma gång, d. v. s. vara gjordt med öfverlägsen talang. Else är nog talangfull och jag tycker han räddat poesien också, men, som 15 du sjelf anmärkte, der fins verkligen masker!

Det förvånar mig att Du ej fått 7e häftet, som jag skickat länge sedan; det afgår i dag!

Min följetong kommer nog att dröja men den blir nog hvass när han kommer. 20

Jag är mycket nyfiken på din dram!

Helsa alla, Vänner och Ovänner, de ligga mig lika nära om hjertat och jag tänker på dem.

Vänner

August Strindberg. 25

P. S. Jag sänder snart till Jacobsen ett projekt till akt, scen, och plan af Marie Grubbe. Men som sagdt, det blir icke med lena händer

man får gå åstad! Kan han icke dramatisera sjelf? Eller har Du icke tänkt på det? Eller Kielland?

Det är mig alltid som frisk luft när jag får bref från Danmark (det unga nämligen!).

5 Reaktionen i Sverige tilltar rysligt; och det är märkvärdigt att jag sjelf framkallar den genom mina ytterligheter. Ändtligen har jag dock fått ett litet parti. Det känns varmt, men ensamheten, ensamheten är produktiv!

D. S.

10 17. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Den 20. Jan. 82.

Kjære Ven!

Tak for Brevet og for gode Ønsker. Her er lidt trist oppe i vore Afkroge, men naar vi holde sammen, gaar det dog nogenlunde an. Jeg glæder mig særdeles over, at Du er indlemmet i vor lille Kreds og
15 vilde blot ønske, at et mundtlig Bekjendtskab snart kunde afløse dette skriftlige. Trioen: Jacobsen, Kielland og min Ringhed savne Dig bestandig.

Tillad mig et Par Ord om mine egne Anliggender. Jeg sender Dig hermed mit Stykke, som Du bedes læse, men ikke udlaane, for at
20 afgjøre, om det egner sig for svensk Scene. Lad ogsaa Hr. Josephson læse det, han maa gjerne spille det, hvis han synes om det — det udkommer ikke, førend det er opført her. Da jeg nu ingen persona grata er, saa trækker Theaterbestyrelsen Opførelsen ud saalænge som muligt. Maaske kommer det til Foraaret (det var færdigt trykt og
25 antaget i September 1881) maaske først til Efteraaret.

Det er en gammel Plan hos mig at rejse til Stockholm og se Komædie. Desværre er jeg bunden i Politik hele Vinteren og om Sommeren er der jo hverken Mennesker eller Theater i Byerne. Men jeg har saa stor Lyst til at gjøre den Rejse, at jeg nok sætter det igjennem.

Dette Foraar tænker jeg at tage til Paris, hvis jeg kan slippe fri. Skal Du dog aldrig ud at rejse?

Hils Josephson fra mig, det gjør mig ondt vi ikke traf hinanden, da han engang søgte mig i Kjøbenhavn. Vi have vist mange fælles Interesser. 5

At Mester Olof har gjort Lykke, finder jeg selvfølgelig. Det er et udmærket Stykke. Kritiken i Illustreret Tidende var ganske rosende men aandløs og uden Forstaaelse; den skyldtes en vis Vodskov, en gnaven raté, som er i Besiddelse af en Del æsthetisk Dannelse, men hverken har Idé eller Sjæl. Og saa har Du skrevet nyt Stykke! Kan vi 10 ikke faa det herved og indleveret til vort Theater? Vor første Skuespiller Emil Poulsen er meget indtaget i Gillets Hemlighed, men Theaterchefen er ganske illiterær, arbejder uden Plan og tænker blot paa at bevare sin Stilling saalænge som muligt. Forresten en ganske velvillig Mand. 15

Jeg synes ikke videre om Ibsens Forsvar for sit Drama. Det er sandt nok, at ingen af Personerne direkte maa udtale andet end sin egen Mening, men derfor skulde vi vel dog kjende Digterens. Ibsens er jo ikke uklar, i alt Fald ikke hans Kritik. Ogsaa paa mig gjorde hans Udtalelser et Indtryk af Umandighed, og han har skrevet varme 20 Breve til Literater af tredje Rang og takket Dem for deres slette Anmeldelser! Men man tilgiver ham alt for hans Genialitets Skyld.

Askeland er en Begynder, tror jeg, ingen stor Forlægger, men vistnok redelig.

Læs: Gamle Guder og nye af Svend Trøst (∩: Holger Drachmann), 25 som indeholder gode Sager.

Jeg har en god Plan til et Skuespil i mit Hoved, men jeg gider ikke skrive det, førend »Gyngende Grund« er opført. Ellers lever jeg trist i Rigsdagen, hvor vi drive en dum og ufrugtbar Politik.

Lev nu vel i det nye Aar! 30

Din hengivne

Edvard Brandes.

18. August Strindberg till Edvard Brandes.

12/2 82.

Käre Vän!

För länge sedan skulle jag tackat för din pjäs, men, men, tio tusen saker i hufvudet och en vidlyftig korrespondens! Det är ett godt
5 stycke, men tro mig, du har skrivit under det förbannade inflytandet af tanken på uppförande å den scen der de bästa skådespelarne finnas — det är: den Kungliga! Jag som nyss brutit totalt med den sorten här, och gifvit mig åt Den Nya känner nog offret, men jag känner också vinsten för författarens personlighet. I Lycko-Pers resa
10 har jag klippt med vingarne och tagit bröstet fullt! O hvad jag njöt under den skrifningen, utan att tänka på scen eller direktion, vetande att stycket skulle få scenens lif! — Men jag skulle ju tala om ditt stycke! — Du har icke varit fri! Du skall bli teaterförfattare, ty teatern är ett helvetes vapen, men radikal skall du vara! Inga kom-
15 promisser, inga fusioner! Nu är det ett otyg att Staten skall underhålla en hofteater dit de bästa skådespelarne dragas, och att Censuren skall sitta öfver styckena — då kan man veta!

Jag har icke hört Josephson sedan han läst första akten men han var liksom litet rädd för politiken, men den kan ju skrapas bort, det
20 som är för lokalt åtminstone, ty qvinnorna äro ju bra! Att hon, hustrun, icke rymmer med karlen är bestämdt Censorns fel(?). Det är mycket klokt, men jag undrar om det är följdriktigt! Härpå kan du nog svara som säkert tänkt djupare in i saken än jag. Kanske du redan haft svar från Josephson!

25 En annan sak!

Knut Wicksell, om du hört hans namn, Malthusianaren, och August Strindberg ämna jemte ett nyupptäckt »Unga Sverige« utgifva en tidskrift, absolut radikal! Har du och dina vänner några
intressen att bevaka så Välkomna! Känner du dig ha något på
30 hjertat som Er press-ofrihet förbjuder trycka, så kasta hit.

Tror du icke Kielland skulle som Norrman och Svenskhatare vara

hågad att ställa några hätska bref till mig som jag kunde få trycka!
T. ex. om Kronprinsens norska resa, eller annat sådant!

Vill du fråga honom!

Vi ämna börja striden med att »rifva af« Wirsén; tuppen i höns-
huset! Skulle icke din bror vilja rifva ihjäl den djefvulen såsom poet 5
och smakförderfvare, så skola vi låta göra din bror en byst såsom vår
befriare! Du kan tänka hur vi har det, när Wirsén är direktör i Sven-
ska Akademien och så populär! Det är vår Ploug. Besvär honom att
göra det och han har väckt ett »Unga Sverige«.

Helsa Jacobsen, och säg att han ensam kan anrätta Marie Grubbe 10
för scenen, ty ingen kan träffa tonen i språket så! Det skulle bli ett
förträffligt stycke och skulle spelas begärligt af alla primadonnor!

Helsa alla som vilja en vänlig helsning från

vännen

August Strindberg. 15

19. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

10/5 82. Sthlm.

Broder!

Jag ser att du tröttnat på att vänta ut teaterdirektörerna! Det är
som jag sagt: lättare att skrifva en pjäs än få den spelad, hvilket
senare är det värsta jag funnit! Tack emellertid för ditt sända; om 20
hvilket stycke du hört min mening!

Hur lefver Kielland och hvar är han? Du är väl midt oppe i
politiken kan jag tro. När Du tröttnat på de der halfmesyreerna, så
res ut, och glöm bort hela skräpet, och skrif sedan! Nu är luften
bestämdt för hvass omkring dig för poetisk verksamhet! Du skall 25
bota dig med samma medel som jag: Läs aldrig tidningar! Det ger
en ett orientaliskt lugn!

Farväl! Helsa alla vänner och ovänner och säg att jag icke glömmet
dem!

Vännen

30

August Strindberg.

Adress: Dalarö.

Har Josephson svarat dig något? Han arbetar under tryckta förhållanden och har mycket i hufvudet.

Skrif på honom!

20. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Dalarö - Kymendö

5 Broder Edvard Brandes!

26. Juni 82.

Nu kommer jag och ber dig läsa mitt sista arbete. Det är icke något märkvärdigt, men det innehåller goda och rafflande saker. En Herr Elmgaard har skrivit mig till och bedt få öfversätta mina dramatiska relationer. Duger han? Och eger han den underbara gåfvan att kunna få teaterdirektörer att läsa stycken. Casino eller Folketheatret vore naturligtvis de enda man kunde tänka på. Om du gillar Elmgaard så låt honom operera och gif honom några goda råd. Som jag icke hört af Dig eller Kielland på långa tider, får jag väl lof att fortsätta tala om mig sjelf. I höst lemnar jag Sverige alldeles säkert emedan jag icke kan uthärda här ensam. Ni har ett parti i Danmark, men här står jag alldeles öfvergifven och man skickar det ena kopplet efter det andra på mig. Nu tror jag emellertid att jag slår ryggen af svärmen med min nya bok som kommer ut i höst, hvilken oss emellan sagdt är grym. Men jag har icke mage att höra tjutet, därför reser jag med de mina till Paris. Träffar jag måhända några af unga Danmark der skall jag bli glad.

Hvad gör Kielland och Jacobsen? Helsa Gjellerup som jag icke känner personligen och säg att hans Röd tjörn har gjort ett starkt intryck på författaren till Röda Rummet.

Träffade du Ludvig Josephson på hans genomresa i Köpenhamn?

Farväl och gläd mig med några ord, ty jag har varit farligt nedslagen.

Vännen

August Strindberg.

21. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Marienlyst pr. Helsingør

Kjære Ven!

23/7 82.

Jeg haaber, Du vil tilgive mig min lange Tavshed. Jeg plejer ellers at være ganske hurtig til at svare, men denne Gang har jeg ikke kunnet bevæge mig til at tage Pen i Haanden. Jeg tilbragte Juni 5 Maaned her paa Landet i et yderligt slet Humør, lidende af en nervøs Hovedpine, som gjorde mig ganske uarbejdsdygtig. Den er ikke bleven bedre, men jeg er mere resigneret. Jeg kom herud med store Planer om at skrive Romaner og Dramer, men mit brændende Baghoved tillader mig kun at spise og sove. I denne Maaned har 10 jeg havt Foden paa svensk Grund. Jeg sejlede med en god Ven den norske Maler Fritz Thaulow paa hans Kutter til Göteborg og blev der nogle Dage. Jeg traf Hedlund og Karl Warburg og drillede dem svært ved i Selskab at udbringe en Skaal for Dig som Sverigs største Digter, om hvem Ungdommen skulde samle sig og 15 danne et literært Venstreparti. Det er umuligt at tænke sig hvilke Dumheder disse to sagde om Literater i Almindelighed og Dig isærdeleshed. »Du burde elske, ikke hade« erklærede den Idiot Warburg, et ganske aandløst og sjælløst Menneske, Sverigs Borchsenius, som det til Eders Skam er tilladt at være en anset Kritiker. . . . 20 Den brave Thaulow og hans udmærkede Hustru, fra hvem jeg skal hilse, sagde, at de forstode, hvor utaaleligt et Land maatte være for Dig, hvor disse skulde synes blandt de bedste. Du vil træffe dem i Paris, hvis Du gjør Alvor af at nedsætte Dig der.

Men nu Dit Stykke! Kjære Ven, jeg synes ikke rigtig godt om 25 det; det forekommer mig, at Du har nedsat de literære Fordringer noget. Du tror dog vel ikke selv paa Din Slutning — jeg er for gammel til at tænke mig Lykken i Skikkelse af en ung Dame, som man lærer at elske og til Gjengjæld maa gifte sig med. Jeg synes heller ikke, at Beviserne for Rigdommens og Magtens Tomhed ere syn- 30

derlig slaaende. Det Hele er mig for H. C. Andersensk, naturligvis med en Tilsætning af den ægte Strindbergske Nihilisme. Jeg vil naturligvis gjerne bidrage til at det kan blive opført i Kbhvn. Desværre er Hr. Bertel Elmggaard som Literat et rent Nul og har
5 ikke Spor af Bekjendtskaber. Jeg skal imidlertid gennemse hans Oversættelse og saa medgive den en personlig Anbefaling til Kasinos Direktør — en lille Indflydelse besidder jeg, i alt Fald saa megen at jeg kan faa Stykket læst. Hvornaar skal det opføres hos Josephson? Han har ikke opsøgt mig paa Gjennemrejse.

10 Vær ikke vred over min Kritik. Du véd, hvor højt jeg skatter Dit Talent.

Er Du ikke lidt øm over Dit Skind? Gaar det dog ikke forholdsvis ganske godt for Dig? Selv om Kritiken er uforskammet og løgnagtig, er saa ikke ogsaa Anerkjendelsen stor. Sælges ikke Dine Bøger
15 stærkt? Hvor stort Oplag trykkes »Historien« i og hvormange Exemplarer har »Röda Rummet« opnaaet, hvormange »I Vårbrytningen«? Fortæl mig det.

Du har vel faaet Kiellands og Jacobsens sidste Bøger. Jeg har Hilsener fra begge. Kielland har beriget Verden med en Datter.
20 Han rejser nu en Tur til Norge, men bliver iøvrigt fast i Danmark til Maj 83. Jeg fandt »Skipper Worse« god, kun de religiøse Citater vare altfor yderligt paaklæbede. Der er desuden ikke den Indignation i Bogen som i »Arbejdsfolk«.

Jacobsen ligger paa Landet i Sjælland, saa syg, saa syg. Hver
25 Dag er en langsom Forblødning. Du bør komme hertil og se dette Menneske inden han dør. Der er kun én saa fin og nobel Mand i Norden, en Elskværdighed uden Lige — den bedste af alle, og derfor dør han.

Min Broder kommer atter hertil fra Berlin og Kampen skal be-
30 gynde hidsigere end nogensinde før. Imellem os, jeg er saa træt af de Mennesker, der er Kammerater med mig. Beklag Dig ikke

altfor meget over at staa alene; der er dem, som kunde misunde Dig.

Altsaa endnu engang tilgiv min lange Tavshed og tro mig

Din hengivne

Edvard Brandes. 5

22. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Kymendö

Käre Broder!

d. 26. Juli 1882.

Tack för ditt bref! Dina bref medföra alltid några stärkande droppar! Du tror icke jag behöfver sådana, därför att kretinerna Hedlund och Warburg (gossen!) anse i sin afund att jag fått er- 10 kännande tillräckligt, (för deras afund tillräckligt!). Erkännande för talang har jag fått, men jag vill ha erkännande för mina åsigter och — mitt mod! Talangen s—r jag i.

Jag lemnar Sverige icke af fruktan för mig eller af missnöje med kritik, jag reser för att få vara i fred för — vänner, och för att min 15 hustru och mina barn skola vara fredade för simpla förföljelser som de icke kunna bära.

Mina litterära motståndare (idealisterna!) hafva så många egen- domliga sätt att besvara mina angrepp med. De skymfa mina små flickor ute i promenaden, de skicka brefkort med snuskigheter, de 20 hyggligaste skrifva anonyma bref, de värsta motarbete min hustru på hennes bana (hon är tyvärr aktris), de aldra bästa köpa gamla reverser (jag är född med dåliga affärer!) och chikanera mig då jag är frånvarande, de fegaste smutsa mina visitkort och göra anslag på ytterdörrarne. 25

Det der stör mitt arbete, och gör mig bedröfvad, därför reser jag — för att komma igen, när ett parti hunnit vexe upp!

Mina affärer som anses lysande (af Hedlund och Warburg) roa dig att höra.

Röda Rummet som vann en exempellös afgang inbragte på alla 30 fyra upplagorna (6,000 exemplar) 2,200 kronor. Tog tre fjerdedels

år att skrifva. Nu lefver man med hustru och barn icke under 6,000! Hur mycket lånade jag det året?

Mäster Olof som vann en stor succès (sjelfva Wirsén berömde den!) inbragte 750 kronor! Tio års arbete!

5 Gillets Hemlighet på Kongl. (!) Dramatiska Teatern 260 kronor.

I Vårbrytningen var till en del såld för 7 år sen för 10 (tio) kronor arket! Har icke sålts mer än 1000 ex.

Svenska folket som skulle bli en kulturhistoria men blef en parti-skrift inbragte 10,000 kronor, hvaraf skulle betalas skulder på om-
10 kring 10,000 kronor!

Är du nöjd?

Nu har jag fullbordat ett nytt arbete, fortsättning på Röda Rummet; ursinniga satirer på rena prosan kommer ut i höst! Håll detta hemligt!

---

15 Jag delar i det närmaste din mening om Lycko-Per! Men kärleken har för mig varit detsamma som för Per! Då hela lifvet var skit och jag icke ville ge två ruttna lingon för att lefva, fann jag en qvinna (jag hade funnit många förr!) och lifvet fick värde.

Voilà!

20 Lycko-Per var mig ett divertissement under striden om konungadömets nye grundläggare = Geijer!

Jag har nyss läst Lassalle och gratulerar din broder! Men, men, när man skall i strid är det ett brott att vara opartisk, och man får icke se saken estetiskt. Om jag skulle ha skrivit om Lassalle
25 i våra dagar skulle jag ha hoppat öfver allt ofördelaktigt om hans person som kunnat »gifva lastarenom rum«, jag skulle ställt upp honom på toppen af en obelisk för att han skulle få spotta ner på de andra statyerna, jag skulle ha ljugit om det behöfts! Din bror är icke någon fanatiker! Han behandlar betydelsefulla menniskor
30 för behandlingens skull hvilken skänker honom nöje!

Detta hindrar icke att han blifvit hyad han är för hela Norden och som jag alltid erkänner, ja jag skall erkänna det i döden äfven om jag tviflade på det, och oaktadt han kanoniserat den reaktionäre för vår utveckling alldeles betydelselöse Tegnér, poeten par préférence.

5

En sak som jag ville i förväg gifva min förklaring på!

Jag anses vara judhatare och har nu i min nya bok gjort satir på våra judar. Jag hatar icke judarne men våra servila, ordens-
hungriga, despotiska, förtryckande judar, hvilka med hela pennin-
gens magt, (det har varit dem en lätt sak att afnarra de dumma 10
Svenskarne deras pengar) arbeta, på sitt hänsynslösa sätt, med reaktion
mot oss! De äro dina fiender så väl som mina för denna
orsaks skull.

Upsala Universitet har tre docenter i Svensk Litteratur, till exempel, och alla äro småsinnade, dumma, konservativa judar, som 15
gnata på allt nytt. Alla (så godt som alla) våra förläggare äro judar
som sälja Luthers skrifter och Nya testamentet för att visa sig liberala,
men om man vill vara liberal i politik eller litteratur, då är det slut!
Det är nu en tillfällig olycka för dem att de äro judar, och jag skulle
tycka lika litet om dem, om de voro Svenskar! De 20
äro fremlingar och hålla sig fiendtliga som fremlingar mot oss; de
äro i sin rätt, välan, jag är i min rätt då jag skyddar mig!

Här är således icke frågan om judendomen, icke ens om judarne,
utan om våra judar i Sverige! hvilka uppträda som en korporation
med oberättigade intressen.

25

Låt oss hålla ihop och icke skiljas för en detaljfrågas skull. Du är
ju icke jude då du offentligt afsvurit judendomen, under det att
våra hålla på sin gamla vidskepelse för att väcka intresse, men tro
icke ett spår på den! Derfor har jag ansett mig kunna tala med dig
härom och jag står väl öfver misstankar att vara så bornerad som 30
en intolerant religions- eller en race-hatare.

Din bror skulle vid detta lag ha varit kallad till professor vid Stockholms Universitet om icke judarnes fruktan varit stor att han skulle blamera korporationen! Förlusten större för oss än för honom!

Farväl så länge! Min helsning till Jacobsen! Den gamla romantikern som vi förstå! Jag läser ofta midt i Marie Grubbe men har icke hjerta att skära sönder den till en pjes!

Har du sett att Wirsén och jag drabbat? Jag i Dagskrönikan och han i Posttidningen! Det var bara en förpostfäktning!

10 Farväl!

Din
August Strindberg.

23. *August Strindberg till Edvard Brandes.*
Broder!

Dalarö (Kymendö)
21. Aug. 82.

Röda Rummet synes åter få utsigter att komma ut på danska. En ung stud. juris. kallande sig Axel Guthmann (?) har från
15 Köpenhamn tillskrifvit mig och bedt få öfversätta Röda Rummet, troende sig kunna skaffa förläggare »der forener Smiths forretningsdygtighed med lidt større retskaffenhed«.

Men nu inträffar den märkliga omständigheten att vännen Elmgaard dagen förut tillskref mig att Morgenbladet var betänkt på
20 att intaga R. R. såsom följetong och att han var vidtalad att öfversätta detsamma. Nu vet nog du hvad jag skall svara vännen Guthmann!

Gif mig ett ord om Morgenbladets verkliga afsigter, så att jag får svara Guthmann rätt snart.

25 Om en kort tid skall du få min nya bok i ark!

Vänskapsfulla

August Strindberg.

Guthmann medskickade öfversättningsprof som jag godkännt.

24. *Edvard Brandes till August Strindberg.* Onsdag d. 13. Sept. 1882.

Kjære Ven!

Erindrer Du, at Du for over en Maaned siden sendte mig et langt Brev? Jeg var Dig meget taknemmelig derfor; jeg syntes, der talte saameget Venskab ud af Dine Udtalelser. Men samtidigt 5 blev jeg bange. Den nye Roman, Du omtalte, aabnede Udsigter, som kunde virke uhyggeligt paa En, der som jeg hele sit Liv igjennem har kjæmpet mod det bornerteste Racehad. Lad mig nu imidlertid begynde med Dig.

Det greb mig dybt, hvad Du fortalte om Forfølgelserne overfor 10 Dig. Saadant Had vækker næppe Literaturen her. Men Sagen er, at Du jo staar ganske ene. Vi ere her mange til at fordele Pryglene imellem os, og nu er dog det værste Stød afpareret. Krigen fra nu til 1890 vil kun blive en kjedelig Fortsættelse af den fra 70—80; det eneste Nye vi vil opleve er kun at se vort eget Parti 15 gaa istykker. Nej, men jeg oprøres over at læse om den Plumshed, Din Familie er udsat for. Det er ogsaa forbavsende, at Bøgerne trods det store Salg ikke indbringer Dig mere. Thi naar man har sin Ryg dækket for Næringsssorger kan man jo »spytt paa sine Fjender« som Russeren siger. Men Du, stakkels Ven, fører jo Existens- 20 kampen haardt og uafbrudt.

Svenske Bøger ere altfor billige. Hegel gav Kielland for »Skipper Worse« (en iøvrigt ikke hel god Bog), hvis Oplag var 5000 Expl. den Sum af 5400 Kroner, altsaa mer end det Dobbelte af hvad »Röda R.«s 6000 Exempl. indbragte Dig. Kielland er vel nok den 25 der betaales bedst; det Almindelige er: 2000 Expl. giver 100 Kr. Honorar for Arket.

Jeg hører af Hr. Elmgaard, at Lycko-Per direkte er sendt til Direktør Andersen. Vil Du, at jeg skal tale med ham? Hvad Oversættelsen af »R. R.« angaar, saa har baade Hørup og jeg den største 30 Lyst at optage den i »Mrgbl.« men jeg skammer mig ved at gjøre det, thi vort Blad er saa usselt, at vi intet Ordentligt kan byde Dig

derfor. Der begynder jo atter at dæmre en Udsigt til at faa den ud paa Dansk, hvis den unge Fyr, der har været hos mig, ikke er altfor forhaabningsfuld.

Jeg er i den sidste Tid saa træt af at tale, skrive og slaas — maaske
5 ogsaa fordi jeg bestandig er nervesyg, aldrig nogen Dag uden Hovedpine — at jeg helst meldte mig fra det Hele. Hvad siger Du til en saadan Fest som Bjørnsons, hvortil han selv indbyder alle og dog lader overrasket over de Kommende, hvor han holder en fritænk-
kersk Tale, som Bladene ikke tør referere, hvortil Drachmann skriver
10 kristelige Vers, en Fest, som Politikerne med Sverdrup i Spidsen desavouere. Jeg er kun lykkelig over, at jeg ikke ved et Tilfælde kom til at deltage i hele denne Humbug.

Saa nødig jeg vil saa maa jeg dog sige Dig, at jeg intet godt venter mig af Din nye Roman, intet godt for vort Venskab, intet
15 for vore fælles Ideer. Jeg frygter, at Du mod Din Vilje kommer til at tjene vore Fjender eller da i hvert Fald mine. Det Slag, Du vil føre mod de svenske Jøder, vil ramme mig og enhver Jøde, hvad enten han er troende eller ikke. Deri bestyrke Dine mærkelige Ord mig, disse nemlig, at »Jøderne ere Fremmede«. Stöcker
20 vilde omfavne Dig for denne Sætning, alle de kristne Præster ville tage Dig til Naade som en af Hjorden. Maa jeg spørge, i hvormange Led kjender Du dine Forfædre; hvis Din Bedstefader var fransk eller arabisk eller kinesisk, er Du da ikke svensk? Hvis i det Hele denne dumme Nationalitetshovmod har noget paa sig, saa maa
25 den vel bero paa det Sprog, der tales. Men Georg og jeg bilde os ind at tale og skrive ligesaa godt Dansk som de Indfødte. Ere vi Fremmede her? Hvor høre vi da hjemme?

Du klager med Rette over den Forulempelse, Dine Smaapiger ere udsatte for. Det er just en saadan, som enhver lille jødisk Dreng
30 og Pige lider under Aar igjennem, og som ogsaa mine to Smaapiger skulle lære at kjende. Du taler om det Had, Du selv krymper Dig under; det er just et saadant, som enhver Jøde, der ikke vil

krybe til Korset, møder hver Dag i sit Liv og som er des uovervindeligere som det overvejende suger Næring af det rent Ydre. Om min Næse er lang eller kort, er maaske noget som mine Medborgere burde lade ganske uomtalt. Det vedrører hverken Politik eller Literatur.

Du mener, jeg ikke er Jøde. Du tager fejl. Jeg er simpelthen 5 tvungen til at være det, enten jeg vil eller ej, og allermest af min egen Stolthed, som byder mig ikke at forlade dem, der angribes. Der skrives aldrig nogensinde en Artikel mod min Broder eller mig, i hvilken ikke Jødehadet figurerer.

Jeg haaber til Jahveh, at Din Bog maa være en fri Aand som 10 Din værdig. Jeg kan næsten ikke tro det modsatte. Men qui s'excuse s'accuse og Du har gjort mig bange.

Jeg har været heldig med at holde en stor politisk Tale, som har vakt megen Opsigt. Jeg har vovet at sige Ting, som ikke er mit eget Parti, Bondepartiet behagelige. Det kan være, at dette vil 15 drage Følger med sig, som kaster mig ud af Politiken. Jeg skal ikke videre beklage det.

Lev vel og vaag ømt over Dit store Talent. Jacobsen sender Dig en Vennhilsen.

Din hengivne 20
Edvard Brandes.

25. *Edvard Brandes till August Strindberg.* Nørre-Farimagsgade 17, K.
Kære Strindberg! Kjøbenhavn 9-6-85.

Efter en lang Tavshed og en Adskillelse, som jeg ofte dybt har beklaget — ikke mindst for Anledningens Skyld — skriver jeg igen 25 til Dig.

Det har en rent ydre Grund. Jeg vil spørge Dig, om Du vil indbyde sammen med en Del honnøtte Folk til et Mindesmærke for J. P. Jacobsen, hvis Død jeg tænker har smertet Dig som os alle. Jeg haaber, Jonas Lie, Kielland, Fru Edgren o. a. komme med. 30

Men jeg vilde ikke have skrevet, hvis jeg endnu tænkte paa samme

Maade overfor Dig, som dengang vort Forhold for snart tre Aar siden ophørte. Jeg kan endnu ikke indse anderledes, end at Du havde Uret i Formen for Dit Angreb paa de svenske Jøder, men naar jeg i Vinter har læst Din Artikel »Mit Jødehad«, saa maa jeg anerkende, 5 at Du har udslettet alt, hvad der kunde saare i hint Afsnit af »nya riket«.

Og herover er jeg saare glad, hvad enten nu vort gamle Forhold kan restitueres eller ikke, thi Du tvivler ikke om, at jeg følger Din Virksomhed med stor Opmærksomhed og Beundring. Da vi Radikale 10 i Efteraaret stiftede et nyt Blad »Politiken« kaldet, var dine Noveller det første jeg anmeldte — og i Bladets første Nummer. Desværre forelaa de i en tilskaaren Oversættelse. Hvorfor kan vi ikke faa anden Del af »Giftas« paa Dansk samtidig med paa Svensk? Det maatte da kunne arrangeres.

15 Og saa hin dumme og nederdrægtige Proces, som Du lykkelig vandt. Hvorledes skulde jeg ikke glæde mig over dette!

Der var meget, jeg havde at sige, men jeg synes, jeg blot bør motivere min Henvendelse til Dig. Vil Du enten direkte eller gennem Jonas Lie lade mig vide, om Du vil deltage i den omtalte Indbydelse.

20

Din

Edvard Brandes.

26. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

[Juni 1885]

Käre Brandes!

Mycket skulle vara att säga om anledningen till vår brytning för 25 så och så många år sen, men efter som du är nöjd med min förklaring och min delvisa ånger så är allt godt och väl och jag är glad att så är kommet att vi börja sluta oss tillsammans. Ni har ett parti i Danmark, jag har 4½ millioner fiender i Sverge och mina vänner för detta gubevars ifrån dem. Det unga Sverge är ett osexueradt kasteradt 30 fäfangt patrask som profskrifver för Akademien och gömmer sig bakom ett estetiskt ord olyckligtvis utslungadt af Zola: analys. Jag

vill öfversätta det med indifferens eller opportunism för egen räkning. De vädra upp vissa godtköpskonjunktursströmmar som kunna bära fram dem utan att deras halfruttna ökstockar löpa fara att gå omkull. De äro maskerade högermän och jag kommer snart att låta dem få känna det. I stället för att stöda mig kastade de sig i min rygg därför 5 att det blef konjunktur att skälla på Strindberg, och det i det ögonblick då jag låg under isen och reaktionen stod med båtshaken och slog mig på fingerna hvarje gång jag ville opp. Det var ett förrädiskt satpack och därför är jag jordfastad (för femte gången!) i Sverge och därför har reaktionen segrat. 10

Hvad är Geijerstam för slag? Det är ju inte en talang en gång och nu bär han fanan. Må han göra det, jag skall gå emot honom om jag bryr mig om ens hvad som händer i Sverge, hvilket är lika likgiltigt som hvad aldrig har skett på Grönland.

Så kom i sista stund Levertin och så fick Sverge en författare. Det 15 gladdde mig nu att det var en jude och försonade mig med judarne fullständigt, liksom han har försonat sina bröders reaktionära sträfvan den. Hans angrepp på Gud*) är en stor bragd och hans firande af köttet, af könet med hanar och honor är icke mindre. Han förefaller mig vara en fin modern ande, djupsinnig stundtals ehuru han ännu 20 är duperad och tror att jag bedrifver motsägelse som sport. Han tror ännu att kulturen kan bestå med en emanciperad underklass. Och han tror också att kulturfruarna kunna emanciperas från kastrullerna utan att slafvinnorna (också qvinnor) få kastrullerna sig hänvisade.

Men det går väl öfver! 25

Min bästa vän härute är jude, medicine professor i Lausanne, och den som tagit sig för att förlägga mina arbeten ute i Europa är också jude.

Jag har upptäckt hemliga underjordiska strömmar ute i verlden och anser det gamla samhället med nationer och styrelser och privi- 30 legierade klasser vara undermineradt. Och öfverallt ser jag juden

*) Jag håller på att utbilda mig till ateist, men har rysligt svårt för det.

såsom jordens salt. Det såg jag inte hemma i det ruttna Sverge. Om fem år skall ni se en intelligent international utbredd som Frimurarne och mächtig som jesuiterna börja sitt termitarbete och det gamla samhället skall gnagas ikull bit för bit. Och det är i öfverklassen
5 propagandan går fram. Man finner de ideer jag i Samvetsqval utkastade högt opp i samhället; det är endast klokheten som bjuder en stor mängd att tiga ännu. (Jemför Tolstois omvändelse). Mitt misstag är att jag vändt mig till underklassen. Den är sämre att operera med, ty den kastar bara opp gamla fraser som den lärt af
10 öfverklassen, men den har sina passioner som man kan spela med och skrämma öfverklassen.

Vill Ni vara med om en jetteadress till Bismarck och anhålla att vi få bli som neutraliserade upptagna i Germaniska Förbundet? Är det inte en olycka att vara lefvande begrafna som vi äro med
15 tre döda språk och två och ett halft konungahus. Det blir Tyskland som kommer att gå i spetsen för nästa revolution icke Frankrike. Det är försnobbadt af öfverkultur. I Paris som icke är verldens medelpunkt gör fernissningen af målarpojkarnes oljefärgstaflor större buller än den sociala frågan och sjelfva Le Voltaire gör sig löjlig öfver
20 internationala skiljedomstolar. Hvad jag gör i Paris det skall ni veta om några år! Inte är jag här för att beundra eller söka lyckan!

Det der var pratsjukan!

Icke visste jag att Jacobsen var död! Men visst vill jag vara med och hedra hans minne.

---

25 Och så drabbade Björnson och jag ihop också! Men det repareras nog. Det är ju skada att vi icke skola kunna hålla tillsammans! Men det är de satans damernas fel! Att släppa in en sådan der fårscock i förtruppen det är rakt åt helvete. Och att spela med dem som pjeser i schack det är ett misstag. De äro reaktionära i allt, icke minst i

qvinnofrågan, som är efterbörden efter den stora idealistiska fosterfördrifningen. Har ni inte genomskådat det?

Tack nu emellertid för godt återseende, och låt oss hålla småfrågorna på afstånd så att vi få de stora igenom någon gång.

Vänskapsfullt 5

August Strindberg.

27. *Edvard Brandes till August Strindberg.* Nørre-Farimagsgade 17, K.

Kære Strindberg!

25-6-85.

Tak for Brevet og fordi Du vil være med til at hædre Den, hvis Død Du ikke engang anede. I Sandhed, Du maa leve langt fra Verden — 10 den skandinaviske i alt Fald — naar et saa notabelt Dødsfald ikke var kommen til Din Kundskab. Det er til Dels derfor, jeg har ladet Dig sende »Politiken«, ogsaa fordi jeg vilde, Du skulde faa nogen Idé, om hvorledes vi slaas hertillands. Engang imellem gider Du dog maaske kikke i Bladet. Og skønt jeg giver Dig ganske Ret, naar Du taler om 15 disse tre usalige Landes Fordummelse og Nullitet — undertiden synes jeg det er som om de kørte med store Møgvogne over ethvert honnet og frittænkende Menneskes arme Hjærte — hvad i al Evighed skal vi dog gøre? Vi er jo nødt til at være her, til at skrive og tale det eneste Sprog, som vi kan, til at studere, oplyse, angribe og elske de eneste 20 Mennesker vi kende. Hvad er os de Fremmede og vi dem! Hecuba var ganske sikkert mere for Skuespilleren, thi han tjente dog sit Brød ved at skildre hendes Nød — og vi, Gøglere, maa søge vor Interesse i vore hjemlige Priamus'er og Hecuba'er, Jeronimus'er og Magdelone'r. 25

Jeg læste derfor ogsaa med Sorg i Aviserne, at Du tænkte paa, at blive fransk Forfatter. Kan Du virkelig lære dette vanskelige og gennearbejdede Sprog? Den største Torsk i Udlandet har jo altid Fordelen paa sin Side, blot fordi han har faaet sit Sprog forærende — medens en anden Stakkel møjsomt staver sig til det. Hvem har ikke 30

havt Lyst til at ryste disse Landes Støv af sine Fødder — men hvem føler ikke det som den sidste Udvej: at drage til den store Tavshed, som kaldes Udlændigheden. Hvis Livets største Lyst er at sige sin Mening, saa drager man ikke i Exil, førend man har brændt sine
5 Skibe.

Du tror, vi er et Parti hertillands. Aa, Gud hjælpe os. Nej, vi er en tre, fire Stykker, som lige holder os oven Vande. Der gaves engang et literært Venstre, som var antiromantisk og antireligiøst — men det er forbi. Vi er blot Resterne tilbage.

10 Jeg vilde være meget fornøjet, om Du engang med flyvende Faner gik over til Atheismen; thi udenfor denne er der ingen Frelse. Religionen er det værste af alt; det er Hykleriet og Overtroen anerkendte som Samfundets højeste Livsmagter af Staten. Den Tanke er dog ligesaa oprørende som nedtrykkende, at den fuldkomne Menings-
15 løshed anses som det Allerfineste og Allerædleste og at man tvinges til at behandle den med Respekt — da man ellers simpelthen kommer i Tugthuset. Tænk, at der gives et Begreb som Blasfemi! Jeg vil gerne spørge, om hvorledes man skal kunne fordre af mig, at jeg skal have Gnist af Agtelse for hvad jeg ikke tror paa. Hvorfor er det
20 ikke Blasfemi, naar man udskælder Voltaire eller Flaubert?

Naa, jeg vil tilstaa Dig, at jeg ogsaa har et Horn i Siden paa Moralen, og desformedelst takker jeg Dig, fordi Du i djærve Ord satiriserede over den moderne Handske-literatur. Ikke, at jeg tror en Stump paa alt deres Vaas om Kyskhed og Ægteskab. Hvis Levertin
25 har Ret og Du til Bjørnson skrev, at han var en gammel Horebuk, som ikke selv kunde mere og desformedelst ikke vilde tillade andre at more sig — saa har Du talt ud af mit Hjærte. Jeg tænker ogsaa, at disse norsk-danske overspændte Fordringer til Ægteskabet, sprænger denne tarvelige Institution ganske i Luften. Desværre ikke i vor
30 Levetid; vore Efterkommere vil i alle Henseender have det langt behageligere.

Ogsaa naar den store Revolution har været. Jeg giver Dig Ret i,

at den kommer fra Tyskland. Blot Bismarck kunde krepere — jeg synes, vi allerhelst burde opfordre ham dertil. Naar det er sket, saa kommer de tyske Socialister, og saa rokkes det gamle Samfunds Grundpiller.

Apropos om Levertin, saa har han været her i Byen, og jeg syntes 5 meget godt om den beskedne og forstandige Fyr, der dukker sig en Smule, er fin og elskværdig — som de Bedste fra Ghettoen er. Han har Talent — og den unge Hedberg noget — men Geijerstam næsten intet, alligevel spiller han størst Rolle, hvad jeg ikke for-
maar at begribe. . . . Jeg vil forsøge at gøre mine Landsmænd mere 10 bekendt med svensk Literatur, vil flittigt anmelde Bøgerne og forsøge at faa danske Udgaver ud sammen med de svenske. Levertins »Konflikter« har han givet mig Lov at sætte i »Politikens« Føljeton. Jeg har en flink, intelligent og fritænkensk Forlægger, Philip-
sen ved Navn — naturligvis en Jøde — som vil strække sig saa langt 15 som muligt. Ham har jeg faaet til at udgive »Bondestuder« — en god Bog — paa Dansk. — Hvordan er det saa? Skal der komme en anden Del af »Giftas« og vil Du ikke have den ud paa Dansk — samtidigt mod godt Honorar?

Hvad det er for hemmelig Revolution, Du driver, aner jeg selv- 20 følgelig ikke. Men læg blot ikke ned Din Pen! I den bor dog Lynet, og selv om det kun slaar ned i vore skandinaviske Flækker, saa er det dog Lynet. Og her er lummert, stinkende og kvalmt.

Din

Edvard Brandes. 25

28. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

[ca. 1/7 1885].

Kära Brandes!

Heder och tack för de sända tidningarne. Det var en farlig röra ni har i Danmark! Och hvad är det med Gjellerup? Som går och fånar på gamla murstenar? Kannitverstan! 30

Men hör nu på! Den här skönlitteraturen har länge äcklat mig. Det är ju en vidrig sysselsättning att sitta och klä af sig och sina bekanta och den fordrar en sådan grad af råhet som till och med jag icke lyckats förskaffa mig.

5 Jag vill bli ett slags tidningsskrifvare, men i Sverge fins ingen plats för mig och man skulle dessutom pina ihjel mig. Jag har därför tänkt sätta mig ner i Köpenhamn och der låta trycka ett litet blad för Sverge. Men hur är det med Edra tryck-tvångs-lagar?

Skall jag ha tillståndsbevis af något slags embetsverk?

10 Detta är bara en lös plan så att du ej får sprida den som notis!

Om jag tänker bli Fransk författare? Nej då! Jag har bara begagnat franskan i brist på universalspråket och kommer alltframgent att göra det när jag behöfver. Skrifver på en samling satiriska sagor: ett försök att få fram socialismen genom att göra det gamla (moral, religion,
15 samhälle) löjligt. Det är svårt må du tro. Men jag har till och med fått löjet på Egendomen. Hvad säger du om det? Det har kostat mig långa tiders arbete. Att få löje på något är att »dra ner« det, och det är dit vi skola komma. —

Emellertid! Det var i en lycklig stund du upptog vår bekantskap,
20 ty jag råkade dagen derpå vara dig och Danmark till stor nytta.

Detta under tysthetsed! Och du som jude har nog lärt tiga.

Min mission i Paris var att i en aktad tidskrift få skrifva »Ueber Schweden«. Detta lyckades öfver förväntan och Mme Adam i Nouvelle Revue har uppdragit åt mig att under pseudonymen Paul Vasili
25 skrifva La société de Stockholm. Hon ville äfven ha Köpenhamn, men jag undanbad mig, nämnde på måfå Richard Kauffman. Samma dag kom ditt bref. Jag reklamerade K. och nämnde dig! Du får sålunda vänta bref om uppdraget, och du får icke afsäga dig, ty uppdraget kan råka i våra ovänners händer.

30 Man begär liberalism, Preusshat (icke tyskhat) och stor närgängen-

het. Det är en mödosam och kostsam uppgift, men vi måste ta hand om den. Få äfven betalt när det är tryckt. Jag har redan afrättat vår kung och gjort honom till Preussare. Du kan naturligtvis ta Er »lilla Bismarck« i kragen!

Situationen är ju tacksam. Jag tycker icke om anonymiteten men 5 som utilist får jag offra mitt tycke!

Under alla förhållanden: obrottslig tystnad, ty jag har redan begått majestetsbrott 7-faldt!

Har Lycko-Per gått i Köpenhamn än? Den går väl åt skogen? Såvida inte demokratien räddar tronsamlingsscenen och socialisterna 10 rådhusscenen.

Philipsen skall snart få tryckta ark af min nästa bok:

Utopier
i verkligheten
af
Aug. Strindberg

15

Men titeln är ej bestämd och du får ej notificera den!

Hvad betalar han?

Den förbannade kvinnofrågan! Inte är det samma förhållande om en kvinna mördar sitt barn eller en man piskar sin hustru. Det förra 20 är ju mot naturen, det senare kan vara ganska naturligt. Och hvarför fick inte Furian som slog sönder fingerna på den stackars hanen något straff alls? Skall sådana der satar gå alldeles strafflösa? Men om en karl tittar på ett lönn-luder på trottoaren, så blir han kvinnofridsstörare. Men alla luder som ränna på karlar då? 25

Fy fan en sådan röra!

Qvinnan är ett lägre djurstadium som har begreppen om rättvisa

alldeles utvecklade. Har du läst min utmärkta uppsats om Likställighet eller Tyranni i Dagskrönikan?

Emellertid: Farväl till härnäst och tyst som grafven!

Din vän

August Strindberg.

5

29. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

8-7-85.

Kære Ven!

Vi er meget lidt uenige. Jeg tænker som Du, at Journalistik er bedre end Skønliteratur — men nogen stor Forskel ser jeg ikke paa disse
10 Virksomheder. Sandt nok, man maa i Romaner og Skuespil blotte sig selv og sine Venner paa en højst indiskret Maade, men er det ganske sikkert, at en Journalartikel ikke fordrer Hjærteblod? Og om jeg dramatiserer min Avisartikel og kalder den for et Skuespil, idet jeg fingerer, at mine Abstraktioner er virkelige Mennesker, hvad er
15 Ulykken? Hvad det kommer an paa, er at finde de bedst mulige Midler til Agitation, Propaganda, Udspredding af Fornuft — jeg er lige glad, hvordan det sker, naar det blot nogenlunde kan lykkes.

Nu først to Ord om dine Planer med Hensyn til Kjøbenhavn. Her
20 fordres ingensomhelst Regeringstilladelse for at udgive et Blad — her er hverken Kaution eller Censur (endnu — for Fremtiden svarer jeg ikke) — forsaavidt er der da ingen Hindring. Men Presselovene er nederdrægtige, brugelige til al Chikane for samvittighedsløse Domstole, og vore Dommere er rentud Rak — en Hob af uvidende, opblæste, fanatiske Reaktionære.

25 Altsaa direkte tør jeg ikke tilraade et Ophold her, hvor gærne jeg end saa dig arbejde iblandt os.

Iøvrigt staar »Politiken« ganske til din Raadighed, om du vil offentliggøre noget — uden anden Indskrænkning end, at det gaar ikke an, vor Redaktør kommer i Tugthuset for en uforsigtig Ytring.
30 Men forresten kan du skrive om hvad og hvordan du vil — saa

socialistisk som selve Lassalle — og du er velkommen og skal faa saa stort Honorar, som vort fattige Blad evner.

Du maa ikke dømme »Politiken« efter de Numre, du for Tiden modtager. Thi det er Sommertid; der er intet at skrive paa; vi er alle sløje efter en anstrængende Vinter, hvor f. Eks. jeg skrev mine 4000 5 Linier om Maaneden. Saa staar vi overfor en Regering, der har gjort Statskup — og Folket er ikke opdraget til en Revolution. Det Hele er Storm i et Vandfad. Dog skal man lede om et gemenere Parti end vort Højre.

Jeg kan denne Gang intet sige om hvordan Philipsen stiller sig til 10 Bogen. Han er rejst som Dommer til en Industriudstilling. Men om et Par Dage træffer jeg ham og skal saa sende Dig Besked straks.

Og saa er der endelig dit Forehavende i Nouvelle revue, som du har betroet mig og som jeg selvfølgelig skal bevare som en absolut Hemmelighed. Tilgiv mig, naar jeg raader dig til Forsigtighed i 15 hvad du skriver — husk paa, at man ved en Sandsynlighedsberegning kan mistænke dig og at du kan røbe dig ved ét Ord. Vil du sige Konge og Hof Sandheder, saa husk paa endvidere, at det krænker dem mest, naar dette sker for Europas Øjne.

Hvad mig selv angaar, saa er jeg ikke uvillig til at tage mig 20 Hvervet paa, hvis jeg da ellers magter det. Jeg kan vel nok skrive Fransk, men dejligt bliver Sproget ikke og Stil vil totaliter mangle. Men det vil da unægtelig ærgre mig om det blev en literær Probenreuter som denne Kaufmann, der fik Lov til at snobbe for dansk Usselhed ved denne Lejlighed. Stol dog ikke paa ham — han er 25 Upaalideligheden selv. Om et Par Dage faar du Besked.

Din

E. B.

30. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

12-7-85.

Kære Strindberg!

Jeg har blot to Ord at sige dig:

30

Philipsen vil ikke bestemme sig til at udgive din næste Bog, før han har set den. Han vil da hellere udgive en Oversættelse, efterat Originalen er udkommen, end bestemme Eksemplarantal, Honorar, Udstyrelse o. s. v., inden han aner, hvad der staar i Bogen.

5 Jeg lider ikke hans Forsigtighed, men jeg undskylder den, fordi han angribes som jødisk, radikal Forlægger.

Din

E. B.

31. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Luc s. Mer

10 Kära Brandes!

18. Juli 85.

Icke har jag varit så oförsynt att jag tänkt Philipsen skulle taga min bok osedd. Vidare snart.

Du behöfver ej skrifva på Franska. Låt Er translatör öfversätta det. Det skall ändock redigeras om af Frun. Man begär det starkt peppradt.

15 Hvad är Socialdemokraten redigeradt af för folk? Honnett?
Är Lykkebarnet densamma som Lycko Per?
Tror man den skall gå eller ej?

Tack för tidningarne du så vänligt sänder, men jag får konvulsioner när jag läser om eländet. Det är därför jag ej vågar läsa Svenska.
20 6,000 idioter ha bedt vårans kung om trycktvång!
Vet du om en återkomst till Sverge är för mig omöjlig?
Är jag landsförvist eller hvad har händt? Jag vet ingenting alls!
Men det låter så illa från Bonnier.
Farväl så länge igen!

25

Vännen

August Strindberg.

32. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

17-8-85.

Kære Strindberg!

Jeg har været nogle Dage paa Landet og først modtaget dit Manuskript ved Hjemkomsten; derfor kvitterer jeg saa sent for Modtagelsen.

Jeg takker dig ret hjærteligt for disse yderst velkomne Bidrag til 5 Bladet. Igaar stod Artiklen om Gjellerup, imorgen tænker jeg, vi begynder paa Fablerne. De er da svært oprørske, men vi er ikke synderlig bange af os.

Kun har jeg gjort en Forandring, som jeg umulig kan tænke, du vil tage ilde op. Jeg har forandret Rækkefølgen saaledes, at den 10 atheistiske Fabel ikke er den første. Paa dette Punkt er vort Publikum saarest og maa behandles varsomst. Jeg vil ikke derfor skræmme det straks.

Ikke sandt, det har ingen Betydning for dig?

Selvfølgelig vil vi blot takke dig for alt hvad du vil sende, trykke 15 det straks og honorere det saa godt som vi formaar.

Jeg haaber, du rigtig har modtaget Blade efter din nye Adresse.

For Himlens Skyld, ikke skriv i »Morgenbladet«. Det repræsenterer alt hvad der er smudsig, forræderisk, chauvinistisk, national-leflende og grundtvigiansk etc. Det er de Herrer Gjellerups og Drachmanns 20 Organ — dog nok ikke mere den sidstes, efterat han helt er gaaet til Højre og erklæret sig for Estrups Mand. Han er en stor Lump, og den anden en lille Slyngel. Og Borchsenius er begges ganske aandløse, perfide og fedtede Trompeter, som spiller paa én falsk Tone: Danskhed. 25

Apropos — for det er vist ham, der har oversat Lycko-Per. Dette Stykke, om hvilket du har spurgt, skal til Jul gaa paa Folketheatret, hvorimod »Lykkebarnet« er den franske Operette »la Mascotte«.

I Haab om snart at høre mere fra dig.

Din hengivne 30

Edvard Brandes.

33. *Edvard Brandes till August Strindberg.* Torsdag Nat. [Septbr. 1885]

Kære Ven!

Først alle vore Forretninger:

1) Philipsen gaar ind paa at give dig 500 fr. for »Utopier«. Jeg tror
5 ikke, han vil trykke større Oplag end 1250 Ex., maaske 1500. Det
er klart, at Honoraret kun gælder for 1ste Oplag. Føler du nogen-
somhelst Lyst til at skrive et specielt Forord til den »danske autori-
serede Ud gave«, som den bør kaldes?

2) Jeg haaber ikke, at du var altfor misfornøjet med Honoraret
10 for »sagor«; det var 10 ø. for Linien. Ingen har nogensinde i »Politiken«
faaet mere end 8 ø. Og vi har sat 50,000 Kr. til dette første Aar —
ganske entre nous.

3) Kan jeg faa Lov til at sætte i »Politikens« Føljeton »Röda Rum-
met« og bagefter udgive samme Oversættelse i Bogform hos Philipsen?
15 Jeg kan da byde dig 10 Kr. for Arket. Ja, det er usselt, det véd jeg
nok. Men Bogen er gammel, og paa den Maade kommer den dog ud
og du bliver bekendt i dette lille Land og kan bagefter faa højere
Honorarer. Lad dette ske, saa er du flink.

4) Endelig: vær saa venlig at betragte mig som din Befuldmægti-
20 gede her i Danmark. Det vil sige, annuller alle gamle Aftaler og slut
ingen nye uden gennem mig. Dette kan se grueligt paatrængende
ud, men da jeg ikke har mindste egoistiske Tanke derved, da jeg
bare vil se at indvinde dig noget Honorar og en Læsekreds til, da jeg
vil forsøge at sikre dig en flink og frisindet Forlægger for kommende
25 og maaske gamle Ting, saa optag denne Anmodning in bonam
partem.

5) Og til allersidst, jeg havde nær glemt det: lov mig, hvis du
gider at du til et æstetisk Julenummer, »Politiken« vil udgive iaar
som ifjor vil lade mig faa en Bid, en Spalte eller halvanden om hvad-
30 somhelst.

Vil du svare hurtigst muligt paa alt det, som fortjener Svar.

Først iforgaars naaede »Utopier« hertil — eller igaar var det maaske.

Du kan da ikke undres paa at du først nu faar Besked. De 500 fr. kan du faa straks, om du lyster.

Jeg har iaften lige læst Bogen. Den er meget betydelig. Philipsen har lagt det i min Haand, om den skal udkomme. Jeg sætter mest Pris paa »Återfall«. Den er fuld af de herligste Ting. Jeg glemmer 5 aldrig Oplæsningen af »Rusland«. For saadan føler jeg selv, naar de Hunde herhjemme trampe paa de Bedste i Verden, naar de nedrige Rakkere helde deres Skarn over Frihedshelte. »Femten Aars Sibirien til at udsone sin Ungdoms Synder« — det kan man nedgrave i sit Hjærte. Man faar Lyst til at skrive, naar man har læst »Utopier«. 10

Forresten — Indvendinger har jeg og siger dig dem vel paa Tryk. Men Bogen forløser; det er dog den nye Tid, ikke Romantik, Præsteskab og Moral.

Har du været syg, som Bladene berette? Er du nu frisk? Gid jeg var i det Schweiz, du lovpriser! Her er forfærdeligt, næsten uud- 15 holdeligt.

Din hengivne

E. B.

34. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Grez

20. Septb. 85. 20

Kära Brandes!

Med tacksamhet svarar jag ja på alla dina vänliga anbud och mottager med uppräckta händer. Det låter som du skulle tro mig vara ett »rofdjur« och det är icke underligt efter alla de beskrifningar du fått.

Emellertid bli vi bra öfverens. Hvad Röda Rummet beträffar vill 25 jag föreslå: 1° antingen att jag skrifer ett förord och eller 2° att Ni i öfversättningen utelemnar alla uttryck som innebära kitslighet eller ringaktning mot Judarne. Gör som du vill! Bäst det senare. Men nu har Levison för ett år sedan pressat af mig auktorisering som du nog under hand kan återfå af honom, ty han har ej begagnat 30 sig af den.

Företal till Utopierna är jag rädd för, ty företal äro farliga. Man säger för mycket och för litet.

Gör du gerna anmärkningar i tryck mot min bok, men var klok, för sakens skull, att ej ta dem för knappt. Mins att man från höger tar
5 opp hvarje ord emot mig och begagnar som stenar. Mig sårar du ej så lätt.

Geijerstam har nyss skrifvit mig till och förklarar sig ha begått en oförsigtighet i att angripa mina åsigter. Det sade jag honom förut. Man har också slagit mig med honom.

---

10 En annan sak! Sagan om Patrioterna slutade dumt. Den kunde misstydas såsom döljande mitt »judehat«. Om du begagnar den, så bryt af slutet före gadden.

Sagorna äro skrifna på Franska och bearbetade i öfversättningen, därför är stilen dålig.

---

15 Vill Philipsen sända de 500 Frankerna nu så är jag lycksalig. Har sedan Juli månad ätit, sofvit, tvättat barnen, klädt, skott dem på kredit i ett rum med sönderslagna fönster och en dörr utan lås, har till och med rökt tobak och tagit frimärken på kredit.

Men bed P. köpa Franska Banksedlar och assurera, ty vaxlar äro
20 så svåra att få ut då jag ej har pass och måste göra en dyr resa till Paris.

Farväl nu igen så länge och hjertligt tack för all välvilja.

Din Vän

August Strindberg.

25 P. S. Du vet väl att Familistèren i Guise existerar?

P. S.

Du frågade om jag var sjuk! Ja, frisk är jag sällan, men sjuk, icke precis = sängliggande.

Borchsenius har öfversatt Samvetsqval och bedt få öfversätta de andra med. Jag svarade (tror jag) att han fick vända sig till Philipsen i så fall. Hör åt med honom muntligen är du snäll, så att intet krängel uppstår.

Hastig Vänl. 5

August Strindberg.

Greuz 22. Sept. 85.

35. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Onsdag 23 Sept. [1885]

Kære Ven!

Jeg fik dit Brev idag, gik straks til Philipsen, og han afsender idag 10 eller imorgen de 500 fr. i Banksedler.

Du kan udmærket være fri for ny Fortale til Utopier, men kan du ikke tjene Forlæggeren med noget andet, nemlig en klangfuld Titel. Den svenske er i og for sig fæl, men den bliver ganske slæbende paa Dansk, hvor vi ikke kan sige: »i Virkeligheden«. Det maa vel hedde 15 »Utopier i det virkelige Liv«, men det fremmede Ord, som Underklasserne ikke kender, er til at skræmme Læsere bort med flokkevis. Giv os et kort Slagord istedet, læg din stakkels Hjerne iblød.

Saa var det »Röda Rummet«. Jeg gik ogsaa straks til Levison og fik med nogen Snildhed Autorisationen fra ham. Men, Menneske, hør 20 dog op at slutte saa urimelige Kontrakter. Han fortalte mig, at du solgte dine Bøger uden Hensyn til Oplagets Størrelse. Hvad skal det ligne? Nej, nu vil jeg raade, og saalænge jeg har et Blad og en venskabeligsindet Forlægger, maa du vel kunne tjene nogle Penge her i Danmark. 25

Der er nu f. Eks. Kvarstadsresan, som jeg ser skal udkomme. Jeg tror ikke, den er mulig paa Dansk. Men jeg véd, at havde du givet »Politiken« Brevene samtidigt med at de stod i »Budkaflen«, havde vi kunnet honorere dig ordentlig derfor, og vi havde staaet os vel derved. 30

Altsaa for Fremtiden: alle Artikler baade paa Svensk og paa

Dansk, alle Bøger helst paa Dansk samtidig med den svenske Udgave.

Fortæl mig nu lidt om dine literære Planer.

Jeg tænker, jeg sletter alt jødefjendtligt i R. R. og erklærer, at det 5 sker med Forf.s Tilladelse. Om jeg vil bede dig om Fortale, vil jeg betænke mig paa.

Du kan være sikker paa, at jeg ikke vil angribe »Utopier« offentlig. Tværtom. Jeg vil berømme den af al Magt, naar den foreligger paa Dansk. Vi har fælles Fjender, saa vil vi ikke kriges. Derfor var jeg 10 gal i Hovedet paa dig, da du angreb Jøderne — du vilde blot ramme de nationaltfjottede og du ramte i Virkeligheden os andre. Om jeg nu angreb dig, saa gik jeg Højres Ærind. Nej, nej, du kender mig ikke ret.

Vær derfor ikke heller forbavset over, at jeg roser »det unge Sverig« 15 lidt kritikløst — de skal opdrages til gode Stridsmænd. Og det gælder nu at samle ikke at skille.

Jeg har havt »Patrioterne« i Politiken; du læser nok ikke Bladet grundigt. Honoraret fik du vel.

Hvad du fortæller om dine private Forhold gør mig hjærtelig ondt. 20 Jeg skal af bedste Evne stræbe at skaffe dig Indtægter her fra Danmark.

Du vilde ganske vinde Philipsens Hjærte, hvis du forærede ham en lokkende Titel til Utopier. Du er klog, om du skriver en saadan paa et Brevkort.

25 Venlige Hilsener

Din

E. B.

36. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Käre Vän!

Grez
28. Sept. 85.

Härmed i hast några titelförslag till Utopier (som var en taktisk 30 rörelse för Svensken »med egna vapen«).

Bør (eller) God Bør (= Medvind)	
Brise (eller) Friske Brise (= Brisar)	
Udifra.	
Nybyggnad.	
Från	5
Det Nya Riket	
Nya Toner	
Islossning	
Jag föreslår	
Nybyggnad	10
eller	
Bør.	
—	
Mina litterära planer!	
Reser genast till: Familistèren i Guise	
Arbetsarhotellet Hasard vid Liège	15
Arbetsarstaden i Mülhouse	
och skrifer korrespondens derifrån till — hvilka?	
Politiken?	
Men den ensam kan icke bära kostnaderna.	
Ville icke ni annonsera i förväg såhär:	20
»De Skandinaviska tidningar som vilja eftertrycka Politikens intagna	
Rese-	
Bref	
från	
Aug. Strindberg	25
Då skulle Er Gérant göra affären och efter betäckt möda dela rofvet med mig.	
Hvad säges?	
Brefven skola afses att rädda mig från »Konstruktionslitteraturen« (= Skönlitteraturen). De bli nog intressanta, ty jag skall senare gå 30 på soirée hos Mme Adam, söka Zola etc.	

Styr om detta så är jag bäst hjälpt. Jag hatar fantasierna och skrifbordslitteraturen.

—————
Patrioterna har jag ej fått.

—————
Borchsenius då? — Hvad säger han om Samvetsqual?

5 Farväl och hjertligt tack för allt.

Din Vän

August Strindberg.

Och under allt detta skrifer jag på Societeten direkt på Franskt!
Men också är min temperatur så hög att jag sofver vid öppet fönster
10 om nätterna!

P. S. Tänk om Politiken kunde göra opp under hand om Brevfen med Aftonbladet, Göteborgs Handelstidning, Norska Dagbladet och en Finsk Tidning af rang?

37. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

3. Okt. 85.

15 Kære Ven!

Gør dig ingen Sorg for Borchsenius. Den Sag er ordnet. Hans Oversættelse optages som Del af Bogen og honoreres paany. Han er tilfredsstillet. Men lad ham nu for Fremtiden sejle sin egen Sø — ja, det er sandt, først maa vel »Lykkeper« løbe af Stablen. Desværre er
20 det une tête de girouette den Theaterdirektør, der har den i Eje.

Ellers har jeg ikke gode Efterretninger til dig.

Selvfølgelig vil »Politiken« med Fornøjelse optage dine Rejsebreve og honorere dem efter Aftale, men dermed er du jo ikke hjulpen. Efterat jeg havde spekuleret lidt paa dine Projekter, tænkte jeg, det
25 var bedst at gribe Tyren ved Hornene. Jeg skrev derfor til Karl

Warburg og spurgte ham, om G. H. T. vilde være villig til at optage Artikler af dig. Nu har jeg modtaget Svar.

Han udtrykker stor Sympathi for dig, men beretter at »Handelstidningens högsta vederbörande« (er det Hedlund?) er absolut imod at trykke dine Rejsebrev — af forskellige Aarsager. Det synes næsten 5 som dit Uvenskab mod Bjørnson hører til disse. Er du og han virkelig saa arge Fjender?

Men ligemeget, saadan gik det med det grønne Træ. Efter dette har jeg ikke Spor af Tillid til »Aftonbladet«, hvis Liberalitet er svag.

Hvordan Pokker skal du altsaa nu tjene de nødvendige Udgifter? 10

Ak, om du vilde tage en Lære af dette. Foragt dog ikke saadan hvad du kalder Skrivebordslitteraturen! Den er to Ting: Propaganda og Penge, to nyttige Ting. Skriv en stor Roman, et modent Röda Rummet, og du vil virke mere derved end ved alle Verdens økonomiske Artikler, og desuden tjene adskillige Tusinder. Hvor kan man dog 15 forskjertse et saa skønt Talent! Til min sidste Time vil jeg gentage for dig: skriv en Roman, skriv et Skuespil. Og skyd imellem al mulig Revolution eller endnu bedre anbring Dynamiten i Skønlitteraturen.

Men det hjælper vel ikke at præke for døve Øren.

Jeg arbejder paa at faa »Giftas« ud hos Philipsen, naar vi er færdig 20 med »Utopier«. Jeg skal nok, tror jeg, efterhaanden faa hele din Bagage lagt frem for danske Læsere.

Jeg takker for den tilsendte Bog. Bliver du gnaven, om jeg beder dig om flere. Men siden Uheldet med »Nya Riket« ejer jeg af dine Bøger kun Digtene som jeg elsker højt. Hvis du altsaa nogensinde 25 skriver til Forlæggeren — og det intet koster dig — saa lad ham sende mig din Produktion fra de sidste Aar. Men gider du ikke, saa skal du aldrig tænke derpaa.

Jeg skulde gærne sende dig mine usle Skuespil, men jeg skammer mig Gud hjælpe mig. Det er ikke Læsning for dannede Mennesker. 30

Her er grusomt for Tiden. Klimaet gør mig syg, hvad mon mine Forfædre dog vilde her? Men værre er Menneskene, jeg tror dog vi

har de lumpneste her i Landet og i Rusland. Og de gode dør unge.
Levvel og plej din Sundhed.

Din
Edv. Brandes.

5 38. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Grez
den 20. oktober 1885.

Käre Vän!

Härmed afgår I på Familistären.

Låt oss nu kasta ut nätet och se hvad det blir. Blir det intet så har
jag ändock gagnat Utopierna genom att ha fått uppmärksamheten
10 på dem m. m.

Hjertligt tack för ditt så vänskapsfulla bref. Hedlund är en gammal
stolle som jag kan lefva utan.

Om nu några tidningar anmäla sig till eftertryck, så låt svara
10 kronor brefvet (eller 10 Francs kanske).

15 Farväl nu igen så länge. Snart mera.

Din Vän

August Strindberg.

39. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

G. 26. oktob. 85.

Kära Brandes!

20 Om du nu haft 1a kapitlet på arbetet du vet färdigt skulle det gjort
verkan i Nouvelle Revue separat och sedan aftryckt som vanligt i
Le Figaro och andra blad.

Sitt uppe en natt och skrif: Le roi C IX. Behandla honom som en
detroniserad; tala om revolutionen som en klar sak och du skulle
25 kunna skrämman den stackarn att fly.

Skrif på Danska; sänd hit så låter fröken David eller jag öfversätta
och jag sänder in. De skola ta det med uppräcka händer och jag
skall till Mme A. säga att hon kan med denna sin hjälp framkalla en
politisk händelse. Du vet hon tror sig vara en väldig politikus.

Händelserna i D. må nu ha tagit hvilken vändning som helst; gör artikeln i ordning. Men tag honom ganz persönlich. Gör honom till Preussare, Bismarckare, hvad fanken du vill, men skrif icke politisk ledare. Smyg in politik. Börja så här t. ex.

»I dessa dagar då Danska Republiken håller sitt intåg . . .« el. d. 5
Det fins intet som nedslår fienden så som att behandla honom som slagen.

Enfin! Gör något!

Din Vän.

Peder Madsen.

40. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Grez 10

Kära Brandes!

den 26. oktober 85.

Härmed no 2.

För all del bevara manuskriptet ty det är unikt, fins ej kopia. Sänd äfven manuskriptet till fablerna, ty det var idem. Och det nummer der patrioterna stå. 15

Det var en karlakar! den Rasmussen! Hur står det nu till i Danmark?

Vännen

August Strindberg.

41. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Nørre-Farimagsgade 17. K. 20

Kære Ven!

29-10-85

Tak for de to Rejsebrev, begge rigtigt ankomne. Du skal ikke synes ilde om, at det første endnu ikke er optaget i Bladet. Det er meget langt. Og under Attentat og Statskup er der daarlig Plads til franske Rejsebrev, selv om du er Forfatteren. Men det skal snart, 25
Søndag eller Mandag begynde.

Manuskripterne skal jeg passe omhyggeligt paa. Jeg har ogsaa det til Fablerne i god Forvaring. Vi du have hele Bunken sendt eller skal jeg foreløbig gemme den?

Du skal ogsaa faa »Patrioterne«.

Bliv nu ikke gnaven over vore Artikler om »Rasmussen«. Vi vil saare nødig i Tugthuset, og imorgen har vi en Presselov, der bliver munter. Men undertiden fristes man til at bytte disse usle Gader med
5 Genfersøens Vande.

Venligst Hilsen. Om fjorten Dage kommer »Utopier« paa Dansk. Philipsen vil se, hvordan Salget er, inden han giver bestemt Besked om »Giftas«.

Din

10

E. B.

42. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

9. Novemb. 85.

Kære Ven!

Du maa meget undskylde, at ved en Fejl af Ombrækkeren er det sidste Stykke af Rejsebrev (II) ikke kommet med igaar. Det er ganske
15 utilgiveligt af ham, men Ulykken er sket.

Endvidere maa du bære over med den Langsomhed, hvormed Brevene trykkes. Den skyldes vor politiske Situations Krav.

Saa maa du tilsidst forstaa, hvorfor jeg ikke har skrevet en saadan Skildring som den du ønskede. Fordi det er halsløs Gerning! Jeg tror
20 ikke paa, at Hemmeligheder, som mange kender, bevares. Man vilde i dette Tilfælde hurtigt kunde opspore og følge Traadene fra Damen til mig gennem dig. Og jeg vilde ufejlbarlig tilbringe Resten af mine Dage i Tugthuset. Men det er det eneste, jeg sikkert har foresat mig: jeg vil ikke kukkelure i et Fængsel. Forresten kan det nok være saa
25 fælt det vil med evig Udskælden, Spot og Skam. Bliver det altfor galt, tager jeg Rejsepas.

Naa, bliv nu ikke gal over denne Fornumftighed.

Kielland hilser venligst.

Din

30

E. B.

43. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

G.

Käre Brandes!

d. 12. nov. 85.

Du tror fortfarande att jag är en folkilsken tjur som blir arg för det minsta första. Jag har inte alls de der stora Björnsonska fordringarne på menskor och begriper väl andras motiv. Hvad skrifningen i fråga beträffar hänger så i hop: jag trodde kungen var på bröllopet i Frankrike. Tänkte skrämma honom från att återvända. Jag hade misstagit mig och dermed förfaller saken. Men nu händer det att saken sker ändå i en *Revue de la politique extérieure*, som madame A. brukar påta ihop — djefligt dum förstås — i slutet af hvarje häfte. 10

En sak till: Har du härmed afsagt dig det omtalade arbetet? Tänk om det kommer i dåliga händer?

Emellertid: jag har slutat och aflemnat hela mitt. Det är djefligt rafflande, och likafullt tänker jag fara hem och med en artist dyka igenom hela Sverige för att skrifva en oskyldig Resa. Ändamålet blir att uppvigla bönderna mot regeringen och ge dem en svag antydan om Socialismen. 15

Hur skall ni få det i Danmark? Hvarför gör ni inte revolution? Inga äro så lätt skrämnda som öfverklassen, och när kanonerna börja smälla sönder fönsterrutor för brackorna så bli de strax liberala. Fängelse? Ja, men det blir högst ett par månader, och väl utsläppta bli ni ministrar och Gud (?) vet hvad allesamman. De törs ej sätta dig i fängelse. 20

Folket har inga vapen, säger man. De kan ju ta sig i arsenalerna! För öfrigt kan ni ställa till ett fackeltåg med 30,000 arbetare som medföra en halfbutelj fotogén (petrol) hvar och en och sätta eld på fästningar och slott. Kavalleriets hästar skygga för eld och artilleriets med. 25

Har du fått tredje brevet då? Skjut der in slutet på andra.

Garborg var en bra pojke! Du skall se att Björnson får skit på sin 30

handske. Sedligheten är bara de otrissade mamsellernas hämnd. Går inte! Nej: levve samlaget! »Rena« ynglingar vill inga flickor ha! Jonas Lie håller strängt på könsnjutningen och var stram mot Björnson rörande Giftas-Flager-frågan.

5 Farväl igen så länge!

Har ni breföppning än i Danmark? Mottager dagligen rekommenderade bref från Tyska socialister, hvilket stärker min kredit ofantligt.

Vännen

K P.

10 P. S. Låt mig med omgående veta om du ej vill ta arbetet, så låter jag två raska Danska flickor som bo här genast sätta det i gång. Det vore bra att vi kom med ut i verlden snart.

44. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

19 Nov. 85.

Kære!

15 No. 3 af Rejsebrevne er allerede indrykket i »Politiken«. Du modtager først Honorar ved Maanedens Slutning. Faar vi mere fra dig? Glem i hvert Fald ikke, at Du har lovet os — mirabile dictu — æsthetisk Bidrag til Julenumret.

Jeg vil helst være fri for Fru Adam, der som bekendt altid har
20 været en stor Fristerinde. Hyt dig nu bare selv! Jeg har daarlig Tid, og mine Nerver er forrykte (Gud véd, hvordan min Rygmarv egentlig befinder sig, næppe blomstrende) jeg har nok at gøre med det daglige Slid. Lad de to danske Pigebørn besørge Diplomatiets — den ene, Frk. David, er vist flink og hvis den anden er Frk. Holten, er hun jo
25 ogsaa dygtig.

Revolution taler du om. Der er ikke et Menneske, der tænker derpaa. Dette er et kristent Land, min Ven, hvor man sover godt,

hvor de Fattige er dydige og de Rige er nationalliberale, og hvor Venstre er Grundtvigianisme, det vil sige Pæreveaas. Revolution! Ja, lad os først faa dette Land gjort om, nye Tanker banket i Folks Hoveder, Holger Danske kastet paa Døren og Sindene revolutioneret. Her trænges til en Evolution. Vi maa have noget radikalt at sætte istedet, inden vi styrter, hvad vi regeres af. Regeringen gør iøvrigt Fejl paa Fejl og da det nu ser ud til en økonomisk Krise, kan det være, den falder inden vi véd et Ord deraf.

En Broder af mig sender Dig i disse Dage en Bog om Samfundslære, som Du bør læse. Den er klar og forstandig, ny i sit Syn og den kuldkaster ogsaa nogle Vildfarelser, du hævder.

Ogsaa din Bog udkommer i disse Dage. Skriv dog en stor Roman; du gør Synd imod Naturen om du kastrerer dit Talent. Literaturen gaar ad Helvede til. Ja, var ikke Garborg god? Naa, og han skriver Skønliteratur. Er »Bondestuder« ikke nyttig og Kiellands Bøger?

Vi maa lave et radikalt-literært og politisk nordisk Parti, som er imod Religion, Moral og andet Fælt. Hvordan skal vi ellers udholde at leve i disse Landsbyer?

Her er ingen Brevaabning. Du behøver ikke at recommandere Breve. Jeg faar alt i rette Tid.

Levvel

Din

E. B.

45. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Kære Strindberg!

Kjøbenhavn,
den 3. December 1885

Du har lovet mig en Strimmel Æsthetik til »Politikens« Julenummer, og Du maa endelig holde dit Løfte. Vi trænger til Dit store Navn. Send mig derfor inden d. 15 December et Par Spalter, og vær evig velsignet derfor.

Din

Edv. Brandes.

46. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Grez

den 5e December 1885.

Käre Brandes!

Tiden lider och du har ännu ej fått manuskript till Julnumret. Men så sitter jag inne i arbete på min stora plan (alltid djefligt stora
5 planer!). Jag ref mitt arma hufvud och funderade hit och dit. Så tror jag mig ha hittat det.

År 1872 då öfversvämningen var i Danmark anmodades jag på en bal hos Danska judar i Stockholm, (ty jag har alltid umgåtts judar och varit informator i judhus) att skrifva ett versstycke att
10 uppläsas vid tillfället, då en docka (Dukke) bortlottades. Jag skref det på Danska språket och läste det opp. Tror du att det ej skulle vara lämpligt trycka som kuriosum med upplysande not. Det skulle dessutom roa mig att äckla den dumma Svensken, och tillika skulle det ju möjligen stämna Dansken för mig, då jag nu håller på att bli
15 Dansk författare. Till kandidaten läste jag som specialitet Danska Litteraturen midt igenom och skref en afhandling redan 1871 om »Hakon Jarl eller realism och idealism«, men Nyblom (fru Nyblom) ogillade ämnet. (Jag tror jag skällde på »Öronschlegel«). Nu har jag skrivit till Stockholm efter poemet »For de Danske Brødre« och
20 väntar det om ett par dar. Håll plats åt mig i alla fall. Du ser jag är en kosmopolack som författare. Har nu slutat min första bok på Franska. Har i min ungdom 1864 skrivit min biografi på Franska och en läsarbok på Engelska. Äfven författat på Latin och på Kinesiska som är tryckt med egna typer. Du ser att jag är en djefla
25 man, som kan göra många konster.

Emellertid spekulationen på Familistären synes ha slagit fel och jag sitter här med 20 Francs afvaktande julen, som nu skall firas när man har barn. Ni har penningkris i Danmark, jag vet nog det, men nu får Du ändå söka brandskatta den belägrade staden på 500 Francs
30 om det fins någon rimlighet. Att låna lär väl icke gå men det skulle kanske afpressas förskott på lemnadt arbete. Hör på nu! Neergaard

har till Tilskueren fått det föredrag jag nyss hållit i Paris: »Om den litterära reaktionen i Sverge efter 1865«. Om han tar det vet jag ej, men han bör göra det, ty den kommer att läsas i Sverge. Jag vill ej kräfva honom, men det kan du göra. Kan du icke likaså klämma af Philipsen något på Röda Rummet. Att ta pengar från folk är som 5 att dra ut oxeltänderna, jag vet nog det, men kanske du har hand om tången som sitter midt ibland dem.

Förlåt nu min påträngenhets men jag har ingen annan råd då jag skall hålla jul åt mina ungar som vilja ha julklappar. Och från Sverget får jag ingenting, bara ovett. Från Frankrike får jag ej förr 10 än Societeten är tryckt (i Mars! I Februari kanske kommer Köpenhamn, och flickorna skriva alldeles förbannadt).

Alltså, Du är mitt hopp för denna kritiska säsong som heter jul och nyår.

Farväl så länge och god jul, önskar

15

Vännen

August Strindberg.

47. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Kjøbenhavn,

den 12. December 1885.

Kære Ven!

Jeg tænker, at Du har modtaget nogle Penge fra Philipsen — de 20 for »R. R.« aftalte 200 Kr. samt Honoraret for Artiklen til »Tilskueren«. Det er alt, hvad jeg har kunnet skaffe Dig til din Jul. — Vær nu saa venlig snart at ekspedere mig det omtalte Digt — det maa helst due noget. Jeg er lidt bange for dit Danske og vilde hellere have en Stump Novellistik. Ak, hvornaar kommer den store Roman? 25 Skriv den dog, Menneske! Vi er snart alle forbi og døde. Jeg tænkte nok, Du havde dit Hyre med »flickorna« — Folk af Faget er altid at foretrække for Dilettanter.

Din

E. B. 30

48. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Grez

13. Dec. 85.

Kära Vän!

Nu har jag narrat dig vackert! Just i ögonblicket mottagit från Sverge de danska verserna, men de voro så usla att de ej kunna
5 användas. Was Thun? Taga ur Dikterna den vackra prosabiten Solrök och öfversätta den i hast. Det är bland det praktfullaste jag skrifvit. Hoppa öfver verserna om de äro svåra att öfversätta. Ingen Dansk har läst Dikterna och ni behöfver ju ej ange hvarur det är taget.

10 Någon annan utväg ser jag ej, ty mitt hufvud är så utslitet att jag ej kan lofva något nytt till julen. Blif nu inte galen på mig. Manuskriptlöften äro ju icke möjliga att infria. Men när ni får ta ur det bästa, så är ju ingen skada skedd, och bättre än Solrök kan jag ej skrifva nu!

15 Seså! Rädda nu situationen och låt mig lägga mitt arma hufvud i julero om det är möjligt.

God jul nu och förlåt mig i Jesu namn beder

Din Vän

August Strindberg.

20 49. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Grez

d. 29e December 1885.

Kära Brandes!

Så skulle jag strandsätta Er ändå mot min vilja och så kommer jag likafullt och ber om en tjenst. Jag har varit stukad några dagar ty jag har haft en motgång af ganska allvarligt slag.

25 Societeten, du vet, min stora trumf gick mig ur handen. Fyra månaders otroligt arbete förloradt! Revuen har nemligen lidit stora förluster emedan den är förbjuden i Tyskland och Österrike, hatad i England och föraktad i Frankrike. Publiken har ledsnat på käring-svallret om erkehertigar och prinsar, och man ämnar derför upphöra
30 med Societeterna.

På vanligt älskvärdt franskt sätt återlemnades manuskriptet med

många artigheter men utan någon godtgörelse genom att anstränga sig få en förläggare till arbetet som var bestämt. Jag begärde dock den gunsten och man lofvade. Men man lofvar här så rundt.

Jag är glad att jag ej besvärat dig, och flickorna hade bara börjat, lyckligtvis. 5

Nu, törs ni publicera det i Politiken? Det sårar ingen af Era Svenska vänner och är ej argare på Sverge än Berlin var på Danmark. Man kan dessutom stryka saker rörande kungens person som äro för svåra! Det är icke så ytligt som de andra Societeterna, men ej vidare djupgående. Ger många upplysningar om Svenskt lynne och är 10 intressant. Att det blir läst i Sverge är säkert.

Tro nu ej att det skadar mig, ty jag har i Dagens Nyheter undanbedt mig allt slags digtergage och bedt bli skonad för sårande välgörenhet.

Hela Hillbergska tiggeriet var ett oförskämmt puff-företag för hans 15 blad utan min vetskap.

Det var den affären!

Nu en annan! Min plan att beskrifva Europas Bonde hvilken med all säkerhet kommer att sätta ett stort P för hela den hufvudlösa industrisocialismen, har nu legat och grott i två år och jag är färdig 20 med förstudierna till Frankrikes. Men det arbete kan ej och bör ej publiceras enbart i Norden.

Fins det ej en tysk, österrikisk eller amerikansk tidning af Era bekanta, som skulle vilja ta det i form af korrespondens. Vill ni ej presentera mig och min plan; Jag har talat vid Fransmän; de kunna 25 ej dölja sin beundran öfver den stora och nya planen och icke heller sin afund. I Frankrike fins ej en Voyage skrifven af en Fransman. Och den enda resan i landet är gjord och beskrifven af en Engelsman, Arthur Young 1787, 88, 89. Skulle det ej roa en Tysk att få äckla fransmannen med en beskrifning öfver hans land och bondelif! 30

Jag har skrivit till Neue Freie Presse, men än ej fått svar. Preussen är för dumt ännu kanske att kunna värdera arbetet.

Denna plan går ut på att rädda mig från Skönlitteraturen och Sverge. Hjelp mig i Jesu Christi Nazarenens namn, ty eljes får jag
5 sätta mig att göra teaterpjäs igen, som jag hatar och därför kommer att göra dåligt!

Politiken har väl ej råd att lägga sig till med ett så stort arbete?
Och det vore synd att begravna en sådan skatt i »Preussiska skären«.

Fy fan hvad jag är stukad efter min sista motgång. Få se om jag
10 reser mig eller blir liggande?

Emellertid Godt nytt år! Och haf tack för ifjor

Din Vän

August Strindberg.

Societeten kunde publiceras helt enkelt under Paul Vasilis namn,
15 ty den är skriven i en rysk mans namn. Eller också under rubriken:
Sverge. Bref af Aug Sg.

Jag är så böjd tillägga några kapitel.

50. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Grez

d. 3 Januari 1886.

Kära Brandes!

20 Härmed det olyckliga opus. Se på't och ta det! Men låt Marie
David öfversätta det här på platsen att vi må konsultera och korrigera.
Det uppseende det må väcka bör ju göra Er tidning godt, och bör
föranleda att det betalas bra. Dessutom kan en dansk förläggare sälja
bokform mycket i Sverge, då Svensk öfversättning ej utkommer och
25 Politiken ju ej mycket abonneras i Sverge.

Min resa är nu bestämd, men gör ej notis än.

Neue Freie Presse ha vi hopp på, men ej bestämdt. Kan ni inter-
venera som förespråkare så gör det! Den blir ej tendensiös, endast
undersökande, min beskrifning.

Om ej Politiken, ej Tilskueren, vill ha Stockholm så kan bestämdt
en Dansk bokförläggare göra bok af den, då den skrives oätalbar! 5
Farväl och godt nytt år.

Din Vän

August Strindberg.

51. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

G. 7. Jan. 86.

[Brevkort:]

10

K. Br.

Nyss fått ditt bref. Heder och tack. Men manuskriptet skrivet i
grefvens P. V.s namn. Måste alltså ändras här och der. Bäst att vi
göra det i Grez. I alla händelser tryck ej förrän jag sett ms. ännu en
gång. Titel? »Sverige och Svenskarne. I dessa dagar. Subjek- 15
tiva skildringar«, af Aug. Sg.

Hastig vänl.

Aug Sg.

Jag vill tillägga kanske också ett och annat ini, om det ej blir för
långt. 20

Denna gång tar jag af Svenska och Norska eftertryckare 20 Francs
brevet. Få se om det smakar nu? Vill Ni vara goda sätta nu som
sist: Om eftertryck uppgöres med redaktionen.

Vidare: vill den Danske förläggaren icke trycka efter era spalter i
bokform? 25

Men han skall betala mig mycket, ty han får hela min stora Svenska
publik (varier: mellan 3 a 9 tusen) då ju boken ej kan utkomma på
Svenska.

P. S. Förlåt Damerna! Jag låg krossad af slaget från den goda
damen Adam. Ack de kära damerna! 30

Det var en välsignad stund jag fick Er Danska hjelp. Nu är Sverige slut för mig! Men det kommande Sverige blir Er tack skyldig.

52. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

G. 9. Jan. 86.

[Brevkort:]

5 K. Br.

Vill Du fråga Neergaard om Conférencens*) afstående åt Politiken. Den skulle verka bättre såsom inledning åt »Litteraturen« och ge något värde åt det kapitlet som kanske intresserar Er publik mest. Gör det är du snäll.

10 Återsänd sedan manuskriptet så börja vi straxt.

Hastig Vänl.

Aug Sg.

53. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Kjøbenhavn,

d. 11. Januar 86.

Kære Strindberg!

15 Til Svar paa Dine sidste venlige Brevkort følgende:

Jeg sender Dig Manuskriptet tilbage, som jeg nu har læst, og beder dig ordne det til Trykken i Grez under den gode foreslaaede Titel. Bedst vil det naturligvis være, om Frk. David kan oversætte det der under din Vejledning. Vi kan naturligvis godt ordne det, hvis du
20 foretrækker det.

Jeg bemærker straks dette. I Afsnit om Kongefamilien maa ske mange Rettelser eller Udeladelser — det er rigt paa mange Tugthusmaaneder. Men Afsnittet er ellers svært morsomt. Jeg foretrækker imidlertid det Afsnit, der handler om Rigsdag og Politik — det er
25 overordentlig oplysende.

Hvad der staar om Kunst, er tarveligt. Derimod er det om Snoilsky fortrinligt, men saa faar til Gengæld dine øvrige Brødre og Søstre i Litteraturen baade læst og paaskrevet. Du er haard — især mod Fru Edgren. Formild det lidt.

30 *) Den litterära reaktionen efter 1865.

Hvorfor slaa Frk. Bjørkegren, hvorfor ikke nævne Lindberg? Men naturligvis, det staar for din Regning.

Saasart Artiklerne er begyndt, skal jeg tale med Philipsen om Forlag, og haaber, at faa ham til at hjælpe dig.

Jeg beder dig skrive til Neergaard direkte, for jeg kan nemlig ikke finde ud af dine Affærer overfor ham (Hans Adresse er Philipsen, Højbroplads).

Dette i al Hast. Vi er noget beklemte iaften thi Dommen er faldet over Berg og er utrolig i alle Maader.

Nu sidder vi nok snart alle i Tugthuset. Her er Fanden flytte mig ikke til at holde ud.

Desværre man kan ikke rejse.

Din

E. B.

54. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Grez

Kära Brandes!

d. 15. Jan. 86. 15

Du trycker väl ej Societeten, i Jösu namn, förr än jag fått den åter. Och — annonsera ej opp den heller, ty just nu väntar jag privat penninghjelp från Sverige. Bara jag fått pengarna i hand så kan vi klippa till! Det är som om jag anade att Ni skulle rygga! Då stod jag der vackert!

20

Gör ej det!

I hast vänligen

August Strindberg.

55. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Grez.

[Brevkört:]

d 18. Jan. 86.

B. Br.

25

Efter genomläsning af det återsända manuskriptet inser jag det odugligt för annat än från början afsedda ändamålet!

Alltså $\frac{1}{3}$ år utstruket ur mitt dyrbara lif.

Frid vare med Eder och oss alla, Amen!

Sg. 30

56. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Grez

d. 19. Febr. 1886.

Kära Brandes,

Sedan jag gjorde den ännu bedröfligare upptäckten att Societetsarbetet var odugligt äfven för Danmark återstod ej annat än att
5 kassera det och göra något annat.

Härmed ser du första frukten af mitt tysta arbete. Det är åtminstone icke åtalbart.

Underhandlingar med Neue Freie Presse afstannade naturligtvis. Jag ville skrifva subjektivt och de ville ha det oläsbart. I morgon
10 reser jag till Orléans, Tours, Bretagne och Normandie. Senare till Midi och Guyenne o. s. v.

Nu bara två saker. Om Ni tar arbetet, som i parentes blir ganska bra, så 1° lägg mitt manuskript åsido väl förvaradt (unik) 2° låt
15 sända mig 5 exemplar (å mitt conto) af hvarje nummer i hvilket bref står tryckt.

Rätt att utesluta småsaker, mildra ord har Ni, men ej ändra mening.

Läs nu först kapitelrubrikerna så får du se innehållet. Det hela är ytligt behandladt, men väl studerad.

20 Roligt är det ej ämnadt vara men nyttigt. Stilen är »förenklad« som du ser.

Ännu en sak! Bli vi ovänner, om jag, i händelse Politiken refuserar, sänder det till Morgenbladet, som ännu hänger efter mig? Säg mig det öppet? Morgenbladet är ju bondeblad?

---

25 Någon annan utväg att publicera ms^t ser jag ej.

Och nu farväl igen så länge till härnäst.

Vänligast

August Strindberg.

57. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

[Brevkort:]

K. Br.

Grez d. ? Febr 86.

[Poststämpel: Nemours
26/2 86]

Har du mottagit ett stort manuskript om Franska Bönder?
Om Politiken antager det så vänta med tryckningen, eller inställ 5
åtminstone Inledningkapitlet 2, om Paris och Tolstoi. Ty jag kommer i Mars månad att begagna det i Föreläsningar jag ämnar hålla i Skandinavien. Är det skäl för mig göra någon i Köpenhamn? (Sätt ej i Tidningen notis ännu!).

Ändtligen hoppas jag då få se Dig og din store broder i hvitögat. 10
Svara straxt, är du snäll.

Vänl.

Aug Sg.

58. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Kære Ven!

Nørrefarimagsg. 17-1

1. Marts 1886. 15

Dit Manuskript er i god Forvaring hos mig — intet deraf trykt, fordi jeg i Øjeblikket intet har at skaffe med »Politiken«. Grunden dertil kan Du faa mundlig Besked om, da vi nu altsaa ses om nogen Tid.

Jeg antager, at du vil kunne tjene nogle Penge ved en Forelæsning 20 i Kjøbenhavn — men Tiderne er sløje.

I Hast Din

E. B.

Jeg har ikke skrevet før, fordi jeg tænkte, du var rejst fra Grez.

59. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Kära Brandes.

Grez 25

5. Mars 1886.

Åter ett slag för pannan. Snart blir jag väl liggande der. Politiken var mitt sista hopp, ty nu får jag ej mer någon förläggare i Sverige. Hvad skall göras med manuskriptet? Kanske Morgenbladet tar det.

Vill du låta sända det öfver till Borchsenius jemte medföljande bref, ty jag lär väl ej komma åt Norden så snart. Mina nerver och hjernan äro förderfvade och jag skulle ej kunna se en publik i ansigtet nu.

Skrif nu, är du snäll, straxt och låt mig veta om äfven detta manu-
5 skript skall blifva liggande. Då är jag dödens man.

Jag har strid med fem af mina förläggare nu i Stockholm. Fem stycken med kapital, pressar, tidningar och reptiler till sitt förfogande. Är det ej för mycket för en Strindberg?

Hvad har nu passerat inom Politiken och är partiet splittradt?
10 Här blir väl slutligen en Helig Allians igen, restauration, förtviflan och romantik en gång till. Gud vare med oss alla i Jesu namn.

Drottningens prest-tidning i Sverge erhöll 10,000 prenumeranter första månaden.

Den enda glädje jag haft på detta år var upploppet i London. Om
15 nu Spencerianarne anse allt som sker vara »naturligt« så skulle de väl icke undertrycka sådana der evolutioner med vapenmagt, utan låta naturen verka fritt på bodfönsterna, grosshandlarkontoren och gasbehållarne.

Vet du af att man kan pressa in luft i gasledningar och derigenom
20 spränga en hel stad i luften. Om jag varit i London skulle jag ha tillrådt skeppens antändning i dockorna. Trä och tjära äro icke dåliga medel mot gammal monarki och tvångskyrka m. m.

Farväl, Facticeurn är här.

25 Farväl, Du, mitt sista hopp.

Din Vän

August Strindberg.

60. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

G. 6. Mars 1886.

[Brevkort:]

K. Br.

30 Hör dig för om någon tidning vill trycka Bonden, är du snäll.

Men låt ej trycka något förrän jag definitivt svarar om resa blir af eller ej.

Resan ser nödvändig ut och sannolik.

Tuus

Aug Sg. 5

61. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

[Brevkort:]

Grez

10 Mars 86.

K. Br.

Ditt telegram lyfte en sten från mitt hjerta. Låt oss alltså få se bonden i tryck med Inledning 2 i Paris. Men bed öfversättaren 10 förbättra med adverb och konjunktioner mina inadvertenser.

Och låt mig à Conto få de 5 exemplaren.

Bli det föreläsning af, så tar jag ett annat ämne. Förklenande uttryck om Fransmän borde utgå (ty jag blir utvisad eljes).

Sid. 25 raden 24 rättas till

15

»ringaktar han utländingen mer än han hatar honom« och de 3 sista raderna på samma sida utstrykas.

Sid. 22 utstrykas raderna 17, 18, 19. För all del låt verkställa det.

beder vänligen

Aug Sg. 20

62. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Kære Ven!

Kjøbenhavn

21. Marts 1886.

Tak for forskellige Brevkort og for Tilladelse til at trykke Bonden. Imorgen staar den lange Indledning i Bladet og det skal dernæst gaa hurtigst muligt; men vi flyder over af Stof. Jeg skal omhyggeligt 25 sørge for, at hvad du ønsker forandret, bliver rettet efter dine Angivelser. Forresten forlod jeg »Politiken« af rent indre Grunde (min Broder er ikke syg): jeg var (og er) misfornøjet med Bladets Administration, og jeg vendte kun tilbage, fordi mine Venner og Medarbejdere gjorde en farlig Staahøj og krævede, at jeg skulde gøre 30

min Pligt mod »Sagen«. Det er et kraftigt Ord, »Sagen« — det kan anvendes ved mange Lejligheder.

Levvel. Din
E. Brandes.

5 63. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Grez

27/3 86.

[Brevkort:]

K. V.

Heder och tack! Men det var mycket tryckfel. Läs: Wallace, Toubeau, Arthur Young, Laveleye etc. En sak: när Röda Rummet
10 nu snart slutar i Politiken, hvad har jag då att få ungefär af tidningen? Det andra jag fått var väl bara af Philipsen.

Har du läst Le Matriarcat i Nouvelle Revue?

Jemför härmed min saga La Mouette!

Hvad jag är trött, trött! Och oredig i hufvet. Det var mycket
15 »vrøvl« i min andra Inledning!

Det manuskript jag sändt var bara Del I. Sedan kommer under årets lopp de andra delarne. Men var ej rädd! —

Hastelig vänlig

Aug. Sg.

20 64. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Onsdag 30. Marts [1886]

Kære Strindberg!

Aftalen mellem os var, at Philipsens Betaling for »Röda Rummet« gjaldt for »Politiken«; kun paa den Maade kunde jeg faa Sagen ordnet. Philipsen betaler nemlig ikke Oversættelsen paa første Haand og
25 derved kan han udgive en Bog, der er gammel, samtidig med at vi serverer den for Abonnenterne. Det gør mig ondt, at jeg ingen Penge kan skaffe dig men hvis Du endnu besad mit gamle Brev vilde Du se, at jeg intet har lovet uden netop hvad jeg har holdt.

Jeg har rettet alle de Trykfejl som Du omtaler fra Forordet i det paafølgende Nummer; siden hen har jeg selv læst Korrektur.

Hvis Du vil tage mod et godt Raad, saa tag Dig iagt for Gentagelser. Jeg synes ogsaa nok, at det er snurrtigt for en Mand, der blot vil referere ikke lave Skønliteratur, at han nødes til at begynde sine 5 Referater med en fingeret Samtale med en gammel Mand i en Mølle. Jeg synes, det er direkte Skønliteratur, men som Du véd, har jeg intet imod denne Branche.

Er Du træt? Det forstaar jeg. Jeg er selv saa nervesvækket, at jeg snart hverken kan gaa eller staa. Det maa være svært rart at dø; 10 naar det kunde ske uden altfor mange ubehagelige Forberedelser.

Hvad har Du for Planer ellers? Ingen literære. Vær dog fornuftig og skriv baade Noveller og Skuespil. Du kan umulig tro, hvilken Nytte »Isbrud« gør hertillands. Bønder og Borgere læser den.

Tak for det franske Hæfte! Jeg sætter en Notits derom i Bladet, 15 saasnart jeg har læst det. Men nu lige modtog jeg dit Kort.

Jeg skal arbejde paa, at Philipsen snart tager »Giftas«.

Kommer Du saa hjem til Sverig?

Din

E. B. 20

65. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Kära Brandes.

Grez
d. ? April 86.

Nå, så får jag väl vara nöjd ändå! Och ta igen på annat!

Nya Pressen i Finland Helsingfors vill aftrycka Bonden, men begär Svenska manuskriptet. Får jag bedja dig så vackert låta 25 afsända allt som är öfversatt och sedan underhand. Kan jag lita på det?

Jag är trött! Ja! Jag går också med en sex-skotts-revolver i byxfickan. Men så tänker jag: roligt se hur det kommer att gå! Läst

för mycket på sistone: psykologi, moral, psykiatri, sociologi, ekonomi, så att nu är mitt hufvud som en mos.

Jag betraktar mig och min talang som döda och skrifer nu mitt lifs saga i en besynnerlig romanform (Hemligt!). Jag tror mig der-
5 igenom kunna utreda mig och upptäcka klafven till min skala.

Samtalet i qvarnen är ej diktadt helt och hållet.

Hvad tror du om matriarkatet? Jag tror vi gå dit i sällskap med myrstacken.

Farväl igen så länge och låt oss lefva ett rapp till. Det är ganska
10 intressant fast det är djefligt djefligt emellanåt.

Din vän

August Strindberg.

66. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

G. 30/4 86.

[Brevkort:]

15 K. Br.

Jag beder dig få de 5 exemplaren af bref 4 (arrendatorn) som jag
ej fått.

Efter sista brefvet tryckes:

»Slut på första afdelningen«.

20 Få se om jag får råd att fortsätta de dyra resorna!

Hastlg vänl.

Aug Sg.

Har du läst Nouvelle Revue 15/Mars i år. Le Matriarcat?

Hans Jægers bok har jag läst. Kolossal! Nu komma mina Lettres
25 de Stockholm på franska i en fransk revue. Ändtligen! Sedan är
jag väl riktigt död!

67. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

[21/5 1886].

[Brevkort:]

K. V.

Nu bor jag i Tyska Schweiz och har varit fjorton dagar från Grez. Kan ej bland tidningarne finna kapitel 6. civilbegrafningen. Är det 5 tryckt eller icke? Kan jag få dem i förra fallet till Othmarsingen, Aargau.

Hur mår du och hur har ni det?

Här bor jag i Arkadien med min hjord för 3 Fr. 50 helpension om dagen (med fem rum, kängelbana, balkong, alper, åskledare etc.) 10

Skall du inte ut och lufta på dig i sommar?

Farväl igen! Och blif ej trött på mina kommissioner.

Vänligen

August Strindberg.

68. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Othmarsingen Aargau 15

Kära Brandes,

27 Maj 86

Hvar i Helsingeland är sista brevet som ej kommit in på en månad? Tyskarne skrifva och ropa på fortsättningen. Skulle det nu vara 20 supprimeradt af de med det förra missnöjda damerna, så sänd mig igen det sista. Skall det verkligen in så stryk litet på talet om nykterhet och bondens snålhet.

Nå, nu har jag väl brutit med Sverget om någonsin. Lettres de Stockholm I äro ute i Revue Universelle. Kors hvilken jemmer det skall bli. Och så Tjensteqvinnans son. Ett försök i framtidslitteratur. Utan handling, utan stil. Psykologi, och epokens historia i en 25 människas lif. Inga landskap, inga möbler, ingen stil!

Håller redan på med Del II. Det blir fem delar, alltså hela historien 1849—86.

Det blir Sverges historia; historien om huru en författare uppkommer; historien om en själs uppkomst och utveckling under en 30 bestämd period, historien om kultursjukans natur och orsaker. M. m.

Så har jag skrivit, ty så har alltid föresväfvat mig att hvar man borde skriva!

Litteraturen synes mig bör totalt emancipera sig från konsten och bli vetenskap. Författarne måste lära sitt yrke genom att studera:
5 psykologi, sociologi, fysiologi, historia, politik. Eljes bli vi bara dilettanter!

Det är du icke med om!

Jag har icke vågat förr, därför har jag gått i gamla trallen. Nu gör jag det och lyckligtvis fri! Hvad det är skönt att icke ha något
10 parti och slippa ljuga tendens- och partilögner. Hjernan arbetar ärligt och går dit den vill. Ingen feighet, inga hänsyn! Det är afunds- värdt!

Nu slutar jag med tidningsskrifveri, ty jag har icke råd mer. Allt får gå in i min själs utvecklingshistoria.

15 Farväl igen och låt mig snart veta om Bondebrevets öde.

beder Vänligen

August Strindberg.

Vill Politiken trycka efter Revue Universelle?

69. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Kjøbenhavn,
d. 30. Maj 86.

20 Kære Strindberg!

Bondebrevet — N VI — er for en Uge siden trykt i »Politiken«; naar du ikke har faaet det sendt, er det Ekspeditionens Skyld som muligvis vedblivende sender Bladet til din Pariseradresse. Men nu skal jeg give ny og alvorlig Besked.

25 Jeg har været en kort Tur i Paris og tilbragte behagelige Timer sammen med Jonas Lie. Han var fuld af Venskab for dig.

Jeg tænker at bo paa Landet paa Dalarö i Sommer: Juli—August. Jeg kan ikke holde Kbhn. og Danmark ud. Jeg træffer nok ikke dig i Sverig, efterat Du nu ganske vil bryde med dit gamle Land. Jeg
30 fortænker dig sandelig ikke deri. Det er ikke sikkert, jeg selv holder

dette ret længe ud. Somme Tider kommer det over mig, som det var pure Galskab at bebo disse Udørkener.

Du skriver Forfattere skal studere Historie, Psykologi, Sociologi o. s. v. Ja naturligvis: jo mere de kan, des bedre er det. Jeg bifalder det saa ganske. Jo flere Tanker, des bedre Bøger. 5

Men hvorfor til Slutning den Bog, de saa skriver, ikke maa kaldes et Kunstværk — det forstaar jeg ikke. Sligt er jo bare Ord. Hvis Dumas fils ikke var saa uvidende, havde han skrevet bedre Stykker. Og dog skønt Heyse kan langt mer end Franskmanden, duer hans Dramaer ikke paa langt nær som den andens. Viden alene gør det 10 nok ikke.

Jeg har ikke set det mindste til din »Tjenstepige«, er hun udkommet? Heller ikke Revue universelle. Jeg er bange Stockholmerbrevene bliver os for lange. Jeg har kæmpet en svær Kamp for at faa Brevene »Mellem Bønder« trykte; vi har ellers Bladet fuldt af korte 15 Artikler.

Jeg takker for et Brevkort og andre Hilsener. Levvel! Du vil altid have en flittig Læser i

Din

Edv. Brandes. 20

70. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

9. Juni 1886.

Kære Strindberg!

Vil du give Tilladelse til en Oversættelse af »Tjenstepinnans son«? Philipsen byder for første (lille) Oplag 400 fr., som kan blive sendt straks. 25

Det er ikke meget, men det er din egen Skyld. Hvorfor vil du ikke lade dine Bøger udkomme samtidig paa Dansk og Svensk? Du lover det hver Gang, men du gør det ikke. Du maa kunne indse, at den danske Forlægger derved stilles mindre heldigt.

Jeg læste Bogen igaar og fik idag Philipsen til at udgive den. 30

Jeg lykønsker dig af Hjærtet med Bogen. Den er betydelig og

gavnlig og dybsindig og ærlig. Jeg skriver vist imorgen en stor Artikel om den — jeg har snart Vanen med at gøre Reklame for dig. Men jeg tror ikke engang, du læser mine Avishyl.

Det tilgives dig imidlertid gjerne. De er beregnede paa Hoben.

5 Svar nu med et Par Ord straks.

Din

Adr. Vesterbro 149, Kbhvn. V.

Edv. Brandes.

71. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Othmarsingen Aargau
9/6 86

Kära Brandes,

10 Hvarför jag ej sänder och låter öfversätta i Danmark? Ja, kan du tro det? Blygsamhet, eller dumhet, eller fan vet hvad.

Om du visste hvad det gläder mig att min bok gjort intryck på Dig. Jag tror jag är för förnäm i all min demagogism till att skrifva för pöbeln. Jag har sprattlat förut, jag har nog varit en omedveten
15 skojare, som »gjort stil«, som kostymerat ut sig, som grimaserat, allt för att få folket att lyssna. Nu denna gång betraktade jag mig som en död, såg ej hopens nyfikna tryn, glömde mig sjelf mer än som synes, (ty det är inga confessions eller mémoires, åtskilligt är arrangeradt) och så försökte jag vara det svåraste af allt: ærlig. Jag tror knappt
20 det fins en bild i hela boken eller öfverhufvud »stil«; inte en enda qvickhet, ingen satir, inga landskap och inga qvinnor.

Hur den tagits emot i Sverge vet jag ej; det bryr jag mig ej om, ty denna bok har jag skrivit för mig sjelf. Andra delen är färdig 1867—72. Den är värdefullare och innehåller dessa årens inre historia.

25 Helsa nu Philipsen att anbudet antages med uppräcka händer och var tackad sjelf goda själ som vill mig väl.

Men hvad skola Danskarna säga om denna intima bok? Det var en tète à tète mellan Sverget och mig!

Farväl! Du skulle ta Schweiz i stället för Sverge.

30 Här är något märkvärdigt med detta landet, om man som jag undviker hotellSchweiz.

Öfversten i armén (Le Colonel) skjutsar mig, sjelf sittande på kuskbocken för 3 Francs och 50, och min skomakares gesäll sätter sig bredvid mig på Wirtschaftet och knackar sin seidel mot min och tilltalar mig.

Ett Europeiskt land utan kung, utan kunglig teater, ordnar, 5 akademi, posttidning och reptilynglingar, ett land midt i Europa utan öfverklass det är dock något! Kom och se det, gamla kultur-menniska och du skall se dina drömmar förverkligade i mycket. Det lyfter och det läker och jag blir alltid en bättre menniska när jag kommer öfver gränsen. 10

Här dryper landet af mjölk och honing.

För 3 Fr 50 har jag hel pension. Min frukost är furstlig. Kaffe, mjölk, skorpor, bröd, smör, ost, honing, sylt, ägg så många jag vill äta.

Det är Schlaraffenland. Men endast på aflägsna orter; de stora 15 stråkvägarne äro besatta med hotellröfvare.

Om åtta dagar sätter jag mig och skrifer två teaterpjäser! Alltså återvänder till skönlitteraturen ändå. Hvad skall man göra? Man kan ju icke lefva som man lär, och man lär ju för efterverlden.

Farväl

Din Vän

August Strindberg. 20

72. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Othmarsingen Aargau

Kära Brandes,

16/6 86.

Som jag nu har 2^a Delen af Tjensteqvinnans son färdig (1867—72) 25 och denna är mycket styfvare och rikare än den första, samt 1^a Delen är af något privat natur, ville jag fråga om ej Philipsen skulle finna förmånligare att kasta ut båda i ett band på hösten.

Den 2^a Delen fins tyvärr endast i ett originalmanuskript, men han skulle få manuskriptet alltefter som det sattes. Den är ej osedlig i 30 skildring, handlar mycket om teater (hela min skådespelarbane),

litteratur (mycket Dansk, Kierkegaard, G. Brandes o. s. v.), mitt Upsalalif och det poetiska förbundet Runan m. m.

Jag tror att de två delarna i ett band skulle göra ett starkt intryck.

5 Frågar du honom är du snäll?

Hastel Vän!

August Strindberg.

P. S. Politiken har ej betalat sista Bondebrevet. Det är en förlåtlig glömska tänker jag.

73. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Vesterbro 149.

10 Kære Strindberg!

27. Juni 1886

Forskellige Forretninger ligger for:

1) Jeg faar idag Brev fra en dum Fyr, der hedder Guthmann og som vil oversætte Mester Olof. . . . Du maa skrive til ham, at af Hensyn til Philipsen, der forbereder en Udgave af dine dramatiske
15 Værker, kan du ikke gaa ind paa hans Forslag. Han er nemlig ganske ubrugelig, faar intet antaget paa det kgl. Theater.

[Jeg indskyder, at det virkelig er Philipsens Mening. Han vil udgive Mester Olof, Gillets hemlighed og Riddar Bengt i ét Bind, saasnart jeg faar Tid til at skaffe en god Oversættelse. Det skal nemlig udgives
20 under mit Patronat; ellers gaar Bogen næppe saa godt. I Vinterens Løb skal den udkomme. Der er derfor ingen Grund for dig til at indlade dig med andre. Forøvrigt vil det kgl. Theater næppe spille dette Stykke af dig — endnu.]

2) Du har fyldt min Sjæl med Glæde ved Efterretning om at du
25 vil skrive to Skuespil. Men nu vil jeg sige dig det, at her er mange Penge at tjene paa Theatervejen i Kjøbenhavn. Kunde du ikke lade være at trykke Dramaerne, og derimod indsende dem i Manuskript til vort kgl. Theater, efterhaanden som de bliver færdige. Hvis du sender mig Mskptet kan jeg lade Instruktøren ved Theatret Pietro
30 Krohn, som er min gode Ven, indlevere dem. Det kgl. Theaters

Honorar for et originalt Skuespil bliver naar der 25 Gange er udsolgt Hus vist henved 10,000 Kroner. Dette er dog en Sum, og du bør for al god Revolutions Skyld sørge for at tjene en Mængde Penge. Lad mig altsaa vide, hvornaar du er færdig.

3) Jeg hører underhaanden, at Direktør Abrahams (Folketheatret) 5 ganske har opgivet at spille »Lycko-Per«. Jeg foreslaar dig at skrive ham et høfligt Brev til og spørge ham, hvornaar Stykket skal gaa? Fortæl mig dernæst, om du har faaet noget Honorar? Hvad Kontrakt du har? Om Borchsenius har Oversættelsesret? Kunde Stykket faas fri fra Abrahams og fra Borchsenius, var der rimeligvis Mulighed for 10 at anbringe det andetsteds. Derfor skriv til Abrahams og lad ham give ordentlig Besked. Adresse: hans Navn og Theatrets.

4) Kommer der en anden Del af »Giftas«? Den med Kvindedyrkelsen?

5) Jeg foreslog Philipsen at udgive I og II af »Tjenst. Son« sammen. 15 Han gik ind derpaa og har vel ordnet Sagen sammen med dig.

Til Slutning blot dette:

Det falder mig undertiden ind, at du med den skønne Mistænksomhed, som udmærker geniale Folk, kunde falde paa, at jeg havde anden Interesse ved alle disse Forretninger end min Sympati for din Pro- 20 duktion. Noget saadant vilde forbitre mig i den Grad, at jeg øjeblikkelig vilde overlade dig til Guthmann og hans Lige.

Iøvrigt og ellers forbliver jeg

din hengivne

Edv. Brandes. 25

74. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Kära Brandes,

Othmarsingen

d. 30e Juni 1886.

Jag är icke misstänksam mot vänner, när jag står under inflytande af deras välvilja, icke alls.

Guthmann tycktes vara en filur och skulle skriva politiskt. Jag 30

svarade: att utan Edv. Brandes som godhetsfullt åtagit sig mina Danska Saker gjorde jag ingenting, och visade göken till dig! Som jag misstänkte honom kopierade jag, mot vanan, brevet, som du skall få i händelse af behof.

- 5 Lycko Per har Abrahams köpt kontant, så dermed kan ingenting göras. Och jag är glad att det ej kommer opp. Gör ingenting åt att få opp det annorstädes. Det är dåligt och må vara dödt! Borchsenius är öfversättaren!

Mina pjeser har jag just tänkt lemna ut endast i litografiskt öfver-
10 tryck och ej boktryck. Och du skall nog få dem på dig i sinom tid. Nu skrifver jag Del 3 af Tjenste-Qvinnans Son.

En annan sak. Philipsen skrifver att han vill utge Del 1, 2, men samtidigt med Del 2 i Sverige. Detta blir kanske svårt, ty det finnes blott ett skrifvet exemplar och korrekturen hinna kanske ej fram i
15 tid. Jag afvaktar nu Bonniers svar.

Men, kära Brandes, om Del 1 under alla förhållanden är afgjord, och Philipsen är en penningmaör, tror du att han vill sända mig de 400 Francs?

Jag skäms att kräfva honom. Men jag har haft ett sjukdomsfall med
20 kirurgisk operation, i familjen, och som kostat mig extra 700 Francs. Du må tro jag icke har stora njutningar för mina pengar.

Träffar du mannen, och vill du stöta på honom så är jag glad och tacksam. Vill du ej, af dina skäl, så låt vara! Jag har ju ansträngt dig så, så, och du borde väl tro mig om att ej misstänka några öfver-
25 sjelfviska syften hos dig, då jag ej med mikroskop kan upptäcka hvad grand af gagn jag kan göra dig!

Har ni också haft 5 veckors regn som vi, så är du väl ej vid bästa lynne, men: må solen skina på oss alla snart igen.

Din Vän

August Strindberg.

De Franska Bondebrefven äro nu delvis tryckta i Wiener Allgemeine Zeitung.

75. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Gersau Schwytz

Käre Brandes,

6/11 86.

Det var icke igår vi skrefvo hvarann till; men så har jag också 5
gjort min resa på 3,600 kilometer och hvad mer är, i det närmaste
beskrifvit den.

Hur skall nu Politiken bete sig? Jag är naturligtvis angelägen så
fort möjligt dels visa min bragd, dels återfå några smulor af mina
stora kostnader. 10

Du har ju redan fått ett manuskript från Wien. Det blir långt
det hela, men endast som helt värdefullt.

En annan sak. Är Philipsen missnöjd med Tjensteqvinnans son
och törs han ej fortsätta?

En tredje. Hunderup vid Dagmar-teatern bad att få spela Den 15
Fredlöse. Jag hänvisade honom till Dig, men bad få slippa spelning
af ungdomsarbeten.

Hur är det med Dig nu? Jag har ej hört eller läst något om Dig
på länge.

Hasteligen Vänligen

August Strindberg. 20

76. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Kære Strindberg!

Kjøbenhavn
d. 12. November 86.

Jeg har desværre ingen god Efterretning denne Gang til dig. Hvis
det kom an paa mig, da vilde »Politiken« tage Fortsættelsen af dine 25
Breve in infinitum. Men mine Medudgivere — d'Hrr. Hørup og
Bing — har andre Principer for Bladets Indhold end jeg, og jeg har

ingen Magt til at sætte min Vilje igennem. Det gør mig særdeles ondt, det var mig en ikke ringe Fornøjelse at offentliggøre disse dine Artikler, men nu kan jeg kun svare, at »Politiken« ikke ser sig istand til at modtage dit Tilbud.

5 Philipsen, tænker jeg, vil vise sig medgørlig. Han er nok blevet noget bange for de lange Afhandlinger i anden Del af »Tjenestekvinden«. Men det bliver vel til, at han slaar denne og tredje Del sammen i ét Bind. Jeg har ikke læst Bogen endnu, da Bonnier hverken har sendt den til »Politiken« eller til mig. Saasnart jeg faar Tid for alt
10 mit Skriveri, skal jeg læse den og tale med Philipsen.

Kommer anden Del af »Giftas«?

Til »Den Fredløse« har jeg intetsomhelst fornummet.

Hav det vel! Det gør mig som sagt ondt jeg ingen Tjeneste kan være dig til.

15 Her er slemt.

Din

E. B.

77. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Gersau.

Käre Brandes,

18/11 86.

Jag är förvånad öfver att Du ej fått Del 2 af Tjenesteqvinnan och
20 Del 2 af Giftas. Den förra sändes Dig genom Bonnier, den senare sände jag sjelf, men mina böcker hafva blifvit kontraband och hafva svårt att komma fram.

Nu sänder jag nya exemplar i dag på din bostad.

Hvad Bondebrefven beträffar så äro vi vid en vändpunkt. Att jag
25 måste se dem i tryck medger du. I Sverge fins inga utsigter; i Wien slukar öfversättaren $\frac{3}{4}$ af arfvodet (i Tyskland ta de alltihop!) Om jag nu nödgas antaga Morgenbladets anbud så får jag väl den vanliga förebräelsen att jag varit opålitlig och gått från den ena till den andra. I Sverge har förhållandet varit det, att när förläggaren
30 skrämtes att ej utge mina saker, och jag naturligtvis sökt en annan,

den »öfvergifne« beskyllt mig för att ha öfvergifvit, svikit eller förlupit honom. Innan jag vänder mig till Morgenbladet underrättar jag Dig därför om förhållandet. Finner Du det obehagligt, ser du deri något som kan störa vårt förhållande, så säg ut. Jag är beredd att göra offer om de ej öfvergå min förmåga. 5

Hvad Philipsen och Del 2 af Tjensteqvinnan angår, så sade jag Er förut, att denna bok var en tête-à-tête med mina landsmän som följt min utveckling, och att den knappt vore lämplig för Danmark. Så tror jag saken är med all litteratur: den blir till sist i viss mån nationell, ett »Oss emellan«, antingen vi vilja eller ej. Dickens är i Frankrike en 10 däre (Taine), Zola i England en svinförfattare, och Gustav Freytag är en okänd grobian i England och Frankrike.

Jag får nog söka mina läsare hemma hos mig, och Neue Freies anbud vågar jag knappt begagna mig af. Det var Högre Ändamål som knep, därför att den var artig mot Damerna, och utan »slafvin- 15 nans« höga beskydd kommer man ej ur fläcken.

Ja, nu stå vi der, som sagdt, och kan du säga huru vi skola ställa oss, så var snäll och säg!

Din

August Strindberg. 20

78. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Kære Ven!

Kjøbenhavn,
d. 30. Nov. [1886]

Dit meget velkomne Brev har gjort den Virkning, at »Politiken« nu tilbyder dig at trykke foreløbig ligesaamange »Bondebrev« som sidst. Leve Konkurrencen! Den smeltede Hørups Hjærte. Hvis du 25 altsaa kan staa dig ved at faa 6 store Breve trykte hos os, saa send paany Manuskript — det bliver snart mange Penge i Porto.

Foretrækker du »Morgenbladet« — jaja da. Vi bliver ikke Uvenner for det. Naar vi nægter at trykke, er det jo saa rimeligt at du søger andetsteds. Men jeg ser dig nødig i det forbandede grundtvigianske 30

Blad. Imidlertid er jeg svært træt af at vogte paa alt det, der ligger under mig — jeg maa snart ud af Bataillen.

Naa, ligemeget med mig — jeg har endnu kun et Par Ord at sige om dig. Philipsen har vel selv skrevet til dig om anden Del af Tjenste-
5 qvinnans son. Jeg har varmt anbefalet den, jeg synes, den er fortræffelig. Mange Tak for begge Bøgerne, jeg har rigtig modtaget dem. Jeg skal med det Første skrive en Lovprisning af »Giftas« II, hvori der er dejlige Ting — særlig Pæderastien, Helene — og Fortalen. Ser du mere »Politiken«?

10 Jeg har afsendt et foreløbigt Telegram idag.

Din

Edvard Brandes.

79. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Gersau

3. Dec. 1886.

Kjära Brandes,

15 När jag mottog ditt telegram hade jag redan ångrat mitt revolver-bref, och stod i färd med att återtaga det, ty det var icke vackert sätta Dig i klämma och hota med konkurrens. Tillåt mig nu vara idealist och afstå från all publikation i Danmark. Men vill du vara
20 nog realist att refusera mitt ädla anbud så: skaffar du mig en viss upprättelse hos läsaren af första afdelningen, som trodde att jag dermed hade gjort ifrån mig den Franska Bonden, och äfven hos Damkomitén (de älskvärda damerna) som vägrade mig anslaget emedan de »visste« att jag ej skulle föra saken i land.

Alltså är ditt offer mindre än mitt så tackar jag dig — och Politiken
25 må trycka.

En annan sak: jag trodde mig ha läst att venstern och de national-liberala sammanslutit sig, och att ni och Morgenbladet voro mycket goda vänner. Ergo! Nå, det var detta.

Men nu är saken den att jag nyss slutat en Komedi i 5 akter
30 kallad Marodörer (naturligtvis behandlande damerna). Jag tror stycket är högst verksamt, väl nivelleradt, och på sak. Fjerde akten

famos, och femte med två dynamitpatroner i slutet (figurligt taladt). Jag har ett visst hopp på detta stycke, min första nutidskomedi. Den ligger nu hos Bonnier att litograferas eller tryckas som manuskript och skall snart vara hos Dig!

Du förvånas väl öfver att jag som är gift kan skriva så rått om 5
 äktenskapet! Det måste fram; och kan endast komma fram brutalt
 genom den enkla inrättningen att jag bedt min hustru vara min
 maka, mina barns mor och aldrig läsa mina böcker! På det sättet
 lever jag, efter många stormar inomhus, det mest förtjusande familje-
 lif med de mina, och det kuriösa är att sedan jag sålunda emanciperat 10
 mig, vår kärlek blomstrar som i nygiftastiden och aldrig ett hårdt
 ord faller! Otroligt, men sant. Men jag måste först rensa mitt hus
 från dessa helvetets moderna damer, som gjorde mitt äktenskap
 olidligt en tid!

Hela min opposition i qvinnosaken är den: skall hon in i familje- 15
 försörjarens arbetsmarknad, så skall samtidigt han befrias från en
 stor del af underhållsskyldighet åt hennes barn. För öfrigt skall hon
 föda barn, det enda hvartill qvinnan behöfs, ty allt det andra kunna
 vi bättre sjelfva. Hon är alldeles öfverflödig utan som vår saknade
 lifmoder; men som sådan är hon utmärkt! 20

Är det demokratiskt att skapa ett nytt privilegieradt adelsstånd
 med rösträtt utan medborgarpligter?

Är den ogifta qvinnan nödgad intränga i mannens arbetsmark-
 nad, då hon har sin egen? Den ogifta kan bli piga, amma, hushåller-
 ska, lärarinna, musiklärarinna, aktris, dansös, sångerska, hofdam, 25
 drottning, kejsarinna, eller i värsta fall hora. Den sista resursen saknar
 mannen.

Om jag fick skriva alla mina rön i qvinnosaken. Vet du att det
 fins fina fruar som ta betaldt af sina män för hvart rapp, kontant
 betaldt i pengar?

Nej — vi få icke spela med damerna såsom politiska vänner längre. I nödens tid drog Björnson opp dem ehuru han (till mig i Paris) förklarade att han ansåg dem vara lägre djur!

Jaja så är det stäldt!

5 Farväl, tack, och till härnäst.

Vänligen

August Strindberg.

80. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Vesterbro 149.

18. Dec. 86.

Kære Strindberg!

10 Jeg vil først takke for de højst oplysende Fotografier: saalunde ser da Forbryderen ud, forklædt som Gentleman og russisk Nihilist eller skrivende i Balzacsk Munkekutte. Jeg har næsten mest Sympati for det med Hovedet gemt i Hænderne — den Stilling forstaar jeg. Kan der tænkes noget rædsommere end saadant et Stykke hvidt
15 Papir, der glor op imod En og vil tilsmøres med sort Blæk? Aa, Gud hjælpe mig, hvor det er drøjt at skrive! . . .

Hvis du faar »Politiken«, saa findes deri endnu ikke nogen Anmeldelse af Giftas II af mig, fordi min Broder Georg har ønsket at skrive om Bogen. Og da han er den anseligste Tyr paa Markedet, har jeg
20 gjerne overladet ham at stange et højttæret Publikum med »Giftas« som Horn. Jeg beundrer mest Fortalen. Enkelte Historier finder jeg altfor skødesløst skrevne, men nogle er højst udmærkede. Du kan sikkert være fornøjet med den Virkning, Dine Bøger vil øve paa nordisk Tænkning. »Hanske«-Principet sejrer ikke, Reaktionen er
25 kraftig. Du bør læse Garborgs »Mannfolk« og maaske ogsaa Pontopidans velmente Bog »Mimoser«, skønt den er svag. Men jeg har dig rigtignok mistænkt for, at du læser ingenting af hvad der skrives i disse bitte Lande, og deri gør du kun halvt vel. For hvad Skøn-
litteratur angaar, er vi dog mærkværdig produktive. Naar de ikke
30 mange gode Franskmand — Zola, Maupassant, Huysmans o. s. v.

— undtages, hvem skriver ellers noget, der duer? Især er alle Dramaer skrækkelige, Augier og Dumas forbi — kun Becque er der lidt Liv i.

Dit Stykke glæder jeg mig til. Saasart jeg faar det, skal jeg give dig Besked om, hvilket Theater det med Held kan indleveres til. Jeg 5
staar mig for Tiden godt med alle Direktører. Det gælder at du kan tjene saamange Penge som muligt. Kiellands »Tre Par« var mig en Skuffelse, »Rosmersholm« derimod sætter mig i Knæ.

Saa var der »Bondebrevene«. Jeg finder din Ædelhed næsten altfor stor. Jeg finder i min Samvittighed desuden, at vi bør offentliggøre 10
en 5 à 6 Stykker. Passer det dig, saa send mig altsaa det velsignede Manuskript endnu engang. Iøvrigt skulde du ønske Avisartikler mod »Damerne« bragte ud i Verden, staar »Politiken« dig aaben.

Bliver du i Schweiz i Vinter? Nogle Svenskere fortalte mig, at du vilde vende hjem. 15

Forhaabentlig vil det nye Aar bringe dig liden Bekymring og meget Honorar.

Din

E. B.

81. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Gersau 20

Käre Brandes,

27. Dec 1886.

Som Du ser tar jag dig strax på orden och låter sända ett manuskript i Damfrågan, af hvilket Du torde kunna klippa ut till ett par artiklar. Det är förbannadt att vi inte ska få nalkas asexueringsfenomenet som kanske är hela hemligheten i Handske- och emancipations- 25
frågan. Visst fan äro de asexuerade som ej vilja ha barn. Det är ju ett i historien så vanligt symptom på en race's undergång.

...

Men kära hjertans, du gör mig rädd med Hedberg. Ska vi göra konstverk om Judas igen?*) Men problemen då? Och vi som införa 30

*) Då måste vi berömma Gjellerup också!

moderna figurer i litteraturen måste med nödvändighet låta dem tala moderna tankar. Så tala nutidens menskor emedan de så tänka. Är det ej en optisk villa att du ej ser dem lefvande. Jag kan icke träffa två menskor som icke bara tala om den sociala frågan, och
 5 därför måste mina figurer tala som våra samtida. Och vännen Bourget är ju katolik! Samvetet som är en fruktan för följderna och en metatesis af ditt lidande på mitt sensorium gör han till — Guds röst!

Nå det ge vi fan. I »agitatoriskt syfte« säger jag hvad som helst, ty
 10 jag är numera revolutionär och har lemnat den fredliga socialismen såsom varande idealism eller tysk filosofi.

För öfrigt tyckes min hjerna småningom återgå till en sund skepticism. Vive la Blague! Efter läsning af modern psykologi finner jag kulturmenskan vara en nevropat och alla idéerna monomanier.
 15 Få se hvar jag slutar? Anarkien är nog den renaste konsekvensen af den mekaniska verldsåskådningen, men, det fins men!

Farväl igen och godt nytt år

önskar Din Vän

August Strindberg.

20 P. S. Vi ska inte ådra oss en onödig uppmärksamhet med bondefrågan. Damerna först!

82. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Nytaarsaften 1886.

Kære Strindberg!

Jeg har rigtig faaet Rocamboles sidste Ord i Kvindesagen. Jeg
 25 tager hele Artiklen og takker til. Saa klemmer vi bagefter paa Bondebrevene.

Jeg har kælet for Hedberg, fordi han er et Talent og synes mig en paalidelig Mand. Ak, og de er faa, de gode Mennesker!

Jeg har ladet dig sende »Morgenbladet«, vort oftedølske klerikale
 30 Venstreorgan. Du kan af Artiklen om min Broder se, at du vilde komme i slet Selskab hos disse Folk.

Jeg tror, du faar en stor Sejr med din Kvinde-Anskuelse. Blot du vilde holde op med at tale om deres Indgreb i vort Arbejdsmarked! Lad dem i Herrens Navn bestille, hvad de har Lyst til. Det bliver dog aldrig store Sager. Men du har en ustyrtelig Mængde Ret paa mange Punkter. 5

Det gamle Aar har gjort dig svært kendt i Danmark. For 6 Aar siden, da vi begyndte Bekendtskabet, var du en fremmed Fugl — og nu læses du og omtales og nedrakkes og roses ganske som det maa være.

Jeg vil blot iaften sige Tak for al god Fornøjelse og god Hjælp, du 10 har skænket os i dette Aar. Gid Dine gode Dage maa være mange i 1887.

Din hengivne

Edv. Brandes.

83. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Gersau 15

Käre Brandes,

3 Jan. 1886 [3: 1887]

Först: ber jag Dig framföra mina respektfulla och tacksamma helsningar till Georg Brandes! Hvarför skrifer jag ej sjelf? till honom? Derför att jag är rädd. Rädd för honom såsom för alla fruktsamhetsbringande andar, rädd som jag var för Zola, Björnson, Ibsen att bli 20 drägtig af andras säd och gå och föda andras afvel. Men äfven derför att jag är en sådan satans Frihets-Nero att jag icke tål vid att enrigestreras, att ha ett samvete utom mig, att sedan icke våga skriva en lärare, en vän till misshag.

Förstår du den passieren? _____ 25

Derpå: Du har väl läst min pjes nu?

Vill Du som är den första, hvilken läst den (utom förläggaren) svara mig på dessa frågor:

1°: Bör jag verkligen i 5e akten införa Fru Hall och konfrontera 30 henne med den frånskilde mannen? Men då blir det melodram

och gråt, och, märk väl, kan bli komiskt, då Doktorn dels är en s. k. humorist, dels Fru Hall är ömklig och löjlig.

Scenen är frestande och ny (?) men kan sparas till en annan gång.

5 2°. Bör kanske deremot Doktorn utan att känna Frökvarne Hall ha en liten scen med dem, språkande om likgiltiga ting. Det skulle kanske pirra opp publiken som väntat sig något rafflande i femte akten. De kunna tala om teater och måleri eller hvad
10 kittlar. Bara det ej blir tragikomiskt!

Det fins psykologiska rön i pjesen men jag vet den bär emot strömmen, och likafullt är detta om arbetsmarknaden det viktigaste, kärnpunkten i frågan. Men som du ser har jag ej ensidigt forcerat den punkten. Det går endast löst på att de djefarne gifta sig för att
15 få en försörjare bakom ryggen.

Vill du att jag i 5e akten skall låta Fru Starck eller Doktorn säga: Kom, kom för tusan och arbeta, men gift Er då inte! Endera: arbeta eller giftas, men inte båda-dera!

Emellertid: Saken hade gått för långt, en reaktion var nödvändig,
20 och en reaktion mot öfverdrifter kan endast ske med öfverdrifter. Derfor tog jag till rundligt i Giftas II. Nu kan jag kompromissa och är böjd för eftergifter. Men vi ska ha bort respekten för qvinnan annars trampar hon ner oss.

Tycker du inte att männen blifvit omanliga af hela det här qvinno-
25 pjäsket. Är det icke ett bra hugg när jag låter Bertha bli kär i Axel efter att ha fått afbasning. Skulle jag kanske rädda pjesen med att låta denna »kärlek« mera framträda i slutrepliken och dermed utplåna det der intrycket af angrepp på hennes inträngande i arbetsmarknaden. Abel har också flammats opp. Låta de båda damerna ha en
30 svartjuks-scen? Eller kanske det är finare som det är, då Abel genom

att förtiga Axels bekännelse visar för publiken att äfven hon är kvinna och kan uppskatta manlighet under det Bertha är ett ohjelpigt snålt asexueradt djur! Kanske?

Emellertid är Marodörer 2a afdelningen af en trilogi.

Den 1a handlar om Fadren och Berthas barndom. Den 3e om 5 Berthas senare öden som mor och hustru till en späckhökare. Blir nu pjesen ospelad så skrifver jag den färdig i sina tre afdelningar och låter Engelbrecht ta hand om den!

Åh hvad jag är trött! Nu slutar jag, och önskar ännu en gång ett godt nytt år

Din tillgifne

10

August Strindberg.

84. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

18. Jan. 87

Kære Ven!

Først idag har jeg faaet Besked om »Marodørers« Skæbne fra 15 Direktør Abrahams. Ham gav jeg det til. Kun hans Trup kan spille det.

Men han tør ikke, da han mener, at intet fuldt Hus vil kunne samles om et Skuespil paa hans Theater — naar det ikke er simpel Farce eller Folkekomedie. Han altsaa tør ikke — dels for Pengenes 20 Skyld, dels maaske af andre Grunde af politisk og literær Art.

Saa er der ingen Mulighed for Opførelse paa et kjøbenhavnsk Theater. Det kgl. Theater vil ikke, de andre kan ikke.

Naa, jeg synes kun halvt om Stykket. Teknisk er det ikke ilde og morsomt er det ogsaa, men Ret og Uret er altfor melodramatisk for- 25 delt. Bertha er helt Skurk og Axel er helt Engel. Og især denne dydige Mand kvalmer mig. Herregud, hvorfor kan han dog ikke have en eneste lille Fejl? Saa er »Gaga« uklar og nogle af Figurerne er altfor løst skitserede.

Du hader Fruentimmerne altför stærkt i en Figur som Bertha. Da du dog kunde tænke den finere Elin, hvorfor saa ikke lade hende være Hovedfiguren. Kun lige Kamp er kunstnerisk interessant.

»Marodører« er en vittig og sindrig Pamflet.

5 Dit sidste Ord i Kvindesagen — en meget lang Artikel — er sat og færdig til Trykning. Den skulde Søndag 9. have staaet i Politiken. Saa blev Folketinget opløst den 8. Og nu kan Kvinderne ikke komme i Bladet, førend Mændene har afgjort Valget. Det sker den 28. Januar. Muserne taler først naar Kampen tier.

10 Hvad mener du med disse Ord paa Brevkortet (af 14.):

Jag måste ha korrektur på Bondebrefven. Er Manuskriptet afsendt? Ja, maaske ligger Pakken i mit Hjem. Jeg skriver disse Ord i Hast her paa Kontoret.

Venligst Hilsen

Din

15

E. B.

85. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Issigatsbühel

Käre Brandes,

22/1 87 (min 39e födelsedag).

Jag är inte alls öfverraskad af utgången med pjesen med den kannedom jag eger om den underkufvade qvinnans magt, men skall
20 deremot bli mycket öfverraskad om jag får se mina qvinnoartiklar tryckta i Politiken. Emellertid, efter som det ej brådskar, så låt mig få ett korrektur. Jag vill äfven ändra titeln till »Nya Forskningar i Qvinnofrågan«, ty fan ta mig, om det är sista ordet. I Sverge har man efter att blåstrumpor och tribader grasserat i litteraturen och på
25 teatern och lyckats göra en opinion, helt tvert förklarar diskussionen afslutad. De kallade diskussion att rifva löst på mannen.

Att jag nu dragit fram en snål och oärlig qvinna är icke mera orättvist eller oestetiskt än Ibsens och systrars skändliga angrepp på mannen. Men nu kommer till att qvinnan i det hela taget af naturen
30 är snål och instinktivt skurkaktig, fastän vi brunstiga hanar ej kunnat

se det; jag har alltså framdragit en typisk qvinna. Hon är slösare på mannens bekostnad men snål af naturen så som en för ungarne matsamlade hona. Detta är motivet, men man anför icke grundmotiven på scenen helst när det gäller anfalls- eller revanchekrig.

Nu sätter jag mig till att skrifva om femte akten. Sedan Del I 5 Fadren, och om tio år, när vi ha qvinnodjeffarna öfver oss med rösträtt och allt skola underkufvade män gräfva upp min trilogi, men ej våga spela den.

Göm detta bref i tio år, om du lefver, och erinra mig, om jag lefver, om denna profetia. Jag skall skämmas hjertligt och ärligt om jag fått 10 orätt. Jag har i tre år i utlandet umgåtts och observerat ett hundratal qvinnor af alla nationer och jag har icke förstått annat af deras öfvermodiga, hatfulla uppträdande än att det gäller komma öfver, icke vid sidan. Läs bara deras böcker och pjeser; hvilken hutlöshet i behandlingen af mannen! Och observera huru jag, som endast 15 sagt detsamma om dem, som de om oss, och med större skäl och rätt, huru jag blir behandlad.

Men jag kommer att slåss till sista nervstumpen håller ut, och gnager de ihjel mig, så kan ni sedan skrifva en pjes om »den siste mannen«. Mitt qvinnohat är för öfrigt komplett teoretiskt och jag 20 kan icke lefva en dag utan att inbilla mig att jag värmer min själ vid deres omedvetna vextlif.

Alltnog! Korrektur på artikeln, som behöfver putsas. Retur af pjesen! Bondebrevens publikation är jag rädd för, ty de skulle kunna stjälas just nu när tyska förläggaren ska köpa dem. Jag afstår gerna, 25 mycket gerna! Returnera till Bonnier alltså.

Din

August Strindberg.

P. S. Vill Ni heldre, så kommer jag om en månad med Tyska Bönder, som äro i görningen.

86. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Kjøbenhavn,
d. 22. Jan. 87.

Kære Strindberg!

Jeg har rigtig modtaget en stor Bunke Manuskript fra Bonnier. Skal Bondebrevene udkomme hos ham eller ikke? I første Fald da
5 naar? Jeg skal forsøge at tage det mest Mulige i »Politiken«. Nu maa bare dette Valg være forbi.

Jeg vilde ønske, at din Landflygtighed snart hørte op og at du kom hjem og tog Styret i din døde Hovedstad, saa at den pludselig vaag-
10 nede til Liv.

I Hast.

Din
E. B.

87. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Issigatsbühel
9/2 87

Hedersvän!

Det fins således män i Danmark ...! Gud (?) välsigne dig!
15 Jag svär att denna artikels tryckning gjorde mig mer salighet än en pjes' spelning på en kejserlig teater!

Det manuskriptet har en hel roman till historia som jag lemnar bland sorgliga minnen. Härmed en riktig tidningsartikel komponerad för tidning!

20 Men hvarför svarar man inte? Är man svarslös? Ja, naturligtvis!

Hvad har du gjort med bönderna? Låt dem vara skall jag skrifva rigtiga tidningsartiklar då och då, som är det roligaste jag vet.

Kan jag få 3 exemplar af de två sista artiklarna så är jag tacksam.

Din Vän

25 August Strindberg.

88. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Issigatsbühel Lindau
11/2 87.

Kära Brandes,

En herre, cand. phil.? (se brevet) anhåller få spela »Anno 48«.
Som jag icke är mycket angelägen om spelningen, men om pen-
30 garne hemställer jag saken till dig!

Beder om retur af Marodörer som nu omgöras.

Vänligen

August Strindberg.

P. S. Om kriget bryter ut, som sannolikt är, går jag med. Vill Politiken ha korrespondens? Frågas!

D. S. 5

89. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Kjøbenhavn,

den 15. Februar 1887

Kære Strindberg!

- 1) De franske Bønder har jeg sendt til Bonnier.
- 2) »Marodører«? Er det den lille trykte Bog, du vil selv have sendt.
- 3) Tre Eksemplarer af Artiklen bliver dig tilstillede. 10
- 4) Jeg har rigtig modtaget to Manuskripter, som skal blive optagne.
- 5) Hr. »V.« er ingen ringere end »Politikens« Redaktør V. Hørup, et ganske radikalt Menneske.
- 6) Dette med »Arbejdsmarkedet« gælder til Wandsbeck. Jo flere 15 der arbejder, des bedre er det.
- 7) Vi vil gerne have Bladartikler af Dig. Men ikke mer om Kvinder — ialt Fald ikke for det første. Skriv om andre Materier: du gentager dig nu selv altfor hyppigt. Du kan intet nyt sige derom.
- 8) Hr. Svendsen er en sølle Sekretær ved Dagmartheatret. Jeg har 20 skrevet til ham og spurgt, om han havde Stykket antaget. Lad ham først faa det antaget, saa skal jeg forhandle om Prisen.
- 9) Bevares vel! Vi vil gerne have dig til Korrespondent. Men der bliver ingen Krig.

Mer er der ikke idag.

Din 25

E. B.

90. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Issigatsbühel

d. 15. Febr. 1887.

Mätte detta bref träffa dig vid riktigt godt humör, ty nu hänger hyndan på gärsgarn igen. Marodörernas misslyckande ha åter igen 30

försatt mig i kris, den aldra rysligaste penningkris just när jag skulle krafla mig i land på Franska Bondebrefven i Tyskland, genom sudd af öfversättare, krångliga menskor och krigsrykten. Du talade för ett år sen om ett band dramatik af mig på Danska. Är Philipsen ledsen
5 på Tjenstevinnan, så kan han ju släppa af den, och ta valuta i annat. Nu är första afdelningen af Marodörer färdigt kalladt Fadren, ett Sorgespel, som jag sänder. Vill han inte ta Mäster Olof (versupplagan), ett par andra och Fadren jemte Marodörer.

Eller vill han inte köpa I, II af Giftas? Eller Franska Bönder,
10 som är ett värdefullt arbete.

Eller för 500 Mark (Tyska) köpa kontant allt hittills utgifvet af mig. Kan han ej trycka nu, så kommer väl min tid, och han kan ju sälja förlaget åt hvem han vill!

Du hör att min skuta är i sjönöd och att jag är färdig kasta lasten
15 i sjön.

Förslaget med Anno 48 återtas efter genomläsning. Den skulle endast omarbetad och lokaliserad kunna gå som politisk pamflett i Danmark, ehuru jag icke vet hvem som skulle träffas.

Kan du röra Philipsens hjerta till ett barmhertighetsverk i värsta
20 fall! Jag är beredd att gå till Canossa i bara skjortan bara jag får min vilja fram, ty det är lustigt att strida äfven om man får på nosen ibland.

Det värsta är att majoriteter äro nästan omöjliga få till stånd i dessa individualistiska tider som så gerna vill kalla sig socialistisk.
25 Verlden ser annorlunda ut härifrån Tyskland än från Frankrike och Schweiz, och jag inser dagligen att realism var något annat än jag trodde. Det förefaller mig som Bismarck skulle vara sväger till Lassalle! Hvilken realist! Voilà un homme!

Och så först och sist — pengar, annars kan jag inte föra detta krig
30 som kallas tillvaron.

Bed för mig!

Din
August Strindberg.

91. August Strindberg till Edvard Brandes.

Issigatsbühel

Kära Brandes,

19/2 87.

...

Emellertid min matfråga kryper med hvarje dag på mig som en katt, men inte vill jag förstöra mitt rykte med Anno 48. Kan inte 5
Philipsen röras till något slags barmhertighet med en lidande med-
kristen?

Kriget var en valmanöver från början, men synes ha lifvat opp
Fransmännen. Hvem kan styra händelsernas gång? Blir det krig skall
jag skriva något psykologiskt om kriget ty jag umgås mest med 10
krigsmän här!

Och nu har jag förläggarkrig igen hemma i Sverge. Han vill bugra
min hjerna till att skriva för brackorna. Men jag kan inte! Jag kan
inte! Och därför svälter han mig!

Farväl så länge.

Din 15

August Strindberg.

Du kan under hand säga Fru (?) S. Bennett att Karl Warburg har
skrifvit något om Dockhemmets förhållande till äktenskapet i Mäster
Olof, hvarvid Ibsen, den stora barntjufven, blef komprometterad,
men jag fick ovettet. En annan forskare har sett Osvald Alvings 20
halfbror i Jacques i Gillets Hemlighet och den berömda parallellism-
scenen (= båda parternas hörande) var min uppfinning i samma
pjes. Den slöe, halffänige Jacques med ärftlig dumhet efter sin far
var fan så mycket djupare än den syfilitiske Osvald men man skall
vara lite lagom dum för att lyckas i verlden, dock var den »mägtiga» 25
Handsken för dum! Något så dumt har jag aldrig skrifvit! Få nu se
hur du finner Fadren, Sorgespelet, i moderna drägter. Hvem är
den suggan Rud. Schmidt som skäller så ihållande på Georg Brandes
(och mig) i Leipziger Magazine?

Han hade i höstas ett bref om Skand. Litt. deri han endast erkände två Svenska Författare: 1° G. af G., 2° Aug. Strindberg, elev af den förre!

92. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Kjøbenhavn,
d. 28. Febr. 87.

5 Kære Strindberg!

Jeg forstaar ikke periculum in mora — Philipsen maa jo have sendt Penge.

Vort tarvelige Honorar kommer ogsaa. Du ser, jeg vedblivende har Mod at trykke dine Angreb. Korte Artikler kan jeg tage mange af.

10 Ellers intet nyt.

Din
E. B.

93. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Issigatsbühel
4/3 1887.

Käre Brandes,

15 Nu kom pengar från Philipsen, och min skuta flyter igen, kanske i hamn.

Heder och tack!

Din
AugStrindberg.

94. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Issigatsbühel
6 April 1887.

20 Kära Brandes,

Nu först — återstald från en förkylning — tack för pjesen. Der ha vi det! Du har varit rättvis — och blifvit slapp! Rättvisa synes vara ett matematiskt begrepp bara, som ej har någon tillämpning i lifvet och på scenen. Hur skulle det gått med Dockhemmet om Helmer
25 fått lite rättvisa? Hur med Gengangere om Herr Alving fått lefva och säga publiken att frun ljög på honom? Nej beskyll dem bara; svärta dem; skäll ner dem så de inte ha en ren fläck — det är dramatiskt. Ja, det der ger du fan! Det var emellertid en psykologisk villa

i din pjes. Den var ovanligt lång, men verkade ändock icke utförd!
Hvad beror det på?

Qvinnorna fick sig lite på pelsen — men modren vågade du inte på! Nå, de ska väl något ha kvar också de!

Jag ger dem för resten fan sedan Geijerstam tagit hand om dem. 5
Han grasserar ju bra nu i Sverge!

Farväl igen så länge.

Din tillgifne

August Strindberg.

95. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Kjøbenhavn,

d. 27. April 1887 10

Kære Strindberg!

Philipsen har nu bestemt sig til at udgive dine tre gamle Skuespil til Efteraaret. Vil du derfor omgaaende venligst underrette mig om hvilken »Mester Olof« der skal oversættes: den prosaiske (i de samlede Værker) eller den poetiske.

Direktør Hunderup vil muligvis spille Gillets Hemlighet til Vinter. 15
Jeg har sluttet den Akkord med ham, at du skal have 500 Kr. i Antagelseshonorar og 4% af Bruttoindtægten.

Din

E. B.

96. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

[ca. 30/4 1887] 20

Kære Brandes,

Hyggliga menska, du tänker fortfarande på mig när alla mina landsmän öfverge mig!

Roar det dig att höra situationen sådan den verkligen är och icke sådan svenska tidningar berätta. 25

I förrgår återkom jag från Wien, der jag i Neue Freie aflemnade början af ett längre arbete kalladt Vivisektioner. Som du kanske sett tryckt i Söndags redan en bit, dock utan öfvertitel. De andra följa nu i rad och i Augusti kommer en längre (180 sidor lång) kallad Genvägar. 30

I Wien var jag en känd storhet och åtnjöt anseende samt hade

redan gjort skola (Giftas-) och hade adepten. »Habe Ich das alles gemacht?«.

I Sverge, vet du kanske, att sedlighets- och Kristusligan störtat min förläggare Albert Bonnier och rotat hop sig att ej förlägga eller
5 sälja mina böcker.

Nu sitter jag med Svenska originalet till Vivisektioner och kan ej få det tryckt.

Men saken är än mer komplicerad. Alb. Bonnier är gammal och trött-trakasserad samt har en längre tid refuserat mina manuskript,
10 men äfven haft den pretentionen att andra förläggare ej skulle få dem. Och har han intalat de andra förläggarna att jag är otacksam och trolös mot honom, och inspirerat dem att ej taga de manuskript han refuserar. Nu ligger han själf i händerna på sina fruntimmer (hustru och döttrar), och sålunda har jag kommit under en fruntimmerscensur och ett fåmannavälde som jag i egenskap af tyrannhatare kommer att resa mig emot.

För att döda mig låter han utsprida (genom sin fiende, en läsarprest! Det är ju genialiskt!) att jag skrifver skandaler om min hustru!

20 Allt för att svälta mig till bot, bättring och — lifegenskap. Der se vi att tryckfriheten ej är mindre kringskuren af privat-liberala än af regeringarne. Han vill jag skall skrifva romaner för brackorna!

Nu har jag emellertid räddat mig i Wien och anser mig temligen på det torra!

25 Men jag är trött, utpinad, efter öfvermänniska ansträngningar.

Vill Politiken inte ta de korta Vivisektionerna? Några äro utmärkta i psykologiskt afseende.

Eller tror du Philipsen ville ta samlingen?

En sak jag aldrig förstod: Du kallade Marodörer pamflett! Hvarför
30 det? Det är diktadt alltihop; konstrueradt.

Nu är stycket omarbetadt: så att 2 stora scener i femte akten influtit: mellan Doktorn och Döttrarne, samt Doktorn och frånskilda hustrun!

Hvilken Mäster Olof skola vi ta? Versstycket föreslår jag! Hvad säger du?

5

Men inte kan Gillets Hemlighet ha någon framgång på scenen!
Farväl igen så länge.

Din

August Strindberg.

P. S. Du bör kanske veta att Albert Bonniers dotter är målarinna. 10
Hinc illæ lacrymæ!

97. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Lindau

6 Maj 1887.

Käre Brandes,

Kan du läsa sorgspelet Fadren i detta skick, eljes skulle väl en svensk undersåte i Köpenhamn kunna för en ringa penning ren- 15
skrifva den. Jag sätter den sjelf högt nog, men har tyvärr numera bara en meningsvän i det fallet — mig sjelf.

Hvad som hindrat Marodörens framkomst är mig ännu en gåta!
då den hvarken är osedlig, irreligiös, revolutionär eller dåligt gjord!

Härmed desslikes några följetonger. Kan du ej låta trycka dem 20
med fin stil på andra sidan — så att de gå in i ett nummer. Tror du i värsta fall Tilskueren vill ta den långa »Hjernornas Kamp« som jag värderar mycket. Eller blir det ej någon paus under strecket snart? Och kunde ej Fadren få rum der? Ni ha ju haft dramatik der förut!

Min ställning till Unga Sverge börjar påminna om Gjellerups till 25
Bröderna Brandes. Jag har ännu aldrig i tryck yttrat mig om de unga, men de sitta redan som magistrar sedan flera år öfver mig.

Och så desavouerade Geijerstam Giftas I för tre år sen och nu är han sjelf adept af den. Kommer väl snart att vexe i Del II också!

Snart kommer jag väl sjelf att yttra mig om ungdomens verksamhet, men då tas väl humör kan jag tro. Den har lurat till sig uteslutande privilegium att sitta öfver mig — det är bra gjordt!

Ungdomens ställning till qvinnofrågan finner jag trolös.

Då lösningen af frågan ej kunde ske på rättens grund, utan endast på magtens, så var det feigt och förrädiskt af män att votera för ett parti som de ej af födsel eller ställning tillhörde; det var svek mot
10 vårt kön. Qvinnorna ha magtens rätt att bryta fram, men vi ha magtens rätt och vårt köns-partis skyldighet att försvara oss. V'la!

Vi ta väl alltså vers-upplagan af Mäster Olof? Med den borde jag ha slutat min författarverksamhet, ty i den är allt sagdt. En sak ber jag: utsättning af författaråret på titlarne. Min ålder är numera
15 min enda rang och min ursäkt.

Alltså:

Gillet's Hemlighet.

(1880)

Mäster Olof

20 (Omarbetad efter manuskriptet 1872)

Herr Bengts Hustru

(188?)

Låt mig nu få grassera litet i Politiken under Maj månad
ber Din

25 August Strindberg.

98. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Lindau

Kära Brandes,

11 Maj 1887.

Anser du rådligt trycka dessa artiklar? Eljes låta vi bli!

Var bara så god då, och alltid, returnera manuskriptet.

30 Få se om inte djefvulen far i mig och jag reser hem en dag och tar

hand om Sverige. Jag har en plan (som Trochu) den jag i ensamheten utarbetat. Men då blir jag demagog, icke litterat, icke socialist!

Jag känner att min mannaålder nalkas (38 år) med förfärliga passioner och gruflig äregirighet. Troligen börjar jag med en resa genom landet (som Björnson). Du må inte tro jag är så blyg som 5 folk hvilka känt mig under ett år då jag var sjuk (af för mycken kärlek) föreställa sig. Men jag vill ladda innan jag skjuter, och studera »ämnet«, och inte som Björnson rusa sta som en kolportör.

Situationen i Sverige synes mogna.

Antingen tidningsredaktör eller riksdagsman! Ja, ingen undgår 10 sitt öde! — Var är du i sommar?

Farväl så länge.

Din

August Strindberg.

99. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Den 20. Maj 87.

Kære Strindberg!

15

1) »Faderen«. Jeg beundrer det højliggen. Replikkerne er fortrinlige, Stigningen straalende, Interessen dyb og stærk. Var du blot ikke monoman! Det vil sige, var blot Laura ikke som Kvinde alene, som species eller rettere genus — ond, skadende, Skurk! Hvor er Forklaringen af hendes Adfærd? Kun i din misogyne Karakter. Ak, 20 blot med nogle Liniers Motivering af hendes Natur, med nogle Strygninger hist og her — hvilket genialt Værk! Dog som det er, staar det langt over »Marodører«. Hvorfor »Marodører« var Pamflet? Fordi det var skrevet som et Stridsskrift mod »nogen«, for at bevise quand même denne Nogens Slethed, fordi det fortiede Forklaring 25 og Undskyldning, men blot boltrede sig i de formentlige Fejl. Om denne »nogen« er Bismarck, eller Estrup eller alle Kvinder — Værket er dog Pamflet, ikke Historie, Dokument, Psykologi. Og desværre hænger Marodørkokarden endnu paa »Faderen«. Dog dette Skuespil er mere Lyn og mindre Blæk.

30

»Faderen« er leveret Philipsen med varm Opfordring til snarlig

Udgivelse. Hvornaar kommer den svenske Original? Eller kommer den slet ikke. Jeg vil fortælle Lindberg om denne herlige Rolle imorgen. Han skal vist spille her i Byen næste Vinter.

2) Novellerne. Mindre betydelige. Dog alle hos Philipsen, som i hvert Fald indleverer »Hjærnerne Kamp« til »Tilskueren«. Jeg kan ikke tage dem i »Politiken«, som aldrig tager rene Noveller i Teksten.

3) To Artikler. Den første om Leopold, fortræffelig, er allerede oversat, sat og gaar vel i Bladet imorgen.

Den anden. Rædsel, Rædsel! Hvad er du for et Menneske! En
10 Slange, jeg nærer ved min Barm. En Artikel, der er saa reaktionær som Wirsén havde skrevet den i Posttidningen. Og saa dum. Sige, at Ibsen intet Kunstværk har skrevet siden »Kongsemnerne«. Hvad er det for en Tante-Æstetik og hvor gider du i det Hele æstetisere og bedømme Tanker efter Kunst-Maal. Henrik Ibsen har skrevet
15 »Gengangere« som en nobel og veltænkt Bedrift, og derefter behager du og ligesindede Bagstrævere at anse dette for at være Kunstværk ligesaafuldt som »Faust« og »Hamlet«.

Og dum er Artiklen, fordi dens Angreb paa den unge Malerskole vilde tvinge en Flok Mænd, der anser dig for deres naturlige Ven,
20 Forsvarer og Chef, til at angribe, til at være mod dig, til kortsagt ikke at være dit Parti.

4) Og du vil være Politiker. Saa skab dig et Parti, der som Zola siger t'aime et te soutient. Gud velsigne dig, hvor ung du er, siden du nu vil tage personligt fat. Jeg er kun et Aar ældre, men saa træt
25 og gammel som om jeg var halvfjerds! Saa naar du nu tager til Sverig, saa rejser jeg, om jeg kunde rive mig løs, til Udlændighedens store Møllefos.

Din

Edvard Brandes.

30 Jeg sender en Bunke Manuskript, mest brugte Sager.

100. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Kjhbvn.
25. Maj 1887

Käre Brandes,

Här sitter jag och skäms som en dålig människa när jag läst din så älskvärda interview! Det fins då annat än kampen om magten, om honan, om att få vara lady Macbeth! Det fins menskovänlighet! 5 Jag är sentimental i dag efter att ha talat tolf timmar med Svenskar om Sverge! Nu sätter jag mig ner och skrifver om »Vår Gemensamma Vän« (Edv. Br.) till mitt enda snygga organ, Nya Pressen i Helsingfors*), men ville veta något om hvad Du ville ha fram i sak också!

Tavast-Stjerna läses och skall snart omskrifvas.

10

Solen skiner i dag, men jag har icke fått något bref från hemmet ännu, och är något mörk!

Skulle jag icke anmäla Geijerstams sista bok, och dermed kompromissa med de unga i stället för att bryta?

Wicksell och jag drabbade rysligt i går, så att det brinner i hufvet 15 än, och jag är alldeles hes! Han var teolog i en mängd frågor! Och representerade Unga Sverge? Det höll nära på att gå sönder!

Farväl så länge! Och än en gång

Min hand och mitt hjerta

din vän

August Strindberg. 20

101. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Skodsborg

2? [3: 28.] Maj 1887 Pingst-afton!

Jeremiæ Klagovisor Kap. I och alla följande! (alla verserna!).

Paralysie générale! Döden i grytan! Hvar är ve, hvar är sorg, hvar äro röda ögon! 25

När brefskrifningen upphör, då — troligen är jag på Kongens Nytorv om Tisdag!

*) Så blir det aftryckt i Snygga Stockholmstidningar!

Det bleka vanvettet nalkas! Hvad fan skulle jag här att göra?
 Jag bara ligger och undrar: hvad fan skulle jag göra här! Snart
 skrifver jag ej mer! Och då: — scribo, ergo sum! — Fui! Fuit
 Ilium! Fuimus Troes! Fui! Fui! Fui!

5 Tuus
 Semper idem!

Ensam, på ett hotell! }
 Ensam, på ett hotell! } bis!

Detta är allvarsamt! Paralysin nalkas! Jag blir liggande!

10 102. *August Strindberg till Edvard Brandes.* Skodsborg.
 Pingstdagen [29/5] 87.

Syllogism 1°. Utan pengar kan jag inte få hit de mina; utan att
 skrifva: inga pengar; utan de mina kan jag inte
 skrifva:

ergo: kan jag inga pengar få och heller aldrig mer
 få se de mina!

H. S. B.

Syllogism 2°. eller rättare Corollar.

Utan att jag får hit de mina, kan jag aldrig få hit
 de mina.

20 H. S. B.

Syllogism 3°. Jag kunde äfven få hit de mina om jag kunde förmå
 mig skrifva till Alb. B. Men jag kan icke skrifva till
 Alb. B. utan att någon af de mina ber mig.

Ergo: får jag aldrig se de mina mer.

25 H. S. B.

103. *August Strindberg till Edvard Brandes.* [31/5 1887].

[Visitkort:]

Tavaststjerna gick inte! Det hade bara blifvit qvinnofrågan! Här-
 med i stället annat och bättre!

Går nu (kl. 4) till Café Bernina att äta middag. Sedan hem! Trist!
Rysligt! Dåliga underrättelser!

Kan jag få träffa dig i dag bara för att prata! Annars blir jag
dålig!

Inga bref hemifrån!

5

104. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

31. Maj [1887]

Kære Ven!

Jeg kan ikke komme til dig førend Kl. 6 omtrent.

Overbringeren er Literatør John Bökellund, Korrespondent til
svenske Blade, en stor Beundrer af dig.

Din

10

E. B.

105. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Eichbühl Lindau

Kære Brandes,

6. Juni 1887.

Återkommen hem skyndar jag begagna min första återvunna nerv-
kraft att tacka dig för all vänlighet under min komiska Köpenhamns-
färd.

Under hopp om återseende i höst

tillgifnast

August Strindberg. 20

106. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Eichbühl

Kære Brandes,

12. Juni 1887.

Genom retur från Köpenhamn har jag i dag fått de två hand-
skrifterna af Lettres de Stockholm, men ej de tre tidskriftshäftena.
Emellertid ser jag redan att det hela är odugligt. Det är beskrifningar
på land och folk för Fransmän som ej ha en aning om Sverge. Och
två år gammalt! Öfvermodigt och hästkt för öfrigt, fullt med skandal-

25

historier. Minst tre majestetsbrott (Norska saken kallas Histoire d'un crime) och det var ändock kungen som hade den lagliga »rätten« efter som parlamentarismen ej är af lag endast af coutume.

Hvad är att göra?

5 Skrifva nya! Vill du det gerna?

Eljes kan du ju ta ur Franska Bänder några praktstycken.

Hegel återlemnade Genvägar, som han ej tycktes ha läst! Kallade det ett polemiskt skrift mot Svenska förhållanden som ej intresserade Danskar! Det var lögn!

10 Är det möjligt, skrifver jag Om Sverige.

Hur har du det och dina praktfulla barn?

Vänligast

August Strindberg.

P. S. Nu sätter jag mig att skrifva om Sverige!

15 Men det blir en hel bok!

107. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

20. Juni 87.

Kære Strindberg!

Jeg haaber, at du befinder dig nogenledes vel hjemme efter den i Sandhed bedrøvelige Tur.

20 At Hegel svarede afslaaende, gør mig meget ondt. Ulykken er over os.

Til Politiken maa du selvfølgelig skrive hvad du vil. Jeg synes det var rart om du klarede din Gæld og kunde komme til at tjene her ved Bladet. Og nu er der Plads hver Mandag.

25

Din

E. B.

108. *August Strindberg till Edvard Brandes.*
KBr.

Eichbühl Lindau.
30 Juni 87.

Jag ser ingen annan utväg, sedan jag läst de tre tryckta häftena (hvilka handla om nu aflidna personer) än att jag får uppge den affären, och antaga ditt förra anbud om 6 Franska Bondebref, eller 5 flera. Det är passande sommarlektyr för Hörups valmän. Tyvärr måste Ni trycka efter Nya Pressen, ty originalmanuskriptet är stulet i Sverige.

...

Återfått äfven från Lindberg, Fadren. Återfår allt! Låt oss se 10
hvilka öden förestå mig!

Din
Aug Sg.

109. *August Strindberg till Edvard Brandes.*
Käre Brandes,

Den 18(?) Nov. 1887.

15

Hvar Sadan har ni fått ryktet om Fadren i Paris, efter ni vågar trycka det i Politiken?

Jag vet ingenting annat än att Zola har af mig fått den till läsning och att han då låg i lufven på tidningar för Terre, var trött och bad om få uppskof med utlåandet. Han låg då vid Royan (Atlanten) 20 och var nervsjuk. Mera vet inte jag! Sedan har jag läst i tidningar att han rest till Bulgarien. Voilà tout!

Hade jag lite kapitalfonder skulle jag väl kunna krångla fram den på Théâtre libre. Men jag eger ej en gång till en snygg kopia, mycket mindre till tryck som manuskript. 25

Emellertid nu vill jag preparera föreläsning. Vill du till den ändan godhetsfullt sända mig Svenska Öden deri Högre Ändamål fins, på Svenska. Det är en skön osedlighets- och ateisthistoria.

Hinner troligen ej skrifva något särskildt och kan ej skrifva något bättre nu!

Ville du äfven samtidigt låna mig Herr Bengts hustru og Gillets Hemlighet på Svenska! Samt låta sända mig Politiken?

5 Så har du fått en mängd uppdrag!

Hvem har inbillat dig att jag drar åt höger? Jag som drar ändå längre åt venster än boskaps- och folkskolelärarevenstern.

Farväl! Med vördsam helsning till din hustru och hennes samt din aflidna hustrus barn!

10 Vi frysa litet här, men »min enkas barn« springa ute i snön och hålla sig varma.

Jag såg Sverget i soluppgång i morgse och Öresundet var praktfullt.

Vänligast

15 August Strindberg

Klampenborg grefve af Klampenborg-Klampenborg.

110. *Edvard Brandes till August Strindberg.* Lördag d. 19. Nov. [1887]

Kære Strindberg!

1) Jeg ved intet om »Faderen« i Paris. Jeg har ikke sat Notitsen i
20 »Politiken«. Zola er i Paris, hvad der kan ses af en Artikel i »le Figaro«, hvoraf jeg iøvrigt har oversat endel.

2) Jeg ejer ikke »Svenska Öden« paa Svensk. Der kom imorges et Bud fra Hunderup om Bogen. Jeg gav den danske Oversættelse, som jeg troede var ment. Vil du holde Forelæsning ved at oplæse en
25 Novelle? Hum! Det var ikke din første fornuftige Bestemmelse. Men det nytter lidet at tale Raison med galne Folk.

3) Jeg ejer de to svenske Stykker »Bengt« og »Gillet« og skal sende dem.

4) Jeg har i Torsdags givet Ordre til Ekspeditionen om at sende »Politiken«. Men de Svin gør aldrig noget akkurat.

5) Jeg hører ikke til Skolelærervenstre — jeg frabeder mig al Fællespolitik i Tanker. Handlinger — det er noget andet. — Ja, Himlen give, du ikke maa slaa om — blot for den skønne Undtagelses 5 Skyld. Men jeg er forberedt paa alting.

6) Mine Børn, min Kone og hendes Børn takker for Hilsenen.

7) Det gør mig ondt, at du fryser. Varme er det bedste her paa Jorden. Jeg afskyr Kulde ligesom Religion.

8) Min Adresse, hvorved Breve naar mig hurtigst er: 7 Dron- 10 ningens Tvergade. Kjøbenhavn K.

Din

Edvard Brandes.

111. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Klampenborg

d 19e Nov. 1887. 15

Käre Brandes,

Vi måste införa en reservation eller vederläggning i Politiken rörande notisen Fadren i Paris, ty eljes kan jag bli anskrifven som en humbugsmakare. Din gérant till hvilken jag telegraferat svarar att Hunderup lemnat notisen och fått den ur säker källa (o: Robert Watt, Blavet's personliga vän). Men så länge jag ej vet något få vi ej veta 20 något, och Hunderup är misstänkt för reklamenmacherei.

Heder och tack för Svenska Öden! Skada att de voro på Danska!

Med värdsam helsning till Fruen Brandes och Børnen.

Din tillgifne

August Strindberg. 25

112. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Klampenborg

30 Nov. 1887.

Käre Brandes,

Schubothé har utan vidare afslagit per depesch. Was thun? Skrifver nu på ett föredrag att läsas om fredag. Kommer därför ej

in i morgon. Tack emellertid för din vänliga omtanke om min fysiska moraliska och ekonomiska uselhet.

Tillgifnast

August Strindberg.

5 113. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Klampenborg

d. 14. Dec. 1887.

Käre Brandes,

Här ser Du prohibitivlitteraturen! En bok som handlar om ingenting. Den var åtminstone sann i sin råhet innan förläggaren tog bort råheten. Nu är den flau, konventionell, nix och inte. Dixi et salvavi
10 animam meam.

Din tillgifne

August Strindberg.

114. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Klampenborg

16. Dec. 1887.

Käre Brandes,

15 Ryktet om Fadrens uppförande i Paris skulle nu kunna förklaras derigenom att Institut Rudy, för språk och litteratur i Paris af mig begärt i dagarne få en pjes att spela af amatörer, i Paris.

Eljes har stycket ej varit inlemnadt till någon teater, men till Zola att läsas först.

20 Härmed hans svar! Vill Du trycka det i fin och välvillig öfversättning (för man kan öfversätta på många sätt). Tryck originalet parallellt?

Samt återsända originalet.

Verlden lefver illa med mig, och jag kan ingenting mot la force
25 des choses.

Lundegård har ju ej lemnat artikeln till Politiken jag sände?

Hastel. Vänligen

August Strindberg.

115. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Klampenborg
d. 21. Dec. 1887.

Käre Brandes,

Jag sänder Dig några nummer af Nya Pressen i Finland för att visa hvar vi ha våra unga vänner. H. N. som skrifver om Rosmersholm anses af Geijerstam vara Nordens finaste kritiker = professor 5 Neiglick (?). Detta sätt att skända författare (kallande Ibsen för-supen feinschmecker) ansågo vi förr vara »busaktigt«, likasom att röja en författares enskilda lif såsom A. af Schultén om Fadren.

Jag kommer sannolikt att bo i Köpenhamn mellan jul och nyår och skall då begagna tillfället snacka om ställningar och förhållanden 10 i litteratur och politik innan jag går till Sverge att göra något för saken.

Alltså till Gensyn

Din
Aug. Sg.

116. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Klampenborg 15
d. 12 Jan. 1888.

Käre Brandes,

Åter i naturen lefver jag animaliskt herrligt, men min s. k. själ svälter. Du erbjöd mig Le Figaro till lån, och som vi då icke sutit på Nimb till klockan 6 om morgonen, anser jag icke alltför indiskret att nu antaga ditt artiga anbud. Min misère tillåter mig ingen prenu- 20 meration på länge, och jag måste tigga. Du skall se så ordentligt jag återsänder numren hvarje lördag.

Hoppas Lundegård framburit en sändning böcker. Återstå blott två pjäser!

I hast Din tillgifne 25
August Strindberg.

När det står något om Théâtre Libre i Gil Blas, kunde ju det läggas åsido till påseende. Sänder härmed något om Décadents! Är det förnuft?

117. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Klampenborg,
d 14. Jan. 1888.

Kære Brandes,

Efter som frågan är oppe igen och jag likasom utmanad, så sänder jag härmed min petition; äfven för att visa det jag vill skriva i 5 Politiken. Polemisera och skända gerna, men tryck den, och tryck den snart, ty eljes kommer den först i Svenska blad och blir aftryckt i Era högerblad. Men låt mig få korrektur denna gång, ty det är de vildsinta öfversättningsfelen som sprida ryktena om mitt vanvett.

Gud hvad jag älskar Scavenius och Ploug! Jag skall hålla ett 10 fackeltåg till deras bostäder ensam!

Har du läst pekoralet i Gegenwart om Fadren! Hvilken otrolig fräckhet, inbilskhet, och okunnighet. Marholm (= L. Mohr)! Alltid falska namn! också!

Farväl! Försök nu ej strejka bort min petition, ty jag har kopia, 15 och det blir bara tidspillan!

Din
August Sg.

Vi ska väl hjälpa Ola Hansson nu! Men huru!

118. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Lördag Aften
14. Jan. [1888]

20 Kære Strindberg!

Vil du gøre mig den Tjeneste at sende dit Manuskript direkte til Hørup. Jeg blander mig slet ikke i »Politikens« Redaktion, kommer ikke paa Kontoret og man tager ogsaa lidet Hensyn til mine Ønsker. Det ligger i Forholdene. Men dette gør, at jeg helst vil, du henvender 25 dig direkte til Hørup, idet jeg dog tilraader dig, at du giver dit Manuskript en saadan Overskrift med Forklaring, at man forstaar hvorom Talen er. Heller ikke vil dit Navn nedenunder være overflødig.

Jeg tror at Chancerne for »Margit« ved det kgl. Theater foreløbig 30 er heldige. Man finder Oversættelsen god, og det var rigtigt ikke at

indlevera Stycket paa Svensk. Det vilde i saa Fald ikke være blevet modtaget.

Jeg haaber, at kunne sende dig »le Figaro« om nogle faa Dage.

For mig maa du elske Ploug og Scavenius — for mig maa du offentliggøre hundred Petitioner. Jeg er lige glad. Jeg tror ikke paa 5 kvindelige Koalitioner og holder mere af Kvinder end af Mænd.

Hjælpe Ola Hansson! Ja, du er mig den rette. Tag du din Pen og skriv en flammende Artikel til Hjælp for Fyren! Ak nej! Du sender en platonisk Petition til den svenske Rigsdag.

Jeg glæder mig over, at »Faderen« gjorde Lykke i din Fødeby, og 10 haaber, at Vaaren snart vil komme og bringe dig gode Tider.

Din

E. B.

119. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Klampenborg

Käre Brandes,

d. 25. Jan. 1888. 15

Af medföljande ser det ut som skulle afslaget motiveras af att stycket förr varit inne under annat namn och afslaget nu, då stycket för öfrigt ej misshagade, innebar en réprimande eller vägran cum ignominia.

1°. Har det varit inne? Och af hvem öfversatt? 20

2°. Är väl stycket så pass känt att det aldrig kunnat falla mig in att med ett fuffens söka dupera teatern.

3°. Är det ett skäl att afslå nu, när stycket behagade nu?

4°. Att titeln ändrats? Hvem har ändrat den? Icke jag! Alltså oskyldig! Öfversättaren, troligen! 25

I fransk öfversättning kallar jag den Margit. Det som är gjordt, kan ej göras om. Har någon skugga fallit på mig för enfaldigt försök till att dra teatern vid näsan, så ber jag Dig under hand upplysa din vän Krohn om rätta förhållandet.

Ska vi nu försöka med Gillets Hemlighet? Men om den också varit 30

inne, så kanske jag blir åtalad för bedrägligt förfarande, och kommer i fängelse i stället för att bli spelad på en kunglig teater.

I hast Din

August Strindberg.

5 120. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Klampenborg

d. 13. Mars 1888.

Käre Brandes,

Efter slutad läsning af din pjäs du så vänligt sände, ett ord! Det är, synes mig, kanske det liffullaste du skrivit, därför att Du gett dig sjelf något. Och hvad skall man ge eljes, då man vet så litet om
10 andra! Och hvarför äro de andra bättre? Och ger man de andra, då bli de onda, och ger man sig sjelf, bli de afundsjuka, att man var ett sjelf som var något att ge!

Du håller icke på Aristoteles och enheterna, men jag tror att intrycket förstöras genom att behålla milieun hela tiden, milieun
15 som spelar så stor rol i nytiden, och därför, endast därför, och icke för Aristoteles dumma skull, är det kanske praktiskt!

Nå, det der vet Du!

Hur lefver verlden med Dig? Illa med mig, rysligt!

Farväl så länge

Din

20

August Strindberg.

121. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Taarbæk

15 Mars 1888.

Käre Brandes,

Du är en snild (snäll) man som består mig så mycket manuskript, som jag behöfver, ty, jag känner mig hågad skryta snart med att
25 vara både den enkelte och den ulyckeligste.

Min röst slocknar af brist på öfning, ty jag har icke talat mer än tre gånger sedan den 9e Januari, mitt hår vissnar af bekymmer och blir som torrt hårvallshö, och när jag rakar mig framför spegeln ser jag att mina ögon se ut som en straffänges af brist på att se in i andra

menniskors ögon. Jag går ner ibland och tar i barnen för att känna att jag är ett menskligt däggdjur.

Jag sitter på politibetjentens stol färdig att springa upp och ut i snödrifvan för att jag icke betalat hyran den förste och jag har visst många grader kallt om nätterna på min ungarls- och vindskammare. 5
Dernere ha vi stängt af två rum omöjliga att värma så att familjen bor i två — som borde visas!

Hvad jag gör?

Skrifver 16 tryckark fransk text om dagen, min historia, som aldrig blir tryckt, men som skall läsas i manuskript af mina efterlevvare! 10

Lider om 12 års lidanden! Men du har visst för hårda nerver att kunna lida!

Lindberg, afundsman! Hur kan en gycklare afundas en diktare! Så oförskämdt!

Han återsände mitt bref, öppnadt — och så upphörde jag helsa! 15
Voilà tout. Jag behöfver inte honom, men han mig, och mig får han aldrig, och jag bosätter mig i vår i Sverge, och då får han ångra sig!

Jag har redan tagit rum i Stockholm, 2 ungarlsrum — och upplöser mitt äktenskap — med risk att förintas!

Här i Taarbæk, som öfver allt der jag bott går jag för dåre! och 20
står under polisuppsigt!

I Stockholm tänker man spärra in mig, och Fru Adlersparre ämnar sedan göra ett upprop till Svenska Folket för Aug. Sg's »hustru och barn« som han »så uselt behandlat och öfvergifvit«!

Sviker ni mig då?

25

Det ska roa mig få öppen strid och falla!

Och jag har icke allenast varit far för dessa hyndbarn utan äfven mor, de skulle ha förgåtts af smuts och ohyra om jag ej varit, och deras mor skulle ha sutit i fängelse om ej min tystnad och trohet räddat henne — vampyren! Nu har jag piskat henne, så att hon blifvit en 30
samvetsgrann mor, och nu vågar jag lemna barnen åt henne, sedan jag afskedat pigan, med hvilken hon supit och horat!

Jag har tvättat barnen sjelf och räddat dem från — — — — —
Neej!

Emellertid! Jag har fruktat att en boutade sluppen ur min penna, framburen af en mal elevé skulle stört vårt förhållande, äfven derfor
5 min tystnad!

Äfven derfore min tystnad, emedan hvad jag skrifer till dig genom din förkärlek för fruntimmer dunstar ut och sipprar tillbaks till mig.

Nu när jag går upp till Jerusalem, kanske mitt Golgata att hålla påska, ensam, utan lärjungar — kanske en Petrus som gör på sig
10 när hanen gal första gången, anförtror jag Dig, med förståelsens och lidandets sympati, detta bref! Beklagande att ömsesidigt race-missförstånd som fins der, mot vår vilja, ej skulle göra förtroendet obegränsadt! Beklagande att jag lemnade mig åt en troligen hederlig, men mindre upplyst man än Axel Lundegård, som nog, utan att
15 vilja det skadat mig!

Men icke ens sorgen har jag råd att hålla ren! Utan för köldens skull måste jag sluta mitt bref och tigga din mellankomst hos Buntzen, och Kamraterna, som väl kunde inbringa mig 200 kronor hos Stinck, qvinnohataren! Buntzen var snäll ett tag, men så svek jag honom,
20 nödd och tvungen, och så försvann han!

Eller vill någon förbarma sig och köpa Brockhaus Konversationslexikon för 50 kronor, fint inbunden, sista upplagan?

Eljes kommer den råa politibetjenten och kör ut oss, och då vet jag ej hvart vi ta vägen.

25 Den demokraten förödmjucar oss redan med hätska och bullrande besök.

Le commencement de la fin!

Går jag åt, så kan ni sätta på min askurna: Voilà un homme!
i alla fall!

30 Lef väl, bättre än jag,

Din
August Strindberg.

122. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

16-3-88.

Kære Strindberg!

Det var hyggeligt igen at høre fra Dig. Det er jo en Evighed siden, du har ladet dig se. Ikke engang Lundegård er kommet mig for Øje, og denne din suggestive Ven bringer dog altid et ubevidst 5 Budskab om dig. . . .

Selv har jeg i dette Aar foruden af Rigsdag og Bladartikler været optagen af »Overmagt«. Men nu er heldigvis Rigsdagen snart færdig, og jeg har mine Formiddage fri til at anmelde Bøger. Jeg har blot skrevet Politik i Bladet — hver Dag en Rigsdagsartikel, og derved 10 har jeg havt fast Arbejde fra 1—7¹/₂.

Har du læst Hostrups Møg? Med den Art Ting tjener man Tusinder, medens »Faderen« ikke giver saamange Hundreder i Kassen.

Min Kone og jeg tænker med stor Medlidenhed paa Dig og Familie i denne Bitterkulde. Du maa jo være omgivet af Is og Sne. 15 Kan du arbejde i denne langstrakte Vinter, og hvad tager du dig til? Hvorfor er du som uddød? Hvorfor kommer ikke dit nye Stykke? Jeg lod Buntzen spørge, om han skulde besørge Udgivelsen. Blev det til intet?

Herregud, hvor vi dog er magtesløse her i Verden. Hverken 20 Teatre, Forlæggere eller Blade lyster os.

Din Avindsmand, Lindberg, har da heller ikke havt Held med sig. Nu haaber han nok paa at blive Theaterdirektør i Stockholm, men jeg har paa Fornemmelsen, at det ikke vil lykkes for ham. Det er nok muligt, at han ikke har baaret sig ganske rigtigt ad men hvorfor 25 vilde du være saa rivende Uvenner med ham? Men derom mundlig.

Jeg haaber nemlig at se dig, naar du kommer til Byen og at faa Svar paa mine mange Spørgsmaal.

Din

Edvard Br. 30

123. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Klampenborg
16. Mars 1888.

Käre Brandes,

Misèren har ingen lag, och jag skickar på Dig Brockhaus, mitt husvetande, utan vidare!

5   Polisen var här och kräfdde hyran, och håren resa sig på hufvet!
Hvart skall detta ta vägen!

Gör något, gör något!

Beder Din

August Strindberg.

124. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Taarbæk
19. Mars 1888.

10   Käre,

Det är lätt att säga: handla, när handla kan bli sjelfmord, bortgång utan rentvagning, och det förbannade s. k. hjertat sitter invext med blodkärl i slägtet. Det är manligt att kunna icke allenast böja en kvinna på knä, och uppfostra henne till en honett menniska! Det är
15 manligt vara jaloux om sin race' nerstamning, så att man öfvervakar filiationens rigtighet!

Emellertid när mitt beslut fattades, anslog jag ett år till den kirurgiska operationen, kejsarsnittet, som skall ta ut fostren ur mitt liv. Det kan sluta med förblödning! Så må gå!

20   Saken kan emellertid aflöpa annorlunda, och Du kan möjligen se en théâtre libre (utan den outhärliga August Lindberg) eller en daglig Intrasigeant midt i Stockholm, hvem vet. Sådan skall något utbrott ha!

Emellertid: tack! Men gör slut på böckerna, och skicka dem till
25 den vise Magnus Hansen 19 Nørrevoldsgade. Jag vill inte se dem mer!

Och så en sak till: när jag reser: Skramla ihop ett dussin vittnen på en hamnkrog och drick ett glas öl eller wermuth innan Malmöbåten går! Icke — det vet du — för firningens skull, utan för att

det skall kunna intygas (i Politiken!) att jag var vid full besinning när jag afreste och än mer — ej flydde från hustru och barn.

Det kommer sannolikt någon ner hit och hemtar mig! på begäran, med pengar till all gälds klarering.

Och nu har jag 500 trycksidor franskt af min Ehrenrettung — och 5 den ovärdigas — färdiga!

Kan inte bröderna Salmonsens ta Kamraterna också?

Farväl igen! när blir det vår? Detta är det hemskaste jag upplefvat i alla afseenden — och det är mycket.

Din Vän 10

August Strindberg.

125. *August Strindberg till Edvard Brandes.* Långfredag [3: 30/3] 88.

Käre Brandes.

Jag tror att jag froisserade dina sentiments genom mitt brusquerie motiveradt af dödsångest för hyran, men jag risquerar ingen repara- 15 tion af fruktan att förvärra fauten!

Här ser Du Maupassants artigheter som väl svårligen lämpa sig för notis.

Tror Du på Lindbergs kourage att göra hvad som skall göras, när han börjar att falka efter Kejsarens Kläder och köpt Snefog? Dum 20 är han om han ej tar denna rol som eljes en annan tar och som endast kan ge lycka och ära.

Men han är en obildad hund och har en usel kona vid sin sida som han inbillar sig vara ett snille! och som helst ville spela »Efter Syndafallet« och Dante. 25

Inte vet Lindberg hvad Puissance des Ténèbres är och inte läser han franskt [Puissance lär vara en ordinär melos för öfrigt!]

Axel Lundegård har öfvergifvit mig sedan min köttgryta blef tom, förklarar han i ett mystiskt bref der han säger sig vara idealist.

Karlen är underlig i alla fall! Korresponderar till en arg höger- 30 tidning. Och blef ond på mig för att jag efter fyra månaders

väntan på att han skulle skaffa förläggare till Faderen i Danmark, skaffade mig en genom Nansen!

Svenskarne äro ett vanskeligt folk att hålla frid med!

Få se hur det går med mig på sistone.

- 5 Bröderne Salmonsens ligga nu på rygg och läsa Kamraterna!
Kan Du inte ge dem en suggestion! nu då de skola besluta sig!

I Sverge går litteraturen baklänges till prestböcker och kastrat-poem. Bonnier och Looström ha gett upp, fordra absolut sedligt numera! Det dör jag på!

- 10 Jag ställer mig i boklåda eller målar taflor! Bli kypare, eller nattman!

Allt, utom att svika min konst, som numera har blifvit allt, sedan min race' nerstamning är förstörd och jag dör med mig sjelf, endast lefvande i mina verk.

- 15 Nu har jag börjat studera min konst, och ämnar ta den på allvar. Förr var den lek och vapen!

Din
Aug. Strindberg.

126. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Taarbæk
1. April 1888.

- 20 Käre Brandes,

Min sista åder med lifvet är skuren med Politikens upphörande och Le Figaros. Gör det er ingenting så ber jag få tidningen, som utgjorde min andliga diet; eljes —

- Hvad sägs om Le Rêve? Är det ironi? Eller är det möjligt man
25 kan så pinas af social missaktning att man tröttnar och faller, och i fallet drar hela sin lifsgerning med sig. Zolas storverk är ju att ha brutit med prestlitteraturen (den katolska Celibats-Björnsonska) efter formeln: därför att jag inte får, eller kan (Björnson) så får inte de andra! Han säger ju så utmärkt: aflelseakten är för mig lika

tragisk eller komisk som dödsarbetet! Och nu tar han bort pistillerna och ståndarne ur den hvita liljan!

Min hjerna är som ett sår af ansträngning att skrifva 30 sidor om skärgårdsfolk, och jag måste bryta af min 2a Del Hemsöbor för att ej bli sängliggande. Att skrifva om bönder är verkligen som att 5
räsonnera med fruntimmer, eller som att fälla in ett qvarnhjuls kuggar i min kronometer.

Mitt hufvud är förstördt af att diskutera med »Damor«. Att prata skit med dem är en hvila deremot! Gubevars för s. k. begåfvade damor. 10

Nu sitter jag, eller ligger och väntar på en jordbäfning, ty den 1a Maj äro vi utvräkta igen.

Mitt mästestycke Fadren gaf mig en vällust att procreera, men det fick jag skänka förläggaren. Jag måste nu afbryta Hemsöborna, ty mitt hufvud spricker af att anpassa sig for halfapor! 15

Jag tror jag kommer att begå ett brott, men ett stilig, för att komma i fängelse och rädda min talang, min evighetstanke sedan jag förlorat »himmeln« och barnen. Förr när jag trodde på lif efter detta ville jag ej ha barn, men när jag fick barn behöfde jag ingen »himmel«. 20

Derför, ser Du, negligerade jag min konst, tänkte inte på grafvård eller Samlade skrifter!

Nu deremot!

Menniskan måste vara optimist ändå, ty jag blir aldrig så glad som då jag skrifvit bra = känt min lifskraft, eller då jag får pengar 25 = medlen att fortsätta den usla tillvaron.

Men när existensmedlen utebli, blir man pessimist = ledsen att ej se några utsigter få fortsätta den usla tillvaron. Ergum: tillvaron mera lust än olust.

Kan du inte göra en liten Smæld og Smuld af Maupassant ändå. 30
Det vore godt för allt Dagbladsvrövel om Fiasko.

Så här ungefär:

»Guy de Maupassant som i Monsieur Parent och Jean et Pierre behandlat paternitetsproblemet, har efter läsning af Strindbergs Fadren i handbref till författaren bland andra artigheter karakteriserat arbetet som mäktigt och djupsinnigt.« Hva?

Kamraterna var ju flott? Och slutet listigt som af en Mongol?

Bröderne Salmonsens refuserade i dag Kamraterna! Skönt!

Och Buntzen har väl ledsnat på mig också som Axel Lundegård! Nå de fick ju ingenting igen af den som intet har att ge, ehuru jag
10 tror L. åtminstone fick bra mycket information gratis, som G. af G. på sin tid — tog! Att gå ett litet ärende för att få en underofficershjerna ajusterad af en vetande och tänkande — det drar man sig för, men gå till urmakarn eller presten — det kostar!

För öfrigt — oss emellan. L. spelade också den ädle välgöraren —
15 och under värsta Klampenborgsperioden pratade hvar dag om att kräfvä Hunderup åt mig — och så kräfde han aldrig — utan tog förskott åt sig!

Men jag var inte småaktig!

Farväl igen! Att resa till Sverge tycks stöta på ekonomiska hinder?

20

Din

Aug Sg.

127. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Mandag 2. Paaske

Kære Strindberg!

[D: 2/4 1888]

Undskyld, at jeg ikke har besvaret dit sidste Brev. Men ved Rigs-
25 dagssamlingens Slutning var Arbejdet saa stort, at jeg var i Aktivitet mine fjorten Timer om Dagen. Og jeg har hverken haft Tid til Literatur eller Breve. Kun den lille Stuckenberg fik jeg anmeldt: en hæderlig Fyr og en mg-Bog.

Notitsen om Maupassant kommer imorgen i »Politiken«, hvis ikke Sætterne holder Paaske. Jeg vilde ønske, at Franskmanden havde skrevet mindre almindelige og stereotype Komplimenter.

Jeg arbejder paa Anmeldelse af Skærugaardsfolk. Georg besørger »Kamraterne« som han finder slet komponeret men god i Kvinde- 5 psykologien. Jeg ærgrer mig over hvad der er udeladt af »Marodører« som var nok saa godt. Iøvrigt siger jeg Tak. Din Dialog er saa Pokkers frisk og original.

Skriver du paa Fortsættelse af »Hemsöborna«? det var da herligt. Jeg holder af Bogen fordi den er saa lysende fri for Affektation, ellers 10 interesserer Bønder mig ikke.

Jeg har paany truffet Fru Benedictson. Hun er brav og beskeden, synes jeg. Det svenske Akademi har givet hende 500 Kroner for Fru Mariannes sunde Moral. Og intet til dig!

Om Lindberg duer noget mere, véd jeg ikke. Min Artikel betød 15 kun, at han for Fremtiden var umulig i Danmark, hvis han intet nyt vilde. Naturligvis kender han ikke »Mørkets Magt«, som er mer end et Melodrama. Sarcey dømmer galt: Figurernes og Handlingens Sandhed stiller det højt over alle saakaldte Folkeskuespil.

Zolas le Réve véd jeg intet om endnu. Maaske staar der noget, 20 hvortil du hentyder i le Figaro-Numre, jeg har ikke læst!

Sender de Snøbler dig ikke »Politiken« ordentlig? Imorgen skal jeg gaa til Ekspeditionen. Og le Figaro, faar du den ikke? Jeg skal sende dig Numre.

Vær ikke saa bitter mod Lundegård! Han er en trofast og hæderlig 25 Arbejder, som vanskeligt baner sig sin Vej. Han trænger til Støtte, og vi som er gamle, færdige med Livets gode Sager, Ungdommens og Tilfældighedernes Parringsmidler, hvad kan vi andet end hjælpe de andre til Fadet. Quant à moi, je suis vieux et fini, je travaille machinalement sans espoir et sans désperation — Gud maa vide, 30 hvorfor jeg skriver Fransk for at sige den Trivialitet, at vi er færdige

og du med: vi kan blive Kunstnere engang om Aaret men Livet hver
Dag gaar uden os.

Din

E. B.

Send mig ved Lejlighed dine egne Komedier, som du laante af
5 mig.

128. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Hotel Nyholte, Holte.

Käre Brandes,

4. September 1888.

Nu har du haft sommarferier på mig och min Jammer i hela sex
månader, så att Du må ha krafter att ta en liten dosis Strindberg
10 igen!

Under detta halfår har jag endast två gånger varit i Byn! En gång
i April för att som den vise söka en människa, men som det var
Söndag eftermiddag fann jag ingen (Du spisade middag hos dina
föräldrar antog jag). Trött och gråtfärdig satte jag mig på en bänk
15 vid Kongens Nytorv, då din broder passerade och passiarade mig
en timme (han skulle på middag). Träffade sedan Lundegård och
tog ett rus på Dagmarkaféet.

Andra gången var jag, i Maj, inbjuden på utställningen af Albert
Bonnier.

20 Sedan och efter 1a Maj har jag sutit på ett ytterst märkvärdigt
sommarställe, hvarifrån jag utjagades med revolverskott, inbrott,
zigeunardansar och åtta hundar, efter att ha i förskott erlagt hyran
för September. Nu sitter jag på Hotel Nyholte och sörjer mina för-
lorade pengar, min ära och mina böcker som uslingen tagit i pant för
25 falska räkningar. Det blir en roman sednare!

Emellertid mitt aandsliv har i sin uterus mottagit en förfärlig sädes-
uttömning af Friedrich Nietzsche, så att jag känner mig full som en
hynda i buken. Det var min man!

Helsa Georg Brandes och tacka för den bekantskapen! (Qvinno-
30 hatare naturligtvis som alla begåfvade män!). Dessförinnan blef en

sorglig bok färdig och var Del 2 af Hemsöborna, på hvars inkomst jag skref 2 (två) spillernya naturalistiska sorgespel, hvardera på 100 sidor, hvardera med 3 personer, och i en enda akt utan monologer och dylikt.

Jag anser mig med dem ha gjort mina dramatiska Oeuvres, och 5 båda äro bättre än Fadren. Nytt, ser du! glimrande!

Albert Bonnier vågade naturligtvis inte trycka dem! Och spelta här bli de ej!

Från Antoine i Paris deremot bref, med hopp om relationer och att han verkligen ämnat spela Fadren redan denna termin om ej Gen- 10 gångare hunnit före! Jag är glad i hågen att se någon utsigt! Men för att få tid att öfversätta pjeserna måste jag nu i morgon börja en ny skitbok om aborrfiske, jagthistorier, trädgårdskonst o. d. till jullektyr! Åh det är rysligt! Men was thun? Medan gräset gror dör 15 kon eljes och kalffarna också!

I går afsände jag ett viggbrief till Philipsen! Saken står så: med Cabiros 3 dramer är skulden betalad. Nu ligger Del 2 af Hemsöborna färdiga = 200 Kronor. Jag bad dyret om 150! Ett viggförsök i försommarn misslyckades!

Jag tycker att en så stor firma chikanerar sig med att vägra 150 kr. 20 i förskott (?). Svinet!

Nu skulle jag ta ner till Charlottenlund om inte jag låg i process med Zigeunaren på Skovlyst, och — om jag hade snygga gångkläder!

Kan du inte spårvxla hitupp från Hellerup på en afton! 25

Rysligt nervös, och lindrig förföljelsemani efter stormiga dagar och sömnlösa nätter! Går med revolver och mankiller för att skydda min blonde gosse mot Zigeunarens stöldplaner!

Har du lust, så välkommen! Manuskripten till tragedierna ute i världen! Eljes skulle jag ha plågat dig! 30

Lundegård osynlig sedan Maj! Besvarar ikke brev!
 Hvordan har Du det? Jag läste ditt stora Smör-tal med glädje!
 Nu har du reda på mig och mina olyckor!

Din Vän

5

August Strindberg.

129. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

d. 11. Sept. 88.

Kære Strindberg!

Da jeg ikke hørte fra dig, tænkte jeg, at du befandt dig vel i Sommer. Jeg erfarer med Beklagelse, at det ikke er Tilfældet og at
 10 Guderne stadig er dig onde. Jeg læste din Klage i »Politiken«; saavidt jeg forstaar, har du boet til Leje hos en gal Mand, der har beredt dig rædselsfulde Timer.

Men med Literaturen — din notabene — gik det da godt i disse Maaneder, siden saameget er færdigt. Som du begriber, interesserer
 15 jeg mig mest for Dramerne. Jeg haaber, du sender mig dem, naar du atter har dem i Hænde. Jeg har gennemlæst Théâtre-Libres meste Repertoire; jeg fik Lyst til at skrive i den Stil, men gjorde det ikke. Skulde du ikke ladet dig paavirke af samme Folk? Hvad er Planen? Kan Stykkerne ikke spilles? Kunde der ikke forsøges med det kgl.
 20 Teater?

Desværre kan jeg ikke nytte dig. Jeg har ingen Indflydelse nogetsteds. Jeg skriver rent mekanisk en Mængde Avisartikler om Teatre og Bøger, som interesserer mig saare lidet. Naa, men jeg har ikke faaet Løfte om, at det skulde blive bedre.

25 Gud véd, om du faar noget ud af Philipsen. Jeg tvivler næsten. Saaledes som Venstre politisk er slaaet, saaledes som vi faa Fri-tænkere angribes fra alle Kanter, forstaar jeg, at Forlæggerne taber Modet. Solen skinner ikke paa den Plet, hvor honnette Mennesker, der ikke bekender Gud, opholder sig.

30 Rent kunstnerisk, literært kan Striden føres herhjemme. Ikke af Folk som Georg og mig, fordi vi er saadan tilsølede, at vi intet

Publikum mere samler. Men du kan med dit enorme Talent faa det noksaa godt. Der hører en stor Sukces til. Du maa enten skrive et Ibsensk Drama eller en Kiellandsk Roman.

Jeg vil særdeles gjerne passiare med dig engang. Jeg flyttes ikke let, især vel ikke til Holte, som ligger udenfor min Vej. Kunde vi ikke mødes i Kjøbenhavn? Hvis ikke maa jeg have Lundegaard til at slaa Følge med mig over til dig. Vær ikke fornærmet paa ham, han er dig saare hengiven. Gid han kunde producere noget selvstændigt! Han er saa ung, Laurbærrene frister ham.

Forhaabentlig ses vi saa snart.

Din hengivne

Edvard Brandes.

10

130. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Charlottenlund
(til næste Onsdag)

Kære Strindberg!

19. Sept. 88 15

Jeg har læst dit Stykke med den betagende Interesse, som din store Kunst skaber.

Stykket er værdifuldt som nyt Modbillede til Aarhundreders Kvindeforgudelse og de sidste Aartiers Kvindeselvophøjelse.

Dialogen er ofte genial, fin i det Psykologiske.

20

Du véd, hvad jeg og andre vil indvende. Stykket ligner dine tidligere Arbejder i Tankegang: den samme Overlegenhedskamp her som i »Faderen«. Mændene er lidt for meget Helte og Martyrer. Desuden er den fraskilte Mand noget uklar. Vil han virkelig hævne sig paa Efterfølgeren? Og denne, kan han saa let paavirkes af en Fremmed, at han opgiver f. Eks. Maleri for Skulptur og dette for slet intet?

Ti Linier af dit Skuespil er mere værd end f. Eks. hele Hostrups »Under Snefog«.

Og hvad saa? Intet Teater tør spille det i disse græsselige nordiske Lande, hvor Fjottetheden hersker og breder sig paa hver første Plads.

Det er saa trist, synes mig, at vi ingen Vej kommer.

Handler den anden Pjes om et forskelligt Æmne, da vil de lettere faas ud paa dansk.

Skal jeg sende Manuskriptet til Holte?

Din

E. B.

5 131. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

28/9 88.

Kære Strindberg!

Hermed sender jeg Bogen. Fortalen kan ikke læses uden af Folk, der kender »Frøken Julie«, da den paa ethvert Punkt refererer sig til Stykket. Opdagelsen om de kombinerede Motiver forekommer mig
10 saa gammel som Dramaet, men ellers er den interessant. Jeg tror nu rigtignok, at Stykket er skrevet uden saamegen bevidst Teori.

»Frøken Julie« i det Hele glimrende — lige til Slutningen. Den vækker min Tvivl. Man slaar sig ikke ihjel, naar der ingen Fare er paafærde, og her er ingen Fare. Maaske om 5 Maaneder men ikke
15 den Nat. Slutningen er Romantik og nødtvungen Ende paa Pjesen med Effekt.

Den vil tage sig glimrende ud. Jean kan kun en stor Skuespiller give, Kokkepigen er brilliant, Frøkenen mindre ny.

Monologerne var du nødt til og gjorde dem ikke af teoretiske Grunde
20 — bild en Anden det ind — og Aktudgang var umulig undtagen efter Balleten, hvor den heller ikke vilde skade.

Men jeg gratulerer hjærteligt til Stykket. Jeg glæder mig til at læse det paa Tryk.

Din

25

E. B.

132. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

[ca. 1/10 1888]

Käre Brandes,

Utkommen till Holte finner jag mig bäst vid att stanna. Måste nu bringa opp pengar! Adler klickade.

Känner Du Galschiöt? Kan han ej ta mitt nips och strax trycka!
Samt ge en à conto på 100 eller 200 Kr. Och kan inte det Svinet
Philipen afskrämmas 100 Kr. på Skärkarlsfolk?

Vi sjunka till botten annars, ty krediten är störd genom dessa
bandithistorier! 5

Duger Nutiden? nej!

Tack att du läste Julie! Du har orätt om monologen, ty den är
endast insatt på skryt, och strykes nu, ty stycket vinner. Jean och
Julie bli sittande bara, han får ett smolk i ögat der han är, och så
vaknar Kristin och går i säng! 10

Att en grefves dotter dödar sig efter tidelag och inbrottsstöld är
ytterst sannolikt!

Och gör hon det icke straxt, så blir hon skänkmamsell på Hassel-
backen, såsom den verkliga Julie blef!

Och så vidare! 15

Aber das Geld!

...

Hjälp oss nu annars krepera vi jemmerligen.

beder din Halfdödade

August Sg. 20

133. *Edvard Brandes till August Strindberg.* Mandag 1. Okt. [1888]

Kære Strindberg!

Rose dine Bøger kan jeg, som du vil se af »Politiken« idag, men
skaffe dig Penge ud af danske Forlæggere — nej, dertil staaer ingen
Midler mig aabne. 25

Dog synes jeg, du skulde skrive til Red. M. Galschiöt (Rosenborgg.
3) og tilbyde ham Smaanovellerne fra »Skärkarlslif«. Det smager
af en Mulighed.

Din

E. B. 30

134. August Strindberg till Edvard Brandes.

Holte

4. Okt. 1888.

Käre Brandes,

För att ej dina villfarelser om Fröken Julie skola gro fast, vill jag visa dig straxt att du har orätt på alla punkter.

- 5 1° Monologen är borttagen med ett pennstreck redan!
 2° Balletten qvarstår emedan under ridåfall brackorna skulle vid punchglaset flina åt bestigningen och undra om han ska komma in med oknäppa byxor i 2a akten.
 3° Fröken Julie är ny: halfqvinna född af halfqvinna.
 10 4° Slutet ej romantiskt, tvertom alldeles modernt med vaken hypnotism (hjernornas kamp).

Kombinerad motivering är ej så gammal som dramat. Orsaken till Orestes blodskam en (1) enda: $\alpha\nu\alpha\gamma\kappa\eta$!

Orsaken till Othellos svartsjuka: en (1) enda = svartsjuka.

- 15 Orsaken till Harpagon's girighet = O (icke alls angifven)!
 Ser du så helvetes modern jag är!
 Och så rätt jag har!

En annan sak: nu anlägger jag kriminalpsykologi-romanen. Gif mig dock på ett papper — eller sänd ut Nansen — Avisredaktörens
 20 eqvation — biografi-psykologi! Så ska jag dräpa lusen och fria högern från dess tross!

Nu läst Raskolnikov! Bra, men Dickens! Medvetna intrigörer! Öfverstor personal! Och intrig! Inga män karakterer: alla tala lika, som fyllrackor! Nietzsche tror, som jag, ej på handling i dramat!
 25 Bara händelser! Det är rätt! $\Delta\rho\alpha\omega$ = på Doriska ej handla! Ske, icke handla! $\Delta\rho\alpha\alpha$ — Ereigniss! (cfr. Fordringsegare.)

Alltså Avisens eqvation!

Din

AugSg.

135. *August Strindberg till Edvard Brandes.* [nov. 1888]

Käre Brandes,

Här ser du Fröken Julie tryckt och förfalskad af bokhandlaren! Märk hur han gjort mig till moralpredikant i stället för att jag ironiskt slagit moralen på nosen. Han har strukit en del af motiveringen, 5 försvagat sjelfva klämman der i ordet tidelag (omskrifvet) deri Frökens klasskänsla skulle uppenbara sig!

Min teater synes gå fram, men icke alls så som det Svinet Hunderup och tidningarne förtälja.

Farväl och mera snart!

Din 10

August Strindberg.

136. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Holte

d: 15. nov. 1888.

Käre Brandes,

Nu har jag handlat, och i går lade jag grunden till Skandinavisk Försöksteater. 15

Jag skulle gerna vilja börja med Dig og Mig. Har därför att fråga dig, om Du har något mindre, okänt otryckt, ospeladt stycke; eller om Du vill skrifva ett?

Ett förslag har framkommit att börja med din Forlovelse. Men det har väl sina olägenheter då stycket är alltför känt och speladt 20 här och hvar. Skulle du vilja understödja företaget genom att bevilja införandet af detta medföljande tillkännagifvande i Politiken, så äro vi tack skyldiga.

Nu skrifer jag inte längre för att inte vrövla bort saken!

Din 25

August Strindberg.

[Bilaga]:

Som jag har för afsigt att med det första öppna en Skandinavisk Försöksteater efter mönstret af Théâtre-Libre i Paris, vill jag under-

rätta att jag till läsning mottager teaterstycken af alla slag, men helst spelar sådana som handla i nutid, icke äro alltför långa och ej fordra vidlyftigt machineri eller stor personal.

Holte d. 15. November 1888.

5

August Strindberg.

137. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Holte

Käre Brandes,

30. Dec. 1888.

Du har lemnat mig ett halft löfte om pjäs; skulle du för att undvika partivrövel, förtolkningar, kontraintriger etc. låta mig nämna
 10 ditt namn bland löftesgivare — att man må se att vi åtminstone arbeta i samma riktning h. e. att jag och min teater åtminstone ej ansluter sig till någon idiotisk aktörsklubb med Oehlenschlägers-idéer?

Min teater kryper fram — och skall par bricole eller ej nå till en
 15 scen.

Jag har en tryckfärdig repertoar på 8 stycken, hvaraf fyra af min hand. Påräknar Kiellands och Garborgs namn o. s. v.

Vi ha litet olika meningar om sättet att realisera teatern, men det gör ingenting. Jag bygger på repertoaren — det är mitt enda kapital
 20 och nöden drifver mig rycka fram hastigt, men jag har i två månader uteslutande egnat hela mitt ingenium åt planens utförande — har fått hjälpare och är nu viss att ej teatern kan hindras. Under väntan på ett svar huruvida jag må skriva: »Dessutom hafva herrar Edv. Brandes, Geijerstam, Pontoppidan etc. gifvit löften om stycken.»

25 Och så ett godt nytt 1789 i det nittonde århundradet!

Vänligen

August Strindberg.

138. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Holte

Käre Brandes.

d. 31. Dec. 1888.

30 Nu erinrar jag mig nyss ha hört att Du i Tilskueren skall ha en akt

tryckt som skall vara fin! Vill du tillåta mig upptaga den — osedd — på min repertoar? Och i så fall sända mig den till lån?

O. S. A.

Vänl.

August Strindberg. 5

139. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Käre Brandes,

Holte

d. 23. Jan. 1889.

När nu Kreti och Pleti få lemna origtiga notiser om min teater, så tillåt mig lemna en riktig.

Har du ångrat ditt hjertas hårdhet, så sätt in ditt namn i tēten för 10 »De andra« hvilkas samarbete påräknas.

Vänligen

August Strindberg.

140. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Kære Strindberg!

7 Dr. Tværgade K.
28-1-89.

15

Gør mig den Tjeneste at sende de Bøger, du laante af mig i November, tilbage til mig. Min Kone skal nu tage fat paa Indbindingen af D-M. Gesellschafts Zeitschrift — alle de grønne Hæfter, der flyder omkring. Du har desuden sikkert brugt Bøgerne til din videnskabelige Flyvegrille — ja undskyld, jeg tænker, at Forsøgs- 20 teatret tager din hele Tid.

Jeg haaber, at du vil have Held. Jeg skal ikke nægte, at jeg efterhaanden eller for Tiden føler mig ret uoplagt til at skrive om literære Sager — ellers var forlængst »Frøken Julie« bleven anmeldt.

Rigsdagen tager næsten al min Tid, og den fører til ligesaa lidt 25 som alt det andet.

Venligst Hilsen

Din

Edvard Brandes.

141. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

K. Br.

Holte

D. 31. Jan. 1889.

Publicist-skick i Sverge är att då en tidning intagit en lögnaktig notis den äfven intager det sända svaret omedelbart efter, innan
5 skadan är ohjelpig. Du får finna dig i att jag sänder mitt svar till en annan tidning, naturligtvis med tillägg att Politiken vägrat. Är det nu för sent få in der, så återstår mig blott att piska opp Pontoppidan på en offentlig lokal. Vidare kunde du gerna se efter att dina redaktions-biträden icke afsigtligt förfalskade i öfversättningen.

10

Din

Aug. Strindberg.

142. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

Kære Strindberg!

7 Dr. Tværgade

1. Febr. 89.

Jeg tilbageholdt dit Svar, fordi jeg fandt det uværdigt for dig.
15 Jeg tænkte, at nogle Dages Opsættelse vilde bringe dig til den Erkendelse, at du ikke burde anføre private Samtaler i et Blad.

Min Hensigt var rent venskabelig, og den gode Hensigt berettigede for mig mit Middel.

Du kunde ganske spart dine belærende Ord om hvad der er
20 Publicistiskik i Sverig — jeg er i Forhold til dig ikke Journalist, men din gode Ven.

Jeg selv har oversat din første Artikel efter bedste Evne. Jeg véd ikke, hvad du selv synes om en Beskyldning for »forsættelig Forfalskning« fra dig til mig?

25

Din

Edv. Brandes.

143. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Edvard Brandes,

Sandhamn

d: 27. Maj 1889.

Du skrifer fortfarande så vackert om mig och jag skändar dig
30 fortfarande för att du lemnade min teater i sticket; men jag reste

äfvén från Danmark utan afsked och utan honorering af förbindelser — af många skäl, bland andra de, att min uppresa ej var bestämd när jag gästade Lindberg i Malmö, och att mitt kvarstannande i Uppsverige ej heller afgjordes förrän efter en förlängd visit i Skärgården. 5

Derför nu skriftligen tack och farväl för Danska perioden i min tragikomed! 5

Här ligger ålderdomens stilla ro öfver Nordanlanden, och jag är för trött att bli arg mera, har inte heller råd; sveper mig i min gamla nattrock af skepsis och skulle ha god lust somna om inte det vore 10 så dyrt!

Mina helsningar till din hustru och Georg, och bön om tålmod med förbindelsers infriande

Din

August Strindberg. 15

P. S. Tänkte ett ögonblick begagna mig af Sociéte de Gens Lettres' inbjudning till kongressen i Paris för att träffa Dig, men is inte.

DS.

144. *Edvard Brandes till August Strindberg.*

7. Juni 89.

Kære Strindberg!

20

Det glæder mig, at din Energi hverken slappes af dit Fædreland eller af Sommervarme. Thi kun en energisk Mand vilde bevare et Indtryk af at en Anden havde ødelagt hans Foretagende og ikke finde Skylden hos sig selv. Jeg fordærvet dit Teater! Jeg var nok snarere din eneste Medsammensvorne. August Strindbergs værste 25 Fjende bærer præcist det samme Navn som han selv, og han vil tage ham med hvorhen han gaar og i hvad han foretager sig.

Du kunde underkastet dig disse tre smaa Lande, hvis du havde anvendt dit Talent med Klogskab. Du kunde endnu blive en mægtig

Mand, en Potentat — men du foretrækker at følge dine Kapricer og da Farvel Magt og Penge. At man gider være bohémien i disse Lande, hvor Stillingen ingen Fordel frembyder.

Jeg glæder mig over Sommeren, Varmen og min velbefindende
5 Familie. Forresten finder jeg ingen Grund til Glæde. Det væmmeligste
Rak regerer og vi er alle til Rotterne.

Din hengivne

Edvard Brandes.

145. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

Sandhamn

10 Käre Brandes,

12. Juni 1889.

Mitt bref var egentligen intet att svara på, ty det innehöll endast ett tack och farväl, alls icke någon beskyllning, då jag endast sade att du en gång »lemnade min teater i sticket« (désertes) icke ödelade (ruiner), och någon skuld för dess ödeläggande kunde jag ej skjuta
15 på Dig, då den gick igenom utan ödeläggning oakadt direktisen gjorde allt för att ödelägga den och få sjelf engagemang vid Dagmar-Teatern. Att samma storhet genom superi, vårdslöshet och oanständigt beteende med penningtrakasserier och snusk lyckades bohémisera mig som älskar husligt och ordentligt lif, är ej min skuld, och
20 hennes skuld har jag inte lust att skjuta på andra, inte en gång på mig sjelf.

Det kan du få som litteraturhistorisk notis att Direktisen aldrig sett en repetition eller en representation på Paria — med ett ord aldrig sett stycket*). Att hon i stället för att spela Fröken Julie
25 gick fram och koketterade martyren, den underkufvade qvinnan o. d., har jag aldrig tagit som min skuld.

. . .

---

*) Not: Fru Sg. intrigerade sig sjelf till platsen som direktice och blef aldrig »framskjuten«.

Det var litteraturhistorien om Strindbergs Försöksteater.

Hvad gør det? Jag kan inte förmå mig att taga det skitna lifvet allvarsamt, och mer magt än jag har att sätta andras hjernor i molekularrörelser åtrår jag inte; bli bourgeois, alls inte!

Och så farväl igen och haf det angenämare än jag i sjelfva verket 5 har.

Få nu se hvad jag kan hitta på för spektakel härnäst att »drille« de fyra nordiska rikena med!

Din

August Strindberg. 10

146. *Edvard Brandes till August Strindberg.* Søndag d. 23. Juni [1889]

Nej, kære Strindberg, du faar ikke Lov at sige det. Jeg har ikke ladt dit Teater i Stikken. Du glemmer ganske det virkelige »Sachverhåltneiss«. Jeg blev af dig slet ikke spurgt, da du besluttede at »oprette« et Forsøgsteater; heller ikke senere hen med Hensyn til 15 Repertoire eller Personale samtalede du med mig, jeg saa dig overhovedet ikke. Deri gjorde du naturligvis ganske Ret, naar du ikke ansaa mig for skikket til Raadgiver. Da det Hele var ordnet, forlangte du et Stykke af mig. Jeg havde intet, og hvem skulde jeg egentlig give det til? Til en Direktør, hvis Evne jeg ikke kendte, og et Personale, 20 hvis Uduelighed jeg var overbevist om. Til dig — som ikke interesserede dig en Smule for dit eget Teater, fordi du aldrig kan interessere dig for andet paa Jorden end dig selv.

Det kunde jo være unødvendigt nu at disputere derom. Men jeg finder det saa urimeligt, at du gør mig nogensomhelst Bebrejdelse 25 for mit Forhold til dig, at jeg for anden Gang protesterer. Jeg er et solidarisk anlagt Menneske, du ikke. Jeg lod ikke dit Teater i Stikken, du har aldrig for Alvor arbejdet paa et Foretagende, der ogsaa faldt sammen efter det første Forsøg.

Jeg ønsker dig alt Held. Du har jo saameget i dig selv. Men din Genialitet synes ikke at forstaa andre beskedne Menneskers tarvelige Eksistens.

Levvel

5

Din

Edv. Brandes.

147. *August Strindberg till Edvard Brandes.*

[Septbr. 1889]

Käre Brandes,

Du blir aldrig fri från mig ändå! Först: Du besökte kongressen och
10 Stockholm, och i så godt sällskap var mitt mindre hedrande! Festas
af litterater ville du väl ej, då du reste incognito som Orientalikus. Sat!

Men nu kommer den sköna Fru Mann emellan oss!

Erinrar du, att då Du frågade mig om hon skulle få öfversätta
Hemsöborna till Tyskan, jag svarade, att andra redan höllo på,
15 hvarpå Du invände: skadar ej! Derpå sade jag: låt gå, för sedvanlig
halfpartering. Och så var det färdigt.

Nu har den sköna sålt mitt arbete till Neue Fr. Presse för

600 Floriner =

1,062 Kronor

20 som Red. af N. Fr. P. i bref till mig erkänner vara köpesumma för
»Recht des Abdruckes und die Übersetzung«. Das heisst: Frau Mann
skall ha för öfversättningen och jag för Abdrucks-Rechten.

Nu har hon gett mig 100 — (Ett Hundra) Kronor för mitt arbete,
och behållit

25

962 kronor

för öfversättningen!

Deremot har jag protesterat och kräfver nu 431 Kronor då jag
anser 531 Kronor för hennes öfversättning är väl betalad med

40 Kronor per ark (16 sid.).

Hade hon fått 2, à 300 Kronor hade jag ingenting begärt!
 Nu är jag emellertid arg och färdig gå till process och chikan!
 Hvad rör detta dig? Jo, hon vädjar väl till dig! Och har du glömt
 mina ord, då står jag utan vittnen!

Är det underligt jag är i misère på detta sätt? Was thun? 5

O. S. A. Vänligen

August Strindberg.

P. S. Svarar Du på detta, så gif mig också ett postscriptum om en
 brochure: af mig:

Notice 10

Sur le Manuscrit etc

De la Chronique

D'Abul-Ghasi

utdelades på kongressen, eller om Graf Landberg undertryckte den!

D. S. 15

148. *Edvard Brandes till August Strindberg.* 7 Dr. Tværgade Kbhvn. K.

Kære Ven!

23. Sept. 89.

Skönt jeg ikke tvivler om, at Honoraraftalen var som du siger,
 kan jeg dog ikke bruges som Vidne. Jeg tror at erindre, men véd ikke
 bestemt hvorledes Ordene mellem os og senere mellem mig og Fruen 20
 faldt.

Turde jeg raade, skulde du i et Stockholmerblad indrykke et kort
 Stykke med Overskrift Svenske Forfatteres Stilling i Udlandet og
 deri fortælle rentud hvorledes I er stillede, naar Bøgerne oversættes.
 Uden videre dernæst anføre som Eksempel Fruens Opførsel overfor 25
 dig med Opgivelse af Beløbene.

Dette Stykke indfører jeg saa ogsaa i Politiken, og Fruens Adfærd,
 hvis den er fejlagtig, kommer da til Almenhedens Kundskab.

Proces tror jeg aldrig paa. Man taber den altid her i Norden, naar
 man er oppositionel Forfatter. 30

Til Kongressen saa' jeg kun lidet, men befandt mig ellers vel i

Stockholm, som er en dejlig By og ypperligt egnet, synes det mig, til moderne Dramer og Romaner. Men I bruger den saa lidt.

Du, hørte jeg, levede som Eremit paa en Ø og vilde ingen se. Det var da ikke fristende at gøre dig opmærksom paa Ens Nærværelse.

5

Venligst Hilsen Din

E. B.

Intet af dig omdeltes til Kongressens almindelige Medlemmer. Men muligvis i en speciel Sektion? Jeg deltog i ingen saadan.

ANNE CHARLOTTE LEFFLER
OCH GEORG BRANDES
1881-1891

1. *Anne Charlotte Leffler till Georg Brandes.*

Stockholm. Vestra Humlegårdsgatan 14.
18/12 1881.

H. Herr Doktor!

Om Ni vill hafva den godheten att kasta en blick på ineliggande
5 bref från Er själf till Doktor Tegnér skall Ni däri finna en förklaring
öfver den frihet som författarinnan till det af Er kritiserade skåde-
spelet Pastors-Adjunkten i dag tager sig genom att bedja Er taga
känedom om här medsända opera. Ni uppmanar mig näml. i detta
bref att skrifva till Er; och oaktadt snart 5 år förflutit sedan dess, och
10 jag således måste antaga, att Ni helt och hållet glömt det bristfälliga
arbete, Ni då hade godheten att granska, vågar jag dock nu försöket
att vädja till Ert intresse med något större tillförsigt än jag då skulle
kunnat göra, emedan jag hoppas att jag på dessa fem år åtminstone
blifvit lika många år äldre och emedan jag verkligen var mycket
15 »grön«, då Doktor Tegnér tog Er uppmärksamhet i anspråk för min
räkning.

De två i N. I. T. tryckta novellerna, »En stor man« och »I doktors
familj« och den tredje i manuskript, som jag härmed tar mig den
friheten att sända Eder äro ämnade att utgöra delar af en novell-
20 samling, som skall utkomma från trycket nästa vår, och man har
rådt mig att söka föranstalta ett samtidigt utgifvande af en tysk och
möjligen en dansk öfversättning. Det är för att få höra Ert omdöme
om, huruvida denna danska är altför anspråksfull eller orimlig, som
jag nu fördristar mig att sända Er medföljande tre noveller som »prof
25 på lagret«, hvilket för närvarande består af ännu tre noveller, längre
än de sända, samt ett par små skizzer.

Om Ni ej finner mina noveller värda att öfversättas skall jag dock ha vunnit mitt främsta ändamål med detta bref, om Ni vill skänka mig några rader för att gifva mig del af Ert omdöme om dem. De komma att på många håll väcka stort ogillande härhemma, där man i allmänhet ej tål den nya litterära riktningen, som ännu ej hos oss 5 frambragt mer än ett enda, starkt förkättradt verk, Strindbergs Röda rummet. Jag vet redan, att »I doktors familj« väckt anstöt såsom alt för »patologisk« och att »I societén« ur andra synpunkter anses högst anstötlig. . . .

Det varma intresse, Ni alltid visat för alla litterära företeelser och 10 Er ovanliga förmåga att skänka Er sympati åt de mest olika litterära arbeten låta mig hoppas, att Ni skall förlåta det måhända alt för djärfva anspråk, jag tillåtit mig ställa på Er tid.

Med utmärkt högaktning

Anne-Charl. Edgren f. Leffler. 15

2. *Georg Brandes till Anne Charlotte Leffler.* Berlin. Zelten 16. N. W
Høistærede Frue! 4 Jan. 82.

Mit Svar paa Hovedspøragsmaalet er simpelt og giver sig af sig selv. Har De, eller kan De finde Forlægger og Oversætter til Novellerne i Danmark og Tyskland, saa giv dem ud der; hvad skulde afholde 20 Dem? Hvad der kan udkomme i ét Land er altid godt nok til at udkomme i andre. Jeg forstaar, at man i Sverig ei synes om de behandlede Æmner, da den Smule Literatur, som findes i Landet, er saa virkelighedssky, men netop det vil maaskee fremme Salget; intet er værre for en Bog end at møde Ligegyldighed. 25

Jeg har nu læst de tilsendte Noveller, ei nøiagtigt, men flygtigt — meer var det mig umuligt at faae Tid til, — jeg har endda maattet skyde hele Bunker af tidligere indkomne Bøger til Side for blot at overkomme det — og jeg har nu en omtrentlig Dom.

Novellerne interessere mest ved det Mod med hvilket Forfatter- 30

inden binder an med Æmner, den akademiske Literatur gaaer af Veien for. Man læser derfor med en vis Spænding, især da Behandlingsmaaden er gjennemdannet uden at være conventionel.

Manglen er: det er ikke ret digtet. Der er saa Pokkers lidt
5 Fantasi deri. Det er fortalt, det vil sige refereret altsammen, men ei malt. Altfor lidt staaer anskueligt for Øiet. Hvor f. Ex. den købte Ægte mand indfinder sig hos sin Hustru i Kbhavn — der hverken see eller høre vi ham. Vi faae et knapt Referat. Det er en altfor gammel-
dags Methode for moderne Sujetbehandling. Lad os høre hvad de
10 sige! Samtalerne! med Betoning, Gestus, den hele Mundtlighed. Dernæst Rummet med dets Atmosfære, dets Karakter ganske anderledes anskueligt!

I Doktorfruens Historie, der ei omspænder saa langt et Tidsrum, er der mere virkeligt Billede, men ogsaa altfor lidt. Vi skulde see
15 Manden ganske anderledes for os. Mere Mod! Vil De indtage en fast Stilling overfor et mod Deres Retning fjendtlig sindet Publikum, saa begynd med at tage dette Publikum i Kværken og ruske det, begynd med at vikle Haanden ind i dets Haar og holde det fast. Det gjælder det fasteste Tag, De kan opbyde. Ingen løse Udkast, ingen Skizzer,
20 men en ubøieligt streng og sikker Haand. Saa imponeres Publicum og falder til Føie, hurtigere end man troer. Der er Usikkerhed, kvindelig Uvished i Deres Konturer, saa dristigt end Sujetterne er valgte og lagte tilrette.

Dernæst: naar man vælger et saa uskjønt Thema, som en Hustrus
25 og Moders Fordrukkenhed og vil skyde Hovedskylden for denne Lasts Udvikling paa Manden, maatte hans slette Egenskaber i dette Forhold fremtræde langt skarpere. Der er, troer jeg næsten, lidt af en Mode i nuomstunder at gjøre Mændene ansvarlige for Alt. Læs engang, hvis De ei kjender den, som Modstykke E. & J. de Goncourts
30 to Romaner »Charles Demailly« og »Manette Salomon«. Af disse Brødrers »Renée Mauperin« kunde De lære at skrive, forsaavidt det kan læres.

Jeg er ei meer i samme Stilling som i Januar 1877 hvor jeg endnu kunde opfordre Folk til at skrive til mig i litterære Sager. Vilde jeg besvare alle til mig indløbende Breve og Forespørgsler vilde 12 Timer om Dagen ikke forslaae. Dem svarer jeg med Fornøielse for gammelt (Ikke-)Bekjendtskabs Skyld. Derimod maa De undskylde at jeg 5 beholder hint gl. Brev til Hr. Tegnér. Jeg er saa ilde tilmode ved at betænke, hvor mange Breve jeg daglig maa sætte i Omløb, at jeg er lykkelig ved at erobre ét tilbage.

Med de bedste Ønsker for Bogens Held.

Deres ærbødige 10

Georg Brandes.

3. *Georg Brandes till Anne Charlotte Leffler.*

Kjøbenhavn, K. St. Annæ Plads 24.

15 Juni 83.

Høistærede Frue!

Min Tak for Deres Bog. Jeg skynder mig med at sende den, da jeg 15 ellers let opsætter Sligt i Halvaarsvis. Siden min Tilbagekomst fra Tyskland har jeg begyndt at komme i nogen Berøring med det unge Sverig paany, nogle unge Digtere (Bååth og Molander) have besøgt mig, mange Forfattere og Forfatterinder have sendt mig deres Bøger og jeg har med Fornøielse seet at den svenske Skjønliteratur begynder 20 at vaagne efter en lang Dvale.

Jeg gjennemlæste strax Deres Bog, umiddelbart efter at have gjennemseet Hr. W.s Kritik, De var saa artig at sende mig. Mit Indtryk som jeg meddeler Dem med fuld Aabenhed er dette: De har et Fysiognomi — og dette er jo i Grunden Hovedsagen. Man kjender 25 Dem igjen fra Deres første Samling, vel neppe mere udviklet (i den korte Tid), men mere udpræget og tydeligt. Deres Bøger ere Kombattant-Bøger. De tilhører helt en stridende Kirke. Hvad Tankerne i Deres Noveller angaar, da føler man paa ethvert Punkt det Nyes Gjæring. Men — der er jo altid et »men« — er Tankerne nye, saa er 30 Kunstformen gammeldags. De bruger en gammel Teknik eller rettere

en for overfladisk, for flad Teknik. De har kastet Deres hele Interesse og Lidenskab paa det, De vil have frem igjennem Deres Skrifter. Concentrer nu engang al Interesse og Lidenskab paa Fremstillingen. Deres Bøger er altfor meget Discussion og Debat, langtfra nok
5 Menneskeskildring, og hvor De skildrer, der refererer De, fortæller, men taler ei med Deres Fantasi til vor Fantasi. Læs f. Ex. Deres Side 249, det er Referat, ei Kunst. Vi skulle see, vi ville ei høre Referater i ledende-Artikel-Stilen.

Forstaa mig. Jeg sætter De vil skildre noget Uhyggeligt. Hvorledes
10 gjør De saa? Jo De siger 4 eller 5 Gange »uhyggelig« paa Siden. Men det er det eneste Ord, De da aldrig maatte bruge. Det gjaldt om at fremvirke Uhyggens Stemning, at lade os det løbe koldt ned ad Ryggen af Gru; men nævner De Ordet, er Trolddommen brudt. De falder da fra den poetiske Stil ind i Afhandlingsstilen. Et Steds
15 siger De i denne eller Deres forrige Bog (jeg husker ei hvor) omtrent saaledes: »Som alle fremadstræbende Kvinder interesserede A. sig levende for det sociale Spørgsmaal.« Sligt er umuligt i stilistisk Henseende. Dette »som alle« er en Reflexion af Forfatterinden; men vi ville ei høre Reflexioner af Forfatterinden, hvad der leder vor Tanke
20 hen paa Vestre Humlegårdsgatan i Stockholm og river os helt ud af Illusionen, vi vil opleve det Fortalte. Paa mig virker Sligt som hvis i et Drama en Person sagde: »Tilskuerne have maaskee bemærket, at o. s. v.« Man maa altid lade Sagen tale for sig, aldrig sige »som alle naive Personer« eller lignende, thi man bør ei selv stemple sine
25 Personer med et Artsnavn eller som tilhørende en Gruppe. Overlad Læseren det. Endelig er Ordet »det sociale Spørgsmaal« for dødt, for livløst, for traditionelt et Ord. Man maa i hvert Ord mærke at dette er følt paa første Haand. Nævnes slige afslidte Betegnelser, seer Læseren intet. Det er Avis-Stil.

30 Jeg udtrykker mig nødtvungen uhyre kortfattet, men stoler paa at jeg forstaaes. Fra Stemningens Side staaer det lille Stykke »Sesam« høist blandt Deres Sager.

»Aurora Bunge« husker jeg alt at have læst i MS. for flere Aar siden. Der er noget godt og fint og originalt i Ideen. Men De burde have anvendt al Fliden paa igjennem Skildring af Auroras Ophold paa Fyr-Øen at lade os føle alt det som De selv refererende fortæller os i den lange Indledning. De forklarer Deres Personer, lad dem 5 handle og tale saa forstaar vi dem langt bedre. Barnet og Et Bryllup synes mig temmelig svage og utydelige. Men i den sidste store Fortælling har De havt fat paa noget Godt. Der er noget Rigtigt i Anlægget, at de alle med Nødvendighed blive ulykkelige, der er dér Tilløb til en dybere, grundigere Karakterskildring; det er Veien, grav 10 dybere, uddyb mere. Imidlertid forekommer det mig som om De her kommer i Carambolage med Virkeligheden. Det seer ud som om der sigtedes til Strindberg eller til hvem? Det forekommer mig at denne Historie i sin hele Aand minder mest om Deres Fortælling »Tivul« i forrige Samling, men den er dygtigere gjort. Dens Mangel er atter 15 at der ligger altfor megen Vægt paa Pro et Contra; Studiet af det Sjælelige kommer ligesom først i anden Række. Altsaa: mindre Debat, mere Psychologi!

Det vilde more mig at vide hvorledes De seer ud. Da man her i Byen ikke sælger svenske Forf.s Portræter, beder jeg Dem sende mig 20 Deres Billed, ogsaa som Bevis paa at De i min megen Kritik har seet et Tegn paa Interesse og ei paa andet. Jeg vedlægger mit i Bytte.

Med megen Agtelse

Georg Brandes.

4. *Anne Charlotte Leffler till Georg Brandes.*

25

Gausdals sanatorium. Lillehammer

Herr Doktor G. Brandes!

3/7 83.

Med mycken tacksamhet har jag mottagit och med stort intresse genomläst Edra kritiska anmärkningar mot mitt skrifsätt. Jag förstår och instämmer fullkomligt i själfva kärnpunkten i Eder kritik och är 30

ju också sedan länge förtrogen med Edra utgångspunkter — och dock skulle jag, om jag träffade Er personligen, hafva åtskilligt att fråga Eder för att bättre kunna förstå vissa af Edra anmärkningar, t. ex. med afs. på sid. 249. Det kan dock väl icke vara Er mening att 5 säga, att hvarje blott och bart refererande framställning i ett skön- litterärt arbete vore förkastlig. Jag tror tvärtom att man bör nöja sig med att endast referera de oväsentligare delarna af en berättelse för att samla sina färger vid de viktigaste partierna. Bemödar man sig om att måla hvarje detalj blir stilen lätt öfverlastad och tröttande, 10 såsom fallet är hos åtskilliga af de stora, modärna prosaisterna i Frankrike t. ex. Att egna reflexioner af förf. äro att förkasta erkänner jag naturligtvis obetingadt, men tillåter mig blott den blygsamma invändningen, att sådana fel, som det Ni påpekat, bestämdt utgöra ganska sällsynta undantag i min stil, som jag i allmänhet försökt 15 göra så objektiv som möjligt. Att jag ännu har oändligt mycket att lära innan mitt framställningssätt blir tillräckligt liffullt och målade, det inser jag till fullo och tackar Er för att Ni ytterligare stärkt mitt eget medvetande härom, som varit utsatt för att förslappas genom den svenska pressens enhälliga beröm öfver mitt förra arbete. Vi ha 20 så liten modärn litteratur ännu här i landet, att pressen gärna skämmer bort de få författare, som vinna sympatier — d. v. s. såvida den ej går den motsatta vägen och bannlyser såsom omoraliskt hvarje försök att frigöra sig från traditionen, något hvarpå jag tillåtit mig att sända Eder ett intressant ex. i Hr. Wirséns kritik. 25 Ni säger, att det förefaller Eder som om jag i den sista berättelsen kommit i carambolage med verkligheten. Skall detta vara en förebråelse i Eder mun? Icke har jag velat skildra Hr. Strindberg — som jag icke känner, aldrig ens har sett — eller någon annan enskild person, men naturligtvis har jag tänkt litet på både den ene och den andre 30 och tagit mina färger hvar jag kunnat finna dem i lifvet. Hur skall man eljest gå till väga? — Med tack för Edert porträtt, sänder jag

här mitt i utbyte. Kan Ni ej komma till Stockh. i vinter och hålla några föredrag? Ni skulle finna en synnerligen tacksam publik. Och ännu en annan sak! Då Ni redan skänkt oss så intressanta studier öfver Tegnér och Snoilsky borde Ni snart också gifva oss en öfver Runeberg, hvars förhållande till sitt land och sin tid varit vida 5 närmare och mer djupgående än båda de andras. Vi vänta därpå.

Högaktningsfullt tacksammast

A. Ch. Edgren f. Leffler.

5. *Georg Brandes till Anne Charlotte Leffler.*

Kbh.

Fru A. Ch. Edgren!

14. Juli 83. 10

Hermed sender jeg Dem endnu en Artikel angaaende Romulus (jeg haaber De har faaet den første) — den forholder sig nemlig til vort Tvistepunkt.

Det er ikke sandsynligt at jeg indenfor en overskuelig Fremtid kommer til at beskæftige mig med svensk Litteratur. Der paahviler 15 mig saa meget Andet. Til Stockholm kommer jeg rimeligvis aldrig mere for at holde Forelæsninger. Da jeg var der i 1876, forstod man ikke hvad jeg sagde, og der kom saa Faa, at jeg havde Pengetab af Reisen.

Med Høiagtelse

20

Georg Brandes.

P. S. Min Mening med Carambolagen misforstod De; men jeg har ei Tid til at udvikle Sagen.

6. *Anne Charlotte Leffler till Georg Brandes.*

Napoli.

Bäste Doktor Brandes,

Palazzo Fiodo. Via Tasso. 25
7de Nov. 1891.

Jag har varit dålig en tid och har ej ens orkat läsa tidningar. Därför visste jag icke om Er fest förrän den redan var öfver, och Ert elektriserande eldtal eldade och entusiasmerade äfven mig. Tillåt mig nu, ehuru post festum, att bringa Er äfven min tack till de många, 30

Ni redan mottagit, min tack för hvad Ni från mina första ungdomsår varit och alltid skall vara för mig. Jag förenar mig med Er i ett hjärtligt: Evviva Lucifero.

Er tillgifna och förbundna

Anna Carlotta Leffler,

Dssa di Cajanello.

GUSTAF AF GEIJERSTAM OCH
GEORG BRANDES
1883-1897

1. *Gustaf af Geijerstam till Georg Brandes.*

Stockholm 18. Sept. 1883.

Herr Doktor Brandes!

Jakobsbergsgatan 23 A.

Det har varit en gammal önskan hos mig att någon gång åtminstone på något sätt få gifva Er ett bevis på den tacksamhet, jag hyser
5 för Eder. Det är ej blott på andra sidan sundet, som Ert namn i de ungas öron är jämgodt med det fältrop som en gång väckte dem upp ur sömnen, utan ni kan vara viss på, att vi äfven här veta och erkänna, att ni är den, som från början visat oss den väg, hvilken vi alla — med mer eller mindre framgång — skulle gå.

10 Det är med en förlätlig känsla af blyghet, jag skickar er denna min andra bok. Ett första häfte med titeln »Gråkallt« har ni kanske ej ens sett. Det är med en känsla af blyghet, säger jag. Ty det är alls ingen fras, när jag säger, att jag önskar, det arbetet varit bättre och altså värdigare den skola, i hvilken jag gått.

15 Jag har ingenting mera att säga Er, än att jag ber Er mottaga en ung mans uppriktiga tack. Och jag är viss om, att Ni icke skall miststycka, att jag, ehuru för Eder obekant, på detta sätt velat ägna Eder min hyllning.

Med utmärkt aktning

20

Gustaf af Geijerstam.

2. *Georg Brandes till Gustaf af Geijerstam.*

Kbhavn.

St. Annæ Plads 24. K.

Hr. Gustaf af Geijerstam!

22. Sept. 1883.

Det har været mig en Fornøielse at modtage og læse Deres Bog, en
25 dobbelt fordi den er mig et nyt Varsel om en litterær Renaissance i Sverig. Allerede længe har jeg staaet i Forbindelse med dem, der i

Danmark og Norge have Lod og Del i hvad man kunde kalde det moderne Gjennembrud i disse Lande, men i de Aar, da Bevægelsen forplantede sig til Sverig, levede jeg udenfor Norden. Jeg er derfor mindre vel orienteret end jeg gjerne vilde være det. Af Strindberg kjender jeg kun hans Roman Röda Rummet; han har, saavidt jeg 5 veed, staaet i Forbindelse med min yngre Broder, men aldrig med mig; af yngre svenske Forfattere have Bååth, Molander, Fru Edgren sendt mig deres Bøger. Det er hvad jeg kjender til den nyeste Bevægelse i Nabolandet. Nu er De kommen til. Jeg kjendte Dem næsten kun af Navn, thi Deres forrige Bog, som er udkommet, mens jeg boede 10 i Berlin, er ikke kommen mig for Øie men man havde i min Bekjendtskabskreds rost en Artikel af Dem om Strindberg og fremhævet dennes kritiske Værd. Da Ahnfelt, som ellers altid, troer jeg, har sendt mig sit Tidsskrift, har forsømt at sende mig dette ene Hefte, vilde jeg takke Dem, om De gav mig Anledning til at lære denne Artikel at 15 kjende. Iøvrigt har jeg kun læst Deres lille Opsats om Molander, der forekommer mig ret god, skjøndt den neppe rammer lige i Centrum.

Af Deres smaa Livsbilleder troer jeg at »Et Konstnerpar« er mig 20 kjærest, der er intet Ord for meget deri. »En Parenthes« der er meget dygtigt udført, minder mig lidt om Fru Edgrens Manér. Deres Talent er utvivlsomt, men Alt, hvad De her har skrevet, har et Præg af den aandelige Slaphed, der raader i Deres Land. Jeg mener intet Kræn- 25 kende dermed; men det er Alt saa svagtfarvet, skrevet med halv Damp, de demi-teinte. Man føler saa stærkt, at det kommer fra et Land, hvor der ikke skeer Noget, hvor der ikke leves og handles energisk, hvor der ingen Appel er i Gemytterne. Jeg mindes uvil- 30 kaarligt, naar jeg betragter det Stof, De behandler, et Udtryk, jeg engang hørte af en sydlandsk Dame, der havde besøgt Danmark, at alt det Liv heroppe havde havt »l'apparence chétive«. Det gjælder om ikke at lade Behandlingsmaaden smitte af Stoffet.

For mig er den svenske Litteraturs Ulykke ikke saameget den, at

Sverig har et Akademi — Henrik Ibsen sagde en Dag: hvor skal de kunne faa en Litteratur, naar de har et Akademi? — men den, at man i Sverig altfor let bliver berømt. En skriver et Par smaa Bind og hele Folket kjender hans Navn, endnu et Bind og han er navn-
 5 kundig, et Par Vers nu og da, og han er berømt. Man kan sikkert blive Medlem af Akademiet efter at have skrevet et Hefte Sonetter, ikke sandt? I have da ingen Concurrence, saa lidt som I have nogen Kritik, thi om en halvgammel Poet vridser af de nye Begyndelser, betyder jo intet, og Kritik kan det i ethvert Tilfælde ikke kaldes.
 10 Men Concurrence tvinger til Arbeid, og man arbejder vanskeligt uden dens Braad. De med Deres Talent bør absolut sætte Dem kunstneriske Opgaver for, der tvinge til Arbeid.

Sig, hvis De svarer mig, om De ikke ligesom jeg betragter de to Smaastads-Universiteter i Sverig som en ren Elendighed for Landet.
 15 Mig forekommer det, at De fuldstændig løsrive de Unge fra det levende Liv. For de Unge er det maaskee godt nok at leve lidt afsides nogle Aar, men for deres Professorer? I slige smaa Universitetsbyer udvikles altfor let selvvigtige Pedanter. Mig har det, naar jeg kom ind i slige, og saa deres Lærde paa ét Bræt, været som kom
 20 jeg ind i et Menageri.

Hav nu megen Tak for Deres Bog og Deres elskværdige Brev og tag mod mine gode og varme Ønsker for Deres litterære Fremtid.

Deres ærbødige

Georg Brandes.

25 3. *Gustaf af Geijerstam till Georg Brandes.*

Helsingfors

Herr Doktor G. Brandes!

28. Sept. 1883.

Ert bref har blifvit mig tillsändt här. Jag är nämligen i Helsingfors på ett kort besök hos min vän Ferdinand Wahlberg, hittils, som ni kanske vet, den ende i Finland, som visat, att den literära rörelsen
 30 hunnit äfven hit.

Jag tackar Eder mycket för den vänliga ton, som genomgick det

hela, men ännu mer för den uppriktighet, hvarmed ni sade mina svagheter. En sak vill jag dock genast försvara mig mot, för så vidt anmärkningen nämligen innebär klander. Ni sade, att min »En parentes« skulle påminna om fru Edgrens manér. Och ni har tvifvelsutänkt rätt däri. Men då jag förmodar, att ni därvid särskildt 5 tänkte på hennes sista samling, vill jag blott säga, att den skrefs i April, således innan denna samling utkommit. Saken var komisk nog. Jag gick med min novell i tankarna, när jag en vacker dag fick höra en gemensam bekant till fru Edgren och mig tala om hennes »Aurora Bunge«. Personen i fråga hade hört berättelsen uppläsa i manuskript. 10 Jag bad slippa höra mer, så fort jag hört ett par ord, gick hem till mig och började »parentesen«, som skrefs färdig i veckan. Emedan jag emellertid själf kände en viss fruktan att blifva beskyld för imitation, mottog jag senare fru E.s anbud att läsa upp den för en krets af hennes bekanta (fru Agrell, Ernst Lundqvist m. fl.). 15

Mais cela à part. Eder hufvudanmärkning mot mig i almänhet är så mycket mer sann. Jag har känt det själf, långt innan ni skref därom, särskildt behovet att gripa mig an med ett större arbete. Och är det icke ett ganska eget sammanträffande, att ämnet till en roman, som nu sysselsätter mig, är aldeles samma tema som ert om- 20 dörme om våra universitetsförhållanden? Ni kan således se, att jag ger er rätt.

För att emellertid börja, innan det blir för sent, tänker jag på nyåret företaga en resa till Paris öfver Köpenhamn, utsträckt till en 4 månader eller kanske mera. Tiden hvilar som vanligt på penning- 25 frågan. Det skulle då vara mig kärt, om jag komme i tillfälle att göra er personliga bekantskap. Det vore min mening att stanna ungefär en månad i Köpenhamn, särskildt för att få se något af Eder teater.

Min karakteristik öfver Strindberg har jag naturligtvis icke tillgång till här. Men då jag i slutet af Oktober eller början af November 30 ämnar utgifva en Samling dylika karakteristiker hvilka förut varit synliga i tidningar och tidskrifter, och hvori äfven den om Strindberg

ingår, skall det blifva mig ett nöje att sända Eder äfven detta arbete. Det innefattar särskildt några af de nyaste norska och danska författarna, och det är mig blott okärt, att enligt mitt eget omdöme Kielland och Jacobsen blifvit de minst lyckade afbildningarna.

- 5 Från min särdeles goda vän August Lindberg kan jag framföra färska hälsningar. Vi träffades nästan dagligen i Stockholm. Han är nu i Upsala och skrämmer folk med att spela »Gengangere«. Han är också en af de många, som hafva skäl att känna sig tacksamma mot vår geniala kritik.
- 10 Jag tackar Eder ännu en gång för Edert välvilliga bref. Det har varit mig till stor uppmuntran och har, som jag hoppas, öppnat mina ögon för mycket. Ni har rasande rätt i, att det går lätt att göra väsen af sig i ett land, där det i almänhet är så tyst, och faran ligger i att hela sitt lif gå och njuta af det där första ekot, hvilket, som Tegnér
- 15 säger, »är starkt i de svenska bärgen.«

Med utmärkt högaktning

Gustaf af Geijerstam.

4. *Georg Brandes till Gustaf af Geijerstam.*

Kbh.

Kjære Hr. Geijerstam!

6. Aug. 87.

- 20 Selv om det ikke er lykkedes mig at dechiffriere hvert Ord, har jeg dog Indtrykket af den hjertelige Varme, der gaar igennem Deres kjærkomne Brev.

Det er godt og rigtigt at det unge Sverig slutter sig sammen, men I maa nu optræde med større Kraft end tilforn. Sejre kan man jo

25 ikke i udvortes Forstand, men man kan hævde sin Overlegenhed.

Det usalige Kjøns spørgsmål er saaledes forfuset, at man næsten ej kan tale eller skrive derom. I den senere Tid har dansk Morgenbladet, der er værre end Højrepressen, havt en hel Række arrige Indlæg af forskjellige mod mine Artikler, og forleden Dag har Bjørn-

30 son sluttet sig til disse i en kort Artikel imod mig af den sørgeligste Art. Han beskylder mig for at have skrevet »det Raaeste, han nogen-

sinde har set«, bruger Udtryk som »Er noget frakkere end« (o: at handle som jeg) og taler om mit »dybe Førræderi«. Han er halvt gal af saaret Forfængelighed og lover at skrive mere. Det bliver vel af samme Tønde. Det er kjedeligt med alle disse Seminarister, og paa den anden Side Hans Jægerne, som giver dem Relief. 5

B. B. er en utaaelig Modstander. Han skriver som en Dreng og kan dog ej behandles anderledes end som man behandler en Storhed. Selv om man kunde slaa Hovedet itu paa ham, var det ingen Fornøjelse.

I Danmark er Politiken interesseløs og Literaturen døende eller 10 død. Fra det Øjeblik Frafaldene begyndte, tabte de Frafaldne deres Talent og Gruppen sin Sammenhæng. Dermed var for mange Aar al Aktion forbi. Se nu I at gjøre det bedre!

Jeg beder Dem hilse Hr. Tavaststjerna og Fru Benedictsson paa det Bedste fra mig.

Deres hengivne 15
Georg Brandes.

P. S. Jeg tilbød mine 3 Artikler i Kvindesagen til Tidsskriftet Framåt i Göteborg men fik aldrig noget Svar fra Redaktionen.

5. *Gustaf af Geijerstam till Georg Brandes.* Gammeludden 20
Gustafsbergs ångbåt 27. 12. 87.
Stockholm

Kära Dr. Brandes.

Längesedan borde jag ha skrivit både till Er och andra, hvilka visat sig som mina vänner i Kjøbenhavn, och tacka för sist, för godt handtag under dessa dagar, som för mig i Sverige just ej varit synner- 25 ligen lyckobringande, samt för all annan vänlighet i Kbhn.

Men jag har haft så mycket annat att tänka på, att jag sannerligen ej haft mycken tid att ägna åt mina känslor. Bland annat är jag sysselsatt med den svåra uppgiften att skaffa mig något att lefva af. Och det hör inte till det, som gör en människa upplagd för bref- 30 skrifning.

Nu vill jag fråga Er om en sak. Fru Asp har nämligen skrivit något aldeles särskildt trefligt om mina föredrag i kvinnofrågan både i Kristiania och København. Och hvad jag ville fråga Er om, är, om ni har något emot, att jag i ett svar, som jag måste skriva, nämner, 5 att det var ni, som skref om mitt kvinnoföredrag i »Politiken«. Vill ni svara mig på det?

Det gladdde mig, att ni uppträdde till försvar för »Sensitiva amorosa«. Något så dumt som Aftonbladets angrepp på den boken har jag sällan hört talas om. Jag har inte läst den tidningen på länge. Men 10 jag fick nog af, hvad ni citerade. Och angående »Pastor Hallin« har man sagt mig, att den äfven där funnit sin sedlighetskänsla chokerad — af den oskyldiga historien om hundarna i prestgården, hvarför den också på det alvarligaste (naturligtvis!) velat inskrida mot en sådan råhet, som att jag vidrört dessa bemälda hundars för Aftonbladet 15 hardt när otroliga könsdrift.

Gent emot »Sensitiva amorosa« är emellertid förbittringen ännu roligare än alt annat. Först och främst är det väl bokens literära för- tjänster, som genera. Men i Herrans namn — dessa människor betrakta ju alla parningsakten som en vämjelse. De öfverfalla denna 20 oskyldiga förnöjelse med skällsord, så ofta de komma åt. Det borde väl egentligen vara i tidningens smak. Men hur man gör så är det aldrig bra här i världen.

Min hustru hälsar Er hjärtligt. Framför äfven bådas vår hälsning till Er fru. Och sist — måtte det nya året bringa Er mera glädje än 25 det förra.

Er tillgifne

Gustaf af Geijerstam.

6. *Georg Brandes till Gustaf af Geijerstam.*

7. 1. 89.

Kjære Geijerstam!

30 Tak for den nydelige og virkeligt poetiske lille Bog.

Gid jeg havde Deres Tro og Tillid til Fremtiden, skjønt den jo

endda ikke er saa stærk. Men jeg er udsigtsløs, ser Intet oprinde uden det, som er frygteligere endnu end det Slette: det Værre.

Det er en fin og vittig Idé, at Fanden ikke frygter Korset men Marseillaisen.

Helt enige er vi ikke; jeg har mere tilovers for Napoleon end De, 5 og som forhærdet og overbevist Aristokrat ser jeg anderledes end De paa Hoben. Men ligemeget. De har i dette lille Arbejde vist Dem som en sand Poet.

Maaske kommer jeg i denne Maaned en skjøn Dag farende op til Dem. Jeg vilde nu været paa Vejen til Rusland. Men min Rejse har 10 mødt Hindringer. Nu gik det mig idag gennem Hovedet, at jeg maaské kunde holde nogle Foredrag om Goethe i Stockholm og nogle Foredrag om Nietzsche i Upsala. Troer De, jeg fik fuldt Hus? Til en 4, 5 Foredrag? Og hvad Pris kunde jeg fordre? og hvor fik jeg Sal? Det er som sagt kun et idag kommet flygtigt Indfald, men maatte 15 helst udføres hurtigt. Sig mig blot med to Ord hvad De mener derom.

Men tal til Ingen om det, thi det Sandsynligste er visselig, at det ikke bliver til Noget. Og svar ikke efter Deres personlige gode Vilje imod mig eller Ønske om at se mig stifte lidt Nytte, men rent objec- 20 tivt med Hensyn til Byens virkelige Stemning.

Venlig Hilsen til Deres Frue.

Venskabeligst

Georg Brandes.

7. *Gustaf af Geijerstam till Georg Brandes.*

Stockholm den 11. I. 89. 25

Kära Dr. Brandes.

Folkungagatan 20 A.

Ert bref gjorde mig mycket glad. Först för ert vänliga omdöme om mitt stycke. Det var ett impromptu, skrivet på 2 dagar och inöfvadt i stor hast. Dess musik var vacker, mycket vacker till och med. Det har renderat mig mycket ovett, men ändå gladt mig. 30

Vidare gläder det mig, att ni tänker på att komma hit. Jag skrifer

kort. Ty jag har brådtom. Men jag är lika intresserad ändå i själ och hjärta. Och kan jag göra er någon tjänst, så säg bara ifrån, hvad ni vill. Och kan jag, ska' det bli gjordt.

Jag tror, att ni tryggt kan göra räkning på publik. Om det blir
5 absolut fullt hus, det är ju svårt att säga. Men underligt vore det eljest. Vetenskapsakademins sal är både bäst och billigast. Ni kan ta' 1,50 för enkel biljett och 5 kr. för seriebiljett till 5 föredrag. Så ungefär.

Jag är skyldig äfven Er broder bref för en vänlig skrifvelse på
10 nyåret. Men jag hinner inte med någonting. Jag hinner bara säga:
Tack! Och välkommen!

Vill ni något, så skrif! Och genera er inte, om det är något jag kan hjälpa er med.

Hälsningar i samma välkomstsyfte från Nennie.

15

I hast Eder

G. af G.

8. *Gustaf af Geijerstam till Georg Brandes.*

Stockholm

Kära Brandes.

21. 3. 89.

Jag skickar er härmed en uppsats, som jag skrifvit i D. N. i för-
20 argelse öfver alla de dumheter, som tillställts i Upsala efter er afresa.

Ni må tro — där har varit ett lif. Universitetet, som inte visat er den minsta vanliga höflighet, är nu i eld och lågor, öfver att ni på festen yttrade er ironiskt om den stora bygningen, och genom att ni talte om den stora klockan, som inte ringer i Upsala, har ni på ett
25 ogranlaga sätt belönat den gästfrihet, som staden visat er. Detta är Upsala-logik och klingar bra i svenska öron.

För oss — min hustru och mig — ha dagarna gått litet långsamt, sedan ni reste. Jag har kommit in i mitt arbete igen. Och när man en tid fått lefva i sådant, som man bryr sig om, är det inte så godt att
30 hålla på med att öfversätta farser och inöfva dylika på teatern under bibehållet sinneslugn.

Jag har inte tid eller ro att skriva ett ordentligt bref. Vi ha haft en svår sorg i vår krets. Oscar Levertins unga hustru, som både min hustru och jag höllo mycket af, har helt plötsligt dött. Det befanns, att hon hade kräfta på tarmarna. Jag har ingen slägt utanför mitt hem. Mina föräldrar ha utrotat den känslan hos mig altsedan jag 5 var yngling. Därför ha alla de känslor, jag kan förfoga öfver, samlat sig kring de människor här hemma, med hvilka jag känner mig befreundad. Det är min familj snarare än vänner. Ty jag känner det så. Vi ha icke råd att förlora en enda.

Mest ha vi ondt om kvinnor.

10

Ni ska ha en hjärtlig tack för sist, kära Brandes, både från mig och från min hustru. Vi se i er en kär vän, som vi ofta tala om och ofta tänka på.

Jag vill hoppas, att ni en gång skall kunna komma tillbaka till Sverige under lyckligare förhållanden för oss alla, och att ert mot- 15 tagande då skall blifva ett annat.

Er tillgifne

Gustaf af Geijerstam.

Många hjärtliga hälsningar från min hustru, och från min gosse till »den gamle abekat«.

20

9. *Georg Brandes till Gustaf af Geijerstam.*

Kbh.

Kjære Geijerstam!

31 Marts 89

Mit Liv i Kristiania var paany bare Hvirvel; jeg holdt 7 Forelæsninger i 14 Dage; jeg kom end ikke til at skrive en Billet. Nu besvarer jeg strax efter Tilbagekomsten Deres Brev med tusind Tak 25 til Dem og Deres lille Frue for alt Godt, al udvist Hjertelighed.

Men jeg forstaar det ikke, er det sandt, læser jeg rigtigt dette Frygtelige, der staaer i Brevet, at Levertins unge Hustru er død? Jeg kan ikke begribe det; det er mig som et blot Ord. Hun fulgte mig endnu til Banegaarden i Upsala, jeg spiste Frokost hos hende 30

den sidste Dag jeg var der, og nu død, borte, ude af Verden. Hun sagde til mig: »Det er saa slemt at skilles; man véd ej naar man ses igjen,« og nu aldrig, aldrig mere. Hvad dog Livet er. Hvilken uhyre Meningsløshed.

- 5 Jeg vil skrive til Levertin men vover det ikke, véd slet ikke hvad jeg skal sige. Min Svigerinde, som blot har seet hende en enkelt Gang, fik Øjnene fulde af Taarer ved at høre derom. Hvilken Sorg! og den Stakkel! den gode elskværdige Levertin, hvordan har han dog taget det?
- 10 Jeg kom iaftes, maa nu selvfølgelig arbejde strengt; saa' fælles Venner i Kristiania, hvor Alle mindedes Dem med megen Venlighed og Glæde.

Jeg har endnu Rejsens Feber i Blodet, har set og oplevet mangt og meget i disse 8 Uger.

- 15 De véd, Geijerstam, at De og den lille søde Frue har en Plads i mit Hjerte. I viste Eder som sande Venner mod mig deroppe. Hils dem af vore fælles Bekjendte som bryde sig en Smule om mig. Lever vel!

Eders

Georg Brandes.

- 20 10. *Georg Brandes till Gustaf af Geijerstam.*

Kbhvn 15. April 90
St. Annæ Plads 24.

Kjære Geijerstam!

- Jeg havde, da jeg modtog Deres Bog, kun Tid til en flygtig Gjennembladning. Nu har jeg gjennemlæst den omhyggeligt og ordentligt og jeg føler en ligefrem Trang til ikke blot at udtale min Tak, men
- 25 sige Dem hvor megen Glæde den har voldt mig. Hvilket Fremskridt ud over Pastor Hallin og de tidligere Bøger! Alt er saa velgjørende kunstnerisk set og følt og udmalt, Alt er saa ægte, intet overflødigt eller sentimentalt eller svagt. Man har det Indtryk at det er sandt altsammen.
- 30 Rent ud fortræffelig er Mor Lenas Pojke. Men det er altsammen godt i sin Art. Nu vilde jeg ønske, De kunde faa Raad og Kraft til

et større Æmne, en større sammenhængende Fortælling som belyste det moderne Sverig for os.

Men Enhver maa følge sin Genius. Der gives intet andet Raad.

Jeg lykønsker ogsaa den lille kjære Frue til at have saa dygtig en Mand. 5

Om mig er lidet at melde. Jeg holder Forelæsninger der som sædvanlig er stærkt besøgte. Jeg har en kjedsommelig Polemik med Prof. Høffding paa Stabelen. Jeg er paa den skidneste mest gemene Maade blevet angrebet af Ola Hansson med vitterlige Løgne i »Freie Bühne«, et nyt Berlinsk Tidsskrift. Manden er svagt begavet og nu 10 rundtosset, siden han har faaet en tysk Kone der vil være gift med en Berømthed og slaar paa Tromme for ham.

Endelig har jeg skrevet og ladet trykke 18 Ark af sidste Del af Hovedstrømninger. Men der mangler endnu næsten lige saa meget og jeg afbrydes bestandig i Arbejdet ved mine Forelæsninger. 15

Iøvrigt lever jeg som i et ret hedt Helvede i dette moralske Land, Estrup regnante, et Land uden Lys, uden Haab, uden Mod, uden Fremtid. Som Strindberg nyligt skrev: Fuimus Troes.

Her er en eneste god Skribent, Henrik Pontoppidan. Hans »Skyer« fortjente at kjendes i Sverig. Med Hilsener til Fruen og den unge 20 Storfyrste

Deres
Georg Brandes.

11. *Gustaf af Geijerstam till Georg Brandes.* Stockholm den 24. 4. 1890.

Kära Brandes.

Sturegatan 6. 25

Jag behöfver väl ej säga er, hur glad jag blef öfver ert bref. Jag tackar er därför på det allra hjärtligaste. Det är så föga uppmuntrande att skrifva här hemma i Sverige, att ett sådant bref beredde mig, när det kom från er, större tillfredsställelse, än ni kanske kan ana. Hvad ni där påstod mig hafva vunnit, träffade mig så mycket djupare, som 30

jag under de sista åren just sträfvat efter detta. Ty, ser ni, äfven om man teoretiskt kan vara tämligen fri, så sitter det ändå i det längsta i oss nordbor en liten moralisk djäfvil, som gör oss indignerade och småaktiga. Och den djäfviln hindrar oss för att nå den andliga frihet,
5 som behöfs för att vara poet.

Skulle ni komma till att skrifva om min bok, så hoppas jag, att ni sänder mig det. Jag ser så sällan danska tidningar.

Ola Hanssons skrifveri mot Er kände jag par renommée, och det har på det lifligaste uppretat mig. I almänhet tycks han drifva en
10 underlig propaganda i Tyskland. Hans hånfulla uppsats i Berliner Tageblatt om Björnson och Ibsen är väl minst af allt lämplig i ett land, där just dessa brutit vägen för att Hr. Hansson som Skandinav öfverhufvud kan få tillfälle att visa sig för ett tyskt publikum. Han har med åren blifvit alt mera trång i sina intressen och sympatier.
15 När han t. ex. skildrar svensk litteratur, framhåller han 2 skriftställare: Strindberg — och Stella Kleve. Den sista en obetydlighet, som skulle vara glömd, om hon någonsin blifvit känd mer än ett ögonblick genom sin första bok, hvilken innehöll »löften«. Och nu har äfven ni råkat ut för honom! Jag tycker inte, att han egentligen
20 hade skäl till det.

Det sista, som kommit ut här hemma, är Heidenstams och Lever-
tins broschyr, hvilken dock icke tycks väcka något uppseende. Den innehåller egentligen den föga nya satsen, att hvarje dikt, som är dålig, är inte någon dikt. Det egendomliga är, att den framställer
25 tämligen olika åsichter mot »Renässans«, på hvilken den dock skulle utgöra ett slags fortsättning. Heidenstam är mycket lik Drachmann, och det är bara besynnerligt, att han kunnat få med sig Levertin på denna debatt om påfvens skägg. Hvar och en får följa sin Genius!
skref ni till mig. Ja, det är just saken. Låt oss slippa profetior i förväg
30 om den dikt, som skall komma. Gör det, mina herrar, gör det! Skrif böcker för fan! Men håll inte på i ett helt år med att förbereda era egna ofödda barn. Fy tusan!

Nennie och »storfursten« hälsa Er af alt hjärta. Vet ni, att Nennie gjort lycka som Desdemona? Det har gladt mig mycket. Ty jag har alltid trott, att hon ägde begåfning just för en sådan genre, och då måste man komma fram för att bli lycklig. Än en gång tack! Och skrif snart igen.

Er tillgifne vän

5

Gustaf af Geijerstam.

12. *Gustaf af Geijerstam till Georg Brandes.* Stockholm den 14. Nov. 1896 —
Kära Georg Brandes. Adr: Hotel Continental.

På landet utanför Stockholm där jag nu bor på tredje året, fick jag icke veta om Eder bemärkelsedag, förrän det var för sent att på denna dag låta höra af mig. Men ni kan tro, att det grämde mig efteråt, och när jag nu ändtligen kommer för att få säga Er ett vänligt tack och ett godt och varmt lycka till, då känner jag att hvad jag egentligen skulle vilja säga Er, är nästan för mycket för att få rum i ett vanligt bref.

Det är en så lång tid, under hvilken vi endast med hälsningar hört af hvarandra. Jag har sändt Er ett par böcker, och ni har svarat mig med att sända mig första delen af Hovedströmningar och Danske Digtere. Båda delarna har jag läst med den egendomliga känsla att bli sporrad framåt, som jag alltid erfar, när jag läst era arbeten. Den förstnämnda väckte hos mig en underlig känsla, full af minnen och tankar från de gamla, goda dagar — som ej komma tillbaka. Men icke ens detta kom mig att skriva.

Jag vill säga Er, att jag i tysthet här ute i närheten af Haga, ensam med de mina och mig själf, lefvat ett lif, hvarunder jag — särdeles i början — behöfde ensamheten. Jag har varit så nära att gå under genom penningbekymmer och journalistik, att skräcken ännu sitter mig i blodet. Jag har arbetat här ute som med pistolen för pannan. Har ni känt det där ödets »Pengar eller lifvet?« Åja, ni har nog känt det, mer än de flesta af oss.

Men när jag nu icke fick komma med bland dem, som firade den dags jubileum, hvilken i hela Skandinavien kastade den första, tän-
dande eldgnistan, så ber jag Er i alla fall tro, att ingen af alla dem,
hvilka då egnade Er sin hyllning, har kunnat djupare känna sympati
5 med hela Er verksamhet, än jag, som mot min vilja var borta.

Det kan komma öfver en ibland ett behof att i tysthet säga tack
till de människor, hvilka i lifvet gjort oss det högsta goda: att väcka
till lif slumrande tankar. Något sådant har jag i flere dagar gått
och burit på emot Er. Och när jag nu gör det, så kan jag säga Er, att
10 det är med en nästan fysisk smärta jag tänker på, att så många år gått,
utan att jag ens fått trycka Er hand. Det har händt så mycket. Det
har förändrats så mycket. Alla äro vi annorlunda. Jag sjelf är i
mycket en annan. Och mot de få människor, jag lärt mig att hålla
mycket af, har jag alltid den känslan, att det är en direkt förlust i
15 lifvet, när jag ej kan nå dem annat än genom ett fattigt bref.

Men en sak ber jag att få tacka Er för i detta bref, bland mycket
annat. Och det är, att ni är så evigt ung innerst inne i er själ. Att ni
tog till orda, som ni gjorde för Fröding, har gripit mig, mer än jag
kan säga. Ni står som den ständigt vakna ljusbringaren, och ni kan ej
20 låta sådant gå. Ni har i hela Ert lif och vid alla sådana tillfällen
gjort som Voltaire gjorde under ett år mot Calas.

Och så vill jag tacka Er för Shakspeare. Den har varit min som-
marlektyr, och bit för bit har den byggt upp Shakspeares människor
för min blick. Det är, som om jag aldrig förr hade läst Shakspeare,
25 som om det vore en ny bekantskap. Och som en stor epopé af en stor
diktare verkar på mig hela denna bok med sin stillsamma början och
sitt grandiosa slut. Skillnaden mellan denna epopé och andra är blott,
att ingen haft en större hjälte.

Jag trycker på afstånd Er hand och jag skall vara glad, när jag
30 någon gång hör af Er. Min hustru förenar sig med mig i de hjärt-
ligaste hälsningar.

Er tillgifne vän

Gustaf af Geijerstam.

13. *Georg Brandes till Gustaf af Geijerstam.*

Kbhavn. 7 Dec. [1896]

Min kjære Geijerstam

(adresse suffisante)

Jeg véd ikke hvor tidt jeg i det sidste Aar har havt Ønsket om at kunne skrive et godt og tilfredsstillende Brev til Dem dels for at sige Dem Tak for mange smukke Gaver, dels for i al Almindelighed at lade Dem vide, De ikke er svundet ud af mine Tanker, skønt vi i snart 8 Aar ikke have set hinanden; men naar man er næsten overanstrengt af Arbejd og daglig faar 20 Breve og 3—10 trykte Bind, saa vænner man sig til at opsætte alt Brevskriveri, hvor det ikke netop gjælder om et bestemt Svar paa et bestemt Spørgsmaal. Saaledes kom jeg end ej til ifjor at sige min Tak for Medusas hufvud, et af de smukkeste og mest talende Hoveder som findes i svensk Litteratur. Og saaledes er jeg nu paany i Restance. Om den nye Bog Kampen om kärlek kan jeg ej tale; thi før jeg har endt mine Forelæsninger kan jeg ej faa Tid til at læse Andet end det meget, jeg dertil behøver. Men den hører til de Lækkerbiskener jeg opbevarer mig til Julen. Den lille Bog om Deres Smaa børn derimod glædede mig meget, jeg saa at den Lille som jeg bad kalde mig »Abekat« er voxet herligt.

Deres Brev var saa stemningsfuldt og varmt, gav som i en Essens Følelserne fra al den mellemliggende Tid. Hvor ondt gjør det mig ikke, at De har havt den haarde Kamp at kjæmpe for Udkommet og desuden har lidt under Deres kjærestes Sygdom. Alligevel har De bevaret Deres Energi — ogsaa jeg har min i Behold trods mange haarde Skuffelser, og det er det ene Vigtige. De gjør mig den Ære at kalde mig ung. En vis Ungdom haaber jeg at bevare eller rettere, jeg kunde ikke miste den uden at blive en anden. Der gives jo mange unge, der synes fødte 40 Aar gammel. Jeg bliver aldrig mere end 30; det er ingen Fortjeneste, aldeles ikke, men en Naturbestemmelse. Min Bog om Shakespeare, som De udtaler Dem med saa megen Varme om, røber vistnok ikke desmindre en Del bitter Erfaring. — Sligt kaldes jo efter Traditionen Kritik; det er i Virkeligheden »et Luftslet med Grundmur under«, en Blanding af Historie og Digtning.

Min egen kjære Geijerstam, vi vil forblive Venner, saa længe vi begge lever.

Forleden (den 30. Nov.) havde jeg et underligt Møde. Strindberg som var denne ene Aften i Kbhavn, havde paa mit Bord ladet lægge
 5 et Kort og bedet mig tilbringe Aftenen med ham. Klokken var 11^{1/2} da jeg kom hjem. Jeg søgte ham strax; han var alt i Seng og havde sovet lidt, men stod op, og vi drak en Flaske Vin sammen paa en Café. Han har aldrig set skjønnere 3: betydeligere, alvorligere, mere forgræmmet ud. Strax sagde han mig, at hans Død var nærforestaaende
 10 og vendte atter og atter tilbage dertil. — Han led af Forfølgelsesmani, udviklede mig, at en Fjende havde fordrevet ham fra Frankrig og nu fordrev ham fra Sted til Sted ved Magi, ved at stikke hans Billed med Naale og saaledes røve hans Nattesøvn, give ham rasende Hjertebanken og lignende. Han talte den hele Tid om Magien.
 15 Magi var Tidens nyeste Fænomen og Fremtidens. Den var en Naturkraft i Slægt med de af Charcot opdagede. Men den var hemmelighedsfuld, forfærdelig, en Virken i Frastand. Han medarbejder ved Magernes Tidsskrift i Paris. Litteraturen forøvrigt eksisterede ikke mere for ham. — En stor Intelligens var nedbrudt.
 20 Levvel, kjære Geijerstam, tænk med Varme paa mig som jeg paa Dem og gjenkald Deres Hustru mit Navn
 Georg Brandes.

14. Gustaf af Geijerstam till Georg Brandes.

Stockholm

Kära vän.

den 29. Mars 1897.

25 Ert sista bref ger mig en särskild rättighet att kalla Eder så, och ni kan vara viss, att jag innerligt och varmt känt hvarenda rad i det bref, ni skref mig i julas.

...

Här planeras nu för den nya tidningen »Sverige«. Ni har väl hört
 30 talas om den? Heidenstam, Levertin, Tor Hedberg m. fl. äro starkt engagerade där hvar på sitt sätt, och Helmer Key, en novus homo,

blir redaktör. Så fort jag hör talas om dylikt, känner jag som en gammal gardeshäst, när han hör trumhvirflar. Jag vädrar bataljer. Men olyckan är, att jag har så svårt att tro på bataljer nu längre. Det är fan, hvad folk har blifvit föga stridslystna — jag själf inberäknad. Det måtte vara, som ni en gång sade, tron på den mänskliga 5 dumhetens seghet, hvilken gått oss i blodet.

Emellertid är denna nya tidning en alvarlig sak. Den kommer 10 år för sent. Men det är ju väl, att den ändå kommer. Den borde kunna blifva något af motsatsen mot det löjliga fiasko, som annars heter »Vilden« och Axel Lundegård. — — — 10

Häriifrån ha nyligen sändts Er ett par böcker. Däribland andra upplagan af »Erik Grane«. Där fins ett par ord i företalet, som ni gärna kan läsa.

Sist tackar jag Er, för att ni ägnat Josephsons dikter en artikel. Hans öde är sorgligare än något i Sverige, och ni har nog sett, att jag 15 tänkt på honom vid skildringen af Reinhold i »Medusas hufvud«. Jag har ej lyckats få fatt i er artikel. Men kunde ni sända mig den, vore jag Er mycket tacksam. Så fort jag tänker på Josephson, känner jag alltid en liten ansats till tårar i ögonen. Människan i honom var för stor och för hel. Det var hans olycka. 20

Låt mig höra af Er, kära Brandes, så skall det ej åter så länge bli tyst mellan Er och mig. Min hustru hälsar Er hjärtligt som alltid.

Er tillgifne vän

Gustaf af Geijerstam.

VICTORIA BENEDICTSSON OCH
GEORG BRANDES
1886–1888

1. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

Leopolds Hotel
d. 17 Nov. [1886]

Herr Doktor!

Jag ber Er betrakta dessa rader som en fullkomligt korrekt visit, under hvilken jag några ögonblick stör Er i Ert arbete och sjelf sitter
5 med den enda förnimmelsen att jag är till öfverlopps. Jag kan icke förmå mig till att personligen aflägga ett sådant besök; jag skulle icke ha rum för någon annan tanke än att jag sjelf var påträngande och att Ni skulle önska att jag helst icke kommit.

Äfven med fara att icke träffa Er söker jag således icke upp Er,
10 bevekelsegrunden tror jag att Ni förstår.

Men skulle icke min stelhet och oförmåga att föra hvad man kallar »konversation« redan ha afskräckt Er, så kanske — — — ja, så kanske Ni vill minnas Ert löfte att besöka mig. Det skulle göra mig mycket stolt och mycket glad, under förutsättning att Ni verkligen kunde
15 känna lust att prata en stund med landsortsföfattarinnan — eller snarare landsortsmenniskan; — jag gör ändringen, putslustigt nog, derför att jag ställer det högre att ha lefvat än att ha skrifvit. Skulle ett sådant Ert besök emellertid endast vara en höflighetsgård åt
20 nästan att jag hellre önskade det ogjordt.

Och dock måste Ni veta hur mycket det ligger mig om hjertat!

Jag är så mycket ute, att om Ni verkligen vill göra mig den glädjen att låta mig träffa Er, vore det bäst att genom ett kort låta mig veta när jag skulle vara hemma. — Med ett hjertligt tack för den
25 handräckning Ni gaf mig i qväll

Er

Vict. Benedictsson.

2. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.*

1 Jan 87.

Kjære Frue!

Jeg takker for Nytaarsønsket, som jeg gjengjælder. Det havde kunnet være noget mindre lakonisk; jeg forstaar ikke hvorfor man, naar man allerede sætter Pen til Papiret ikke skriver et Par Linjer 5 idetmindste.

Min Helbred er i denne Tid slet og min Arbejdskraft derved knækket; dog det gaar vel snart over.

Venskabeligst

Georg Brandes. 10

3. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

Hörby

d. 3. jan. 1887.

Käre doktor!

Har ni aldrig sett en sådan der ruggig kringströfvarhund, som fått sparkar mest och ett vänligt ord ibland, och har ni aldrig gifvit akt på hans skyggt sökande, nästan fiendtliga blick? Samma skygghet, 15 samma förkänsla af en spark måste ni också finna hos mig, ända tills ert tålmod räckt så länge, att jag hunnit öfvertyga mig om att den hand, som räckes, icke skall slå till när jag närmar mig. Försök att icke bli ond på mig, fast jag icke med ens kan bli herre öfver denna oresonliga misstro samt den med en kanhända allt för stor anspråks- 20 löshet följande stoltheten, som gör att jag kan draga mig tillbaka med en ovänlighet, bara af en sjuklig fruktan att synas efterhängsen.

Nyårskortets lakonism var ingenting annat än detta. Jag visste knappt ens om jag skulle skicka er det; jag höll på att låta bli, ty det var ju ett sätt att göra sig påmint, om jag skickade af det. Å ena 25 sidan är jag så rädd att falla er besvärlig, och å den andra har jag sådan lust att afkasta min slutenhet, berätta er allting om mig sjelf och se om ni icke då kunde ha mera öfverseende med mina kantigheter. Lyckas jag en gång få tillit till en menniska, så äro de försvunna med det samma.

30

Kom därför tillsvidare ihåg, att jag icke är någonting annat än en

sådan der illa medfaren hund, hvilken alltid är färdig att bitas, men som ögonblickligen slår öfver i ödmjukhet, om han anar en vän.

Jag vet att ni ler åt mina starka uttryck, — romantik menar ni. Men dessa uttryck äro de enda som vilja passa åt mig: jag har nu en
5 gång min fars lidelsefulla natur, som min mor icke lyckats späda ut, och ni får höra på mig som jag kan tala, eller också icke höra på mig alls.

Jag ville så gerna vara lik de andra, om bara jag kunde; det är inte något nöje att vara såhär.

10 Det kostade allt på att resa från Köpenhamn, men jag tog mig så mycket att göra med packning och uppköp ända in i sista stund, att det skulle kännas så litet som möjligt. I Eslöf träffade jag min lilla svarthåriga styfdotter — ni vet — samt hennes fästman, Geijerstam. Så följdes vi åt hem, och vid stationen fans hela familjen oss till
15 mötes. Det bar åstad på släde hem, i en bitande köld. Mina styfbarn strålade som solsken öfver att ha mig hemma igen, den gamle hade sin vanliga uppsyn: en dogg, som mistat sina tänder och endast orkar murra. Han hoppades naturligtvis att jag skulle ha slut på kassan nu, i så fall vore jag ju bunden vid Hörby, och då kunde det ju
20 möjligen bli något tillfälle att taga hämd på mig för mitt uppror. Det är det han går och väntar på. Men jag hade den skadeglädjen att artigt och affärsmessigt redan samma qväll räkna upp åt honom alla de penningar jag hade att betala för ved etc., och det med en min som hade jag en outtömlig grufva att ösa ur. Det imponerade
25 på honom, och han behandlar mig som en aktad gäst. Jag tvingar honom till det genom att aldrig låta honom titta i mina kort; han misstänker alltid att jag sitter med stora trumf på hand, efter jag kan vara så säker.

Ni kan inte tro hvad det var underligt att komma hem igen! Det
30 föreföll mig som om jag varit borta sex år i stället för sex veckor.

Om ni visste hvilka idioter dessa Molboer äro, som jag lefver ibland! Mycket värre än jag. Jag har i kalendern Svea en liten baga-

tell, skrifven en smula efter amerikanskt mönster. Ytterst oskyldigt. Men jag har talat om några gamla män, som lika »stora, klumpiga djur« följde en ihjalsupen kamrat till den sista hvilan. Strax kända Molboerne sig träffade. Och så hade jag den fräckheten att sluta skissen med något så revolutionärt som detta: »de kände att en ny 5 tid skulle bryta in öfver dem och sopa bort dem och deras, — en ny tid, som de icke kunde förstå.«

Ni kan icke tro hvilken storm i ett vattenglas detta väckt. Redan innan Lundegård reste härifrån jäste det i det lilla samhället, och nu håller det på att bryta riktigt löst. Genom min man och mina styfbarn 10 skickar man mig sina hotelser. Det hela är så löjligt att man kunde skratta sig till döds åt det, om man icke blefve trött på att skratta ensam. Ledaren af det hela, en advokat som i många år gått med ett horn i sidan till mig, därför att — — — ja jag vet rakt inte 15 hvarför, om icke för att »amerikanaren« behandlade honom öfverlägset, har underrättat mina vänner om att »folket« är så uppretadt att det inte vore värdt jag vågade mig ut på gatan. Jag är en god kusk och jag körde häromdagen genom hela byn på släde och presenterade de goda Molboerne den mest kavata min jag har till mitt förfogande; hela demonstrationen inskränkte sig till att ingen 20 människa helsade på mig, och jag var lika glad för det. Men man dryftar hämdplaner. Det är i fråga att skriva en personligt nedgörande artikel emot mig i ortens tidning, men man fruktar att jag skall svara, och man har en vidskeplig skräck för min skrifkunnighet, hvilken öfverträffar Molboernes. Min styfson föreslog härom dagen 25 att de kunde skicka en deputation ned till mig i sjelfva lejonkulan, för att läsa lagen för mig; vet ni hvad den af ledarne, som han yttrade det till, svarade? — »Nej, det gör ingen nytta, ty hon har så lätt att uttrycka sig, att då resonerar hon bort alltihop.« Hvad tycker ni? Jag — som inte kan säga tre ord, som hänga ihop! Men de ha gått 30 och betraktat mig från alla sidor, tills de skrämt upp mig med att jag måste vara ett mycket farligt och mycket elakt djur.

Jag afvaktar med sinnesro hvad man skall koka ihop åt mig. Tidningskäbblen är jag inte rädd för, och förhatad har jag varit allt sedan jag reste mig upp emot min man och den reglementerade äktenskapskatekesen, så att det är ingenting nytt.

5 Detta eremitlif måste väl bli nyttigt för mitt arbete, ty nu är jag som en inmurad råtta: jag har ingen annan råd än att sjelf gnaga mig ut. Jag har tagit ihop med min »Fru Marianne« (romanen) med oförminskadt intresse, men jag stryker och filar så ohjelpigt, att det hela kryper framåt med en snäckas långsamhet.

10 Ni kan icke göra er ett begrepp om den dåsiga enformighet, som hvilat öfver allting i en sådan här liten by; det är alldeles som om man vore lefvande begravnen. Och jag känner en så förfärlig lifsleda. Det fins icke en menniska man bryr sig om att träffa! Icke en enda! Jag går alltid, alltid ensam. Och så kan ni harnas öfver att jag icke
15 är utåtvänd eller riktigt friskt och fritt mensklig! Om ni såge min omgifning skulle ni anse det som ett underverk att jag är sådan jag är.

Någon som jag tycker mycket om talade en gång om »Salomos Højsang«, som jag — gamla hedning! — aldrig läst, därför att jag icke känner till bibeln. Den var så vacker, tyckte jag då, och nu har
20 jag läst både den och »Salomos predikare«. Hvad det är någonting underligt öfver det der gamla. Jag tycker så om det. Hade jag bara kunskaper nog till att begripa det, skulle jag läsa hela bibeln.

För närvarande håller jag på med Schacks »Fantasterne«. D. v. s. Karl Geijerstam, som är här öfver julen, läser den högt för oss. Jag
25 har bedt honom om det, ty — ni mins? — den står på listan. Er lista.

Jag undrar om ni sjelf kommer ihåg slutet af er sista föreläsning; det ni sade om idealet af en man. Ni vet inte — ni — hur det satt en och jublade dernere bland åhörarne. Det är så härligt att höra någon
30 säga riktigt bra något af hvad man sjelf tänker, och det fins något som jag går och dyrkar i all stillhet, och det är slughet och energi; ni nämde någonting just om det, och det ville jag be att få tacka er

särskildt för. Ni — som säger att jag är så »god och dum« — ni trodde väl inte att jag skulle fästa mig just vid den sidan af mansidealet? Det der förunderliga »mannamodet«, som qvinnor eljest bruka dyrka, förstår jag mig mindre på; jag tycker det uträttas så litet med det. Det är det jag sagt till den der »intressante« doktor Meijer, ni läste 5 början af hans bref; — vid vårt personliga sammanträffande hugnade han mig ytterligare med epiteterna »orm« och »krokodil«, för det jag påstår att om han hade en smula slug energi i stället för sin dråpliga ridderlighet, så vore han femtio procent mer värd än han är, och då skulle vi kanske kunna tänka på att få en frisinnad tidning i Stock- 10 holm.

Det är uselt som det är här hemma, och jag harmar mig till gallfeber, bara därför att jag ingenting annat är än en qvinna, och de karlarne vi ha här fins det ingen kläm i. Alla kunna skälla löst på oss, ömkliga stackars författare, som vi äro! men vi ha inte ett enda organ, 15 der vi kunna ge svar på tal.

Gustaf Geijerstam går utan plats, Nordensvan och Tor Hedberg likaså.

Å propos Geijerstam så svarade jag helt fräckt på hans förfrågan om pjesen att jag redan föreslagit den åt fru Hartmann. Jag har just 20 haft bref i qväll, och han tog saken förnuftigt.

Jag kan icke glömma en sak: hur söt lilla Edith är. Jag hade just tänkt fråga er om ni trodde ni kunde inbilla henne att hon är ful, som ni sade. Hon stod och såg så knipslug ut — trollungen, — hon visste nog bättre. — Jag är alltid så tafatt för barn, — alltid rädd att 25 göra mig »grön« för dem; de ha så skarp blick sådana der små bytingar. Men jag är gruffligt förtjust i barn, när de äro vackra. Jag skulle önska att jag kunde tycka lika så bra om de fula. Det vore rättvisare.

Men Gud, hvad jag pratat öfver er! Ni är väl förtviflad? Lugna er; nu skall jag sluta. Jag var vid dåligt lynne när jag började, och nu är 30 jag vid ett alldeles briljant; om det är för det jag midt i brefvet bytade penna eller om det är för något annat, det vet jag inte.

Jag har varit sjuk, duktigt sjuk ett par dagar, men jag har ju rättighet, jag, som är högtidligen afdömd med lifvet, och som lefver rent af på trots. Med er är det en annan sak; var så god och håll er frisk, ni! Jag hoppas också, att ni är alldeles kry nu, när ni får mitt
5 bref.

Är ni ond för jag skrifvit så långt och så dumt? Jag kände den der förskräckligt stora respekten för er när jag började. Men hur det nu gått till, så har den jemnat ut sig nu en smula mot slutet.

Nu skall jag sluta! Bara ett par ord om hur jag har det just nu.
10 Ni vet att jag har mitt arbetsrum ensamt i en flygelbyggnad, långt från alla menniskor. Ett hemtrefligt litet rum, till hvilket jag skaffat mig hvardenda tråd och hvartenda spik sjelf. Jag har mjuka varma mattor, som jag svärmar för, och en ljusröd ampel i taket. Men för tillfället är jag icke ensam helt och hållet. De tu älskande bruka
15 smyga sig ned till mig om qvällarne för att få njuta af mitt angenäma sällskap och af sin egen frihet, ty jag är den förträffligaste chaperon man kan tänka sig, d. v. s. jag är icke alls någon, utan sköter mitt arbete och låter dem roa sig sjelfva. Derborta på chäslongen sitta de just; jag har befalt dem att vara tysta som råttor, ty jag vill sluta
20 mitt bref till er, och de ha lofvat allting, bara jag vill låta dem stanna, ty deruppe i salongen går doggen och håller uppsigt. Men ostörd — — — jo pytt! Jag har aldrig tänkt mig ett värre litet odjur än hon. Jag måste hålla upp hvar femte minut och instämma i hennes halfqväfda, oemotståndligt smittsamma skratt. Och de prata
25 så många tokiga dumheter — sotto voce — men ändå! Jag måste verkligen gå upp och skaffa mig en bomulstuss att stoppa i öronen för att kunna vara riktigt grannlaga. Kan man tänka sig en bättre chaperon?

Till gengäld dyrka de mig, — båda.

30 Nu god natt. Jag undrar när vi träffas, jag undrar när jag får höra ifrån er, och jag undrar när ni reser till Ryssland.

»Jeg forstaar ikke hvorfor man, naar man allerede sætter Pen til

Papiret ikke skriver et Par Linjer idetmindste.« — — Ni skref 9, ni öfverträffade er sjelf, men jag — — —!

Skyll er sjelf! såhär får man till straff när man talar om lakonism.

Er

V. B. 5

P. S. (Oundvikligt i fruntimmersbref).

På fredag resa Matti og Karl, de der två på chäslongen, och så är jag aldeles ensam. Hu!

4. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.*

8 Jan. 87.

Jeg takker Dem for Deres Brev og sender Dem iaften disse Linjer 10
skjøndt jeg har Arbejd for til sent inat og der ventes paa mig af en
Redaktion. De har ikke Ret overfor mig. De taler bestandig om Deres
Mistro og Mistillid og Gud véd hvad, medens Sandheden er, at jeg
kom Dem — trods saa mange Skuffelser og bitre Erfaringer — med
største Aabenhed og Varme imøde, viste Dem enhver Velvilje indtil 15
— hvad der ej var mig let — at se et Øjeblik op til Dem hver Dag
— — De véd selv, hvorledes De lønnede mig.

Jeg sagde Dem intet heftigt eller saarende Ord, men det maa De
forstaa, at Deres »aabne Brev« har sat Spor i mig. Jeg forstaar dette
Brev, tror jeg, skjøndt det er ikke lutter smukke Egenskaber det 20
vidner om, men jeg kan ikke have samme harmløse Tiltro til Dem
efter det som før det. Det er umuligt. Brændte De end Brevet, den
Følelse, der dikterede det, har været i Deres Sjæl.

Kjære Frue! hvorfor sammenligne Dem med saamange stygge
Ting? Sparkede Hunde og lignende. De ligner jo ikke det. Overfor 25
mig var De den, som uden Grund saarede og stødte bort.

Men jeg har saa ondt af Dem. De er en god Stakkel og jeg har
Ømhed for Dem. Alle blidere Følelser antage hos mig den Form,
Franskmændene kalde tendresse. — —

Ak nej! min Sygelighed er ikke saa ringe. Min Arbejdskraft har mindsket. Jeg har havt for lidt Sol over mig i mit Liv, og for lidt ydre og indre Fred.

Hele Pressen galer i denne Tid imod mig. Morgenbladet har havt 5 4 Artikler i Træk. Iforgaars havde 5 eller 6 Blade paa én Gang Artikler imod mig: Jeg er Landets Pest.

Jeg skrev iaften med en halv Times Varsel en Artikel »Penelope« i Anledning af Opløsningen.

De tager fejl om Edith. Hun er barnligere end De tror; jeg kjender 10 hende saa nøje. Hun er saa ganske mig selv i miniature. Hun smilte ej deraf.

Hav Tak for de varme Ord i Anledning af min sidste Forelæsning. Jeg kom der frem med mit aristokratiske Ideal.

De bør af det gamle Testamente skaffe Dem Bøgerne Job, Høj- 15 sangen og Prædikerens i Renans Oversættelse. 1) Le livre de Job 2) Le Cantique des Cantiques 3) L'ecclésiastique.

Jeg ser De nu er ensom i den lille fæle By. Hold dog Modet oppe, læs, tænk, skriv og lev alligevel.

De er trods Alt mindre træt end mangan Anden. Trods Alt mindre 20 nedslaaet end mangan Anden. De har jo i Grunden en stærk Sjæl. Med Tiden vil De faa et sundt, helt Følelsesliv.

Jeg har læst en Del i Deres Smaasager. Mig undrer noget Nøgternt, Tørt i Konturerne. Sjældent Luft om Deres Sætninger. Sjældent Sol- 25 lys over dem eller omkring dem. Jeg for min Del ynder at bade hver Sætning, jeg skriver for Offentligheden, i Lys eller i Musik. Der mangler hos Dem, tykkes mig, den fine, indre Musik. Det er maaské Gjenskinnet af Lykke eller af Elskov, der fattes.

Styrken ligger i den Sikkerhed, hvormed det Skaanske er truffet. De kjender Landet og Folket. Allerbedst synes jeg vedblivende om 30 »Final«. Men mange af de smaa er dygtige og følte.

Levvel. Jeg er træt og syg, og det er sen Nat, men jeg vilde ej,

De skulde blive usikker paa mig, og det blev De, ifald jeg tav.
Levvel.

Deres hengivne

G. B.

5. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

Hörby d. 10. jan. 87. 5

Ännu en gång vill jag skrifva till er; jag vet knappt sjelf hvarför, ty det ligger öfver mig en tung, resignerad känsla af att ingenting skall bli bättre af hvad jag kan säga. »Jeg kan ikke have samme harmløse tiltro til Dem efter som før. Det er umuligt.«

Också vill jag knappt påstå att ert bref gjorde mig ledsen, ty jag 10 visste ju innan jag fick det — visste så tydligt — att det låga och stygga i min missuppfattning af er skulle ha satt spår, som jag icke har i min makt att utplåna; och jag hade dessutom hela dagen varit hemfallen åt en så intensiv lifsleda och apati, att när brefvet kom på qvällen, var det bara det samma jag sagt mig hundra gånger, 15 som åter stirrade mig i ansigtet från edra rader.

Jag grubblar icke så mycket öfver mig sjelf, som ni den gången tycktes tro: menniskor, som känna så våldsamt som jag, tappa lätt dissektionsknifven. Jag skulle således icke om det gälde mitt lif kunna uppgifva det rätta motivet till att jag lemnade er de der olycksaliga 20 pappersbladen, der jag skrifvit ned allt hvad jag sjelf ville göra mig qvitt, hvad jag ville rycka upp, ljuga bort — hvad som helst, blott jag kunde slå mig fri. Från hvad? Det vet jag inte.

Och om jag kunde kalla tiden tillbaka, om jag kunde göra det sagda osagdt, jag vet icke om jag ville det. Ty då skulle nog allt det 25 der, som jag kastade bort med de skrifna orden, ha stannat kvar i mitt sinne. Det skulle fortfarande ha kastat sig öfver mig hvar gång ni stängde dörren, — allt det der, som er personlighet förtog hvar gång jag såg er — allt det ofina, råa, som aflagrat sig i min själ under den oafbrutna samvaron med kalkborgarnaturer, år efter år. Och då 30 skulle jag kanske nu, när jag icke längre ser er, ha haft en annan

uppfattning af er än den jag nu har. Och hur mycket jag än lider af att ha slagit dörren igen mellan er och mig, så tror jag dock att jag föredrager detta. Det ligger nu en klarhet och helhet öfver minnet af er, som jag då aldrig skulle ha känt. Ert öppna tillmöteskommande, 5 hvarje vänligt ord, före det olyckliga missgreppet, står nu för mig i ett helt annat ljus. Kort sagdt, utan denna konflikt skulle jag aldrig ha förstått er så, som jag gör nu.

Men vi bytade, och ni tog min misstro. Mot den är jag vanmäktig. Jag måste finna mig i att för er vara en lågsinnad varelse.

10 Ni menar att jag helt egoistiskt lemnar ur sigte, att jag sårade er? Hå, — en myra, som gaf ett litet bett; man skakar henne af och det hela är glömdt.

Jag har aldrig sagt att ni behandlat mig illa. Jag har tvärtom betonat, att jag var en sådan der skygg en, långt innan jag såg er, 15 långt innan jag trampat ut barnskorna, — en af dessa, som draga sig tillbaka och visa tänderna vid hvarje oväntadt närmande, därför att hvarje vänlighet ger dem som en förkänning af hotande smärta.

Min misstro gälde icke er särskildt, den gälde äfven alla andra. Det var sjelfva den varmare medkänsla ni visade mig, som kom att 20 underblåsa den. Att jag betraktade er med den skepsis, jag har för alla andra, kan ni undra på det? Synnerligast som det här fans ett särskildt »gif akt.« — Har ni ej sett någon som stod er nära, som ni höll af och som ni ville hålla fast, ändå vackla för de röfvarhistorier man nu en gång icke kan undgå att få sig slungade i ansigtet om er. 25 Jag träffade er först sedan jag fått öronen fullproppade af det der, jag hade ingen personlig erfarenhet om er att sätta upp deremot, jag hade ju ingenting annat än den uppfattning jag bildat mig af edra arbeten, och nog vet ni att man misstager sig ibland, om man tror sig känna menniskan i botten, blott därför att hennes skriftställarfysio- 30 nomi icke är en främmande.

Jag vill icke säga att detta förslår till att ursäktla mig. Jag vet, att om det funnits bättre metall i mig sjelf — resonansbotten för en

sund och harmonisk personlighet, så skulle icke den falska tonen ha skorrat som den gjorde.

Jag har ingenting att förebrå er. Det är jag som uppfört mig lågt och oädelt mot er. Tror ni icke jag vet det? Visade jag icke strax att jag uppfattade det så? 5

Uttrycket i ert ansigte, då ni vände er emot mig, var alldeles tillräckligt att säga mig hvem af oss två det var, som gjort sig förtjent af mistro. Edra halft återhållna förebråelser voro mig en tortyr, men de kunde icke framvinga ett fullständigare erkännande af min egen orätt, än den der första blicken redan gjort. 10

Om ni visste hur nära ett hån dessa edra ord ligga: »hold dog modet oppe, læs, tænk, skriv og lev!«

Lefva?

Att framvegetera sin tillvaro i en eländig byhåla, der det icke fins en enda menniska med samma intresse som man sjelf, der det icke 15 ens fins tillfälle till den obetydligaste förströelse; vara innesluten i ett samfund af 1000 småsjälar, af hvilka man betraktas som en fågelfri, hvilkens minsta handling enhvar kan slita i, draga fram på torget och diskutera. Ty här känna en alla och tråkigheten gör dem nyfikna. I hemlifvet är det att i hela familjens närvaro vakta hvart ord, att 20 icke en af dess medlemmar i narraktig viktighet må kolportera det vidare, och gentemot pater familias alltid samma oätkomliga sjelfsäkerhet, att han ej må tro hämdens stund vara kommen. Denna eviga slutenhet — kallar ni det att lefva! Att icke kunna gå fem steg på en gata, der hvartenda barn känner en, utan att mötas af skade- 25 lystna blickar, och att hellre gå femton steg fram och femton steg tillbaka i en inhägnad trädgård, likt skiltvakten på en fångelsegård, eller att timvis — ur stånd att arbeta — och i stum förtviflan öfver sin egen dådlöshet gå fram och åter, fram och åter i ett litet arbetsrum, bara för att till slut få känna lindringen af fysisk trötthet, — är 30 det lif, det!

Och hur skall det ur allt detta kunna skjuta upp ett lifskraftigt

arbete? Deri ligger förbannelsen. Solskenet var nu en gång icke för mig. Är detta tungt, så är det dock icke mer än man kan bära. Men arbetet, arbetet! — att gå bort utan att ha lemnat ett spår efter sig! Det är någonting annat. Ni kan icke tänka er hvad det vill säga.

5 Det är att ha lidit alla tillvarons kval utan att ha uppnått ett enda resultat. Det är att ha vandrat genom världen som en dödfödd.

Men missförstå mig icke. Jag begär intet medlidande. Jag behöfver det ej, och jag brukar ej pjunka med mig sjelf. Det är torra fakta, detta. Jag vill bara att ni skall inse, att man under sådana förhållan-
10 den icke behöfver vara absolut sentimental för att afsäga sig de »välsignelser«, som en sådan tillvaro kan innebära. Det står icke värre till med mig nu än det gjort många gånger förut. Det är ingenting att lamentera öfver. Jag öfvervinner lifsledan och kämpar vidare en liten tid, eller också ger jag tappt redan nu. Det betyder icke så
15 mycket hvilketdera.

Jag håller ingen annan dansk tidning än Politiken, men af den har jag dock sett att de falla öfver er, alla de små uslingar, som känna sig så duktiga, därför att de äro så många. Det är sådant der, som kan komma en att gnissla med tänderna. Fins det något som kan
20 förena det som annars är stridigt, så är det medelmåttornas gemensamma hat mot allt som höjer sig öfver dem. Tvinga dem på knä eller få hela bandet öfver sig; det gifs intet annat! Och små land tål nu en gång inte stora män. Det fins icke utrymme för dem; småsinnet klifver helt ogeneradt ända upp på deras fötter.
25 Det är ledsamt, ledsammare än jag kan säga, att ni inte är frisk. Men Kjøbenhavn är icke en småstadshåla för er att gå i.

Om jag kunde vara glad åt något just nu, så skulle jag vara det öfver hvad ni säger om att hvad jag skrifvit är så nyktert. Det är det jag sträfvat efter att vara; qvinnorna äro det så sällan. Och så är jag
30 så rädd för att kunna kallas sentimental.

»Sol«, säger ni. Hvar skulle jag ta den ifrån? Men tror ni icke jag är bristen varse?

Jag njuter af den musik som fins i hvad andra skrifvit, tro icke att jag saknar öra därför. Men mitt eget språk är kargt; det är det enda som passar för den som alltid lefvat på skuggsidan. 5

Hvad som gläder mig, och gläder mig riktigt, trots lifsleda och allt annat, det är att ni kunde känna hur äkta mina skånska studier äro. Ni är stadsbarn; jag var rädd att — — — — men det var en dum farhåga. Ser ni det har gjort mig ondt ibland vid tanken på att hvad jag har till mitt bestämda område skulle vara er så främmande, 10 kanske osympatiskt. Tack för edra ord!

Någon tröst för framtiden innebära de väl näppeligen: jag kan icke skrifva. Jag kan ingenting göra som duger, och det har kommit en andlig stelkramp öfver mig. Förut hoppades jag alltid att kunna slå mig fri, — bort, långt bort, ut — Men när arbetsförmågan sviker, 15 så dör det hoppet. Och då är mig allting likgiltigt.

Och nu farväl. Det blir väl för länge, mycket länge. Ty jag ber er att ej af någon slags barmhertighetskänsla mot mig låta förleda er till att svara äfven på detta bref, och jag är icke dum nog att tro, det ett vidrigt intryck, sådant som det ni fått af mig, låter prata 20 bort sig. Jag har lefvat länge nog för att inse hur oåterkalleligt sådant är, om man ej har tillfälle att bekämpa det tum för tum.

Ni har varit god emot mig, och jag har lönat er med otack; jag böjer mig för straffet, ty jag har förtjent det.

Tack för uppgiften om Renans öfversättningar. När jag blir bättre 25 skall jag läsa.

Och så ännu en sak. Om ni en gång skulle få lust att se mig — vore det också bara för att säga mig detta samma omigen och se att jag ännu vändas lika mycket under det — så behöfver ni endast skrifva ett enda ord. Kostnaden är ju nästan ingenting, och hela 30 resan tar endast hälften af en dag.

Er tillgifna

V. B.

6. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.*

13. 1. 87.

Deres Brev naaede mig først iaften. Ved en Misforstaaelse fra Postens Side har det ligget et Par Dage i Berlin, hvorhen i 3 Dage alle mine Breve er blevne sendte skjøndt jeg ej har forladt Kbhavn.

5 Kjære! Stakkel! Jeg kan ej skrive inat. Jeg har været og er syg, sygere end i lang Tid, kan slet ikke blive rask eller arbejde. Har saa mange Sorger.

Læs af mig en Artikel »Judas« i Politiken idag. Der er en Del i den. Min Sorg for Tiden er Mangel paa Arbejdskraft (som Deres). Og
10 jeg længes saa uhyre til Petersburg og Warschau.

Sørg ej over det Omskrevne. Jeg kommer nok derover. Jeg véd godt nu, hvordan De er. Men jeg kan ei komme mig af Forbauselse over at Bysladder om mig har kunnet paavirke Dem. Da jeg var ung, sagde jeg om Sligt: »Det er et Kjælderstandpunkt,« nu tier jeg;
15 men jeg undres; er det muligt? Hvad vilde De da troet om selve Julius Cæsar, hvis De havde levet samtidigt med ham? Er det muligt at Smaastadsforhold kunne gjøre saa smaalig? Hvad Ret har De da til at beklage Dem! De handler jo som Hörby.

Men jeg vil ej skjænde. Jeg bliver godmodig, naar jeg er ret syg
20 og sorgfuld. Sig ej, at jeg ej mener Dem det vel. Men De har saa lidt og saa slet forstaaet mig.

At De kunde tro mig saa lille!

Ligemeget. Jeg holder af Dem. Jeg vil Dem vel og vil ikke tabe Dem afsyne. Skriv til mig naar De føler Trang dertil.

25 Godnat.

Deres

Georg Brandes.

7. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

Hörby d. 15. jan. 87.

Seså! Ert elaka lilla bref fick jag för en timma sedan, och det har
30 gifvit mig en känsla som efter ett duktigt störtbad. Tack! Ty jag blef glad för det, trots elakheterna. Och nu har jag sjelf sagt er alla

de små ömkligheter, som jag hade att blygas öfver, när jag ändtligen träffade en verklig människa. Nu kan ni få leta vidare, jag tror icke ni skall hitta stort mer af det slaget.

Bah! Edra ord, att jag skulle vara lik Hörby, träffade icke. Dem bara skrattar jag åt. Det ligger ingen sanning i dem. Ni skall fram- 5
deles få se det, om ni ej låter mig gå nu. Jag behöfver bara vänja mig en smula vid den jubelhärliga känslan att jag träffat en människa, — jag menar icke »homo« blott, jag menar »vir«. Och när ni sett mig från andra sidor än dem jag nu visat fram, så tror jag ni skall få se, att inte heller er uppfattning af mig varit alltigenom riktig. 10
Skulden till detta har varit min egen, men jag är ej vidare ledsen öfver det, ty på detta sätt känner jag mig liksom friare: det verkar så förlamande, när människor tro för godt om en. Som det nu är måste jag deremot vinna på att ni lär känna mig närmare. Och ännu känner ni mig svåra litet! 15

Just därför att jag alltid sett människor visa sig små (jag gör ett undantag, utom er) har jag varit skygg för at visa mig sann, ty jag har ej smak för att få mitt bättre eller inre jag tummadt och vändt af hvem som helst. Jag kan hellre beljuga mig sjelf på det mest barocka sätt. Ni skall bara se, längre fram, hvilka lustiga upptäckter 20
ni kommer att göra.

Er mätte jag efter den vanliga måttstock, som passat för både författare och andra, jag blev förbryllad strax, när jag icke kunde få reda på det. Så märkte jag att måttstocken icke räckte till och kastade därför bort den. Nu står jag tomhändt og bara gläds åt att 25
ni är den ni är. Alldeles så skulle jag troligtvis gjort med Julius Cæsar, om jag varit hans samtida.

Mins ni en qväll, just som ni tog afsked, ni talade om honom och Brutus? Det gick upp för mig då, hvarför just han måste vara ert ideal. Det var före er föreläsning, — dagen innan, tror jag. Det var 30
min första ansats till att förstå er. Konflikten gjorde resten. Nu kan ni förebrå mig hvad ni vill, men inte att jag tror er liten!

Jag är icke ens rädd att ni skall tro mig vara det.

Ni — som aldrig varit så förkrympt som jag — kan icke rätt fatta hur härligt det är att äntligen räta ut sina lemmar. Och det känner jag som om jag gjorde nu.

5 Men jag måste berätta er ännu något skräp om Hörby, — jag är nämligen pratsjuk som den der tegat i årvis; allt vill fram på en gång, både nytt och gammalt. Jo, det var om Ernst Ahlgren jag skulle berätta, — emot hela skaran af Molboer. Ni vet hur det var. Och i förrgår kom min styfson dessutom och berättade, att 19 af
10 byns mäktige herrar varit samlade på hotellet, der man dryftat spörsmålet om mig, behörigen inspirerade af punschglasen. Man hade endast sagt honom att frågan gällt mig, mitt förfärliga opus hade lästs upp, men hur min dom fallit fick han icke veta.

Jag misstänkte emellertid, att om man hade mod till det, så skulle
15 man utstöta mig ur det »gode Selskab« här. — — — — Om man hade mod, ja! Det var det jag ville se.

I går qväll kom Lundegårds unga syster med invitation till mig; man skulle ha »sällskap« i prestgården. Jag kunde märka att striden inom familjen varit hård, ty bjudningen kom sent, först i yttersta
20 minuten. Den gamle despoten är god vän — intim — med advokaten. Godt! Alla mina värsta fiender skulle dit. Hela samlingen! Jag fick veta det af den unga flickan, som i hemlighet beundrar mig en smula. — Om jag blef glad? Att slutligen — för första gången sedan min hemkomst — få dem öga mot öga i en salong och se om de vågade!
25 Jag gjorde toilett; jag gjorde det så, som jag tror man endast kan det, när det gäller en sådan strid. Och jag kom sent, när icke en i samlingen fattades. Jag fann hela sällskapet i en krets; man hade just läst upp en af mina kalender-småbitar och jag afbröt genom min ankomst kommentarierna deröfver. Kan man tänka sig ett bättre
30 ögonblick! Samlade i en klump — alla! Och jag i splitter ny dräkt, som de aldrig sett, och med min säkraste min. Det fans icke en af alla dessa, som minuten förut skränat emot mig, utan att hon helsade med

sitt älskvärdaste leende. Jag såg hur advokaten — han, som uppviglat alla de andra, — stred under bemödandet att på något sätt spela den förnärmade; jag log och väntade, och hans bugning blef honom aftvungen som med en piska.

Jag roade mig förträffligt hela qvällen, och i dag berättade Lunde- 5
gårds mor (min trofaste Sancho Pansa) att alla funnit mig så älskvärd
samt kommit öfverens om att jag — embellerat. Ha, ha, ha!

— Ni var bra snäll som fästade min uppmärksamhet på »Judas«
och »Penelope«. Jag trycker edra händer och tackar därför.

Åh — som äfven jag längtar efter att veta er i Petersburg, eller 10
ännu hellre i Warschau! Jag gläder mig åt den ro, ni måste känna
der. Och ni kan icke tro hur väl jag unnar er att någon, som ni bryr
er om, håller riktigt, riktigt af er! Jag skulle så gerna vilja veta när ni
reser, så kunde jag gå här i Hörby och glädja mig öfver att ni har
det så godt. Det vill ni ju unna mig som gengäld? 15

Och ni skall bli frisk och glad och stark igen, och ni skall gå ut att
göra stora landvinningar, ni — — — (jag törs icke säga hvad jag
sjelf har för ett namn åt er. Jag är ett sådant stort barn, när jag får
vara glad och fri). Om ni än skulle bli mindre godmodig då, — ty ni
säger ju att det sinnestillståndet endast följer med när ni är »ret syg 20
og sorgfuld« — så vill jag hellre i nödfall hålla till godo med edra
bannor. Det kan man kalla ädelmod, ty jag har aldrig hört någon
kunna banna som ni!

Nej nu god natt, och sof godt. Det är nära midnatt, jag skall tända
min lilla lykta och vandra uppefter bygatan till mitt sofrum, som är 25
i hufvudbyggnaden. Härnere i mitt arbetsrum är jag ensam i hela,
hela den långa byggnaden, endast kattor och råttor larma till ibland,
så att jag hoppar högt på stolen. Men jag är icke rädd för spöken.

När jag går förbi postens breflåda skall jag stoppa ned detta, och
sen skall jag sofva som ett godt, godt barn. 30

God natt!

Er

V. B.

8. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.* (Malmö Lördag d. 19de)
[Februari 1887].

Tro icke det är af någon slags »oförsigtighet« jag skrifver, det är tvärtom af en alldeles medveten djerfhet. Den delen af mitt lif, som
5 icke är arbete, har blifvit mig så fullkomligt likgiltigt, därför kan det för mig svårligen bli tal om fruktan och dylikt. — Hå, tänker den lifdömde på att han icke skall bryta benet, när falluckan drages undan!

Jag vämjes vid mitt lif; det är ingenting annat än en trampqvarn
10 och glädjen är Galgenhumor delvis.

Men vet ni hvad jag hatar? Skyggheten. Denna skygghet för att uttala hvad jag tänker, hvilken gör att orden torka fast på min tunga, eller också drifvas fram motsträfvigt, fubblande öfver hvarandras fötter och själlösa som en flock idioter.

15 Jag tror det är tafattheten som gjort mig till författare: det som lefvat inom mig ville ha ord, och tala har jag aldrig kunnat. Jag skref till min far, när jag hade något att säga honom, och jag lade pappersremsan under hans tallrik vid middagsbordet, för att kunna bevaka hans ansigtsuttryck medan han läste den i sin serviett.

20 Och till den enda människa som haft makt att göra mig glad och öppen, måste jag trots mitt förtroende begagna den utvägen att lägga skrifna lappar i den bok vi läste, om jag ville säga något som låg mig närmare om hjertat. Det hände nästan dagligen och föll alldeles af sig sjelf, ty en bekantskap som räckt månader och år
25 hade lärt honom inse, att jag verkligen icke kan tala. Det är ett slags lyte. Det går aldrig bort.

Ingen kan göra sig en föreställning om, hvad det vill säga att ha ett lifligt lynne med otaliga stämningsnyanser, och så vara stum.

Jag kan se och se, och spörja med ögonen, men för hvad jag känner
30 och tänker har jag aldrig ord, och hvad jag håller af kan jag icke tala om.

Jag uthärdar icke att höra min egen tafatthet misshandla en tanke-

gång, som blifvit mig kär. Se der hvarför jag vred mig undan som en ål, när ni frågade mig om »Fru Marianne«. Ty jag håller af den, särskildt dess senare hälft; jag håller af den så att jag kan låta flå mig lefvande för den. Det var icke af tillgjordhet jag gjorde så många invändningar när ni frågade mig. Och hvad jag velat säga med boken är ingenting nytt; det är tvärtom så gammalt, att det aldrig borde anses nödigt att tala derom. Jag har endast velat säga att qvinnan icke är mannens fiende, utan tvärtom hans naturligaste och bästa bundsförvandt — när hon är en riktig människa — samt att det ärofullaste, det mest eftersträfvansvärda för en qvinna, det som gör hennes varelse mest harmonisk och sprider sol öfver hennes sinne, det är att dela lifsintressen och sträfvan med en man hon håller af; icke så att hon blir ett tvång för honom, en tyngd som länkbinder hans rörelser, utan så att hon ger full frihet och endast är ett slags obemärkt vapendragare. 15

En man banar sin väg och väljer den, men der han sålunda går fram fins det alltid små dagligdags hinder och förtretligheter, som en qvinnas omsorg kan undanrödja nästan utan att han märker det, — små grenar, som skulle slå honom i ansigtet, om hon icke böjde dem åt sidan. En sådan qvinna är det Marianne blir till. I berättelsen är hon hans hustru, men för mig kunde hon lika gerna ha varit hans mor, hans syster, hans älskarinna, hans hvad som helst; det hade ingenting ändrat i tankegången. 20

Han — Börje — är ingenting annat än en simpel landtbrukare med naturligt godt gry, sådan som jag kunnat hitta honom bland de modeller jag haft tillgång på derute; men jag tror att han är en man och att han står i sina egna skor. 25

Så mycket om min Marianne!

Men min skygghet rör icke allenast hvad jag har så att säga i första hand. Den gäller allt som är mig kärt; människor och ting. Jag väntar alltid att se det förhånas. Derfor tiger jag. 30

Kommer ni ihåg den gången ni talade om er Berlin? Jag satt hela tiden och tänkte på det kapitel, som af hela den bok, jag håller så af, ändå är mig allra kärast, och som jag känner ton för ton, som man känner en vacker sång, hvilken smekt sig in i ens minne. Hvilken
5 diktare kan mera helt än ni ge en stämning, när ni någon gång vill vara lyriker! Åh, jag gömmer ett helt periband i mitt minne. Men tror ni jag ens till er sjelf kunde nämna något om hvad jag satt och tänkte på? Nej! Jag darrade för att få höra er säga ett enda ord, som kunde skära in i min stämning. Derfor slöt jag mig omkring
10 den så hårdt som en mussla. Först när ni sade något så fint och vackert om att ni skrivit det ut ur ert eget hjerta blef det mig möjligt att öppna på skalet en smula. Ni kringgick detta ställe i det längsta, ni trodde mig icke ha tillräckligt fint öra för musiken i det.

— Hå, och så var det för godt att nämna! Ni hade samma känsla
15 som jag! Men tack för att det kom till sist. Hur det har gladt mig sedan! Att ni kan tala till mig om hvad ni håller af, se det kallar jag hedersbevisning, — och jag är mycket äregirig.

Jag vill betro er något, med risk att ni gör en grimas; jag vill
hviska det helt sakta och skyggt, nu — innan jag går — och utan att
20 våga se på er. Det syns mig så dristigt att jag talar till er om hvad jag tycker. Jag har lärt så lite, jag är så okunnig, och ni säger ju att jag knappt är en menniska. Seså, luta er fram, så att jag får säga er det. — Jag håller så af, jag håller så obeskrifligt af hela inledningen till er »Disraeli«, allt det ni säger och förklarar om att han
25 var jude. Ni kan icke föreställa er hvad det gjort ett intryck på mig, hvad det gripit mig. — Våga inte ställa er öfverlägsen gentemot hvad ni der skrivit! Jag tror att jag skulle hata er om ni gjorde så, — så kärt har det blifvit mig.

Och så är det ännu något jag måste påminna er om. Det är i »Den
30 romantiske Skole i Tyskland«. Mins ni det? Ni talar om Shelley — den der episoden om Defoe i gapstocken — »det måste vara ett stort

ögonblick i en mans lif, att få lägga kransen kring en sådan misskänd sannings panna, — det har Shelley gjort«. Någonting sådant är det, ordagrant mins jag det väl icke.

Och så är det med många, många andra ställen i edra böcker.

Hur jag gått derute i min ensamhet och lärt mig älska allt detta, 5 det kan Ni icke begripa, ty ni har aldrig left i en ödemark, och ni har haft nog och öfvernog att hålla af. Ni har aldrig samlat er så der kring en medelpunkt, från hvilket sedan det andra gått ut som radier. Lundegård, som känner min utvecklingshistoria, måste ju förstå att jag ser på er med andra ögon än på hela den öfriga mensk- 10 ligheten. —

»Verlden är stor, och det gifves endast en G. B.« — Jag kan skratta åt det sjelf, helt godmodigt, men det är ändå så jag i grunden tänker. Sjelfironi är mig icke så främmande som det kan tyckas, men äfven den är halft naiv, med ett litet vemodigt löje i ögonvrån. 15

— — Men hvarför skrifver jag detta långa bref? Derför att jag är rest och derför att jag ville ha sagt er det der. Icke för det kan göra er från eller till, hvad jag tycker, men för det jag hade sådan lust att säga det.

Jag trodde jag skulle fått sett er i går qväll, jag hoppades det, 20 derför att ni visste jag skulle resa i dag.

Åh, en sådan qväll! — här, på det ensamma hotellrummet, och allting så tyst omkring mig. Icke ens lampan tycktes orka att ge ljus. Jag är stämningmänniska ända ut i lillfingerspetsen och jag led och vändades som skulle jag gå sönder och samman. Jag försökte läsa 25 och skrifva bort det, men det gick ej. Min ångest hade jernklor som den huggit i mig, och jag blef ej lös. Jag visste ingenting, kunde ingenting få veta! — om ni var sjuk kanske eller om — — —, ja jag visste ju intet; min ångest hade ingen form — jag visste blott att jag icke egde makt att lägga två strån i kors för er. Och för en människa 30 med mitt raska, beslutsamma lynne är en sådan tanke så att man kan bli tokig.

Det ligger för mig en sådan underlig djup sorg i den tanken att ni kan vara trött, — jag menar trött på lifvet — liksom. Ni!! — Det känns helt annorlunda än hvad som rör mig sjelf. Det lägger liksom ett svart flor öfver mina ögon. Jag måste så ofta tänka på Heines —
5 ni vet! — »min kejsare, min kejsare är fången,« — ty jag förstår grenadieren så väl, — nu.

Nu, ja, så var det endast en sak till.

Jag hade ämnat resa omigen till Köpenhamn på öfvermorgon, Måndag. Men jag gör det nog inte. Reser väl hem i stället på Tisdag.
10 Hvad skall jag i Köpenhamn!

Det har kommit för mig att ni besöker mig af medlidande, ett sådant, som ni just talade om härom qvällen, — när det gör en ondt att draga sig tillbaka och man därför låtsar som ingenting.

Förstå mig rätt! Medlidande från er sårar mig icke längre. Hvarför
15 skulle det göra det? Ert medlidande med mig kan icke vara djupare än mitt är för er. Men jag vill icke att ni gent emot mig skall känna något af medlidandets — — — ja hur skall jag kalla det! — — — jag menar jag vill icke ni skall känna ens skuggan af en förpligtelse att vara mig till tröst eller uppmuntran eller dylikt.

20 Det förefaller mig som om ni de sista gångerna kommit för min skull och icke för er egen. Jag är ingenting annat än en främling för er. Jag vill icke sitta och längta som i går qväll och jag vill icke att ni med en hemlig suck tänker på den tid ni spiller här. Jag undviker både Scylla och Charybdis genom att icke komma igen till Köpen-
25 hamn, nu.

Jag tror att ni ser det helst. Och jag missförstår det icke, tyder det icke alls som ovänlighet.

Har jag misstagit mig (men sanning, sanning!) så kan ni kalla mig tillbaka innan jag reser från Malmö, och jag gör som jag först
30 ämnat.

Har jag gissat rätt, så behöfs det inga ord. Tro mig! Jag blir hvarken stött eller bitter. Icke mot er. Min tillgifvenhet har för

gamla rötter till det, och nu misstror jag er inte, — jag känner något af en lärjunges tacksamhet mot sin lärare; ni har varit så mycket för mig. Och hvad jag gifvit med öppen hand tar jag aldrig tillbaka utan giltig anledning.

Framdeles, när ni får tid och lust, skola vi återse hvarandra. Det 5 beror alltid af er.

Kunde jag så visst vara till den ringaste nytta för er eller någon ni håller af. Men det kan jag ju icke — tyvärr.

Er, med innerlig tillgifvenhet

Ernst A-n. 10

9. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.*

Mandag Morgen

[21. Febr. 1887]

Paa Hotellet erfor jeg igaar at De mulig ikke kom tilbage. Imorges kom Deres Brev.

Hvorfor vil De rejse hjem? De føler Dem jo dog bedre tilpas her 15 end i Hörby. De vil det, antyder De, fordi De ikke forgjæves vil vente mine Besøg og frygter for at jeg undertiden kun kommer for Deres Skyld.

Hvad skal jeg svare! jeg gjør mig ikke Rede for, hvorfor jeg kommer, véd det ikke. Maaske tildels for Deres Skyld, men deri er jo 20 intet ondt. De behøver jo blot at lade vort Forhold ordne sig ganske frit, saa jeg aldrig ventes med Bestemthed, saa er jo Alt godt. Jeg synes, De skulde komme tilbage hertil, De kan jo altid tage hjem igjen hvad Dag De vil.

Det var mig slet ikke muligt at komme hin Aften, jeg havde ej min 25 Tid til min Raadighed. Der var ikke derfor Grund til Uro.

Jeg var og er meget nedslaet. Min Kraft er ligesom knækket for Tiden. Men jeg plejer altid at hæve mig igjen. Min Natur er yderst elastisk.

Tak for Ordene om Beaconsfield. Jeg har gjort den Bog meget 30 større og bedre paa tysk og engelsk. I Begyndelsen er naturligvis

mine egne Barndomserindringer og Barndoms-Indtryk den lige-fremme Model.

Paa Gjensyn.

Deres

Georg Brandes.

5 10. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.*

30. Marts [1887].

Kjære Frue!

Jeg siger Dem Farvel. Det er min Agt at rejse til Petersburg Fredag Morgen.

Lev ret vel og gid De maa have sand Glæde af Pariserrejsen.

10

Deres hengivne

G. B.

11. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.* Tirsdag [d. 26 April 87]

Quai Gagárine 30. Petersbourg

Kjære Frue!

Efter Løfte disse Linjer. Talt første Gang igaar. Succès énorme.
15 Alt udsolgt i en uhyre Sal, evig Applaus, 3 Gange fremkaldt.

Her en evig Hvirvel af Festligheder og Indbydelser; selv Fyrstinderne, som jeg talte om i Spøg hjemme, rives om mig. Endog en af Storfyrstinderne er med derom.

Det er altsaa her gaaet som det skulde.

20 Nu tillader jeg mig at spørge: Hvorledes gaar det Dem? Hvad Indtryk gjorde saa Paris?

Deres hengivne

G. B.

12. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

12, Rue du Helder

25

18 29/4 87.

I stället för att vädja till en vänskap, som börjar bli gammal, vill jag åberopa en släktskap, som åtminstone är ny: — ni mins ju att jag blef er tante på perrongen i Kjöbenhavn?

Och se der en värdighet, som jag bra gerna vill hålla på!

Men hvilken elak ung man jag fick till min nevö! Icke ett ord! Inte så mycket som ett brevkort en gång! Och han hade dock lofvat — — —! Och han vet att det här i Paris går någon som gnager sig af ärelystnad å hans vägnar vid tanken på vissa Petersburger-föreläsningar. Det är icke nog med tron på de ryska applåderna, så stark 5 den än är; man vill också höra ett eko af dem: ett litet bref t. ex. — — — bara ett helt litet, om så skall vara, men ändå något. Har jag inte förtjent det? Då är det bara tillfälle som fattats mig.

Jag har sådan lust att prata med er i qväll, riktigt prata bredvid munnen om allt och ingenting, som man kan göra när man känner 10 sig riktigt otvungen. Det är förargligt att jag skall vara så rädd för er så fort vi träffas. Det är bara för att jag känner mig så dum. Precis som om ni skulle bry er om det! Ni är åtminstone inte emottaglig för smittan, hvad Edith än må säga om »huset vid St. Annæ Plads». 15

Tror ni att jag var glad åt att resa till Paris? Visst inte. Det blef ungefär som jag förestält mig: jag kände mig främmande och triffdes inte. Jag tyckte mig vara landsförvist på två månader, ingenting annat. Jag gick på muséer och i kyrkor, jag hörde musik och jag reste på teatrar, men det var inte roligt, — inte alls. Det var som att 20 läsa på en lexa. Jag leddes. Kan ni tänka er det? Att ledes i Paris! Men att bo ensam i en tråkig fransk pension, och alltid traska ensam omkring — — —.

Men trots detta, när jag varit här tre veckor började jag märka att om Paris är en deportationsort, så är det åtminstone en af de allra 25 behagligaste, och nu — ja nu trifs jag som en dagdrifvare på en solskensdag; när det bara är vackert väder, så att jag kan drifva riktigt efter godtfinnande eller taga långturer på omnibusplattformen. Det är jag mycket svag för. Men i dag har det regnat hela, hela dagen, och jag har försummat att skaffa mig teaterbiljett. Det är därför ni 30 får dethär brefvet. Stackare! Men ni står närmast till det, när jag nu en gång fått lust att skrifva.

Det är putslustigt att gå så der som en enstöring. När jag ser något som jag tycker riktigt om, håller jag ofta på att titta åt sidan och säga: se! Men det får jag vackert låta bli; der fins inte annat än främmande turister, som gå och se nästan lika dumma ut som jag.

5 Bland annat är det en tafla af Jan Steen — gillesstuga, — jag är alldeles tokig med den. Jag står och ser på den tills jag håller på att storskratta, och när jag går derifrån småmyser jag en lång stund. Herre gud, ett sådant godt humör!

I samma pension som jag bor en svenska — en »dydsiret» fröken
10 i trettioalet, — hon tycker jag är förfärligt opassande både för det jag kan tycka om den taflan och för det jag på hennes uttryckliga fråga, om jag inte blygdes för att se på Canovas Amor och Psyche, helt dristigt svarade »nej», i det jag skrattade åt henne. Gud, hvad hon efter det skall snoka i hvad jag skrifver för at finna någon-
15 ting osedligt!

Apropos sedlighet, så kan ni icke tro hur striden rasar derhemma. Geijerstams finska föreläsningar ha blåst upp den. Man läser inte om annat i tidningarne, man talar inte om annat i familjerna. Det är otroligt hur hätska handskmoralismenniskorna blifvit, hur starkt
20 partiet är och hvilket tryck det öfvar på alla kanter. I Upsala har det hållits ett sedlighetsdiskussions-möte, och man har, efter hvars och ens der fälda yttranden, hållit en formlig razzia bland studenterna, — alla de som höra till föreningen Verdandi (motsvarande Studenter-samfundet) gå miste om sina stipendier, de unga docenterna få till-
25 sägelse att utträda ur föreningen, några af de mera framstående medlemmarne har erhållit »varning» inför lilla konsistoriet och alla familjemödrar, som vilja anses aktningsvärda, stänga sina dörrar för Verdandisterna. Se der hvad Strindberg og Jæger uträttat! Aldrig har reaktionen haft bättre vapen än dem som spelats dem i händerna
30 af dessa herrar. Man drar fram de vidrigaste citat ur deras arbeten och säger: sådant är det unga Sverige. Och allmänheten skränar: korsfäst!

Ur bokförläggarföreningen ha alla de anseddaste firmorna brutit sig ut och bildat en särskild förening med nya stadgar, så att den medlem, som utgifver en bok, hvilken af allmänna omdömet stämplas som omoralisk, genast måste utträda.

Det är hårda tider för sofliga af mina vänner derhemma, och om 5 dem gör det mig ondt, men mig personligen gör det ingenting, alldenstund jag lika litet hör till det ena partiet som till det andra. Jag hatar Hans Jæger-svineriet precis lika så djupt som sträfvandet att göra qvinnorna till könlösa män.

Jag har haft rätt karaktäristiska bref från Geijerstam angående 10 min ställning till partierna derhemma; om jag icke finge munlås så fort jag ser er, så skulle jag berätta det när vi träffas en gång.

När vi träffas? Ja, jag borde inte ha en tanke på det, jag. Jag borde bara tänka på min nya roman »Att dö«! Min kärlek har redan öfvergått från fru Marianne till den. Trognare är man inte. — — — 15

Jag förskräcks när jag ser hur långt mitt bref redan är. Och jag har icke i sinnet att sluta. Jag försvarar mig med det, att det vid våra samtal nästan alltid är jag som tiger; nu tar jag min skada igen.

»Skada?» Hå, nu måste jag skratta. Som det funnes någonting roligare i världen än att höra er tala! — n. b. när ni är snäll, och 20 när ni talar till mig som till en människa. Vet ni det gör ni sällan. Jag tror icke att ni gjort det mer än två gånger. Den gången, då ni var ledsen, och så en gång till. Då talade ni till mig om sådant som rörde er sjelf riktigt, inte bara om sådant som vi qvinnor annars afspisas med. 25

Ibland, när jag varit nedslagen och trott att ni nog tänker stygga tankar om mig, då har jag bara haft det att trösta mig med, — att ni talat till mig som till en människa. Jag menar som en man kan tala till en förständig fast underlägsen kamrat.

Ni har ett eget sätt att tala om dem ni håller af. Jag har tänkt på 30 det ofta; det är så egendomligt, det der. Ni talar mycket litet om

dem, och det är inte det som är underligt; det kommer af ett slags själens förnämhet. Nej, men det ligger i er förmåga att — utan att ni egentligen vill säga något — med två ord kunna ge en personlighet. Ni liksom snuddar vid en af edra kära med ett yttrande, och man får
5 intrycket af en människa, af en bestämd individualitet, som är olik de andra ni talat om. Och ni gör det på ett sätt så att man — så orimligt det än låter — nästan kommer att hålla af dem ni håller af. Hvari ligger detta? Säg mig det, lärde herr doktor. Det fins några få människor, som ni nämnt på detta sätt.

10 Så mins jag t. ex. en qväll, ni kom med en bok, som ni lade på bordet — »Jag skall gå hem till min mor,« sade ni. Det var alltihop. Jag hade alltid trott att edra föräldrar voro döda. Och ni sade inte mer än det samma. Men det var alldeles nog för att den som aldrig haft annat än en kristlig asket-moralsmor skulle få afundstårar att
15 svälja ned. (Hu, det fins människor så kalla, så kalla att deras blotta närhet kyler genom märg och ben!) Det låg en hel historia i det sätt hvarpå ni sade detta lilla. Och ni visste ingenting derom. Öga mot öga med er skulle jag aldrig vågat säga detta. Jag skulle ha krympt mig alldeles samman i känslan af att ni måste skratta åt mig, eller
20 tycka att jag kom er för när. Ni har så ofta sagt mig att jag är grof och sträf som en igelkott. Stackars igelkott! — han är ändå så rädd att vara inträngande och djerf.

Jag kom egentligen in på detta för att säga, att ni gladdde mig bra mycket den sista qvällen vi voro tillsamman: — ni visade mig ett
25 porträtt, som ni bär i er medaljong. Det är det jag vill säga er tack för. Igelkotten stryker ansigtet mot er hand, som sådana små djur bruka, när de äro riktigt tama och man är god emot dem.

Jag är vid så godt lynne i qväll; jag skall bli vid ännu bättre om ni vill skrifva till mig.

30 Har ni hört något från de små, Edith og Astrid? Snart äro de väl så långt komna att de kunna skrifva till er.

När reser ni till Warschau? Hvad var det för en sorg fröken Josepha nämnde om i sitt bref till er? Var det hvad ni då gissade? Om brodern och om moderns affärer, ni mins?

Och har ni hört något från den frun som reste ifrån sin man? Hon med millionen. 5

Ni hör att de gamla eröfringarne intressera mig mer än de nya. Ty de nya känner jag inte ännu. Och så blir samlingen allt för brokig, — allt för svår att hålla reda på.

Hur många föreläsningar har ni hållit i Petersburg, och hur många ämnar ni hålla till? Och hur är ni nöjd? 10

Tag ryssarnes hjertan med storm — ryssinnornas får ni nog på köpet! — men de äro inte så mycket värda, för den som är rätt ärelysten.

Och nu god natt!

Er tillgifna tante

E. A. 15

13. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

Lördag, den 30de
[April 1887]

Hurra-a-a! Jag skulle vilja skrika af förtjusning — storskrika af glädje. Tack för brevet! Hur kunde ni komma ihåg lilla landsortsmyran? Åh, nu var ni en rar doktor! 20

Jag satt och skref till er i går qväll och stod just i begrepp att gå och lägga det på posten, då man just för ett ögonblick sedan kom och räckte mig brevet. Jag kände stilen. Med ett snitt var kuvertet uppe, och jag läste.

Hela tiden hade jag varit så säker på framgången, tyckte jag, och 25 ändå — när jag stod med brevet i handen — då var det som om rummet icke haft plats att rymma min glädje, och jag tyckte att jag måste slita upp min tröja för att få luft.

Hvad skall jag säga? Ingenting annat än att jag är så glad, så glad. Åh, hvad jag unnar er det! Tag nu riktigt er skada igen för ert lilla 30 tråkiga Kjöbenhavn!

Hvad var det jag sade er så många gånger, ni?

Jag skickar er mitt långa prat för i går. Ty om jag skref ett nytt
bref blef det kanske inte bättre, och dessutom längtar jag att komma
ut. Jag tycker allt bra mycket om Paris, fast jag är ensam. Om det
5 bara ville låta bli att regna!

Ett par rader — eller bara en — till igelkotten! Icke sant? När ni
får tid någon gång.

Er

E. A.

10 14. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.*

Moskwá d. 8. Mai 87.

Kjære Veninde!

Hotel Dusaux.

Ret megen Tak for Deres hjertelige Brev som jeg i Petersburg mod-
tog. Hvor De er ensom og hvor jeg lever spredt! Hvilke gode Breve
De skriver og hvor slet skrevne mine Par Linjer altid er; men jeg
15 skriver kun naar jeg er ved at styrte af Træthed efter at have set og
levet alt for meget.

Det er nu dyb Nat og jeg kommer hjem fra en Middag som
Professorerne ved det histor.-filosof. Fakultet have givet mig her og
jeg talte igaar og skal tale imorgen, begge Gange for længe forud
20 udsolgt Hus.

Hver Dag, siden jeg var i Danmark, har jeg levet en Maanedes Liv.
Altfor mange Indtryk, skokkevis, der fortrænge hinanden.

Jeg ser det nok, det er især Kvinderne, der interessere Dem. Hvad
skal jeg sige derom. Der var en hel Del at sige. Men det er bedre og
25 sømmeligere at tie, skjøndt et og andet vilde synes Dem overraskende
nok og eventyrligt nok. Jeg kom f. Ex. ikke til at rejse ganske ene fra
Petersburg hertil. Og én Veninde har jeg vundet for Livet, tror jeg,
en ung Fyrstinde endda, blid, god, sund, alvorlig.

Moskwás litt. Selskab har udnævnt mig — endog før min Ankomst
30 — til Æresmedlem. Det er et Æresmedlem(!), der skriver til Dem,
kjære. Føler De Værdigheden?

Regn har jeg ikke havt siden Kbhvn. Men en Del Kulde, dog jeg har min Pels, som jeg endnu maa bære.

Staden her — Tartarernes Rom, som Mme de Stael kaldte den — er meget interessant.

I Petersburg endte det med Festmaaltid for mig. Jeg talte to 5 Gange ved den Lejlighed. Gider ej skrive derom.

Hvordan jeg taler om dem, jeg ret elsker? Et Par Mennesker, som De rigtigt siger, et Par Kvinder især, som elske mig af hele deres Hjerte og til hvem jeg har den ubetingede, grænseløse Tillid. Nogle faa. Moder naturligvis først. 10

Saa taler De, kjære, om »Asketmoralen« i Norden. Set herfra tager den sig løjelig ud. Vore dristigste Ting er fade i Russernes Øjne og med fuld Ret. Der var Hændelser og Replikker, som gav mig et nyt Syn paa vore Bøger.

Det er for vidtløftigt at tale om mine Venner i Warschau. Fra 15 Frøken Szebeko hører jeg altid stadigt, fra den anden Dame, den meget rige, har jeg endnu intet hørt, har ej havt Tid at tænke paa hende og véd ej hendes Adresse. Hun takkede mig end ej for Dedikationen. Desuden er der nu saa mange senere — De ser jeg driller Dem og søger at ærgre Dem ved Frivolitet. 20

Ak, jeg er kun altfor alvorligt til Mode naar jeg ikke glemmer.

Edith og Astrid skrive mig søde, men alt for længselsfulde Breve til.

Jeg bliver her vel endnu en lille Uge. Svar mig Varsovie poste restante. Jeg véd ikke endnu, hvor jeg der vil bo.

Level og hav det godt, kjære. Tak for det lille Øjeblik paa 25 Stationen i Kbhvn. Det gjorde mig godt længe og bragte mig Held.

Deres

G. B.

Jeg beder Dem skrive Poste restante, da mine Bekjendte i Warschau 30 midt i Maj alle tage paa Landet.

15. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.* 12, Rue du Helder. Måndag.
[9. Maj 1887].

I går sände jag sista korrekturet af »Fru Marianne« till Stockholm, så att nu gör hon väl snart sitt utträde i verlden. Vill ni att jag sänder
5 henne till er i Ryssland, eller skall jag vänta tills ni kommer till Danmark?

Detta är det enda af brefvet som ni behöfver läsa. Resten blir bara prat.

Saken är att jag har arrest för en stund. Vår port är nämligen
10 klädd till begravningskapell, och när jag nyss öppnade mitt fönster hörde jag bråkandet af prester, — det misstar man sig aldrig på; det är visst lika öfver hela verlden. Nåväl, jag vill icke störa dem med min kätterska uppsyn, kan därför icke komma ut ännu, och så får ni en epistel. Jag beklagar er inte; jag vet att ni begagnar knepet att
15 inte läsa alla edra bref.

Mitt förra var — tror jag — sjunget i moll. Bä! Man blir sentimental när man går ensam och intet arbete har. Derför har jag slagit om och icke varit ensam en enda dag sedan jag skref till er sist. Och nu är jag betagen, helt betagen i Paris. Jag flyger från det ena till det
20 andra, hela dagen om, utan rast eller ro. Det har gjort mig godt med detta utåtvända, bekymmerslösa lif, sedan jag bara kommit i farten. Jag är så frisk att jag tål nattvak och strapaser i kapp med hvem som helst.

Min nomadnatur har hunnit bli hemmastadd och liksom slå rötter
25 här. Jag har mina favoritplatser och ställen dem jag älskar. Cluny hör till dem. Jag bryr mig inte om samlingarne — strunt i dem! — jag menar sjelfva den gamla byggnaden, dess mörka trappor, solljuset, som silar in genom målade glasrutor i panelade rum, alla dessa gallerier och gångar. Jag vallfärdar dit på de dagar då der är
30 litet folk, då det är riktigt tyst och allt står som i en sömn. Jag har aldrig sett något som flyttat mig så helt till en annan tid än vår, och så är det så vackert. Man kan gå der och göra upptäckter, finna

vinklar och vrår, som man icke gifvit akt på först. Det är sådant, som trycker sig in i ens minne och stannar der, — som man eger och som man kan se bara man sluter ögonen.

Häromdagen hade jag smugit mig från mitt sällskap, ty jag ville vara i fred med allt detta, som jag håller af. Om ni har sett det en 5 sådan vårdag!? — — — Dessa gamla murar af de romerska Thermer, med sin mörka sammetsfärg af murgrön uppåt alla tinnar, och så mot denna bakgrund den späda, fina grönskan af några knappt utslagna trån, — höga, smidiga, sträckande sig upp emot solljuset — och så sol, sol, sol! — som strålar och glittrar på dessa genomskinliga 10 blad. Och ingen mensklig varelse till synandes inom denna fristad! Om inte det är något att förälska sig i, så vet jag ingenting, rakt ingenting.

Lundegård sade härförleden, när jag satt och meddelade honom mina iakttagelser från gymnastiksalen rörande ett par qvinnotyper 15 der, att jag alltid behöfver något att vara förälskad i. (»Något«, sade han). Och jag tror han hade rätt. För närvarande är jag dödligt förälskad i Eva Bonniers ögon. Hon är ful — Eva Bonnier — men sådana ögon! Om jag vore karl skulle jag trots fulheten göra henne min kur en månad, ja ett helt halfår, bara för att få se mig mätt på 20 de ögonen. Man ser i dem liksom sol och skälsmaktighet och innerlighet och allting. Jag undrar om inte riktigt intelligenta judinnor bruka ha sådana der märkvärdigt vackra ögon. Hon har väl härkomsten att tacka för sina. Richard Bergh var hygglig som förde oss tillhoppa. Å propos, han är betagen i er — sympati oss emellan! — 25 har varit samman med er en qväll, jag vet inte hvar.

Undrar om ni känner till den polska målarinnan Bilinska — Anna Bilinska. Hon har ett själfporträtt på Salongen. Ett präktigt porträtt med karaktär ända ut i fingerspetsarne.

Det är sorgligt att Louvern skall ha så litet af Rembrandt. Jag 30 skulle vilja se mer, mycket mer af honom.

Häromdagen, på en middag hos Lies, träffade jag samman med

fröken Mohr, som tycks drifva sina socialiststudier med en feberaktig ifver. Vi följdes åt genom katakomberna i förrgår, men, i parentes sagdt, de intresserade mig inte mycket. Hon sade att ni ämnar hålla 18 föreläsningar i Petersburg, förutom en del i andra ryska städer.

5 Jo jag tackar! Det blir minsann en lång tid det. Så kommer ni inte ihåg Ernst, och så kommer Ernst att trösta sig med att arbeta som en stor draghäst. Bara en månad igen, och så tillbaka till landsortshålan. Hu! Der skall jag gräfvä ned mig i böcker och manuskript. — — — Och dessutom kan en månad innehålla ännu många vackra 10 dagar af vagabondtillvaro.

Seså, nu hoppas jag presterna hunnit tråka ut den döde lika grundligt som jag er, därför skyndar jag mig ut i solskenet, från min lilla mörka pensions-cell. Ni blir fri för mig tills om ni skrifver.

Jag lemnar er åt de ryska furstinnornas nåd och onåd. Kom 15 ihåg att ni lofvat skrifva till mig det lilla ordet »besegrad«. Jag väntar.

Till dess farväl!

Ernst.

16. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

12, Rue du Helder,
18 14/5 87.

20 Vädret hade lagt hinder för en tilltänkt utflykt till Fontainebleau, mitt sällskap uteblef, och dagen var min egen. Jag tänkte mig om ett ögonblick, och så valde jag att gå till Louvern för att se på mina kära gamla taflor der, — jag har några, som jag sökt ut åt mig att riktigt hålla af. Men när jag gick genom vår port, sträckte min vän concier- 25 gen fram sin hand med morgonposten. Han hade många goda kort, och han höll dem som en vand spelare, synbarligen stolt, — som om lyckträffen kunde räknas till hans förtjenst.

Sällan brukar posten medföra något som jag bryr mig om, därför stoppar jag det oftast i fickan och spatserar ut helt ostörd, sedan jag 30 sett på utanskrifterna. Men bland dessa fem stilar fans det två som kommo mitt hjerta att flyga upp i halsgropen.

Genom min väpnade neutralitet gentemot de stridande partierna derhemma är jag icke bättre stäld, än att jag sällan kan taga ett svenskt bref i hand utan att tanken flyger till valet mellan att svära en fana eller mista en vän. Och som mina ovänners tal redan är större än önskligt kan vara — åtminstone för en qvinna — så var 5 det icke utan lättnad jag slet upp det ena brefvet och såg att Lunda-föreläsaren, den populäre professor Ribbing åtminstone ännu icke hör till dem. Jag hade haft vissa skäl att förmoda det, och den mannen skulle ha varit den allra farligaste bundsförvandt som Hörby-boarne kunde fått. Men nu har jag lyckligtvis hans bref att besvara, och jag 10 skall väl se till om det är möjligt att — — — — Men det är dumt att tala om det! Vårt guerillakrig derhemma kan inte intressera er; nogaf! — jag vill inte känna mig instängd eller i landsflykt, jag vill inte låta mig stenkastas af kalkborgarsjälur: jag skall hem och skaffa plats omkring mig. — — — 15

Och så var det ert bref! Tack.

Jag undrar öfver att ni kan bry er om att skrifva till mig. En sluten eremitnatur, sådan som min, bör verka underligt främmande på er, tycker jag. Den verld jag lefvat i, som jag känner och som jag kan skildra, den existerar knappt för er; den ligger så långt borta, — 20 så långt nere inunder, synes det er. Ni tror icke att det lefves och lides i vår verld som i er, att stämningar komma och stämningar gå, lika skiftande, om än den som känner dem är obemärkt nog. Sedan jag blifvit bekant med er har det ibland händt att det — då jag tyckt mig ha gjort framsteg — blandat sig ett vemod i tillfredsställelsen. 25 Jag är som ett barn; jag skulle helt gladt vilja säga åt er: »se blott, hur jag gått framåt!» Men så faller nedslagenheten öfver mig, när jag kommer ihåg hur obekant ni är med allt som rör landsbygdens folk. Ni kan inte jemföra med hvad ni sett, ni kan inte veta om jag iakttagit rätt och om jag skildrat sant. — — — Gud — hvad detta 30 är dumt sagdt! Det rent mensklige är ju icke att misstaga sig på, för den som har blick derför; det är endast bakgrund och kostym, som

äro er främmande. Ja, och så kanske något annat: — själfva grundkynnet i de karaktärer jag har att skildra.

Jag skulle vilja skrifva för en ensam, inbillar jag mig, men när jag inte kan det, så vill jag skrifva för folket derhemma, — för de många,
5 — som, trots allt, nog en dag få ögonen upp för att vi hörde tillhopa, de och jag.

Å min sida står jag långt borta och ser med undran på det lif ni för. Det är en verld som är mig okänd, som skall förbli det, ja som jag icke ens ville förflytta mig till, i fall en fe gåfve mig tre önskningsar,
10 som det sker i gamla sagor. Jag vill känna mig hel och samlad; jag skulle trasas sönder af att, som ni, kastas ur och i förhållanden. Men det är just hvad ni behöfver. Min natur eger deremot en sluten lidelsefullhet, som skulle slita mig i stycken om jag icke unnade den ro. Det kan ändå vara kinkigt nog att hålla reda på ett lynne, som öfver-
15 raskar sin egare med de snabbaste öfvergångar, än böjande sig i omotiverad ödmjukhet, än visande tänder som en misstänksam gårdvar.

Ni sade en gång att ni trodde det var det för mig främmande hos er, som drar mig till er. Det tror icke jag. Det stöter mig snarare bort.
20 Och det gör det med sådan styrka ibland, att jag behöfver gå till botten i mig själf, och känna efter att det verkligen fins en eller ett par punkter, der vi förstå hvarandra, — annars skulle jag uppge hela bekantskapen.

Nej, ser ni, det är icke det främmande, det är att det hos oss fins
25 ett gemensamt hat — jag känner det af instinkt; — — — det ligger något i vårt lynne också, i vårt sätt att gå till väga — — —

Men om det vill jag inte tala i bref. Och inte muntligt heller — ännu åtminstone.

Hvad är det ni skrifver? — »Jeg ser det nok, det er især kvinderne,
30 der interesserer dem.» Ha, ha! Det är en passus så äkta Georg Brandesk, att jag skulle ha känt igen Jakobs röst, äfven om han dragit Esaus kläder upp till hårfästet. Nej ni vill tala om dem ännu

mycket hellre än jag vill höra. Fast nog erkänner jag att det roar mig. Och hvad skulle man ha att tala med er om annars?

Hur är det Don Juan säger om »den sletteste Pøbels lave Bagvaskelse»? — Jag skrattar smått, lärde doktor, och så blir ni smått ond; men jag skrattar ju blott som en god gammal tante, som unnar 5 er allt hvad som för er gör lifvets solside. Icke?

»De ser jeg driller dem og søger at ærgre dem ved Frivolitet.« — Verkligen? Det var kär möda förgäfvets. Det lyckas inte.

Och om jag nu böjer mig fram och hviskar helt tyst, att ni alls inte berättat det för att retas med mig, utan för att göra er sjelf det 10 lilla nöjet! Hvad svarar ni så? — Att »när en qvinna vill säga ondt om en man, så säger hon alltid att han är egenkär.«

Men på allvar — efter jag tror det är på fullt allvar jag håller en smula af er, — om jag skulle känna frestelse till en sådan der liten qvinnoafund, vet ni hvad jag då skulle göra? Jag skulle qväfva den 15 utan nåd och barmhertighet. Ty jag — som nog kan visa mig liknöjd för andras tanke om mig ibland — jag håller strängt på min egen aktning, och en sådan der afund skulle vara så lumpen, så banal.

Eller tror ni jag var så kall i min ungdom, att jag skulle lära känna svartsjukan först i en vänskapsförbindelse, och nu? Pytt! Jag har haft 20 alla barnsjukdomar i god tid, därför ha de icke slagit in.

Åh nej! Så länge jag inte tycker att trängseln kring er är större än att det fins en plats för mig, så vet ni hvar jag är; och skulle jag tycka det blir för brokigt, så glider jag undan helt obemärkt, med en vänlig nick för gammal bekantskap och med minnet af en intressant 25 personlighet. Det är allt!

Som jag sitter och pratar! Det värsta pennan orkar löpa. Men det är roligt. Jag önskar ibland att jag hörde till dem som kunna tala. Det måste vara behagligt. Men det är kanske bäst som det är; om jag icke tryckts af min skygghet, skulle jag kanske aldrig ha lärt mig att skriva. 30

Det är dumt att vara så öppenhjertig som jag är emot er. Icke sant? Bref borde man aldrig sätta i verlden, ty det är med dem som

med barn: man kan aldrig beräkna hvilka förargelser de komma att vålla en. Jag har också hållit mitt samvete rent, hvad brefsynder beträffar; man skulle kunna få trycka alltsamman tycker jag. Det skulle visst icke göra mig någon skada. Men brefven till er? Jag tror
5 inte jag ville ha dem på trycket. Hå, hå, — just när man har så rent samvete bör man väl kunna få synda på nåden litet, och när jag skrifer till er vill jag inte sitta och skela åt sidan på allting; jag vill prata om allt som faller mig in, hur helst mig behagar. Det är så härligt att ge sig riktigt fri. — Man är en stackare om man aldrig
10 vågar vara naturlig, och man är en dåre om man tror att förtänksamhet kan hindra sol och skugga från att omvexla, — om det också är i ens eget sinne.

Jag hoppas ni lägger märke till, hvilken fond af lefnadsvishet jag sitter inne med! Men ni är en »Æresmedlem«, och jag gör er min
15 djupaste nigning; så långt kommer jag aldrig. Min vishet blir således ett intet emot er.

*

När ni aldrig sett Hörby, kan ni heller icke föreställa er hur jag trifs i Paris. Det känns som om jag varit här årvis, och det skall bli en förfärlig tomhet att resa härifrån; jag vet också att jag kommer att
20 längta hit igen. Jag har haft ett kort anfall af sällskaplighet, som jag har det ibland, och det har gjort önskelig verkan: jag är qvitt den känsla af tomhet, som kan göra ensamheten obehaglig, till och med för mig. Jag behöfver nämligen känna, att det beror helt af mig sjelf att umgås med människor eller låta bli. Om ensamheten icke är
25 frivillig, så förlorar den det bästa. Min människotörst har tagit sig en liten klunk, och jag håller åter på att sjunka ned i mina enstöringsvanor. Jag älskar sådana, så länge de endast äro nya. Och ännu gör det mig ett nöje att ha min vanliga vrå på restaurationen, der jag äter, att höra den af drickspenningar vänliga rösten säga sitt »bonjour,
30 madame«, och att sedan se tidningsgummans ansigte klarna, när jag kommer för att hemta mitt morgonnummer af Figaro.

Hvad som bestämdt kommer att ge mig en verklig behållning, det är teatrarne; nästan hvarenda qväll går jag till någon af dem. Det är så bra att här är så många, man får så rikt tillfälle till att göra jemförelser; tjugu års teaterbesök derhemma skulle icke kunna uppväga det, ty man ser ju alltid de samma och de samma skåde- 5 spelarne. Théâtre Français behöfver i hög grad rekrytera sina krafter på qvinnosidan, man är också betänkt på det: Madame Second-Weber samt Mlle Brandès göra sitt inträde der den 1 juni. Weber tycker jag ofantligt mycket om. Och så Jane Hading.

*

Ja, det var en egen slump att vi så alldeles oväntadt skulle råkas. 10 Mig gaf det en vidskeplig känsla af godt förebud, och jag var strålande glad hela vägen. Hela den sista tiden har också endast varit medgång: — svensk förläggare, dansk d^o, och pjesen, som går och går! En sådan liten obetydlig pjesunge!

Och såg ni inte hvilken oförsvarlig frimodighet jag fått? Jag tycker 15 jag kunde se hela världen gladt i ögonen och säga: »gå ur vägen för mig, jag har rätt.«

Men världen hämnar sig. Jag undrar om Fru Marianne blir ett nederlag. Jag är lugn i alla fall. — Farväl.

Er 20

Ernst Ahlgren.

17. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.*
Vaincu.

[Telegram från Briansk
22/5 1887].

18. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.*
Kjære Frue!

Warschau. Hotel de l'Europe
1 Juni 1887

25

Der var engang en yderst udmærket Dame med en noget vanskelig og maaske ikke helt elskværdig Karakter, som efter adskillige Sam-

taler med en Mand og uden at have lagt mindste Fjendskab mod ham for Dagen pludselig skjød et langt Papir hen for hans Øjne hvori hun sagde ham formentlige Sandheder, der intet Indtryk gjorde paa ham. Han følte sig ikke ramt. Og i denne gamle Historie angrede
 5 Damen sin Fremgangsmaade og følte hun havde skudt forbi, var bleven overrumplet af sit eget Temperament.

Nu gjentager Historien sig i en kun ganske lidt forskjellig Form. Du store Himmel! hvilken Tone, hvad har jeg gjort? Hvilket Litani: jeg G. B. interesserer mig ikke for Deres Verden, De gad ikke engang
 10 lære min at kjende om De kunde. Det som er Dem fremmed hos mig »støder Dem bort og med en saadan Styrke, att jag behöfver gå till botten i mig sjelf och känna efter att det verkligen finns en eller ett par punkter, der vi förstå hvarandra o. s. v. osv.«

Og De spørger mig ud om Kvinderne, og naar jeg svarer, er det
 15 mig, der brænder efter at tale derom. Et le comble: »Och hvad skulle man ha att tala med er om annars?« Jeg turde dog maaské nogle Gange og i tyve trykte Bind have talt om Mænd. Om en Kvinde har jeg idetmindste aldrig skrevet nogen Bog. Og Don Juan! Og denne Blomst: »jag glider undan helt obemärkt med en
 20 vänlig nick för gammal(?) bekantskap och med minnet af en intressant personlighet.« De smigrer, Frue! Det er for meget.

Undskyld et Telegram, jeg i Overgivenhed afsendte fra Briansk i det sydlige Rusland, det var fremkaldt ved en spøgende Slutningslinje i Deres sidste Brev.

25 Jeg skal ikke spøge oftere.

Deres hengivne

G. B.

19. Victoria Benedictsson till Georg Brandes.

Hörby

Käre doktor!

d. 8 juni 87.

Jag har icke sjungit någon litani, men jag har naturligtvis slarfvat
 30 ihop ett brokigt och dåligt bref, som jag alltid brukar. Det är så

gammalt nu att jag knappt mins det riktigt, men ett vet jag, ett kan jag icke misstaga mig på: mina ord gömde ingen udd. Mins ni icke att ni skämtat sjelf öfver »Don Juan«, och att det är af er jag lärt det der citatet? Inte skola vi taga sådant strunt au serieux? Vissheten om hur väl ni känner min tillgifvenhet gjorde att jag pratade 5 obetänksamt; jag tyckte att ni icke skulle kunna missförstå mig. Mitt bref skrefs ju också långt innan ert telegram, ni kan se det af datum eller poststämpel, ert skämt kan således icke ha framkallat det. Jag var så själaglad vid den tiden, jag kunde nog haft lust att skrifva till er och berätta om alla de nya människorna, men så visste 10 jag icke er adress, ville också lemna er i fred. Det fans icke bitterhet i mitt sinne, icke ett spår, och jag är alltid så glad för hvart ord jag får höra från er; särskildt när ni icke grälar på mig.

I dag är det min första dag i Hörby, i dag fick jag också ert bref, returnerad efter mig från Paris. Treflig början! Ingen tante i världen 15 kan ha en mer elak nevö än jag. Och ingen tante kan vara mer svag i sin ömhet än jag. Tänk på stationen!

Jag var alls inte lugn när jag i morse läst ert bref. Lugn är inte min specialitet; men jag hoppas det skall bli så med tiden. Nej, vet ni, jag var ledsen, och jag tror att jag är det ännu, men jag talar till mig 20 sjelf så förståndigt som en gammal farmor. Denhär gången har jag emellertid ingenting att ångra eller afbedja, ty jag har icke ett ögonblick tänkt styggt eller varit elak eller bitter, det är bara att ni kommit att läsa mina ord i en annan stämning än de voro skrifna, och att ni därför tagit dem som om jag menat allvar. Jag gjorde 25 blott en smula narr åt min gränslösa beundran för er, och detta blott emedan den verkar komiskt när jag tänker på hur litet värde den måste ha för er. Kan ni bli ond för det? — Jag är kanske för anspråkslös: det är ett karaktärslyte, och det drager mig ständigt i nya förvecklingar. Man missförstår. Läs om brefvet, och ni skall le när ni 30 får ögonen upp. Ni står på en pjeestal, och jag tillbeder. Skratta åt det — så gör jag sjelf, fast jag framhårdar — men blif icke ond.

Det har ni sannerligen intet skäl till. Det kan väl icke vara farligt att jag anser er oemotståndlig för de ryska furstinnorna?

Upphör därför med stickord och missförstånd; jag lider deraf, och er göra de ingen glädje. Jag kan tåla att ni inte bryr er om mig, när jag blott kan dyka ned i arbete; jag kan vara nöjd med att på afstånd höra talas om er, när jag vet att det går er väl; men hårda ord af er det kan jag inte uthärda. Det blir så tungt, jag tycker det är som om jag icke skulle kunna bära det. Kom ihåg det.

Sådan som den der gången blir jag aldrig mer; min ånger var för genomgripande. Ni kan missförstå mig, ni kan säga saker som göra mig ondt — det är så lätt — men jag skall icke svara med ett försök att såra er.

Att jag är skygg kan jag icke hjälpa. Det kan vara obehagligt att se en människa stå så der på tröskeln, beredd att vid minsta tecken draga sig tillbaka. Men inte skall ni bli vred på stackarn för det! Tyck synd om honom i stället, för det han alltid stått utanför och tror att han har sin plats der.

Om ni vill att han skall gå, förstår han det vid första ord, om ni vill han skall stanna tror han inte sina öron. Det är att le åt, — — — men att bli ond för? — Nej.

Och nu — stränge herre, ni som bättre än någon förstår konsten att gräla — skrif två ord till er syndare. Han längtar efter absolution, fast han intet förbrutit.

Er

Ernst.

25

20. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.*

Kjære Frue!

Kbhavn

15 Juni 87, Morgen.

Jeg er kommen hjem fra Rusland.

Igaar var Dr. Karl Warburg fra Göteborgs Handels- och Sjöfartstidende her. Jeg foreslog ham at tage Deres næste Roman »Att dö« i Feuilleton og give Dem et godt Honorar derfor. Han erklærede sig

for villig dertil hvis De henvendte Dem til ham derom. Gjør det da, De kan beraabe Dem paa mig, og Sagen vil sikkert da komme i Orden og bringe Dem Fordel.

Deres forbundne

Georg Brandes. 5

21. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.* Torsdag qväll [3: 16/6 1887].

Det är den härligaste sommarafton; sol ännu — en sista dröjande glans af sol, och allting så stilla. Blå, blå himmel utanför mitt fönster, en jemn, oändlig himmel, och så den nyutslagna grönskan, som icke rörs af en vindfläkt, och jag alldeles ensam i mitt kära lilla författarbo 10 — icke en människa inom hörhåll — jag ensam med mina böcker och min kära gamla klocka. Kan ni tänka att jag njuter af denna ro? Jag, som de sista veckorna i Paris lefde i en enda hvirfvel af brokiga intryck och nya människor! Ja, jag njuter af det, ty jag är fri nu, det fins intet som binder mig här — intet! Derför trifs jag. 15

Men så jag pratar! Det var ju inte det jag skulle säga.

Tack för er lilla breflapp, som jag fick i dag. Hvar gång jag ser ett lifstecken från er, undrar jag öfver att ni icke glömt mig. Och så blir ni ond öfver att jag är så fordringslös, och så grälar ni så afskyvärdt på mig, som endast ni kan, och så hänger jag med hufvudet och är 20 så hjertans olycklig, trots mitt rena samvete. Käre doktor, om jag kunde göra min bref-ton så mjuk som mitt sinne är böjligt, så skulle jag hviska i ert öra med ett halfqväfdt litet skratt: »elake doktor, ni har varit orättvist ond på mig.» Och om ni sutte midt emot mig, der, på andra sidan skrifbordet — medan allting är så tyst och himlen 25 blir alltmera hvitaktigt blå — då skulle jag tvinga er till att erkänna det ni gjort mig orätt.

Men nu sitter ni icke här, utan fem timmars väg härifrån, och icke ensam, och så kan jag icke öfverbevisa er om hur orätt ni haft, och så fortfar ni att nagga mig med små trumpna breflappar eller ännu 30 trumpnare tystnad. — ? —.

När jag fick det bref ni skref till mig från Warschau, visste jag icke er adress; det hade ni i harmen ansett onödigt att underrätta mig om. Men jag svarade på vinst och förlust, också på Warschau. Kanske får ni brevet på retur.

5 Hur kunde ni så missförstå mig? Ni, som borde känna mig nu!
— — Lägga en udd i mina ord, som alls icke fans der!

Jag skämtade öfver att vi qvinnor förguda er och att det roar er. Herre Gud, kan man inte skämta fast man förstår! Och så slog jag öfver i pjunk och talade om att mitt lif är så främmande för ert. Rår
10 ni för det!

Haha! — ni berömde er öfver att kunna »drille« mig. Och när jag betalade igen försöket blef ni ond på allvar och snärtade till mig. Fy doktor, det sved, ni slog för hårdt; jag är ju bara en liten igelkott, och, trots alla taggar, blödig och from. Ni vet det nog: — ödmjuk,
15 ödmjuk. Det är så roligt att få vara det af fri vilja, dra in sina taggar och icke tänka på sjelfförvar.

Hur kunde ni tro? — — — Skulle jag vara missunsam mot er? Aldrig. Jag önskar hela verlden för edra fötter och ökar samlingen med nöje — så länge ni vill ha mig der.

20 Kan ni få någon annan mening ur mitt bref så — ja så skall jag betala alla rättegångskostnader.

Och tro nu inte att jag alltid sitter och skrifver så högtidligt som om jag vore Pythia och min skrifstol en trefot: igelkotten har en öfvergifven lust att få skämta och vara glad, retas och småtrilskas.
25 Och ni kan vara så god, när ni vill, så riktigt rar. Blif nu inte ond, för det jag djerfs uttrycka mig med så liten vördnad. Jag kan inte skrifva gammalt och förståndigt i qväll. Det borde jag kunna, ty det är förtvifladt magert att bara ha penna och bläck, när man en sådan här qvällstund känner sig riktigt upplagd att prata, som jag
30 gör det en gång hvar halfår, om det fins någon att prata med.

Drag ett streck öfver allt hvad stelhet och missförstånd heter. Käre, »låt oss vara menniskor«, som papegojan säger i Andersens saga.

Har ni icke blifvit uppruskad af er resa? Jag har blifvit präktigt uppruskad af min. Jag tycker om Paris, jag tycker om stora städer, jag tycker om lif och menniskor. Jag vill ut igen. Hvart och när, det vet jag ej. Men jag känner att jag är nomad, och det är ett visst något i det franska lynnet, som jag är i slägt med. 5

Jo, jag ville till Italien. Icke flänga åstad som turist, utan lefva der en tid, känna sol och värme. Jag är tokig efter sol. Jag fryser alltid här. Hu! Det är så kallt och det är så — — — så genomborgerligt enahanda. Jag måste ut igen. Framdeles.

Var nu snäll, riktigt snäll, och berätta mig något om er sjelf. 10
Ämnar ni stanna i Kjöbenh. hela sommaren? När kommer ni att hålla några föreläsningar härnäst? Och Edith och Astrid, hur är det med dem?

Ett stort handslag för det ni tänkte på min »Att dö«! Ni är snäll, som ställer i ordning för den opraktiske Ernst Ahlgren. Tack! 15

Ännu har jag icke tagit ihop med något arbete. Jag hvilar mig och gör långa promenader i sällskap med »fars« hund. Freden tycks vara slutet på fullt allvar, och jag säger åter »far« och är åter vänlig, liksom för flera år sedan, innan han fick i sitt hufvud att han skulle kunna tvinga mig att på nytt bli hans hustru. 20

Nej, nu är det tid att gå till kojs. Jag gör det med en önskan att en viss herre kunde låta bli att vara ond på en viss dam, hvilken verkligen icke är sådan, som han ibland påstår.

God natt, käre, stränge, elake herre! E.

22. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.*

23 Juni [1887]. 25

Kjære Frue!

Min Umeddelsomhed betyder intet andet end Ulyst til at skrive. Jeg bærer intet Nag. Derom er ej Tale. Jeg er lidt kjed af at jeg med min bedste Vilje ej kan synes bedre om Fru Marianne end jeg gjør.

Jeg tror ej at miskjende Bogens gode Sider. Men det er i altfor høj Grad en Dame-Roman. Dog det imellem os to.

Jeg har en Del Sorger og Aarsager til Harme. Hele Pressepøblen har faldet over mig i min Fraværelse. Ellers intet Nyt. Jeg lever endnu
5 i Rusland; det er mig som var jeg der endnu.

Deres

G. B.

23. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

[25/6 1887]

Har ni tid att tala ett par ord med mig och när?

10 24. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.* [Poststämpel: Kjøbenhavn
27/6 (1887)]

Jeg forstaar ikke ret Spørgsmaalet. Jeg har naturligvis Tid at tale med Dem i disse Dage, men De er jo i Skaane.

G. B.

15 25. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.* Lördags morgon [2/7 1887]

Jag kom hit för att icke de mina skulle få det ohyggliga intrycket af att oförvarandes finna min döda kropp. Lundegård visste det, och för min dotter var det gammalt nytt. Döm om hur ert skämt kändes för mig. Jag hade hoppats på ett vänligt ord. Hvad fick
20 jag? Mindre än en döende hund af sin herre. Men jag hoppas ännu.

Ett sista ord:

Ni eger ingen — hör ni! — ingen som helst rätt att hindrande ställa er i vägen för mitt beslut. Jag reser med
25 8-båten till Malmö och kommer igen med första båt som återvänder derifrån. Säg mig farväl om ni har lust att skiljas i vänskap. Men nämn intet på hotellet. Jag har rätt att fordra det

af er som hederlig karl. Jag har icke velat öfverila mig. Jag är också fullkomligt lugn.

Jag reser till Malmö för att rangera några penningaffärer för de mina.

26. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.* Foglarö, Dalarö. 18 26/8 87. 5

Det är en strålande klar höstdag med ren, skarp saltsjöluft, som stryker in öfver ön, och som genom fönstret för med sig en blandad lukt af tång, granbarr och ljung. Från klipphällen, der huset ligger, kan man se öfver fjärdens blåa vatten, bort till stränderna af skär och holmar. På hela ön fins det ingen banad väg, — ingen civilisation, 10 kunde man säga, — och befolkningen rymmes i två fattiga fiskarstugor och ett landthus.

Det är tyst i den lilla författarkolonien, och dess manliga befolkning har seglat bort. Fiskaren står ännu kvar på bergknallen och ser ut öfver sjön; han har dragit sydvesten på nacken och väntar storm. 15

Ensam i sitt hörnrum, med utsigt åt två olika håll och med skrifbordet midt på golfvet sitter det en qvinna — eller i alla fall en menniska. Hon har skjutit undan sina manuskriptremsor och tagit till ett postpapper. Skrifver hon bref? Nej, hon vill inte skrifva bref. Om hon gjorde det, skulle en viss person med denna kära, dumma 20 människokänedom, som ibland klickar så grundligt, inbilla sig att hon vill hålla honom kvar, äfven när han önskar gå. Och det vill hon icke. Ty hon säger lika käckt som han: »antingen af egen fri vilja, eller också alldeles icke.»

Men om hon icke skrifver bref, hvad gör hon då? Hon går en 25 medelväg, liksom Hjalmar Lodbroks Kraka. Hvad skulle hon också skrifva om? Partiställningar och schackdrag? — Falstaffs armé, utan ledare! — Om att hon skulle bli glad för några ord? — Bah! Den som har lust att skrifva, skrifver utan påstötning.

Nej, arbetsmyran drömmer blott, — drömmer att hon sakta stryker 30

med sin hand öfver en panna och helt tyst tänker sin vanliga tankegång: — »det gör mig så ondt om dig, — — — — och jag vill dig så väl.«

27. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.* 5 Sept. [1887].

5 Han har været i alt for tungt Humør til at kunne eller gide skrive. Han er saa endnu. Men han vil ikke, at Taushed skal opfattes som Ligegyldighed.

Udvortes lidet eller intet hændt, i alt Fald intet som egner sig til Meddelelse, thi Kvindekapitlet er udelukket, og har De nogen-
10 sinde set en Mand? Mon det eksisterer?

Siden De saa mig, er jeg bleven udnævnt til Æresmedlem af ét almeneuropæisk og ét amerikansk Selskab (foruden det russiske i Sommer) og har havt den større Ære at være bleven kaldt utrolig lumpen af Bjørnson paa samme Tid som han skriver mig ømme
15 Venskabsbreve til.

Jeg haaber at ærgre Sjælen ud af Livet paa Dyden her i Norden.

Jeg bestiller iøvrigt ej det Ringeste, deraf især mit Mismod.

Der foregaar intet andet med mig end at mit Haar bliver hvidere
Dag for Dag.

20 Jeg synker langsomt, ganske langsomt ned i det store Intet. Jeg smigrer mig ikke med at mine Enker (paa gammelhinduisk) ville brænde sig op paa min Grav.

Sagde jeg: mine Enker? Hvor umoralsk! jeg mente mine fjerne, fjerne Veninder, tyndt spredte i de slaviske Lande.

25 Kjære! lad Deres Tropper rykke frem mod de gale Fruentimmers Lejr.

Levvel og paa Gjensyn!

28. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.* Foglarö d. 8 Sept. [1887]

Så! Nu har jag rifvit ihop en uppsats. Hinner jag, så skall också
30 detta bref få dansa åstad med segelbåten, ty att jag nu skriver, faller

på ert eget ansvar; ni kunde ha tegat om ni haft lust att hålla mig tyst, jag skulle icke ha »hatat« er för det. (Uttrycket är G. B.s).

Men innan jag går en bokstaf längre måste jag flicka in en parentes: tro nu inte att jag sitter och skrifver med samma högtidliga min, som jag alltid får på mig när jag har det nöjet att sola mig i er 5 närvaro, och som jag får, därför att jag alltid har en känsla af att ni måste skratta åt mig för det jag är så dum. Och om jag faller ett mindre väl afvägd ord, så hitta inte på att bli ond för det strax, när ni verkligen bör vara klokare än att missförstå. Gud — när jag tänker på hvilka knarriga bref ni skrifvit, på sin tid! Det ryser 10 i ryggen. (Man behagade subtrahera, när mina uttryck bli för starka).

Jag kan inte ta en penna i hand för att skrifva till er, utan att genast erinra mig ett yttrande, ni en gång hade om Magdalena Thoresen: »Jag skref långa bref, på hvilka hon svarade med ännu längre.« Om 15 mig kommer det deremot att heta: hon tvingade mig att ibland skrifva små bref, och hon besvarade dem med alnslånga epistlar.

N'importe!

Men till affärerna! — Sehär är en uppsats. Jag har ingen sjelfkritik, därför önskar jag att jag hade en förmyndare. Läs nu härlig- 20 heten och gör med den hvad ni vill. Kan jag uttrycka mig hjälpligt, så skulle jag ha lust att framhålla hur just sedlighetsterrorismen kan bli ett af de värsta hindren för qvinnofrågan, jag menar frågan om qvinnans förvärf, hennes ekonomiska och sociala oberoende. — Nästa uppsats. 25

Jag blir inte glad åt att man slår mig ihjäl i en tidning, men anmärkningar om mina manuskript emottagas med tacksamhet.

För tillfället arbetar jag som om jag vore vild, jag måste ha ut en novellsamling till jul, eljest blir jag pank i kassan.

Så tycker jag att Strindbergiska qvinnohatet och det qvinliga 30 »krafvet« är för godt att låta förfaras, det kan väl bli till en komedi — kanske. Hvad? Men den kan jag inte vara ensam om; jag måste

ha ett par kritiska ögon att titta på den, samt någon att gräla duktigt på mig. Det var en gång en herre, som sade att han ville. Vill han?

Och så var det en annan gång en herre och en dam, som sutto på en glastäckt veranda mot ett soligt sommarlandskap, gröna fästningsvallar, spegelblankt vatten — och sundet, sundet! Han sade att det var vackert, och hon såg på det med ett par trötta, liknöjda ögon, som genom ett flor, och bara undrade öfver att någon kan bry sig om hvad som är vackert. Men så sade han, att han ville gifva henne ett arbete, — ett nyttigt och besvärligt arbete, och vid
10 det ordet vaknade hon upp. Var det allvar? Eller var det bara en tom tröstgrund för talanglösheten, som bör hållas borta från skönlitteraturen?

När vi sista gången träffades talade jag om att skaffa mig en fast ställning i Stockholm. Det kan jag nu, om jag vill, men jag vill icke.
15 Att vara bunden på samma fläck blott för att få vegetera? Nej.

Men på öfvermorgon flyttar jag in till staden, ty nu börjar teater-säsongen och allting annat. Jag skall ha tag i en del menniskor; att föra en sådan eremitillvaro, som jag gör i Köpenhamn, duger inte. Hur länge jag stannar beror på — — —

20 Hör! det var sant! Sedlighetsterrorismen har skrämt den förläggare, som skulle ge ut Arne Garborgs Mannfolk i svensk öfversättning, så att han vågar icke. Man har föreslagit mig att skrifva ett företal till boken, i den tro att detta skulle omstämna förläggaren. Så stort är mitt rykte för helighet! Men bör jag göra det? Det vore oklokt,
25 icke sant? Jag kommer nog att behöfva hela helgonglorian för mina egna arbeten, i dessa stränga tider.

Det är alldeles egendomligt hvad jag kommit i för ett solskenshumör alltsedan i går när posten kom. Hå, jaja! — — —

Nää, »Kvindekapitlet« är alldeles inte »udelukket«. Fy! Elakheter!
30 Fy!

Hvad jag ville gräla på en viss herre, som inte arbetar! Och som talar om att långsamt sjunka ned i det tomma intet! Nej, så länge

man skrifver sådana artiklar, har man ännu långt till tomma intet. Men man får inte plottra bort för mycket af sina krafter och sitt goda humör på sådana onyttiga småstrider, när man är G. B. Man skall samla sig och göra sådana saker som stå fast, år efter år, och som liksom växa med tiden, och som på afstånd skola synas höja sig 5 liksom vägmärken. Det skall man, när man kan; och man kan, när man är G. B. — Bekymra er strunt om edra slaviska (blifvande) enkor, de skola nog mången glad dag glädjas åt att se er.

Hvad skulle ni arbeta på, om ni vore i godt humör?

Om jag har sett en man? Ja, jag tror det, men han står ensam 10 och slåss mot en hel skara, som ständigt förnyas.

Den läkare, som lade den eviga sömnen i min hand, när jag bad derom, honom betraktar jag också som en man. Hvad det ger en känsla af trygghet att ega detta lilla konvolut, och inte behöfva känna ångesten för denna förfärliga fysiska smärta, som har varit 15 mig en skräck och ett spöke!

Om Gustaf Geijerstam kommer till Köpenhamn, så skicka honom i en dust med qvinfolken. Jag har proppat hela »saken« i honom.

Nu skall jag sjelf in i hela qvinnoligan, jag har många tanter ibland de der societetsfruarna inne i Stockholm. Älskvärda gamla 20 damer, emot mig. Hej, hvad jag skall predika för dem! Det är liksom om jag vore af ett annat kön än de — ah nej! det är sant — de äro intet.

Min adress blir:

Villagatan 16.
Stockholm.

25

29. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.*

D. 12. Sept. [1887]

Kjære Frue!

Mandag

Med højstegen Klo har jeg oversat den lille Artikel paa mit Modersmaal, Hørup har redebon antaget den (med den Bemærkning: det 30

havde jo været bedre for os, om hun havde sat sit Navn paa) og jeg tænker den kommer imorgen eller overmorgen.

Deres Brev var friskt og som et Brev skal være. Gratulerer til at De arbejder.

5 Efter at Bjørnson i et Par Uger havde fortsat med at skrive mig de venskabeligste Breve til paa samme Tid som han overskjældte mig offentlig og viste sig uvillig til at tage sine Skjældsord tilbage, brød jeg igaar overtvært og skrev en Artikel imod ham.

Samtidigt overskjældes jeg daglig af Borchsenius, der igaar taler
10 om at han »giver mig paa Øret« og af to, tre andre Avis-Kanuter. Dog det er min ringeste, min allerringeste Sorg.

Det er langt alvorligere galt med mig end De troer eller forstaaer. Jeg er for urolig i mit Indre til at kunne arbejde. Det er et Aar siden (næsten) at jeg har skrevet en Linje der var Arbejd. Jeg kan ikke,
15 vil ikke. Min Hu er dertil og ikke dertil. Jeg har for megen Ulykke til at kunne samle mig.

Dog nok derom.

Jeg vil selvfølgelig altid hjælpe Andre med hvad jeg kan. Skriv kun, jeg skal altid gjerne se det igennem. Det vilde ogsaa være meget
20 heldigt om vi fra Sverig kunde faa nogen Hjælp mod Prækeradsets og Hykleriets stigende Strøm.

Jeg kan kun fraraade Dem en Fortale til Mannfolk. Deres Navn gaar i Løbet uden at gjøre mindste Gavn. De har endnu ingen Autoritet at sætte til af. Og jeg, som hele mit Liv har sat min Autoritet
25 ind for andre og til for andre og høstet den Tak derfor som Verden giver, véd at der er intet dummere til.

Jeg ser intet smukt, oplever intet godt; aldrig en ny Tanke, en smuk Handling, aldrig en befriende Gjerning, et stort Menneske indenfor min Synsvidde eller Rækkevidde. Alt smaat og lavt.

30 Mit Thermometer er for Tiden under Nul.

Maatte Deres stige i Stockholm. Gjør Gavn og udvikl Dem; jeg skal hjælpe hvor jeg kan.

Ef.skrift: I 2 Maaneder har nu Framåt holdt mig hen med Sladder i Anledning af mit Tilbud til dem om at trykke mine Artikler mod Kvinderne. Og nu er de ophørt rent med at svare paa Breve. Er Redaktricen endnu syg eller rejst? Maaske kunde jeg ellers udgive dem andensteds, hvis De oversatte dem for mig. 5

Ideen til en Farce som den, De berører, er god.

30. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.* Villagatan 16, Stockholm
18 12/9 87.

Först i går qväll kom jag hit. G. af G. hade skrivit till er bror angående sina Köpenhamnsföreläsningar, och jag ville ej gerna resa 10
förr än jag fick veta svaret. Vore det icke hopp om någon slags sammanslutning, så skulle jag på det lifligaste afrådt Gustaf från att taga Köpenhamn med på sin föreläsningsturné. Han var mycket villrådig, och — — — ja, när ni lärt känna mig lite bättre, skall ni förstå. 15

Han och jag ha nu ett par månader haft våra arbetsrum sida om sida, endast skilda af en dörr, som min unge vän mycket ofta öppnade för att komma in och språka om sina planer och förslag. Han hör till dem, hvilka äro alldeles upptagna af hvad de sjelfva för tillfället ha i sitt hufvud, och som därför ingenting hellre önska än att få 20
vända och dryfta det med den mest ungdomliga ifver.

I honom har ni en bundsförvandt att skicka i elden. Jag vet att ni icke anser detta värdt ett öre (emedan ni räknar honom för en så liten bråkdel af en siffra, om icke rent af som en nolla) men deri gör ni orätt, ty små vänner och små fiender väga ändå till sist någonting, 25
när de samlas i klump. G. af G. är oförskräckt, och framför allt lätt att få varm. Han har gått igenom min fullständiga samling af sedlighets- och Luciferuppsatser, som han icke hade aning om innan jag kom, ty mina däsiga landsmän hitta sällan på af sig sjelfva, att man kan hålla danska tidningar. Jag har satt kronan på verket genom 30

att köpa Björnsons omarbetning af En handske, som han nyss gifvit ut på svenska, och den verkade som toreadorens skarlakanskappa.

Han beundrar er sedan gammalt och han hatar sedlighetsdamerna; jag nedlägger honom härmed för edra fötter.

5 Så var det en sak, jag gerna ville fråga er om: Har ni lust att komma till Stockholm för att föreläsa? Verdandi (Upsalaföreningen) funderar på att inbjuda er till att hålla föredrag der. Gustaf berättade det. Men bättre för er (om ni vill komma) vore att inbjudningen utginge främst från Stockholm och vore utfärdad af några bland
10 våra anseddare professorer och literära personligheter. Stockholm är ju bara en matsked full, men Upsala ryms i ett téskedblad. Här förmligen vurmar man för Ryssland och rysk litteratur, och om ni valde det ämnet vore ni ju färdig utan arbete och utan tidspillan.

Ni blir väl icke ond för det jag talar såhär om edra angelägen-
15 heter? Hvilka ju icke komma mig vid.

Ni slutar ert bref till mig: »lad deres Tropper rykke frem mod de gale Fruentimmers Lejr.« Käre, ni ser ju att jag icke heller eger polemisk förmåga, särskildt icke när det gäller dansk journalistik. Jag är för tung och för allvarligt patetisk i stilen; med ett ord: för
20 svensk. Jag känner det sjelf, men hvad gagnar det! Man förändrar icke sin natur.

Om min vistelse här blir en vecka, en månad eller ännu längre, derom vet jag ju sjelf ingenting, därför har jag endast slagit upp mina bopålar provisoriskt, men förtjusande treffligt, hos en af mina vän-
25 inner, — nej »hos« var icke rätta ordet, ty jag residerar i hennes bostad just till följd af hennes bortovaro i Helsingfors och Petersburg. Det är en villa i stadens utkant, med gröna träd framför alla fönster och den blågröna granskogen längst borta. Och jag skall lefva här alldeles ensam med en gammal städerska, tills väninnan kommer hem.

30 Ensam? Jo pytt! Om jag stannar tills mina bekanta flytta in till staden, blir jag det visst inte, men ännu äro de spridda åt alla håll.

Den tommaste af alla de frasriddare, jag känner, har redan i dag

gjort mig äran af ett besök. En enda timmes samtal med en sådan varelse kan komma en att känna sig rent af eländig; man får formliga symptom af sjösjuka. Inte ett enda sant, känt eller förståndigt ord, bara Stockholmsqvaller, och om mig, mig — som de englarna nästan aldrig se! Så hade t. ex. en »bekant« sagt åt honom: »vilken 5 skandal! Fru Benedictsson bor ute hos Geijerstams.« — Jag frågade hvari skandalen bestod. Ja det hade han inte frågat, han trodde jag visste det sjelf, kom därför direkt till mig för att få upplysningar. Och när jag ingenting visste, trodde han att den der »bekante« förmodat att jag kommit hit för att bli lagligen skild från min man. 10 Som om det varit en skandal!

Tänk er, att sådan fänad, sådan boskap skall man lefva ibland! Sådan är våra »intelligentaste« författares och författarinnors umgängeskrets. Hvad skall man så kunna begära af mig! — — —

Det skulle vara mig kärt, om mina bref till er icke vore utsatta 15 för vissa »misstag«. Ty om jag stundom kommer att uttrycka mig temligen ovördsamt om Sveriges store män och qvinnor, så vore det bäst om det finge stanna mellan er och mig.

Herre, er tillgifne och oduglige

vapendragare. 20

31. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

Tisdag [13/9 1887].

Käre Lucifer!

Jag är stolt öfver att er klo öfversatt mitt opus.

Just när jag kom hem från posten, dit jag burit det bref jag skref i går, fick jag se att min brefflåda innehöll något; genom glasrutan 25 kunde jag blott se det enda ordet »Fru«, men jag kände stilen. Och nyckeln upp af fickan!

Ja nog ser det ut att bli arbete af! Bara jag gick den lilla turen till posten träffade jag strax en af våra allra gudligaste fruar (Amanda Kerfstedt) som sade mig att hon och hennes son, Hellen Lindgren, 30

en s. k. »fin« literaturkritiker, hela qvällen i går sprungit som tokar för att af alla möjliga och omöjliga få reda på min adress, ty de hade af St. Dagblads teaterkritiker, som rätt ofta gästade Foglarö, fått veta att jag kommit in till staden. — Middagsbjudning till i 5 morgon, naturligtvis; och nu — sedan mitt tillhåll är uppdagadt — måste jag naturligtvis göra visiter hos dem som redan hunnit in från sina sommarnöjen. Men alla dessa middagar äro nyttiga för ens inflytande.

Tack för rådet om Arne Garborg. Jag tyckte också att jag kunde 10 göra mera nytta genom att slå ihjäl mig på annat sätt. Framdeles.

Er artikel mot Björnson har jag — skam vare den långsamma postgången! — ej fått ännu. Den kommer väl i qväll. Jag längtar. Det är min specialitet.

Tack för ni vill läsa mina dåliga manuskript! Tusen millioner 15 tack! Jag har alltid önskat, men aldrig vågat be. Jag höll så mycket af er personligen, att min författaregoism inte hörde med till spelet.

Det skulle vara mig en otroligt stor glädje att få öfversätta edra artiklar; jag dyrkar en god stil ända till fanatism; men jag vet sannerligen icke ett enda svenskt blad, här i vår hufvudstad, som 20 skulle våga ta in dem. »Dagens Nyheter« är vår starkaste venstertidning. Det var om dess redaktör, Wall, jag skrifvit de der raderna i min uppsats, som jag sedan strök. Han, som (trots alla sina älskarinnor) icke vågade skriva på bidraget åt den kanske »englarene« studenten, som yttrat sig fritt på det der sedlighetsmötet. Så står 25 det till. »Dagens Krönika« tar dem deremot, det tror jag. Men det är också den enda tidskrift i hela riket (utan Framåt) som dristar sig till något dylikt. — — För öfrigt är redaktören — Ahnfelt — en stöfvel, som inte förstår att skaffa sin tidskrift någon verklig aktning. Men man får skriva hvad man vill deri, blott det gör upp- 30 seende.

Jag tror icke att redaktrisen för Framåt är bortrest. Hon är deremot nygift och har dålig ekonomi, det är hvad jag vet.

»Jeg ser intet smukt, oplever intet godt« — — — Glømmer ni edra ryska gräsenkor?

Nej, nu till damskrädderskan!

Au revoir!

Ernst. 5

P. S.

Nog visste jag att det varit bättre för artikeln med mitt namn under. Men att sätta ut det i Politiken efter att nyss derstädes ha blifvit öfverhöjd af hån, det vore ett offentligt kryperi helt enkelt. Och — fast ni tror det icke! — i allmänhet är det icke min sak att 10 vara så ödmjuk. Hade icke bismaken af Canossa varit, skulle jag ha skrivit i frågan långt förr och mycket bättre än det nu är mig möjligt.

32. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.* [Telegram: 16/9 1887].

Takker, men bruger Framåt.

Brandes. 15

33. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.* 22 Sept. 87.

Jeg forstod Deres første, mig uklare, Telegram som om De ugjerne vilde oversætte mine Artikler, fordi det vilde lægge Dem ud med Damerne derovre. Senere har jeg tænkt, det maaské betød noget 20 andet. I ethvert Fald gik jeg ind paa at tage mod Framåt som Organ, skjøndt de ingen Skilling lover. Jeg havde naturligvis staaet mig langt bedre ved at have Dagens Nyheter, især da det er Framåts Hensigt kun at trykke en af de gamle Artikler ad Gangen.

Men jeg vilde ej forsaarsage Dem Ubehag. Tal ej ondt om Deres 25 Artikel. Den var god og har gjort Indtryk.

Morgenbladet har i over en Maaned hver Dag havt en Artikel imod mig af Revolutionsfaaret Borchsenius. Idag er der én af Hostrup. Mange af mange andre. Idag havde jeg min anden Artikel mod Bjørnson. Jeg tror ej, han gaar ud af denne Strid som den stærkere. 30

Ogsaa Dagbladet havde igaar en stor Artikel imod mig. Desuden

udkom iaftes første Hefte af en Art Tidsskrift: »Anti-Brandesianke Flyveblade«, udgivet af en Forening, udelukkende mod mig.

»Mange Hunde er Harens Død« siger Ordsproget. Men heldigvis er jeg ingen Hare.

- 5 Bjørnsons Artikel igaar var utrolig af Pøbelagtighed. Han er en ren Bølle, ∴ en skiden Sjoever.

Garborgs Artikel om Ægteskabet i sidste Hefte af Nyt Tidsskrift er morsom.

Jeg har en Artikel om Zola i Tilskueren denne Gang.

- 10 Mine Nerver er skrækkelig mishandlede tildels af al denne Journalistik.

Den første Uge af October tilbringer jeg i Tyskland.

Til Tilskuerens Nov.—Dec. Hefte har jeg sendt J. P. Jacobsens Breve til mig. Han har desuden skrevet en Afhandling »Om Brandes-

- 15 Dyrkelsen i Danmark« men den egner sig ikke til Trykning.

Lad Geijerstam kun komme. Han gjør altid Gavn.

Mon ikke Dagens Nyheter havde Lyst at tage mit Stykke »Bjørnson som Polemiker« og den følgende Artikel? Eller egner det sig ej?

- Hvad Forelæsninger i Sverig angaar har jeg intet derimod, men
20 kan endnu intet bestemme. Før Januar kunde det neppe ske, da jeg maa tale her. Og iaar kommer jeg vel neppe igjen til det forjættede Land Petersborg. En god Del Breve kommer imidlertid fra det store hellige Ruslands forskellige Kanter til mig.

- Levvel, vær ved frisk Mod; Deres Humør synes allerede at have
25 bedret sig mærkeligt. Det er mig en Glæde at se det.

G. B.

34. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

Villagatan 16.
Lördag [24/9 1887]

- Quod bonum, felix faustumque sit! (Måtte jag icke skrifva något
30 som kan förtörna er!) Det är alltid min första tanke när jag skall skrifva ett bref till er. Och så den andra: — Magdalena Thoresen.

Men den bryr jag mig inte om längre. Ni får säga: »hon skref långa och dumma bref, så Gud sig förbarme!«

Jag råder icke öfver mer ledighet hela dagen i dag än den jag kan stjäla mig innan man kommer för att hemta mig till middagen, och när pennan yr öfver papperet i en så rasande fart, hvem kan då 5 veta hur orden falla! Men kör i vind — låt gå!

Först telegrammen.

Ni talar i ert bref om »Dagens nyheter«, ni menar naturligtvis Dagens krönika — tidskriften. Ty det var omkring den telegrammen 10 rörde sig.

Samma dag jag fick ert förra bref, och sedan jag genast besvarat det, var jag på qvällen tillsamman med Gustaf Geijerstam. Jag frågade honom hvilken svensk publikation han trodde skulle vilja taga in edra första Grundtvigartiklar.

»Ingen annan än Dagens krönika«, svarade han. 15

»Det har jag också sagt i mitt bref.«

»Men han tar det gerna.«

»Det vet jag också.«

Vi talade icke mer om det.

Nästa dag gjorde jag ingenting åt saken, ty jag hade ju skrivit 20 till er och sagt hvad jag trodde; jag ville nu invänta svar. Men morgonen derpå, medan jag ännu låg och drog mig i min säng, kommer städerskan in och anmäler »en herre«, som hon föga upplysande behagade uttrycka sig — »en fin, fin herre,« tillade hon. Jag tog för gifvet att det var en tidningsredaktör och för lika gifvet att 25 denne redaktör var professor Montan (Stockholms dagblad). — »Jag är färdig om en halftimma, han kan komma igen.«

En halftimma derefter stod han der också.

»Mitt namn är Ahnfelt.«

Dagens Krönika således. Jag trodde att min egen tanke manat 30 fram honom som en ande. Men »en fin herre«! Du milde himmel! Säg så gerna en kreaturshandlare i fina kläder. — Ett afskyvärdt

simpelt utseende, en brutal literatursjåare med stora grinande tänder. Buh! — Han hade träffat G. af G., och denne hade sagt att ni möjligen ville låta honom få edra artiklar, öfversatta af mig. Jag svarade att jag icke visste om ni ville det, utan att det var jag som
5 föreslagit, eller rättare omnämnt Dagens krönika, samt att jag skulle skrifva till er och framföra hans fråga. Det var då han gjorde förbehållet, att jag skulle skrifva en inledande artikel med mitt namn under, ty saken vore för främmande för svenska läsare; de behöfde en orienterande framställning af förhållandena. Jag visste det; sade
10 också att jag skulle skrifva inledningen, men anonymt. Nej, det ville han icke. Han ville ha mitt namn i tidskriften (det är så populärt för tillfället här hemma). Han ville dela artiklarne på två häften och vi kunde få skrifva hvad helst vi önskade, men icke anonymt.

Jag sade att han skulle få besked när jag hunnit skrifva till er, men
15 att jag inte kände stor lust att uppträda med en särskild och under-tecknad artikel. Så gick han.

Några minuter derefter kom han igen. Han ville ha det in i septemberhäftet, som inom en vecka borde vara färdigt till tryckning, det skulle dröja för länge med bref. Om jag ville skrifva ett telegram
20 till er i stället, så skulle han ombesörja det. Jag skref telegrammet medan han stod der: »Dagens krönika bjuder 50 kr. pr. ark« etc.

Så fort han gått för att afsända det föll det mig in, att ni möjligen kunde anse det betydelselöst huruvida jag skref i Dagens krönika eller ej. Och det tror jag icke det är. Derför skref jag ännu ett tele-
25 gram, det der som säger att jag just nu vill ogerna uppträda emot damerna. Jag sände min upppassarpojke åstad med det, och han har troligtvis varit skyndsammare än Ahnfelt, så att ni fått telegrammen i omvänd ordning.

Ni skrifer: »jeg vil ej foraarsage dem Ubehag.«

30 Käre, jag är icke rädd för ett obehag, om det är till gagn. Men det är oklokt att genom en föga båtande oförsigtighet gå miste om ett säkert inflytande. Jag vill synas så litet som möjligt för att i

stillhet samla ihop så många trådar som möjligt, — de trådar med hvilka man kan leda, eller rättare sätta en rörelse i gång. Ty på det sättet blir jag bäst brukbar.

Först och främst behöfver jag det slags anseende, som ger vigt och betydelse åt ens ord. När jag får det, kan jag vara till nytta. Derfor vill jag icke förföljas af vår press, då vi icke sjelfva ega ett organ, därför vill jag icke framstå som fiende till vår dogmatiska samfundsmoral, så länge vi icke ha några samlade stridskrafter.

Ännu står jag fri, och obunden från alla sidor, (jag menar i fråga om bestämdt parti) man tviflar hvarken på mitt mod eller min sjelfständighet, man betraktar mig här som en förmåga och jag visas en viss respekt. Tills vidare anser jag det klokt att bevara denna ställning.

Ni vet icke hur mäktigt qvinnopartiet är hos oss. Det har kapital, och det har förbindelser på högre ort. Den ledande själen deri är min ofta omtalade »vicemamma«, friherrinnan Leijonhufvud-Adlersparre; jag har mer än en gång sett hur stort personligt inflytande jag har öfver henne och hur jag kunnat leda hennes omdöme i en ny fåra. Detta är icke betydelselöst, om det någon gång gäller att påverka allmänna opinionen.

Deraf min obenägenhet mot att under namn skrifva i den temligen litet ansedda Dagens krönika.

Vidare skrifver ni: »Mon ikke Dagens nyheter havde Lyst at tage mit Stykke Björnson som Polemiker« etc. Jag antager fortfarande att ni menar Dagens krönika.

Dagens nyheter (vår dagliga och mest spridda venstertidning) hade i går en liten notis om striden mellan er och Björnson. Det var det första jag sett derom i vår press. Jag tror icke den skulle ha mod att ställa sig på er sida. Mod är en sällsynt vara. Se blott hur Verdens Gang har gjort!

Dagens krönika (tidskriften) skulle deremot nog taga in artiklarne. Men jag tycker icke ni borde bry er om det, så vida icke de svenska

tidningarne börja ta mera notis om striden, ty honoraret blir en ren obetydlighet, och ni skulle få hela vår stora starka högerpress att falla öfver er. Till hvad nytta? Som det nu är har allmänheten icke reda på striden. Och hvad de rent literära kretsarne beträffar, så
5 var det egentligen blott fru Edgren (nyss hemkommen) som hade reda på det der, när jag för fjorton dar sedan kom hit. Men jag har hela samlingen af Politik-artiklar med mig, och den går som bäst i lån bland våra författare. På muntliga noter till texten skall jag icke låta det fattas.

10 Jag behöfver väl icke säga, att jag nu — och redan innan jag såg er — stält som önskningsmål, att allt hvad litet vi ega af frisinnad literär intelligens måtte samla sig kring er? Det är därför jag betraktar det som för tidigt krut att offentliggöra edra artiklar. De skulle endast skrämma upp allt hvad vi ega af sken-moral och lögn-dygd. Det vore
15 som att ropa »i gevär«, när man borde öfverrumpla. Derfor önskar jag att ni måtte komma hit för att med ert personliga uppträdande elektrisera och draga åt er de spridda elementer, som nu flyta omkring utan medelpunkt. Då, och först då, kan det vara skäl att utmana Björnson äfven på svensk grund.

20 I torsdags qväll, då fru Edgren hade supé för Ibsen, höll det på att komma till en sammanstötning mellan henne och G. af G. med anledning af edra Politik-artiklar. Ni skulle bara höra lille Gustaf! Det är rent af uppfriskande att se hans entusiasm. Om det blott yttras ett halft ord emot er, så drar han blankt med ens.

25 Tag vara på honom. Han behöfver så litet, — bara en smula värme och sympati; och han är idel oförskräckthet. Hade han blott en mera originell begåfning! Men tag vara på honom i alla fall.

Tor Hedberg har begåfning. Och han är en duktig, själfständig pojke. Men mera betänksam, mera fallen för att se en sak från alla
30 sidor. Han är säker, långsam och trygg.

Och nu om Ibsen. Han gör ett så sant och så menskligt intryck, han draperar sig inte. Han inger förtroende. Han ser ut som om man

kunde tala med honom om allting, jag menar allting som lefvat och hänt — — bah! jag talar så dumt. Ni skrattar? — Jag menar han är så samlad och sluten, — så hel.

Nej, jag skall berätta i stället.

Det var på festen hos fru Edgren. Sällskapet var litet och bestod 5 endast bland några af den utvalda klicken här. Ibsen var vid gott lynne, hade små skälmaktiga ord och små axelklappningar för damerna, dyrkades för öfrigt som Gud fader. Jag kände äckel vid förgudningen och hade i ett slags vrångvilja hållit mig på afstånd hela qvällen, menande att jag kunde må lika bra om jag hade talat 10 med Ibsen eller ej. Men hur det var kom han och stälde sig i en dörröppning, der en grupp språkande damer stod, och jag bland de andra. Naturligtvis vidgade sig gruppen, med hedersgästen som medelpunkt. Det var en liten stund efter värdinnans sammanstötning med G. af G. Hon stod der, professorskan Retzius och några andra 15 af våra tongifvande.

»Fins det någon af er, som följt med striden mellan Georg Brandes och Björnson?» säger den gamle helt oväntadt.

Blandade ja och nej.

Ni kan veta om mina ögon slukade och om mina öron voro spända! 20 Det fans ju sken-moralpredikanter rundt omkring!

Någon fälde ord om att ni varit orättvis mot fröken G. och bitter i edra angrepp, — personlig.

Och så glänste det till i de små gråa Ibsen-ögonen.

»Det kan vara, att han varit bitter, sade han, det kan också vara 25 att han uppträdt hänsynslöst, men så får man också tänka på hur han blifvit angripen och hur han behandlas. — Og Danmark burde dog skjønne hvad for en Mand det har i ham.»

Det blef åtskilligt kackel om sedlighet och moral och inte heller jag kunde hålla mun — det var ganska ifrigt. Och så log han med 30 det der lugna, kloka smilet.

»Jag skall säga er något allesamman,« sade han, »och det skall ni

lägga märke till. Det man skall hålla på, det man skall hålla på och försvara är det slags moral man har inuti sig, i sig sjelf: just det samfundsmoralen kallar djäkelskap, ty det är det nya, det som spirar, det som skall växa fram« — — —

5 Han sade mer, men ni kan veta hvad han sade. Och det hörde de, det applåderade de, — de, som i lifvet alltid skola vara färdiga att trampa ned och förqväfva allt det han talade om i individens egen inre morallag, den tvångfria känslan af detta är rätt i detta fall, — individens utveckling ur sitt eget, sin natur, sina största, bästa
10 möjligheter! Det applåderade de; och i morgon gå de ut och trampa på det igen — — — Blef jag nu patetisk igen! — Och ni skrattar? — Det är fest i qväll — —

*

Söndag.

Jag blef afbruten och fick ej ens så mycken tid att jag kunde kasta
15 brevet på posten. Det var Ibsenfest på Grand Hotel. Och i dag ha mina bekanta sprungit här så träget att jag inte ens vet om jag hinner få dethär af med kurirtåget, ty det är sent på qvällen. Men så gör det väl heller ingen ting, det hinner er ändå innan ni reser till Tyskland, hoppas jag.

20 Jag blef hjertans glad när ert bref kom, först därför att hvarje Brandes-bref, som inte grälar på mig, är kärkommet och så därför, att jag ej ville bestämma min afresa härifrån innan jag fick se hvad ni svarade om föreläsningsförslaget. Jag hade tänkt att i förra brevet skrifva om att jag trodde tiden efter jul vara den lämpligaste, men
25 så fick jag det i brådskan icke med, och jag ville icke göra mig vigtig genom att skrifva omigen. Och så tänkte jag, att ni kanske vore sinnad att hålla dem innan föredragen i Kjöbenhavn, och i så fall borde jag stannat kvar häruppe, emedan jag kanske kunde vara er till tjänst med ett eller annat för att sätta förberedelserna i verk.

30 Jag vill icke stanna här längre än jag har något intresse, som binder mig, ty detta sällskapslif tar så mycken tid, och som jag afskyr att

vara illa klädd så — ja, ett sådant lif gör stora utgifter och små honorar. Mycket nöje också, nya ansigten och en viss liten eggelse.

Ni har ju aldrig sett mig annorlunda än nedstämd, skygg och ensam. »Et skikkeligt Faar«, tror jag det heter på danska. Icke sant? — Jag lefde så indraget i Kjöbenhavn, att mitt lynne led deraf och 5 miste sin vanliga glada spänstighet. Det är icke min natur att lefva som en mullvad i ett hål; jag tycker om gaslysning, uppmärksamhet, omvexling, feststämning och många människor — ibland. Det hvilat en från alla riktiga konflikter och tar en bort ifrån en sjelf.

Kan ni gissa att ni får fru Kowalevski emot er om ni talar om Ryss- 10 land? Hon berättade i går om att hon talat med er om Tolstoy — som ni »alls icke tycks förstå.«

Nej — jag är tokig, som inte slutar!

Anti-Brandesianismen har jag inte sett ännu. Men Morgenbladet har skickat sina nummer i korsband. Borchsenius brukar göra det 15 flitigare än någonsin; det är meningen att han skall öfversätta mina bondenoveller, kanske. Jag tror att Fru Horten skulle göra dem allt för o-danska och svaga.

När skall ni föreläsa i Kjöbenhavn?

Om icke min afresa härifrån blir försenad af extra fester, så reser 20 jag i början af Oktober. Hvert vet jag ännu ej. Kanske till Göteborg, dit jag är bjuden, och kanske — —

I alla händelser — jag menar jag får väl ännu ett bref med den här adressen. Det träffar mig alltid. —

Missförstå inte! Jag ber er inte skriva. Antingen af fri vilja eller 25 alldeles inte.

God natt!

E. A.

35. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.*

Tirsdag [27/9 1887]

Intet, som kunde fortørne.

Det glæder mig at skjøndt jeg forvexlede Dagens Nyheter og Dagens 30 Krönika jeg dog handlede ret ved at modtage Framåts Tilbud. Deres

Grunde for Passivitet nu er vistnok aldeles rigtige og forstandige. Jeg fornøjer mig over Deres diplomatiske Talent og Kunst. Tak for hvad De ordner for mig i Fremtiden.

Mod G. af G. skal jeg være god. Ibsen har vist en Del Venskab
5 for mig, men især glæder ham dog, at det gaar ud over Bj. Bj., Gjenstanden for hans gamle, dybe Had.

Fru Kowalewski er en stor Gaas. Hun pjattede her i et Par Timer om Alt mellem Himmel og Jord; om Tolstoy véd jeg nok alligevel lidt bedre Besked end hun.

10 Jeg véd ej naar jeg forelæser her, begynder vel sidst i October omtrent eller først i Nov., véd ej hvorom, noget tysk. Har Ulyst, Ulyst til alt.

De véd ikke, kan ikke maale, hvad der hæmmer mig. Tidt er mit Nervesystem som sprængt.

15 Idag igjen Artikel af Bj. imod mig. Skrev med flyvende Pen et Svar, men ej en Kvart af hvad jeg havde at sige.

Læs engang min Artikel Zola i Tilskueren. Den er ret skarpt slebèn, klar som Krystal.

Jeg vil til Berlin, Weimar, Bremen, blot faa Dage hvert Sted.

20 Hvad Dem angaar, saa er De ingenlunde »et skikkeligt Faar«. De er en god Sjæl og et fornuftigt Menneske.

Hvad mere De duer til, maa Deres Fremtid vise.

Deres hengivne

G. B.

25 36. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

Käre Doktor!

Hörby
d. 10 okt. [1887]

Tack för ert lilla bref. —

Jag reste icke till Göteborg, utan i stället till Linköping och derifrån hit, för att lägga sista hand vid min novellsamling. I Stockholm
30 var det omöjligt att hinna med något stillasittande arbete. Den

14de skall sista manuskriptremsan vara klar, och sedan är jag min egen herre igen. — Komedien!

Jag vill icke skrifva något ordentligt brev förr än jag vet hvar ni fins.

Tillgifnast 5

E. A.

37. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.* [Poststämpel: Kjøbenhavn 19/10 (1887)]

Jeg er atter tilbage fra min Udenlandsrejse, men ikke meget værd, ganske uden Arbejdslyst og i tungt Humør. Saasart jeg kan, vel 10 sidst i Maaneden, begynder jeg Forelæsninger om tysk Litteratur.

I Bremen fik jeg en Billet fra Dem. Derfor disse Linjer.

38. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.* Tisdagskväll [1/11 1887] Halmtorvet 14.

Telefon: Storm & Co. 1033. 15

Jag hade hoppats att få träffa er några ögonblick efter föreläsningen. Nå — som ni vill! — jag vill inte tråka ut er med att säga hur roligt det skulle vara att få se er. Ni vet det.

Om ni har en smula tid att ge mig någon gång, så underrätta mig helst derom på förhand. Ensamma långa aftnar äro min fasa, och 20 jag går på teatern hvarje qväll jag inte är bortbjuden, — om det icke bjuds bättre.

När jag får höra något om Stockholmsaffärerna skall jag skrifva om det, i fall ni inte har lust att komma hit. I natt skall jag försöka få ihop ett brev till »Aftonbladet« om er föreläsning, så att det kan 25 gå med förmiddagsbåten.

Med vänliga helsningar.

Er ohjelplige lille

vapendragare.

39. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.* Onsdag [2/11 1887].

Det er jo ikke min Skyld at De har bosat Dem i den modsatte Ende af Byen, vel? Havde jeg Tid til at være et Kvarter hos Dem, saa tager det mig nu tre Kvarter, og dette er min allervanskeligste, 5 allertravleste Tid. Og nu tilmed skal jeg sige forud, naar jeg kommer, jeg, som helst aldrig bestemmer sligt forud.

Jeg vil se at komme til Dem imorgen Torsdag henad 8 eller maaske 7¹/₂ men ganske bestemt kan jeg ikke love det. Og gaar jeg forgjæves, er det ingen Ulykke.

10 Megen Tak for at De vil tale om mit kjedelige Foredrag i Aftonbladet. Levvel til vi ses igjen.

40. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.* D. 11 Nov. 87.

Husk paa Adda Ravnkilde, naar De tror jeg ikke mener hvad jeg siger og ikke vover hvad jeg vil. Der findes Mennesker, der gjøre 15 slige Ting, og jeg er prædestineret dertil.

Den samme Kamp imod Selvmordstanken, som jeg stred i Foraaaret, har næppe ophørt for en eneste Dag, thi Haabet om at nogen- 20 sinde kunne gjøre et godt Arbejde fik sit første Stød den Gang. Saa længe jeg havde dette Haab kunde Intet knække mig helt; nu kan det ringeste Vindpust gjøre det.

Jeg er kun en Skibbrudt, der driver om paa en Plankestump. Jeg véd, at jeg burde tie stille, glide ned af min Planke og forsvinde, som jeg sent eller tidligt maatte gjøre det, fordi jeg ikke mere har noget Arbejde, fordi jeg ikke vil hade, og fordi jeg kan lyde det Vink, som 25 siger: »gaa til Bunds, du er én for meget.« Det er dette Vink jeg har gaaet og ventet paa. Jeg har været forberedt derpaa fra Begyndelsen. Det var det mine spørgende Øjne altid søgte. Har De aldrig anet det?

Jo. Og De synes jeg er ufin og grov, som ikke har forstaaet, at De 30 mer end én Gang har givet dette Vink. Jeg husker hvert eneste af

dem. Og — kjære! — jeg har Intet at anføre til min Undskyldning. Kun det, at det allerubetydeligste Liv er saa saare vigtigt — for den som ejer det. Man tøver, man skjuler sig bag den fattige Tanke: »jeg har maaske misforstaaet, maaske var det ikke ment saaledes.« Og man klamrer sig til den elendige Plankestump lige til det Sidste. 5

Aa, kjære, nu er de saa vred! Jeg har jo ikke lov til at skrive. Jeg ved det jo saa godt. Men tilgif! Jeg har jo intet Menneske at ty til; og hvor skulde jeg kunne bindes af disse Smaahensyn, af Tanken paa Latterlighed og alt det? Jeg véd jeg er latterlig. Hvad saa? Den store Glemsel skal viske det ud, som alt andet. For mig fins det Intet i 10 Verlden mer end det eneste store Spørsmaalstegn: Hvad ønsker han?

Aa jeg burde vide det; ja, jeg ved det jo, — og alligevel! — — —

Hvor jeg har trættet og kjedet Dem. Stakkel! Og hvad det gjør mig Ondt. De tror ikke, at jeg har kjæmpet imod. At jeg virkelig har villet tie og gjøre hvad jeg burde. De ser kun min Svaghed. 15

Jeg troede mig en Gang saa viljestærk. Men hvad magter min Vilje imod dette? Intet. Mindre end Intet.

Jeg véd Alt hvad De kan bebrejde mig: at jeg forstyrrer Dem i Deres Arbejde, at jeg tager for Alvor, hvad jeg kunde vide var kun en Spøg for Dem. Jeg har heller ikke taget det for Alvor; at det 20 for mig blef til Alvor er imod min Vilje.

Aa, De kan Intet tænke om mig, som jeg ikke i Forvejen véd og har sagt til mig selv! Og De har intet Ondt gjort mig. Aldrig! Dette er ikke Deres Skyld. Det er min Skæbne. Intet andet. Og min Brøde er kun, at jeg ikke kan tie, — tie og glide ned. 25

Mine Venner har sét hvordan jeg har kjæmpet, — — kjæmpet saa ihærdigt mod denne overmægtige Livslede, som jeg ikke kan kaste af. Og mit stakkels lille franske Barn skriver kun: »j'espère que vous voudrez m'embrasser avant d'en finir, ou en tous les cas venir me voir avant de mourir. J'aurai peutêtre le courage de vous fermer 30 les yeux.«

Og jeg vil komme, hvis jeg kan vente Julen over. Jeg har lovet at

fejre den i mit fordums Hjem, stille, og for første Gang uden Julegaver, thi nogen »Juleglæde« kan jeg ikke holde ud.

For Dem burde jeg have skjult hvad de andre véd, thi Dem — som kjender Grunden (hvad de andre ikke gjør) vil det maaské 5 berøre mere pinligt.

Aah nej! De vil tænke: »Snak! Saadant Noget taler man ikke om, hvis man gjør det.« Og maaské De har Ret. De maa gjerne le. Jeg vilde være saa glad over at kunne leve, og hvis jeg kunde det, da lo jeg maaske med. Nu ler jeg ikke.

10 Jeg beder Dem ikke komme. Jeg vil ikke plage Dem mere og véd De har travlt. Tiden til Jul synes mig en Evighed, men jeg skal vel faa Dagene at gaa paa en eller anden Maade; jeg »arbejder« stadigt, — kan ikke la' være — og saa har jeg Theater og Visiter. Jeg er saa træt og længes efter Hvile, saa tag det Hele med Ro. Det vil De ialt- 15 fald nok, uden at jeg beder Dem.

Det gjør mig ondt, at jeg ikke kan lade være med at skrive dette Brev, og det er bittert at andre Øjne end Deres skal læse det. — Lidt, bittert, — ikke meget. Jeg kan ikke saares mere. Alt er mig saa ligegyldigt som laa jeg allerede i den lange Søvn.

20 Levvel! Og Tak for den første Tid, den allerførste, da de gjerne saa mig. De er vred paa mig nu, men jeg er ikke bange mer. Deres Spot kan ikke ramme, og ikke andres. Jeg føler Intet. Og længer frem, naar De tænker paa mig med et medlidende lille Smil, da findes der ingen Vrede mer hos Dem.

25 Intet Barmhjertighedsbesøg! Jeg trænger ikke dertil. Jeg er rolig. Og jeg har ikke længer denne Angst, som i Foraaret. Jeg vil helst ikke se Dem. Deres Aasyn skulde kun vække en lille Lyst at leve, og saa skulde jeg kjæmpe den gamle Kamp omigjen. Lad det være som det er.

30 Hade Dem kom jeg aldrig til. Og gid jeg havde kunnet være Dem til Nytte! Den lange Artikel, jeg skref om Dem, blev ikke antaget, og efter den Dag ophørte Redaktionen at sende mig Bladet:

Jeg var saaledes unyttig, som jeg altid har sagt: — en forspildt Hengivenhed.

Levvel! Maatte jeg ikke faa se Dem paa Gaden! Rejse herfra kan jeg ikke.

41. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.* Aften Lørdag [12/11 1887] 5

Hvor De er urimelig! det vil sige hvor De er opfyldt af Dem selv og Deres eget uden Tanke for et andet Menneske!

...

Jeg beder Dem: begynd nu dog ikke paany med den afskyelige Selvmordstale. At døe af en gammel ligegyldig Aviskritik, hvis vel- 10
villige Hensigt endda var den at faa Dem til at anspænde Deres Kræfter.

Jeg kan forstaa, man ej vilde tage en Artikel om mig, men det er umuligt at man af den Grund ophører at sende Dem Bladet. Det maa nødvendigvis være en Misforstaaelse. 15

Hele mit Nervesystem er angrebet: saa jeg skyer Mennesker. Maaske ser jeg et Øjeblik ud til Dem imorgen Søndag Aften. Men kun et Øjeblik, jeg har ej Tid. Og De skal ej af den Grund blive hjemme.

42. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.* [11/12 1887] 20

Då jag häromdagen drog mig tillbaka strax jag såg dig, frågade du mig hvarför, och jag svarade att jag kände mig främmande. Jag hade så mycket på hjertat som jag skulle velat komma fram med då men — — — ja, när jag ser dig, glömmmer jag vad jag har att säga.

Skrifva bref till dig är en omöjlighet. När jag är borta härifrån 25
skall jag därför vara spårlöst utstruken ur din tillvaro, och du skall kunna misstyda mina motiv hur som helst, om du ens bryr dig om att egna dem ett ögonblicks tanke.

Käre. Detta är icke någon klagan ännu mindre en förebräelse, det är blott ett erkännande af min egen obetydlighet, blott en förklaring öfver det osäkra och ojemna i mitt sätt emot dig. Jag måste ju tala ut innan jag går, om jag skall gå, ty då en brevvetling vore dig
5 alltför farlig, och dessutom troligen blott till besvär, så bli ju alla meddelanden oss emellan afskurna från det ögonblicket jag reser härifrån.

Om jag drar mig tillbaka nu kommer det icke af att jag känt ett ögonblicks ånger eller sjelfförebräelse, eller att jag anser det som om
10 jag satt en fläck på mig sjelf. Tvärtom: jag har aldrig känt mig mera trygg i min rätt, aldrig känt mig mer hel och harmonisk och ren i mitt sinne.

Hur våldsamt kampen mot alla inlärdas moralbegrepp, mot hela mitt reserverade väsen, mot min stolthet och mitt förflutna var, det
15 anade du kanske eller kanske inte. Kommer du ihåg, att du strök öfver min kind och sade: »du dumme Torsk«?

Det yttrandet har jag vridit mig under, ty det sade mig hur falskt du uppfattat mig, och att du betraktade mig som en besegrad eller snarare en fallen. Icke så jag sjelf. Jag behövde bli kvitt den
20 tryckande känslan af feghet och halfhet; det som jag afskyr nästan mer än allt annat i verlden. Jag är det nu. Jag vet att om det verkligen finnes något mellan dig och mig, jag menar ömsesidigt, och icke blott från min sida, då skulle intet i verlden skrämma mig; det är således icke feghet, som drifver mig bort.

25 Jag är heller icke kall. Du vet det nog.

Det måste vara en lycka att vara älskad af dig. Ja. Men jag tror det vore oändligt mycket mer att ega din tillit, ditt förtroende, med ett ord: det vore bättre att få vara din vän än något annat. Men det ligger en lång väg mellan hvad man önskar och hvad man kan
30 uppnå.

*

En gång medan jag bodde borta på det andra stället, skref du till mig en förebråelse, att jag alltid tänker blott på mig, och icke på hur svårt du har det. Jag kände mig så låg och ond och usel vid det. Jag hade tillfogat dig en orättvisa tyckte jag.

Ja, käre, det har jag visst ofta gjort. Jag har glömt att du icke är 5 fri, som jag sjelf är det. Dels var det svårt att tänka sig dig som ofri; för mig står du naturligtvis lätt i ljuset af den starkare, därför att jag böjer mig för dig. Dels var din hustru — som jag aldrig sett — nästan en myth för mig. Nu är hon det icke mer, och nu förstår jag din ställning, som jag förut bedömt för mycket efter min egen. 10

Jag hade hoppats att du i qväll skulle kunnat titta upp till mig, och jag hade glatt mig så barnsligt åt det. Och så kom du antingen när jag var ute eller kanske bara var inne i mitt sofrum. Jag vet inte hvilket. Och hvem vet när jag får se dig härnäst! När du kommer vill oturen att jag är borta på ett par ögonblick och sen sitter jag der 15 — — — å! med min sorg öfver att inte ha fått se dig — dåraktig, som jag är!

Så kommer det att bli hädanefter. Så sällan få vi se hvarandra, att jag känner mig skygg och främmande hvar gång och inte kan få fram ett ord, ty jag behöfver tid att töa upp och få dristighet nog att 20 vara mig sjelf.

Dig är jag rädd för. Jag är alltid rädd att du skall säga mig hårda ord eller sådant som jag inte kan glömma. Och ändå ville jag så gerna känna förtroende för dig. Jag har det. Det fins intet som jag skulle vilja dölja för dig (utom det jag nämnt ett par gånger). Det 25 gör mig så ondt att du nästan alls intet vet om mig, du känner mig så litet. Du som berättat mig så mycket om dig sjelf.

Men min förbehållsamhet kommer af att jag tycker du inte kan hysa en smula intresse för mig, att det är dig likgiltigt, om jag lefver eller dör. Därför fastna orden mig i strupen så fort jag vill tala. 30

Kommer du ihåg den kvällen derute, när jag liksom med våld tvingade ned hela mitt gamla åskådningssätt för att få känna mig

fullkomligt fri? Du tvekade och sade: »Jag är rädd att du då på fullt allvar skall förälska dig i mig, och att du skall bli fordringsfull.«

»Jag fordringsfull! Då känner du mig inte.«

»Nej, det är just det jag inte gör.«

5 Å, de orden ha också bitit sig fast i mitt sinne.

Om du icke redan för mig var mer än allt annat i världen, då vore jag ju en lättfärdig kvinna. Har du ett ögonblick kunnat tro det?

Och om jag kunde ställa fordringar på dig, mot din vilja, då skulle
10 jag ju vara utan stolthet och utan aktning för mig själf. Har du också kunnat tro det?

Nej, nej! Jag har nästan tvingat dig in i detta, men det är klart att jag med ett lynne sådant som mitt nästan skall längta efter att kunna ge dig lös igen. Jag vill icke hålla dig qvar med ett lillfinger,
15 fast jag känner mig så fästad vid dig att det är som hade du att råda öfver mig, öfver mina handlingar och öfver lif och död — allting.

Derför vill jag säga dig hvad jag haft eller har i sinnet innan jag bestämmer mig. Och låt oss så, som två förståndiga menniskor, afgöra hvilket jag skall: stanna här eller för en lång tid, kanske för alltid,
20 återvända till Paris. Frukta inte tårar eller scener. Tag mitt ord för att du skall se mig fullkomligt lugn, när vi skiljas.

Så här är det:

Jag citerade en gång några ord ur ett bref från »mitt lilla franska barn« sade jag. Jag inbillade mig att jag berättat dig allt det där,
25 jag misstar mig ofta och jag tror att jag berättat hvad jag gerna ville förtälja om jag inte hade den otäcka känslan af att allt som rör mig icke kan intressera dig.

Det är din egen skull. Ibland säger du så fula saker om dig själf, och så är jag dum och tar dig på orden.

30 Men det var om mitt »franska barn«. Det är alldeles inte min dotter. Tror du jag skulle tala med en 15-åring om hvad jag ämnar göra när min kassa är slut! Bah!

Jag trodde så säkert att jag talat om honom. Han är fransman, men modern är norsk och jag lärde känna honom genom en af mina väninnor, hvars — nåja — hvars »vän« jag trodde han var. Men det var icke alldeles som jag trodde. De voro verkligen bara goda vänner. 5

Han är anställd i le ministère d'agriculture, för resten kompositör, och jag är mycket förtjust i musik. Att han och jag kunde bli så nära bekanta är beroende af en massa omständigheter, hvilka jag icke vill trötta dig med. Redan i somras, då jag stod på vippen att taga lifvet af mig, var det fråga om att jag skulle återvända till Paris, dels 10 emedan jag afskyr att ligga begravnen i mitt hemland, dels emedan jag ville att det skulle ske så tyst och oförmärkt som möjligt, dels därför att vi båda trodde att det brokiga lifvet dernere kunde hjälpa upp min arbetslust och slutet fördröjas. Jag tvekade och ville ej resa, jag fruktade att det kunde ligga någon erotik bakom det hela, och upp- 15 tagen som jag var af endast dig, väckte blotta tanken derpå min leda. Sedan den tiden har emellertid vår brefvexling varit liffigare, jag har blifvit invigd i hans lif och följt utvecklingen af en kärleksförbindelse mellan honom och en svensk skulptrice. De ha plågat varandra obeskrifligt genom svartsjuka och missförstånd; nu är emellertid allt 20 klart mellan dem, nu behöfver jag icke vara rädd för att störande komma emellan, och ända sedan jag kom hit har jag blott väntat på att kunna bestämma dagen, från hvilken de skulle hyra rum till mig. Jag tänkte resa i början af januari.

Strax innan, den der kvällen fick jag åter bref med fråga om när 25 jag ville ha rummet, och om jag skall resa, så kan jag icke dröja längre med att bestämma mig.

Du har så många gånger sagt mig att jag är intet för dig. Och när jag nu drager mig tillbaka, är det icke af hat eller illvilja, icke af sårad fåfänga, åtminstone söker jag arbeta mot det af alla mina 30 krafter. Men det är lättare för mig att sjelf gå, än att vecka för vecka se hur dina besök glesna och att behöva anställa jämförelser mellan

den första tiden, jag var här, när du alltid hade tid att titta upp till mig. Jag vill gå af fri vilja. Jag vill icke känna mig som den bortkastade.

Käre, låt oss alltid vara vänner! En smula likgiltigt kanske, men
5 ändå vänner. Det vore så lågt om vi skulle komma att hata hvarandra bara därför att du varit mig så kär.

Det som var gammalt och utnött för dig, det var ungt och friskt för mig. Jag var således den vinnande parten, äfven om jag led.

Jag ville hellre ha lefvat och känt, än ha vandrat genom verlden
10 som en könlös automat.

43. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

Den 8 januari 1888.

Hur jag i mitt sinne tiggde för ett enda vänligt ord! — Förgäfves.

Jag var en ärbar kvinna; att jag gaf mig helt kom af att jag
älskade helt.

15 Redan i våras märkte jag att du var trött af leksaken och att jag icke kunde hoppas på någon vänskap eller välvilja sedan leken var slut — din vän ville jag tusen gånger hellre varit än din älskarinna. Om jag sett en möjlighet att vinna din aktning och tillgifvenhet skulle jag ha lefvat med glatt mod, men hån och förakt har du gifvit mig
20 omväxlande med smekningar. Jag höll mig för god att hata dig därför, men jag är för stolt att kunna lefva och bära den hemliga skammen af detta hån.

Du har aldrig trott mig när jag varit ärlig, och jag har alltid sökt vara det mot dig. Du har varit så mycket med lättfärdiga verldsdamer
25 att du icke kan tro på en verkligt djup känsla; du har i alla dina förbindelser lärt dig förakta kvinnorna, och du har till sist glömt att vi äro människor trots vår underlägsenhet. Jag säger detta som en ursäkt, icke som en förebråelse. Du är sådan naturen och ditt lif gjort dig; jag förstår det.

30 Jag har icke kunnat låta bli att älska dig, med en skymt af hemligt

medlidande med din överhandtagande svaghet för att samla på Don Juansegrar. Du har tagit för mycket från ditt arbete och plotttrat det bort på flirtation. Det är skada.

Jag fruktar att jag skulle komma att hata och förakta dig — det är jag för stolt till. Du har varit mig så kär, att jag icke kan fördraga 5 att tänka på dig som på en vanlig kurtissportsman. Jag har alltid sagt dig att du aldrig skulle bli föremål för mitt hat, jag sade det därför att jag visste jag kunde hålla ord, till hvad pris som helst, till och med detta.

Din »kärlek« — eller hvad namn du vill ge åt dina smekningar — 10 kunde jag gott undvara. En smula vänskap, blott hälften af hvad Axel Lundegård visat mig skulle ha varit mer än nog för att hjälpa mig att bära lifvet, men du hade intet att ge. Du rådde inte därför.

Jag har på afstånd hållit så af din lilla Edith, af — — — af allt hvad jag visste du höll af. Jag är en så dåraktigt trofast och tillgifven 15 själ, därför duger jag icke till att lefva. Jag har icke sjelfuppehållelsedrift nog. Du har rätt jag är en dåligt inrättad mekanism, därför går jag.

Jag var för vek och för känslig, för skygg och för fordringslös. Men mitt förstånd är klart och mitt sinne är tungt; jag gör icke detta i 20 öfverilning.

Det finns intet agg hos mig mot dig. I tanken stryker jag öfver ditt hår som jag gjort så många gånger, då du var bedröfvad och jag är glad att min död icke skall göra något varaktigt intryck på dig.

Farväl.

25

44. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

Käre doktor B.

Hörby
d. 3 April 1888.

Resan — så kort den än är — ansträngde mig så att jag sjuknade häftigt på natten och måste ligga till sängs hela följande dagen, nu är jag emellertid bättre igen och för en liknande chäslongtillvaro som 30 i Köpenhamn.

Ni brukade säga: »har det händt något?» Och det har det nu.

Jag har visst sagt er att det literära statsanslaget aldrig utdelas annat än åt manliga författare; det har alltid varit så, och jag trodde det var föreskrifvet. Till på köpet har det aldrig händt att någon af
5 de yngre novellisterna, de som ännu skriva något, blifvit ihågkomna; understöden ha alltid utgått till de gamla invaliderna, såsom Kullberg, Nybom, Hedberg, samt (mindre belopp) åt några yngre docenter och vetenskapsmän. Döm då om min förvåning när man bäst jag ligger der med isomslag på hufvudet kommer in och läser upp för
10 mig listan på de författare som i år fått Svenska Akademiens anslag; de välkända namnen från de andra åren — men mitt också.

Summan är en ren obetydlighet, 500 kr., liksom Bååth får, men blott att taga mig med var någonting för svenska förhållanden så oerhördt. Jag slängde iskompressen till sidan för att med egna ögon
15 öfvertyga mig om att det stod att läsa i Akademiens eget organ. Intet tvifvel!

Jag blef dubbelt sjukare af den häftiga öfverraskningen, men det brydde jag mig inte om; jag förstod hvilket godt kort på hand jag här fick, just ofvanpå striden om min Brandesuppsats.

20 Tänk er bara: först de der brefven från friherrinnan Adlersparre, deri det heter att jag »af särskilda orsaker« just nu borde aktat mig för att skriva den artikeln och att jag snarast möjligt borde skriva något som kunde offentliggöras för att »lugna de bästa vännerna af min diktning.«

25 Tänk er så i stället för ursäkter mitt svar, deri jag med en ton, som hon aldrig skulle trott mig dristig nog att slå an, ber henne helsa »vännerna« att jag icke är fal, att de kunna ta sitt stipendium, om de vilja, men att jag hellre väljer öppen strid än hemlig ofrihet, och så till sist det upproriska:

30 »Alltså: jag har inga ursäkter att göra för Brandes-artikeln, jag afgifver inga försäkningar att skriva efter andras hufvud och inte efter mitt eget, jag erkänner ingens kompetens att vaka

öfver min »originalitet«. Jag lemnar åt andra att afgöra om jag bör understödjas eller ej, men intet understöd blir af mig betraktadt som köpeskilling för min yttrandefrihet och sjelfständiga ställning.

Detta är mitt sista ord i frågan, och beträffande att jag icke 5 offentligt bör röra vid ämnet,« så säger jag tvärtom: för mig gerna! Om man utmanar mig. Det fins icke ett ord i Brandes-uppsatsen att taga tillbaka; jag skall försvara hvartenda ett af dem, både enskildt och offentligt.«

Tänk er att min som despot ansedda vice-mamma ansåg sig böra 10 smälta detta och räcka mig handen till försoning. Och så ofvanpå detta misslyckade försök att böja mig till lydriad Akademiens offentliga erkännande! Jag tror att qvinnoligan efter den betan skall betänka sig två gånger innan hon försöker påbjuda mig en pilgrims-gång till Canossa. 15

Notisen om anslaget och det märkvärdiga förhållandet att en qvinnig skribent för första gången blifvit uppförd på listan löper naturligtvis hela vår press rundt. Det är en reklam som duger, ty i allmänhetens ögon är Akademien som en gudom. Hur deremot Geijerstam, som snart nog ensam representerar »det unga Sverige« (som parti 20 betraktadt) uppfattar det, blir en annan fråga. Skånska Aftonbladet anmärker också mycket snusförnuftigt:

»Som läsaren finner har i år ett mindre understödsbelopp tilldelats fru B., och såväl därför att en qvinna fått plats bland de lycklige, som emedan fru B. anses och väl äfven anser sig 25 sjelf tillhöra det »unga Sverige«, är utdelandet af detta »Digter-gage« egnadt att tilldraga sig uppmärksamhet och en viss förvåning, då man nämligen tar hänsyn till Akademiens traditioner. — — —

Bara nu inte fru B. blir utstött ur det »unga Sveriges« led, 30 sedan hon fått beröm från det fiendtliga lägret!«

Den der utstötningen darrar jag just inte för; det skulle vara allt

för dumt att kasta bort en så grundligt frisinnad kamrat som mig, bara därför att han råkar komma på modet en tid. Det enda i allt detta, som jag sätter verkligt värde på, är att det blir svårare att hänga mig i tysthet.

5 Hängd blir jag naturligtvis.

Jag har under den sista tiden varit för mycket intresserad af Danmark och för litet af Sverige. Jag har inga tidningar läst och inga bref vexlat, men nu tar jag med ens upp hela min korrespondance, som legat nere 1½ års tid.

10 Fru Agrell är nu nästan frisk efter sin hjerninflammation, — öfverhöljes af blommor af alla sina bekanta. Ligger och ser så god och söt ut, skrifver en af mina vänner.

Fru Edgren är i Alger med en bror och svägerska; det var så kallt i Rom att hon höll på att frysa förderfvad.

15 Björnson är i Stockholm, talar om enkoneri och firas af damerna, som finna honom »rikare och godare och mildare än förr.»

Kongl. teatrarne hålla på att gå öfver styr och jag har från styrelsen fått ett orakelspråk om den lilla pjes er bror var så snäll att läsa. Orakelspråket sade att denna säsong fans det hinder för dess upp-
20 förande, »men som dessa hinder möjligen komme att bortfalla under nästa år,« så ville man behålla manuskriptet till dess. Jag ämnar likväl begära det tillbaka, och så får Lindberg se hvad han kan göra med det.

Der har ni en lista på hvad jag vet. Den är torr. Men om jag mins
25 rätt skrifver ni också sjelf torra bref och knappt så innehållsrika som detta.

Egentligen borde jag inte alls skrifva till er, ty ni talar alltid som om bref — särskildt från damer — vore er en riktig landsplåga, och jag borde verkligen skona er, arme man! Men tillsvidare följer jag
30 lusten att skrifva eller lusten att tiga, allt som den faller öfver mig.

Om ni inte skrifver skall jag ändå försöka tro att ni hyser en smula välvilja för

Ernst Ahlgren.

45. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.*

7 April [1888]

Kjære Frue!

Jeg har ingen Tid til at skrive andre Breve end Billetter, men jeg takker meget for Deres Brev; jeg lykønsker til Hædersgaven. Sligt faar man, naar man skriver moralske Bøger som Fru Marianne. 5
Selv en nøje Skildring af Lucifers Haar og Panderynker vejer ikke op derimod. Maatte nu Lindberg tage sig af Pjecen.

Jeg er indbudt til at spise til Middag og Aften i Bruxelles ved nogle Festligheder 21de og 22de April som Æresmedlem af den internationale Fritænker-Liga, men afslaar sikkert. Det frister mig ej synderligt, 10
da jeg har for kort Tid til at se mine flamske Venner, eftersom jeg Tirsdag vil begynde nogle Forelæsninger igjen, om Nietzsche denne Gang. Haaret, Panderynkerne, det Hele, vil indtræde i Action paany.

Løvrigt intet Nyt. Jeg er Deres hengivne

G. B. 15

46. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

Paris

d. 30 Maj 1888

Käre doktor!

Sist jag hade bref från er, för länge sedan i Hörby, sade ni: »jag har inte tid att skriva annat än biljetter.« Jag tänkte att det kanske ville säga att ni helst ville slippa all brefvexling, därför svarade jag inte, 20
annars kunde jag nog nöja mig med dylika smålappar, ty det kommer ju icke an på brevets längd, utan på personens sinnesstämning emot en. Å min sida ligger det i en dylik tystnad endast tillgjordhet. Och hvarför skulle jag vara rädd för att visa min lust att skriva och få bref? Vi ha dock sett hvarandra så mycket och talat så öppet, att 25
det icke är underligt om jag måste se på er som på min mest afhållne vän. Det skulle vara underligare och mycket mera ofint om det kunde vara på annat sätt.

Den qvällen ni var uppe hos Lilli Wærn och mig frågade ni hvarför jag beslutat att resa hit. Frågan satte mig i förlägenhet, ty i de andras 30

närvaro kunde jag icke säga verkliga skälet. Jag trodde ni skulle känna mig så väl nu, att ni kunde gissa skälet utan att behöfva fråga: jag trodde att ni tröttnat på att se mig, och då hade jag bättre af att vara i Paris än Kbhavn.

5 Ni har en gång sagt att ni fruktade jag skulle bli fordrande; det uttrycket sårade mig och har bitit sig fast i mitt minne. Det var anklagelse för ett slags grofhet, som jag icke gjort mig förtjent af, ty hellre än att trötta er har jag alltid velat draga mig tillbaka, till och med när jag endast sett en möjlighet: den jag försökte i vintras, fast jag
10 misslyckades.

Ni hyser alltjemt samma fruktan. Det är som vore ni rädd att tala enkelt och uppriktigt med mig. Hvarför?

Här arbetar jag som en slaf, tvingar mig sjelf till det för att se om det icke skulle kunna sätta jemvigt i mig igen, men det känns tomt.
15 Jag är långt borta från allt som jag håller af, och här fins ingenting som jag bryr mig om stort. Jag hoppas emellertid draga någon liten nytta af min vistelse här genom att få mera Pariserluft till mitt påtänkta skådespel.

Med en del svenska konstnärer, till hvars koteri Lilli Wærn och
20 Molard höra, är jag rätt mycket. Molard och jag blefvo bekanta förra året, för Lilli Wærns skull och på ett egendomligt sätt, därför att jag just då hade det första af dessa anfall af förtviflan, som det sista året så ofta gjort lifvet rent af till en börda, och som den gången kom af min dumhet att missförstå ett visst telegram. Hans vänliga
25 bref ha gjort mig godt, men sjelf är han blott en pojke, — ett barn, som förfjeskats af den qvinliga artistverlden här, och som fått vanan att vara sjelfsvåldig. Han var stött när jag kom, därför att jag skrifvit något som han antog vara en antydning att jag bestämdt ville hålla vår bekantskap inom de gränser, jag på förhand satt. De andra finna
30 honom trefflig och angenäm, men hans fransyska liflighet, som aldrig tillåter honom att vara stilla eller lugn i fem minuter, gör mig helt nervös.

Lies bo tyvärr i andra ändan af staden, och jag har inte varit der ännu. De gamla rara människorna riktigt längtar jag efter . . . För resten har jag varit vid ett miserabelt humör och känner mig som en landsförvist.

Ni kan tro att jag afundas er en sådan mor, som ni har. Min för- 5
älskelse i henne tycks vara ohjelpig, och jag kommer nog att fort-
sätta med att skrifva långa bref till henne, när jag får tid. På det
sättet får hon till sist hela min historia. Naturligtvis är den inte
bestämd att vara någon hemlighet för er, men det faller sig lättare
för mig att skrifva till henne. Skulle ni ha så mycket intresse för mig 10
att ni bryr er om att läsa hvad jag berättar, så är det mig kärt. Hvad
jag alltid haft svårt att tro, det är att er vänlighet mot mig är mer
än en nyck, det är detta som så ofta gjort mig mistrogen och ojemn.
Jag sjelf må försöka att draga mig tillbaka eller ej, så känner jag dock
att jag i grunden är er vän för lifstiden. Hvad är det så till för nytta 15
att dölja det!

Så! Nu har »den tragiske Muse« biktat. — — — —

Himmel, detta är ju nästan ett kärleksbref! Hvad skall ni med edra
stränga grundsatser säga om något så opassande? Jag väntar mig
också en uppsträckning. Låt den komma så fort som möjligt, ty jag 20
längtar sannerligen mycket efter bref. Tala om hvad ni arbetar på.
Skall ni ha ut två böcker i år? Och hur må edra ryska kärestar? Jag
håller godt tillgodo med dem också och skall hädanefter aldrig tala
om Don Juan, utan bara om Josef.

Käre doktor, blif nu inte ond öfver att jag vågat skratta i slutet af 25
brevet; jag har varit sorglig nog i början, och en smula Galgen-
humor är ju tillåten äfven för den som redan har snaran om halsen.

Min brefstrid med Wirsén, som Lundegård omnämnde, får hvila
tillsvidare, men när jag bara får tid skall jag nog svara honom med en
hel panegyrik öfver det fula, hvilket han påstår att jag har en allt 30
för stor förkärlek för.

Skrif nu ett snällt bref til landsflyktingen, som verkligen känner sig mycket ensam.

Er

V. B.

5 47. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.* [Poststämpel: Köbenhavn
3/6 (1888)]

Jeg vil strax besvare de modtagne Linjer for at give et Livstegn og vise Sympathi. Men jeg er i denne Tid altfor forpint og ulykkelig til at kunne skrive. Jeg har aldrig Fred eller Ro, sammenknyttet som
10 jeg er med Ufreden.

Ogsaa mod Dem havde i den senere Tid en kogende Forbitrelse rettet sig. Jeg kom sidste Gang til Dem for at udsperge Dem i den Anledning. Det var kommet Paagjældende for Øre at De til Fru Neergaard havde sagt, eller til nogen, fra hvem denne Frue havde
15 det, at De frygtede jeg blev »gal« af personlige Gjenvordigheder og at jeg først engang havde været meget vred paa Dem, derpaa havde vi forsonet os og der var saa fulgt »Elskovsscener«. . .

Jeg arbejder paa en Bog »Indtryk fra Polen,« efter den skal følge en anden lille »Indtryk fra Rusland«; af den om Polen er
20 Men uden Lyst, uden Enthousiasme. Fra Rusland hører jeg jævnlig. Min bedste Veninde der har havt en haard Tyfus men er endelig bedre. Moder har det ret godt. Det Liv, jeg i denne Stad fører, er intet Liv, og jeg har ingen Udvej.

Levvel, det vil sige bedre!

25 48. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

Käre doktor!

Paris
d. 7 juni 1888.

Tack för raderna. Det var bra, ni skref. Vid allt som rör sqvaller kan man vara mest tacksam för att bli underkastad ett formligt korsförhör, ty på det sättet tvingas man att ransaka sitt minne, och

när man verkligen sträfvar efter att vara sann mot de sina, kan en grundlig undersökning endast tjena till att visa det.

Jag antager på förhand, att ni icke kunnat tro att jag talat om »Elskovsscener«. Men det, att man säger vi skulle ha varit ovänner och redan försonats, tyder ju på att det hela icke är en ren dikt. 5 Jag har sökt erinra mig de tillfällen, då jag möjligen kunnat tala om er, och hvad jag då sagt.

Fru Neergaard känner jag knappt. Har dock två särskilda gånger blifvit presenterad för henne. Sista gången var hos fru Lange, och vi vexlade endast ett par de vanligaste höflighetsfraser. . . . 10

Hon har ofta fört talet in på er. Jag har då sagt, att ni och jag brukade tala blott om literära saker, och att jag icke kände till edra personliga förhållanden. Dock skulle jag ej kunnat, utan att väcka hennes misstankar, förneka att jag hört de rykten om er karaktär och edra förbindelser, hvilka genast möta en främling vid 15 ankomsten till Kbhn, och som insupes med sjelfva luften.

Jag mins att jag sagt henne, att jag icke fäster ringaste vikt vid dessa rykten, att jag nog har märkt att ni kan vara häftig och misstrogen, att jag sett er så äfven mot mig, men att jag alltid kommit till den slutsats, att ens aktning och sympati för er måste bli dess 20 djupare ju närmare man lär känna er.

På hennes frågor (och äfven andras) har jag svarat, att jag förra året såg er rätt ofta, men mera sällan i år.

Hon har frågat mig, hvarför jag ej gjorde formlig visit i ert hus. Hon har till och med envisats med att sjelf vilja introducera mig 25 hos er hustru, menande eller låtsande sig tro, att min motvilja kom af min vanliga skygghet.

Fru Bissen har också frågat mig, hvarför jag ej gjort visit hos er hustru. Jag ansåg det klokast att helt enkelt berätta sanningen: hur ni sjelf ur etikettssynpunkt gjort det omöjligt för mig att utan 30 uppmaning från er eller er hustrus sida göra visit. Förhållandet är nämligen, som ni kanske kommer ihåg, följande: Dagen efter det

ni och jag sett hvarandra första gången gjorde jag er ett besök för att tacka för Aladdinsuppsatsen, som ni haft vänligheten skicka upp till mig på hotellet. Er hustru kom in om dörren i ert arbetsrum medan jag satt der, då ni detta oakadt icke presenterade mig, 5 måste jag efter svenska begrepp om artighet anse det som om ni härmed velat säga, det vår bekantskap var att betrakta som utslutande literär. Efter detta kunde jag icke gå på visit.

Detta har jag sagt både åt fru Lange, fru Bissen och frk. Mohr. Det var den enda och den sanningsenliga förklaringen öfver en sak, 10 som förvånat både edra och mina bekanta.

Aldrig har jag — vare sig till fru Lange eller någon annan — sagt att jag trodde ni skulle bli »gal af personlige Gjenvordigheder«. Men jag har både till fru Lange och fler sagt, att allt det småsinne, för hvilket ni både i pressen och enskildt är utsatt, enligt min mening 15 måste göra er i hög grad nervös och bitter; att jag i detta såg en af grunderna till att ni de sista åren varit mindre produktiv; att jag beklagar detta, men att jag finner edra senare arbeten bättre än de äldre; att jag i edra sista frambringelser väl tyckt mig märka trycket af personligt illabefinnande, dock ej för ett ögonblick för- 20 vexlat detta med tillbakagång.

Detta har jag sagt. Och af detta kan fru Lange mycket väl ha satt ihop en historia åt fru Neergaard.

Säkert är också, att jag för mer än ett år tillbaka här i Paris sade till fröken Mohr, att jag en gång sett er vred. Jag sade att 25 jag retat er med någon dumhet, jag sagt. Detta var allt. Jag talade hvarken om någon försoning eller några »Elskovsscener«. Detta sista är ju en osanning så groft och plumpt tilltagen, att hvarje barn måste begripa att den är en blott och bar lögn, i hvars tillkomst jag icke har skuld.

30 Jag tror icke att frk. Mohr med afsigt beljugit mig, men hon har kunnat tala om hvad jag sagt, och resten — — — — ja, hvad vet jag!

Jag har tänkt på ännu en sak: I fjor, innan jag reste till Paris, hände det en gång att ni, då fru Horten var närvarande, sade mig en sådan mängd små sarkasmer och var så ytterligt retlig hela tiden ni satt qvar, att fru Horten då ni gick uttryckte sin djupaste förvåning öfver er hänsynslöshet. Jag hade ingenting annat att säga än att ni kunde bli så der vred öfver en småsak, men att det brukade gå öfver. 5

Fru Horten hör till Lange—Neergaardska kottetiet.

Ett af dessa tre tillfällen, och hvad jag då yttrat, måste ha gifvit anledningen. 10

När två menniskor bli onda på hvarandra och ändå umgås, så kan man ju lätt gissa att de försonas, och om man har en liflig fantasi kan man också föreställa sig härpå följande »Elskovsscener«, i synnerhet om svartsjukan inspirerar fantasien.

...

15

Jag kan blott ge er dessa upplysningstrådar; om ni följer dem med edra undersökningar, så kanske ni kommer till klarhet om hur mycket hvar och en lagt till i historien.

Kommer det mer, så bara gör mig frågor. Det enda jag har att vara rädd för är en tigande misstro. 20

Att jag sjelf, genom något af de tre yttranden, jag anført, gifvit anledning till detta, tviflar jag icke på. Jag vet att jag förra året var mindre försigtig än jag senare skulle ha önskat. Jag var så föga van vid att vara »diplomatisk«. Det är illa för mig. Ty mig sjelf träffar det alltid värst. 25

...

Med mig är det inte bättre. Den elakartade hjertklappningen blir värre af värmen. Jag lider rysligt deraf og har svårt att sofva om nätterna.

Detta bref har kostat mig en otrolig ansträngning. Jag är så trött. 30

Er tillgifna

V. B.

49. *Georg Brandes till Victoria Benedictsson.* [Poststämpel: Kjøbenhavn
11/6 1888]

Hvilket underligt højtideligt halvofficielt Brev beregnet paa min Moders Øjne mere end paa mine! Der er jo intet sket og der har jo
5 fra min Side aldrig været nogen Mistanke, kun et Ønske om Forsigtighed.

Det gjør mig meget ondt, at De paany er syg.

Mig er intet hændt. Jeg arbejder jævnt.

Levvel og lad os ses snart. Frasen om at man jo ej kunde se mig,
10 var jo kun en Talemaade. Det véd De bedst selv.

Altsaa: Paa Gjensyn.

50. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

Paris
d. 15 juni 1888

...

I dag är det första dagen jag känner mig någorlunda plågfri; det
15 är ett himmelrike, och jag har ströfvat hela dagen, är bjuden på en diner champêtre med ett artistkoteri. Hej! Och jag har varit och köpt mig en ny hatt till det. Voilà la femme!

Tack för raderna. De gjorde mig glad. Högre än att se er ställer jag det, at ni vill se mig. Jag är ett stort barn — trots allt — och jag
20 lefver af vänliga ord lika mycket som af mat och dryck.

Till Kbhn kommer jag nog på måndag f. m., ty jag reser härifrån i morgon. Men troligen är jag så trött och sjuk, att jag endast längtar att få gräfva ned mig i min håla, så att jag reser väl till Sverige redan på tisdagen. Det är liksom en skam att låta andra se när man lider.
25 Sådant borde man kunna hålla alldeles för sig sjelf. Jag skulle vilja vara stark, som en man.

Men längre fram, om jag blir bättre, reser jag öfver till Kbhn ibland för att se de tyska skådespelarne, och då kanske vi träffas. Det skulle vara mig mycket kärt.

I Kbhn vill jag inte bo helt och hållet, under sommaren åtminstone. Jag skulle ännu icke kunna arbeta der; det är som om jag stode under något hypnotiskt inflytande. Om jag kan skriva i mitt eremitbo vet jag heller inte; det förefaller mig som skulle jag nu först lära att handtera en penna. Det står dock att försöka. Som jag emellertid 5
alls icke trifs på landet för längre tid, måste jag jemt resa fram och tillbaka.

Tänk, att jag det sista året icke skrivit det minsta! Jag blygs öfver min oduglighet; det är väl det, som trycker mig mest i er närvaro: det tycks mig som om jag mycket litet förtjente att vara bekant med 10
er. — Den som blott kunde bli qvitt denna afskyvärda, orimliga anspråkslöshet! Den kommer mig att gå alldeles till grund.

Framdeles skall jag be er läsa mina manuskript medan jag arbetar; jag har förr aldrig vågat göra det. Hvad jag skrivit är alltid så mycket sämre än hvad jag tänkt, och så vill jag krypa ned i jorden af blygsel. 15
Dumt beröm, eller uppmuntran af svenska akademien, hjälper mig icke; jag är för kritisk sjelf för att låta dupera mig af slikt. Men om ni ansåge det lönt att under arbetet ge mig råd och klander, så skulle jag kanske spanna mina krafter och göra det bättre. Jag har kraft, men det är hopplöshet, sjelfkritik och konstnärsförtviflan, som helt 20
och hållet förlamar mig.

Men nog om det!

På ett återseende således — nu eller framdeles — men i alla fall: på ett återseende!

Om ni reser bort från Kbhn, så låt mig veta det, i fall vi ej träffas 25
nu. Min adress är då Hörby, fast jag icke kommer att stanna der, utan troligen föra ett slags nomadtillvaro. Jag ämnar ligga än här än der på landsbygden i Skåne, mellan som jag reser till Kbhn.

Det var inte en fras, det jag sade om att inte träffa er. Ni kan väl tänka, att jag inte gerna vill göra er obehag, om ni tar er det när. 30
Gör ni inte det, så betyder det ju ingenting.

Au revoir!

51. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.* Hörby d. 3 juli 1888.

Dessa rader endast för att omtala det jag kommit till mitt land igen. — Har inte haft en frisk dag sedan dess och är bara ett vandrandskelett, som knappt egnar en tanke åt författarskap, men som gläder sig åt sol och gröna trån samt använder sina kraftigaste minuter åt trädgårdsskötsel.

När man inte kan vara med människor som man tycker om, så är det godt att få vara ensam. Och det är jag. Det känns skönt. Jag kan inte tåla att människor bara för det de höra till ens familj och se en dagligen tro sig berättigade att tränga in i ens angelägenheter eller förhöra en om man är ledsen eller glad, sjuk eller frisk. Allt det rör inte dem, bara en sjelf.

Jag har lofvat Hilma att taga henne till Kbhn och visa henne utställningen. Barn glädja sig allt för mycket åt ett sådant löfte, och jag är rädd att kanske mot min vilja få bryta det, om jag dröjer, därför reser jag till Kbhn redan i morgon, Onsdag. Då vill jag på qvällen — trogen min teaterpassion — gå på Dagmar och se tyskarne. Fredag reser Hilma ensam hem, men om jag känner mig så frisk att jag kan, så stannar jag ännu ett par dagar för att se tyskarne något fullständigare.

Det skulle vara mig så mycket kärt att se er, men oturen vill väl att jag skall vara utgången just om ni söker mig. Men om ni möter mig, så blif inte förskräckt öfver att jag ser ut som om jag nyss stigit ut ur familjegrafven. Sådan der en gengångare kan godt vara i solskenshumör en gång emellanåt. Det är bara vidskepelse att tro motsatsen. Helsa er mor!

52. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.* Torsdags qväll [12/7 1888]

Det är inte öfverdrift, när jag säger att jag är alldeles förtviflad, bokstafligen sjuk af harm och ledsnad. Det är andra gången ni söker mig förgäfves. Och jag, som längtat så att få träffa er!

Nu kan jag inte vänta längre. Om det också bara blir på ett enda ögonblick, så titta hit upp innan ni går och badar, eller åtminstone innan ni äter frukost.

Första gången ni sökte mig hade jag suttit hemma hela kvällen i det hopp att ni skulle se upp till mig. När klockan fattades fem 5 minuter i nio tänkte jag, »nu är det för sent.«

Jag hade arbetat hela dagen under tyngden af min svartaste arbetsförtviflan; inte en människa att tala med, ensam på ett hotellrum, ensam på min restaurant, — hvilket lif! Ensam bara med den känslan att de jag har kärast skulle vara mest tjenta med att jag gled 10 ut i det eviga mörkret; att jag är fullkomligt till öfverlopps. Och för mig sjelf är lifvet ju bara en kamp med döden, dag efter dag, dag efter dag. Inte en strid med stämningar och romantisk längtan efter glömska och allt det der, utan en fullt redig människas kamp mot den ångest, som kommer af en alldeles hårresande fasa för döden, 15 — den död, som jag har för ögonen. Jag vill glömma honom och skjuta undan honom, men der står han och säger »lifvet är tommare, ihåligare, grymmare än jag.« — Och ändå älskar jag lifvet. Jag skulle kunna kasta mig ned på marken och tacka det för hvarje stråle af sol. Jag har en så intensiv förmåga att vara lycklig och 20 glädjas. — — —

Tänk då hur jag skulle vara till mods den kvällen, efter att ha hoppats på att träffa er, ni — som för mig är inkarnationen af allt som göms (icke i ordet »homo«) men i ordet »vir«. Jag kunde inte stanna ensam inom fyra väggar med honom, min skramlande ben- 25 rangelskamrat. Åh, han är en sådan afgrundsande, han vet att uttyda allting, och så hänskrattar han med sina köttlösa käkar och säger: »ser du inte, nu är det tid!«

Jag måste ut. Jag måste se en människa. Hvem har jag att gå till, när det der griper mig? Det är som om det fans famnstjocka murar 30 mellan mig och allt som är sol och ljus. Jag har inte en enda mer än min gamle kamrat Axel. Jag mötte honom i Fredriksbergs allé, vi

gingo en långtur och pratade om likgiltiga ting eller tego. Det är så otroligt och underligt att det ännu fins en människa i verlden som håller af mig och som jag kan hysa intresse för. Jag måste se det ibland, eljest kan jag icke tro det. Det är som om jag vore hundra
5 år, och som om alla som varit mina samtida och som delat glädje med mig eller burit sorger jemte mig nu vore döda och jag ginge ensam qvar ibland främlingar, till hvilka jag inte ens kan eller får tala om det, som rör mig sjelf.

Jag gick der med Axel så tungsint, men så besluten att vara tålig
10 och tyst. Bara gömma min obändiga häftighet och hålla den för mig.

Och så dagen efter säger Kristin: »det var sant, dr. B. var här och sökte er i går.«

!!!

Ni hade kommit, inte en qvart efter det jag gått. Och jag grämde
15 mig, grämde mig, grämde mig så att jag kunde gå i jorden, därför att jag inte kunde ha hållit mitt hopp vid lif ännu en qvart. Jag har grämt mig alltsedan. Jag skall sitta och se er långt borta på teatern, främmande som om vi knappt någonsin sagt hvarandra mer än »god dag«, och med alla andra — folk som jag inte bryr mig om mer än
20 mina gamla skor — kan jag prata fritt. Med alla mina kamrater, med Hedberg, Geijerstam, Nordensvan och alla de andra, men er skall jag sky som om ni eller jag vore en skabbig hund.

I dag hade jag haft affärsbråk om min pjes, som skall spelas på Casino, jag hade rest omkring staden timvis i en droska och först
25 klockan 7 hade jag tid att på mitt vanliga ställe, Langelinie, äta min middag. Jag skyndade hem med andan i halsen, jag satt och skref med klockan på bordet, jag vill tvinga mig att ha mina tankar hos arbetet och icke annorstädes. Jag skref och skref, jag hoppades så säkert, men klockan blef nio och öfver nio. Jag kunde inte skrifva
30 mer, jag hade inte haft hvila hela dagen mer än den der färden. Och så var det qväll; öfver gården, som ser ut som en kolgrufva, och öfver mitt rum, som ser ut som en fånges cell, sjönk den tysta skym-

ningen med det trista regnet. Jag skulle gå till sängs, efter en sådan dag, och vakna igen till en likadan dag. Arbetet är tungt och glädjelöst, ty jag arbetar ju blott för mitt eget lilla fattiga jag, bara för mat åt mig, — åt mig! — bara för att gå till mötes hundra och åter hundra sådana dagar som i dag. 5

Så kom Ingeborg. Ni hade varit här jemt ett qvart innan jag kom. Jag var här på pricken half åtta. Jag reste inte ut på min expedition förr än kl. 5, när det är er middagstid, ty jag fruktade att ni skulle kunna söka mig förgäfvos före middagen. Jag hade suttit hela dagen för att ni inte skulle gå förgäfvos om ni kom under er frukostpromenad. 10 Kan jag vara förtviflad!

Ni måste ju tro att jag alltid är ute, och så har jag suttit som en fånge och knappt fått en smula frisk luft, bara för det jag ville träffa er!!

Derför att ni förra gången var här så sent hade jag nu föresatt mig 15 att inte alls taga någon qvällspromenad. Och så hade ni varit här, och der satt jag med klockan på bordet!

God natt! . . . Åh, jag har så ondt i mitt hufvud. Jag får naturligtvis inte sofva. Kom på morgonen. Jag vågar inte gå ur rummet nu.

53. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.*

D. 12 [13?] juli 1888. 20

Käre!

Det är natt nu, och man hör endast då och då en tung regndroppe slå mot fönsterblecket. Jag kan inte arbeta längre, inte binda mina tankar vid de diktade personerna i min dumma novell, skriven för dumma människor, som beundra »Ernst Ahlgrens friskhet och goda 25 humör.» — Galgenhumor! Förtviflan! Men det får jag pengar för.

Jag började skriva i dag morse klockan tio, och jag har hållit i hela dagen. Jag vill åtminstone inte vara den som lägger händerna om kors och ger tappt vid första motighet. Vet du ett dåligt eller ett icke fullt lyckligt hem är visst mycket bättre än intet hem alls — för 30

de flesta. Man stelnar så underligt af denna oafbrutna ensamhet. Jag menar du bör vara glad åt att ha ditt hem. Jag skulle inte vilja ha mitt tillbaka för allt i världen. Jag kan inte uthärda att de som känt mitt forna hvardagslif se mig nu. De ha inga rättigheter öfver
5 mig längre. Jag vill inte minnas dem och helst icke se dem.

Mins du en gång jag sade att din verld var mig så främmande som om den låge på en annan planet? Och att jag inte ens ville lära känna den, om jag kunde. Känslan af hur stängd den världen var för mig aftvingade mig orden. Och du blef ond för dem. Jag förstod
10 då ännu inte hur främmande jag blifvit för allt som varit mitt. Hur utan fotfäste.

[Fortsättningen bortklippt]

54. *Victoria Benedictsson till Georg Brandes.* Onsdag d. 18. [Juli 1888]

Förstår du nu hvarför jag kunde bli så »hysterisk» öfver att inte
15 vara hemma, när du sökte mig? Jag visste ju att vi skulle ha så få gånger att träffa hvarandra, ty jag har så länge — ack så länge! — förstått att jag som människa icke var något för dig.

Om jag lefver eller dör är dig likgiltigt, jag har intet medel att vinna din tillgifvenhet: — jag är inte rik eller vacker eller snillrik.
20 Ingenting! Och utan din tillgifvenhet och vänlighet är mig hela världen tom.

Det som så länge hållit mig fast vid lifvet och förlängt min döds-
kamp var begäret att göra något arbete, som du och din bror måste erkänna vara mindre dåligt än hvad jag förut gjort. Sedan ville jag
25 dö. Men — ser du — denna tanke, att man är dömd, att man liksom redan står utanför detta lifvet, den knäcker ens själsspänstighet. Jag vet att de uppslag jag har i hufvudet äro goda, men min fullkomligt hopplösa stämning skulle lägga en tyngd öfver utarbetandet, som skulle förstöra allt.

30 Min familj, mitt förflutna, allt har förlorat sitt tag i mig. Det är som om hela världen bestod endast af dig och de dina. Om det blott

funnits den allra minsta samhörighet mellan oss! Men jag kan icke närma mig dig och dem utan att synas påträngande, därför drar jag mig tillbaka på det enda sätt som det är mig möjligt; — med min natur.

Du kan icke vara så blind att du icke sett hvilken tortyr jag lidit 5 alltsen vår första bekantskap.

[Något bortklippt]

Åh hur väl jag mins den första gång vi råkades! Jag var så stel och kall i mitt sätt, och du var sträf, nästan trumpen, men när du gick kysste du min hand och sade att vi skulle se hvarandra igen. 10 När du gått stod jag stilla ett ögonblick och liksom mätte det intryck du gjort. Och så gjorde jag något, som icke ens skulle ha fallit mig in när jag var ung: jag lyfte min hand och kysste den i ett utbrott af jubel öfver att jag skulle få se dig åter.

Hur jag sedan vred mig i raseri, ofta, när jag märkte hur band 15 efter band lade sig kring min varelse och att jag aldrig, aldrig mer skulle bli fri, aldrig lefva mitt sjelfständiga lif mer. Och jag visste ju att jag endast var ett litet tidsfördrif för dig. Då hatade jag dig nästan, jag ville såra dig, och när jag gjort det ångrade jag så att jag kunde kyssa dina händer och be om tillgift. Jag märkte att jag 20 inte kunde slita mitt sinne loss. Aldrig.

Afstånd, nya intryck, arbete; allt var maktlöst. Jag låg i Paris, jag hade godt om pengar, jag kunde få alla de nöjen jag kunde ha lust till. — Jag kände mig blott som en landsflyktig. Jag längtade blott efter bref från dig eller att se dig igen. 25

Och så kom jag. Att se dig var ju mer än all verldens härlighet. Ett år hade gått, du började tröttna, tänkte jag. Och så förstod jag hvad som skulle komma, när jag icke mer skulle se dig.

[Ett stycke bortklippt]

. . . förebråelser genom dessa ord. Det ville jag inte. Jag önskade 30 bara att du kunde handskas lite mindre lättsinnigt med menniskolif.

Din mor och Edith och Astrid äro ju qvinnor som vi andra, eller

ha varit eller skola bli det, hur man nu vill uttrycka det, — och vi andra kunna lida som de, glädjas och gråta som de.

Lätt skulle det ha varit att dö, om du talat lugnt och vänligt med mig om att jag inte kan lefva. Nu är det tungt, ty du har endast
5 haft missnöje och hårda ord, när jag sagt dig att jag icke kan.

Åh, denna ångest! Jag är rädd för att ligga och plågas länge, och långsamt rossla mig till döds — ensam, utan en vänlig hand, som trycker min. Ännu räddare är jag för att misslyckas, liksom sist.

Håna mig aldrig. Jag har kämpat emot min kärlek så ärligt och
10 så länge, att när den var starkare än jag, så bör den också ha ett bättre namn än »sentimentalitet«.

Helsa din bror. Jag tycker om honom. Som partiman är han fast och duktig. Om jag dugt till något skulle det ha varit mig en heder att få vara hans stridskamrat, — jag menar om inte denna konflikt
15 knäckt det som ursprungligen var dugligt hos mig.

Stackars käre vän! Hvad jag skulle varit lycklig om jag kunnat vara dig till någon glädje och nytta! Jag har så ofta sett dig ledsen, jag vet att inte du sjelf alltid vandrar på rosor. Jag önskar att min tillgifvenhet icke varit lika gagnlös och öfverflödig, som den är varm.

20 Kyss din mors händer. Jag är tacksam emot henne på dina vägnar, för allt hvad hon varit för dig.

Och nu farväl, för sista gången. Lef väl, lef godt, stort, ädelt — lef lyckligt med de dina. — — — Hur kär var du mig inte!

Din

25

V. B.

Jag vill bara att du skall förstå hur lifvet blifvit så outsägligt tomt för mig.

Om det finnes gengångare, så skulle jag gå som Lady Macbeth i sömnen och försöka aftvä den fläcken, den äter sig genom märg och
30 ben. Sådant aftvår man aldrig. Det fräter upp hela ens varelse till sist.

— — —

Tror du det ligger skymt af bitterhet i mina ord? Nej, nej, nej! Du är mig lika kär nu som den qvällen, lika kär som då jag genom att dö ville visa dig att min känsla åtminstone varit allvar, och du skall vara mig lika kär den dag jag kanske går utan ett ord till afsked, därför att ord äro så tomma och fattiga när det gäller det mest 5 genomgripande. När du ser tillbaka, skall du alltid kunna se klarare.

Hvad vet jag om hvad som skall hända? Intet! Intet!

Jag vet bara att jag vill dig så väl, att jag så gerna ville efterkomma dina önskningsar och vara så lugn och kall som trä. Men jag kan inte. Jag vet att om du säger »gå«, så skall jag lyda dig som en hund — 10 böja mitt hufvud och glida ned i det stora svarta intet. Jag vet också att jag inte har annat medel än detta för att för alltid göra dig qvitt mig. Annat sätt att döda min längtan efter att se dig fins inte. Menniskorna äro mig så likgiltiga som kryp eller myggor. Endast de, som du håller af, få något värde och intresse för mig. 15

Du ser att det är sant. Jag, som är så kall att min egen mor aldrig fått en smekning af mig, jag afgudar din mor. Jag måste dagligen strida emot min längtan att se henne, för att inte trötta henne för mycket med mina besök. Jag skulle gå i elden för en af dina älskarinnor, om hon vore dig riktigt kär, och om du skulle säga mig ett 20 tack därför.

Du sade mig en gång då du ville slänga mig bort, att jag skulle tänka på att ett halft tjog andra qvinnor älska dig som jag. Det nyttar icke: jag förstår dem ju alla; jag förstår ingenting så lätt som att man måste älska dig. Och att du håller mer af dem än mig, det gör 25 mig ondt — åh, jag ville så gerna ha en liten vrå i din tillgifvenhet! — men det kan inte göra mig svartsjuk. Eller det får inte. Må jag vara hvad som helst, men aldrig smäsint och låg! Och om du älskade tjugu, hvad gjorde det mig! Om jag blott icke sjelf vore till öfverlopps. 30

Hvad skall det tjena till att jag ljuger mig kall! Ha vi inte lögn

mer än nog i världen, och om jag ljuger för andra, hvarför skulle jag också ljuga för dig!

Är det en förnärmelse mot dig, att du är mig mer än sol och värme och lif, att en enda sekund med dig gör mig stark nog att lefva en hel dag utan att se dig? Ligger kanske inte i det min enda ursäkt för det, som du förebrått mig?

— — —

Jag har intet, intet att fordra. Jag vill inte göra något försök att hålla dig kvar. Jag tänker hvarje gång jag sett dig »detta är kanske
10 sista gången«. Jag tror alltid att du aldrig skall komma igen, att detta var ett tyst farväl. Deraf denna ständiga ångest, denna upp-
rifna sinnesstämning, som trots mina ursprungligen starka nerver
gjort mig fysiskt sjuk bara genom själsspänning. Mellan hvar gång
jag ser dig har jag samma tortyr att genomgå. Hvarje återseende är
15 en lika stor öfverraskning, men jag har lidit så mycket i mellantiden,
att jag inte har kraft att känna glädje.

[Något bortklipp]

. . . det tycks mig som hade du kommit igen efter en evighet af frånvaro, under hvilken vi hunnit bli främmande för hvarandra.

20 Du sade en gång: »det eneste virkelige Farvel er det, som ikke siges.« Det är de orden, som bitit sig fast i mitt minne, därför är det som om hela himlen mörknade när du går, därför är det som om solen aldrig mer skulle gå upp. Och därför kan jag inte arbeta.

När jag aldrig får se dig mera, då är allt förbi.

VICTORIA BENEDICTSSON TILL
EDVARD BRANDES

1887

Victoria Benedictsson till Edvard Brandes.

D. 1 Juli [1887]

Till Edvard Brandes.

Jag vill blott tacka er för recensionen och säga att jag icke finner den orättvis. Hade jag sjelf trott på min begåfning, skulle jag icke
5 utfört hvad jag nu har i sinnet. Det var min plan att genom försigtighet skaffa mig läskrets och inflytande; allt hvad jag vunnit skulle jag sedan dragit öfver till mitt parti. Men jag har icke talang, därför duger icke planen. I mitt hjerta kan jag aldrig bli reaktionär, och jag vill icke nöjas med att skrifva svaga böcker, därför går
10 jag bort från skådeplatsen.

Ni är en duktig karl. Hade mitt diktargry dugt, skulle jag varit glad att en dag få bli er vapenkamrat.

Ernst Ahlgren.

AUGUST STRINDBERG OCH
GEORG BRANDES
1887-1896

1. *August Strindberg till Georg Brandes.*

Klampenborg
d. 14. Dec 1887.

Herr Doktor.

Första gången jag sänder Er en bok, är det en tarflig bok, skriven under ledsamma stunder för att roa mig. Kan den roa Er en
5 stund, mellan drabbningarne, har den ändock haft något skäl att vara till. Hvem vet?

Med erkänsla och beundran

August Strindberg.

2. *August Strindberg till Georg Brandes.*

Holte:
d 2 Oktober 1888.

10 Käre Doktor Brandes.

Tack för Er vänlighet att midt i bedröfvelsen sända mig Nietzsche, en bekantskap jag skyller Er mycket, då jag finner honom vara den mest frigjorda, den modernaste af oss alla (naturligtvis icke minst i qvinnofrågan).

15 Jag har deremot ej sändt Er min sista bok Skärkarlslif emedan ni ej skall läsa den. Es zählt nicht! Det är den moderna »förläggarlitteraturen« som vi måste tillverka för att kunna få skriva naturalistiska sorgespel och skänka bort.

Jag hade varit mera betjent med en skur ovett af Edvard för att
20 jag skrifvit en skidt-bok, om han blott bifogat ett beklagande och en förklaring.

Att skriva en naturalistisk roman på 500 sidor vågar jag ej, ty mina barn ha redan trasiga kängor och vi bo i sex sommarrum med 1 kamin sammanlagdt, kring hvilken vi lägga oss som flugor.

25 Att jag skulle kunna det, derom hyser jag intet tvifvel, helst jag har en dylik liggande färdigskrifven som ej kan tryckas.

För närvarande, sedan jag skrivit två naturalistiska sorgespel, arbetar jag på en julbok som handlar om meta abborrar, jaga hare, plantera gurkor. Det är alltid litet mindre korrumperande än att skriva bort sig i tidningar för svälthonorar.

Tänk inte illa om Sverges unga litteratur. Vi kan nog skriva, 5 men vi får inte! Vi affaller inte, men vi faller af för att ta full vind igen så snart det blåser opp. Men när?

Än en gång, ett hjertligt tack, och må Ni få följa Er Genius längre än vi få följa vår.

Med mycken erkänsla och vänskap 10

Eder

August Strindberg.

3. *August Strindberg till Georg Brandes.*

Holte

d 29 Nov. 1888.

Käre Herr Doktor,

Med mycken tack för Nietzsche, hvilken skrifer alltför dyra 15 böcker för mig, sänder jag Fröken Julie i ett både af Förläggaren omarbetadt exemplar och af mig beklippt, emedan den lurken Förl. haft den osmaken annonsera en mot mig rigtad busbok på omslaget.

Ni finner emellertid ett försök till att ge la nouvelle formule 20 lämpadt efter våra behof: göra pinan kort, låta det rasa ut på en gång! Och eget är att jag funnit mig stärkt i min tro på min försöksformel efter att ha läst 25 till min teater inlemnade dramer. I hvarje dram fins nemligen une scène! Det är den jag vill ha; hvad skall jag med det andra rasket att göra, och besvara sex, 25 åtta skådespelare att lära!

I Frankrike åt jag alltid 5 fårkotletter, till autoktonernas stora forbauselse. Kotletten bestod nemligen af ett halft skålpund ben, och två tum speck som jag lemnade. Ini satt en kula af ryggmuskeln, la noix. Den åt jag. Gif mig nöten! vill jag säga åt dramaturgen! 30

Ja! —

Nietzsche sände jag Fadren för 8 månader sedan under hans förläggares adress!

Nu går en til!

Jag längtar ofte att få en god passiar med Eder, men jag har 5 så svårt att ta till byen och — har så många skäl!

Det var emellertid uppfriskande att få en påminnelse om Eder. Och ber jag få vara innesluten.

Eder

August Strindberg.

10 4. *August Strindberg till Georg Brandes.*

Holte

d: 1 Dec. 1888.

Käre Doktor.

Nietzsche är ju en otroligt briljant mästare, men han frågar om jag kan få honom öfversatt? Det vore ju Ni mannen att bestämma, ty jag får med nöd förläggare till mitt jux?

15 Hvad skall man svara honom?

Märker ni min Umwerthung af betjenten-Figaro året före 1889?

Eder

August Strindberg.

5. *August Strindberg till Georg Brandes.*

Holte

d 4 Dec. 1888.

20 Käre Doktor,

Först om Nietzsche hvars bref kanske roar Eder att läsa. Jag tycker det är modernt att säga dessa stolta men sanna ord, och erinrom att i våra dagar af uppvaknande starkt sjelfmedvetande det icke är oväntadt att en stor kraft som han skall vid jämförelse 25 finna att hans ande är den störste och starkaste och när upptäckten är gjord frestelsen att säga det skall tränga på. För mig står Nietzsche som bebådaren af Europas och Kristendomens undergång, Orientens vaknande och återinträdande i sina rättigheter såsom adeln hvilken har de äldsta anorna. Kristendomen är mig

nemligen ett barbari som endast kunde komma till stånd genom folkvandringarne då vildarne i Kristna vidskepelse fingo aflösning af sina egna. De bildade Romare och Greker kristnades ju aldrig, utan Gother, Longobarder, Germaner, Sachsare och Nordbor tog den degenererade Kristi draf. Kristendomen är mig ett bakslag i 5 utvecklingen, de smås, de uslas, kastraternas, qvinnornas, barnens och vildarnes religion, därför är den i rak strid med vår evolution som vill skydda den starke mot den dåliga arten, och qvinnans framträngande nu synes mig vara symptom på slägtets regress och en konsekvens af Kristendomen. Nietzsche är mig därför den 10 moderne anden som vågar predika den starkes, den klokes rätt gentemot de dumma, de små (demokraterna), och jag kan tänka den store andens lidanden under de många smås våld under denna tid af allmän forkäringning och fördumning. Och jag helsar i honom befriaren, och slutar såsom hans katekumen mina bref till litterära 15 vänner så: läs Nietzsche!

Och så Fröken Julie! »Der Todhass der Geschlechter« som N. ser i Fadren fins här också, men här tillkommer den dåliga artens medvetna motvilja att fortplanta sig (jfr: Schopenhauer om Pedestri), svagheten i viljan att lefva, drömmen om fallandet från 20 pelaren, modrens ovilja mot samlag, manlig uppfostran o. s. v. Sjelfmordet är motiveradt riktigt: olusten att lefva, längtan till slägtens slutande i den sista dåliga individen, adelskänslan af skam öfver tidelaget med en lägre art, närmare: suggestionerna af fogelns blod, rakknifvens närvaro, fruktan för stöldens upptäckande och 25 den starkare viljans befallning (betjenten närmast och grefvens klocka fjermare). Märk att Fröken öfverlemnad åt sig sjelf skulle saknat kraften, men nu drifs hon och leds af de mångfaldiga motiven.

Eget att jag nu genom Nietzsche finner systemet i min galen- 30

skap att »opponera mot allt«. Jag omtaxerar och sätter nya värden på gamla saker!*) Det har man ej förstått. Knappt jag sjelf!

Tack emellertid för Ert bref och till Gensyn!

Eder

August Strindberg.

5

6. *Georg Brandes till August Strindberg.*

5 Dec. [1888].

Kjære Hr. Strindberg!

Med Tak sender jeg Nietzsches Brev tilbage. Det glæder mig at have ført to saa betydelige Mænd som Dem og ham sammen og at
10 have bidraget mit til at De kom til at forstaa hinanden.

Deres Indlæg for Frøken Julie interesserer mig i høj Grad og overbeviser mig — næsten. Der mangler en lille Smule; men Sligt er for vidtløftigt.

Hvor højt jeg skatter Nietzsche véd De, ligeledes hvor levende
15 jeg har følt Uretfærdigheden af at han vansmægtede næsten ukjendt. Mod hans Lære, i hvilken der er saa meget at beundre, har jeg personlig imidlertid ogsaa meget at indvende.

Meget hos ham synes mig mindre nyt end det forekommer Dem og ham selv. Hans Antikristendom kan jo ikke — det vil De vist
20 indrømme mig — gjøre et særdeles dybt Indtryk paa den, der i 20 Aar og mere har baaret — i lang Tid ene — Odiet af at være Nordens Antikrist.

Det synes mig klogt at overlade Andre et og andet Rosende at sige om sig og foruden klogt — smagfuldt. Den stærkeste Selvfølelse
25 turde være for stolt til Selvros, saa ligegyldig for de Andres Dom at den tav om sig selv. Men Sligt er en Følelæssag og Smagssag.

N.s Dom om Zola's Brev er slaaende morsom og overlegen.

Deres hengivne

G. B.

30 *) »Afslöjar«.

7. *August Strindberg till Georg Brandes.*

Holte

Käre Doktor.

3 Jan. 1889.

Jag besvärar Er med korrespondens men nu tror jag vår vän Nietzsche är galen och hvad värre är, han kan kompromettera oss, såvida icke den listige Slaven (mins Turgenjeff-Daudet, tänk på 5 den slipade Tolstoi) skojar med oss allesamman!

Läs nu hans tre bref i rad. I n:o 1 ber han mig öfversätta Ecce Homo — til Franska! För att afskräcka honom säger jag hvad jag fick betala i öfversättning för Mariés (3: 1,000 Francs). I n:o 2 10 retirerar han — och sänder Genealogie der Moral. Jag häpnar öfver att jag, utan att känna honom, spekulerat öfver Remords (Samvetsqual) långt förut, och sänder honom den Novellen.

Derpå svarar han med n:o 3 undertecknad Nietzsche Cäsar. Was thun?

I hast Vänligast 15
August Strindberg.

8. *Georg Brandes till August Strindberg.*

4 Januar 88 [3: 1889]

Kjære Hr. Strindberg!

Da jeg i Morges fik Deres Brev, stod jeg netop i Begreb med at sende Dem et Par Ord. Jeg havde med stor Glæde læst Deres nye 20 lille Bog, som jeg har anskaffet mig, og jeg lykønsker Dem oprigtigt til den. Den vil skaffe Dem Venner i og udenfor Sverig. Den tiltaler levende ved sin overordentlige Natursans og danner en yderst heldig og klog Kontrast til den forrige, oprivende, stærkt tiltrækkende og frastødende Bog. 25

N.s Breve som jeg til nøjere Prøvelse beder om at maatte beholde en Dag endnu har jeg læst. De to første synes mig, saavidt jeg kan skjønne, ej at overgaa hvad der lod sig vente efter Mandens stedse mere svulmende Selvfølelse, som jeg angreb og De forsvarede. Det sidste begriber jeg ikke. Jeg ser ej at dette kan være symbolsk 30 ment. Og i modsat Fald er jo Manden daarekistegal. Det var en

sand, en stor Ulykke. En saa ypperlig Aand, saa sjælden, saa rig — ramt af Højhedsvanviddet!

Lidt Haab har jeg dog endnu. Naar man som jeg i mere end en Snes Aar er gaaet om som Doctor i det store Hospital af syge, 5 saarede, exalterede og halvfjottede Forfængeligheder, som kaldes Literaturen — forbauses man ikke mere over nogen Ytring af Selvtilbedelse hos en Skribent, især en længe miskjendt.

Jeg tør sige, jeg var ret tidligt selv paa min Post — vestigia terre-
bant — men jeg har set saare meget.

10 Kun er Ordlyden i den sidste Billet saa rent fjollet. Underligt nok er det anden Gang i denne Uge at det Spørgsmaal naaer mig, om ej N. er »un peu fou«. Første Gang kom det fra en russisk Fyrstinde, hvem jeg havde anbefalet ham at sende en af sine Brochurer — da han nemlig bad mig om en Recommendation til Petersburg 15 — og til hvem han havde undertegnet sit Brev — det første — med den højst besynderlige og lidet imponerende Underskrift: D er Antichrist.

Dog jeg vil endnu tro det bedste.

Deres hengivne

20

Georg Brandes.

9. *August Strindberg till Georg Brandes.*

Boo. Wermdön,

Käre Doktor,

12 April 1890.

Utan att vilja indraga Er i någon tidsödande litterär korrespondens vill jag dock tacka för Edert bref och på samma gång 25 klarera de punkter Ni funnit dunkla eller oväntade i mina sista utgjutelser.

Saken är den, att kronologien i min verksamhet gick sönder då jag började publicera i utlandet, så att de bitar som nu samlas icke stå i den ordning de tillkommit utan några från äldre datum 30 gå efter de från yngre.

Sålunda började jag redan 1885 efter min process operera mig

från theism, deism och demokratism, hvilka lågo kvar i mitt blod och som uppträdde i form af kategoriska postulat. Äfven socialismen, i hvilken min gamla Kristendom under sjuklighetstillstånd dök upp, gick jag experimenterande igenom, och rensade ur mig i Kampf der Gehirnen (Neue Freie Presse). 5

När så jag i Nietzsche, den jag delvis anteciperat, fann hela rörelsen formulerad, tog jag in hans ståndpunkt, och ämnar nu allt framgent experimentera med den ståndpunkten för att se hvart den leder.

Närmaste följden blef ju ett omätligt Kristushat, och därför älskade jag Voltaire, äfven i dennes egenskap af Der Aristokrat des Geistes. Äfven därför min reaktion mot den lilla realismen, Die Kleinkunst, sådan den yttrat sig i den själlösa Corbeaux med dess sympati för »De Små« (inberäknadt Qvinnorna); därför mitt affall från de katolske Barmhertighetsyster-dyrkarne Goncourt i Soeur Philomène. 15

Huru djupt jag kommit in i min nya rigtning visar sig af min hänryckning öfver Hamsuns bok om Amerika der alla de meningar jag lidit halfdöden för under de sista fem åren, äro öppet och frankt uttalade. 20

Och nu synes mig som om jag endast tvungits ner till demokrati af masstrycket nerifrån och afundens tramp oppifrån. Född aristokrat, men aldrig haft råd och lägenhet visa det, ty det har varit lifsfarligt och är så än. Derför blir väl min lott att malas levande mellan de två qvarnstenarne — som allt hittills. 25

Detta om mig! Hvad så om Er, och till Er som ingenting har att lära af mig!

Endast ett tack att Ni läst min bok!

Eder tillgifne

August Strindberg. 30

10. *Georg Brandes till August Strindberg.*

Kbhavn.

Kjære Hr. Strindberg!

20 April 90.

Megen Tak for Deres hjertelige Brev. Jeg har tilbragt en hel Uges Tid fordybet i Deres ældre Skrifter, som var mig nye. De opdukkede nemlig først paa min Horizont med Röda Rummet. Ogsaa Deres store Historiebog har jeg med Udbytte læst det meste af. Jeg ejede en halv Snes Bind af Dem og troede at besidde næsten hele Deres Produktion, saa' nu, hvor meget deri fattedes. Dog er de tidligere Ting jo langt ringere i Kraft og Originalitet end de nyere.

10 De maa ikke tale om en »tidsödande korrespondens« med Dem. De skulde vide hvilke Folk der skrive mig til og røve min Tid.

De maa endelig ikke fordybe Dem saaledes i Nietzsche. Der er et Element i ham, som er at bruge, et andet, som leder Følelsen og Tanken vild. De er som Poet ikke mistroisk nok overfor Idé-

15 gange.

Naturligvis skal de fattige i Aanden ikke ovenpaa; men ligesaa sikkert har den Undertrykte sin Ret, og N.s Lære kan løbe ud i Proklameren af den brutale Ret til at undertrykke.

Jeg er kommen til i en Polemik at udvikle min egen Livsbetragtning med Hensyn til disse Punkter. Jeg véd ikke, om De har Anledning til at se det danske Tidsskrift Tilskueren, ellers skal jeg sende Dem to Indlæg jeg har skrevet til mit Forsvar efter at min Afhandling om N. kom ud. Det sidste bliver trykt i næste Uge.

20

Jeg har længe arbejdet paa en stor Bog om Heine, Börne og det unge Tyskland. 18 Ark af den er trykte, men der er endnu meget Arbejd igjen. Dog haaber jeg at faa den ud til Efteraaret. Jeg er i Grunden saa træt af alt historisk Arbejd.

25

Vi leve her under politiske Forhold, hvor al Ret er afskaffet. Der er kun ét Land hvor det er endnu værre, Rusland. Jeg fik igaar et Brev fra den bekjendte landsforviste russiske Revolutionschef Lavróf. Mit Hjerte er med disse Mænd. Nietzsche vilde overfor dem kun føle »Væmmelse« som overfor den franske Revolutions

30

Mænd. De bør da ikke gaa i hans Kjøl vand men anvende Deres kritiske Hoveds Kritik. Kritik er desuden en særligt mandlig Ævne. Og De bør ikke nu mere i saa moden Alder vedblive at udtale saa meget γυμναστικῶς (som Lessing kaldte det), experimenterende, som De selv siger. Vi kunne jo ikke for at vi udvikle os, men vi 5 have en Art Pligt eller hvad man skal kalde det — jeg lider ej det Ord Pligt — til at bringe den størst mulige Enhed i vort Liv og vore Tanker for ikke at forvirre de Læsende. Ikke sandt? Dog jeg troer — sandt for Himlen — at jeg giver mig til at forkynde. Min Undskyldning er at det er sent paa Natten og dette mit 8de 10 Brev i Træk.

Deres ganske hengivne

Georg Brandes.

11. *August Strindberg till Georg Brandes.*

Boo, Vermdö,

Käre Doktor,

22 April 1890. 15

Man hade just inbjudit mig till Upsala för att »diskutera«: Aristokratisk eller Demokratisk Radikalism. Jag afböjde inbjudningen emedan 1° diskussionsämnet icke var exakt formuleradt, då Aristoi och Δῆμος icke äro rena motsatser och sålunda icke kunna sättas som antingen-eller. 2° emedan jag på grund af 41 års erfaren- 20 heter icke vågar ha några åsigter mer, ty 3° i samma stund jag besluter mig att kämpa för den ena eller andra är jag bunden igen, och då upphör jag vexas, och det är ändock min lifsglädje att känna hur jag vexer.

Ni får därför icke tro att jag är okritisk mot Nietzsche, men 25 emedan han inträdde i mitt lif straxt efter att jag tillkämpat mig hans ståndpunkt utan att känna honom, så sammanföll hans program (s. v. v.) med mitt.

Ni sade mig på Kongens Nytorv den gången Ni mins: — Nå Strindberg, Ni som hatar »de små« Ni skall väl tycka om N—e. 30

Ock dermed erkände Ni att jag anteciperat mannen.

Och det hade jag emedan jag nyss blifvit dödad, utrotad af mina små tyranner till partivänner som ville sätta mig på dårhus därför — att jag hade rätt i qvinnofrågan. (Ni ser att min hand darrar ännu när jag tänker på det.) Var icke rädd för de stora
5 förtryckarne! Den store och starke är ädel, men den lille är elak och lumsk och dum! Hela problemet håller jag nu på att sätta i scen i en stor roman till hösten.

Jag har läst Eder första uppsats om N. i Tilskueren, och framhöll särskildt för mina vänner Ert förträffliga: Man skall gå igenom
10 (befruktas af) N. och sedan rensa sig ifrån honom. Äfven jag är uppfostrad af Schopenhauer (och såg därför snart Hartmanns eqvation) och har senare i Feuerbach sett N.s uppkomsthistoria. Har i Hermione och än mer Mäster Olof (äfven Anno 48, Svenska Öden här och der, Gillets Hemlighet) uttalat min fruktan för Demos och
15 Demokratisk Aristokrati. Hvad som emellertid skall framgå ur N. det vet jag ej, kanske en De Visés Autokratiska Republik. Men kampen om att få vara »de Vise!« Herre Je!

Om jag nu skulle säga namn på min ståndpunkt, vore det kanske: Kateder-anarkist! Det är: frihet för de bäste att också få råda.

20 En riksdag som nu, utan en vetenskapsman; domstolar utan en psykolog, knappt en jurist, bara yrkesdomare; statsteatrar utan en förste rangs estetiker och dramaturg; och midt i Universitetet ett kollegium af trollkarlar och medicinmän (Indianska!); aldrig öfverst officerare omkring landets första löjtnant.

25 Hvilket samhälle! Demokratien efter 1792! 1848! Ja, så har samhället vuxit som ett snår emedan de millionerna Små aldrig tålt en trädgårdsmästare, lika litet som sax i håret!

Här slutar jag och refererar till min roman i höst.

Härmed några bibliografiska notiser efter Ni sysslar med min
30 person.

Men se, hur ööfverskådligt materialet är. Äfven jag har vuxit

som ett snår (krat på Danska tror jag). Se äfven på min Meritförteckning, upprättad för att söka en plats, som jag inte får. Så ser Ni att jag äfven är en lärd herre, något som mina landsmän ignorera eller låtsas.

Och så farväl igen, och med helsningar till Edvard som jag hann 5 trötta ut.

Eder

August Strindberg.

12. *August Strindberg till Georg Brandes.*

Göteborg

d. 13 Oktober 1890. 10

Bäste Doktor,

Tillåt mig anbefalla en ung diktare Birger Mörner som en sökande ande hvilken behöfver stadfästas i tron, och hvars personlighet synes vara före hans diktning. Hans ärende i Köpenhamn är hufvudsakligen att komma i beröring med literater af antesignalfalangen. 15

Det fins en vacker episod i tjugutreåringens korta utvecklingshistoria hvilken på sin tid väckte uppmärksamhet. Son af en rik man och med ett i Sverge aktadt namn skulle han bli officer, men bröt sin bana i försvaret för en sjuk häst och en misshandlad soldat.

Han har nog svåra strider att bestå just på grund af sin greffiga 20 börd, varande utsedd att såsom ende sonen bära namnet med glans såsom diplomat.

Mig synes han ega djupt natursinne, känner sig sjelf besitta ovanliga krafter men ligger under tryck af familjeförhållanden, kamratskap och dylikt, samt är villrådig på grund af våra nyromantisters reträttrörelse särskildt Heidenstams missförstånd af naturalismen. 25

Bedjande Er anbefalla honom vidare hos Edvard och Otto Benzon, dem han särskildt önskar känna, tecknar jag

Eder tillgifne

30

August Strindberg.

13. *August Strindberg till Georg Brandes.*

Ardagger via Amstetten

Nieder Oestreich

31 Maj 1894.

Ärade Herr Doctor,

Till Er har man vanan fly, när dumheten, elakheten, afunden
5 öfvermanna den ensamma, men jag kommer ej som den trolösa
ungdomen begära Er hjälp för att sedan hugga efter Er rygg med
återvunna krafter.

Ni vet möjligen, att jag rörande en nyutgifven skrift, Antibar-
barus, blifvit i Sverge framställd som en skälm den der sedan blifvit
10 dåre — uppfinningen är i Sverge bara femton år gammal! Min
bön är nu endast att Ni, utan att Ert namn syns, om ni så vill,
skaffar detta bref i tryck i en Dansk tidning, helst Politiken. Känner
ni någon dansk kemiker som är nog bildad förstå att jag endast
utdragit konsekvenserna af den lära, Monismen, som vi ju be-
15 känna, och ville denna skrifva några inledningsord, vore det
godt!

I Sverge fins nemligen ej en tidning så hederlig att hon intagar
ett ord till mitt försvar! äfven om hon smädat mig till det yttersta!
Häckels bref säger ej mycket, men det ligger dock deri ett erkän-
20 nande att jag ej är vanvettig, och att en geistreicher Chemiker
hyst samma idéer, samt att jag kan trösta mig på ärofulla grunder.
Jag har upplefvat mycket intressant men detta sista är det intres-
santaste: att se en hel nations kemiker af afund så starrblinda att
de ej erkänna sina egna åsigter när de se dem framställda af en
25 misshaglig!

Jag är ingen dilet tant i kemi; har som pojke laborerat, som
medikofilare gjort regelbundna studier etc. (Se härom i Tjenste-
qvinnans Son I, II.)

Jag skulle ha lett åt hele det dumma Sverges grin, då jag har
30 anhängare i Berlin bland praktiserande läkare, men min personliga
frihet är hotad denna gång och anhöriga börja sörja öfver mig.

Jag liter på Er hjälp, och hoppas att kunna möjligen vara Er till återtjänst när jag i höst reser till Paris, der jag nu har fingrarne djupt inne i väfvarne!

Eder

August Strindberg. 5

14. *August Strindberg till Georg Brandes.*

Ardagger via Amstetten
Nieder Oestreich
31 Maj 1894.

Ärade Herr Doktor,

Efter afsändandet af brevet i dag ser jag i kopian af Häckels skrivelse att det är omöjligt publicera. Ordet absolut på sista sidan 10 kan vara en lapsus, men blir bestämdt tolkadt till min nackdel.

Hvarför skrifer han hela brevet om han återtär all god mening?

Känner Ni Häckel och skulle det intressera Er veta hans innersta tanke? Ville ni skriva honom till? Saken är ju intressant och jag har tålmod gå och gälla för dåre ännu en lång tid! 15

Som post-skriptum

Eder

August Strindberg.

15. *Georg Brandes till August Strindberg.*

Kbh. 3 Juni 94.

Kjære Hr. Strindberg. 20

Har idag modtaget Deres Skrivelse. De kan stole paa, at Häckels Brev skal blive offentliggjort i »Politiken«. Jeg kjender intet til de svenske Angreb paa Skriftet, men De tager Dem sligt for nær. Skade at jeg selv er saa incompetent i Æmnet.

De maa ikke love mig Gjentjeneste; det beskjæmmer mig; men tro, 25 at jeg altid med Glæde vil være til Deres Tjeneste. Denne Gang er Villigheden, De ønsker, jo saa ringe, at den er for intet at regne.

Deres

Georg Brandes.

16. *August Strindberg till Georg Brandes.*

Ardagger via Amstetten
Nieder Oestreich
9 Juni 1894.

Herr Doktor,

Jag var sjuk två dagar, skyndar nu att tacka Er.

5 Sänder två bref! Det tyska är från en kirurgie Doktor i Berlin, Karl Ludwig Schleich, bekant såsom en af kämparne mot Koch och lymfan. Han jemte en annan läkare skriva nu en artikel och sända Politiken.

Det andra är från Doktor Bengt Lidforss i Lund, amanuens
10 vid vextfysiologiska laboratorium sedan 3 år, nu sedan ett par år på stipendium i Tyskland. Han är kemist!

Lidforss har en viss betydande ställning i Lund, och är »Fortschrittler«, och hans ord gäller mycket för studenterna. Han har öfversatt arbetet, och ämnade till Boken om Strindberg skriva om
15 Sg som Naturforskare. Brefven kunna i extrakt tryckas. Ni skall ej tro det är så oskyldigt denna gång med mitt pådiktade vansinne. Man spinner på, och söker i sömnlöshet motivet.

Emellertid: den kommer snart ut, Antibarbarus, i en fransk vetenskaplig tidskrift och en Italienare öfversätter den, sedan han
20 helt enkelt funnit boken »sublim« (Armer Mann!).

Allt detta för att stöda Er, då ni sannolikt i Köpenhamn blir ensam om Er mening.

Angripes jag i Dansk Tidning vore det godt få se det, ty då skall jag förklara mig, och så! i 2 ord!

25 Den moderna fysiken har predikat krafternas enhet i 30 år. Allt är ett: elektricitet, värme, ljus etc.

Jag förkunnar nu att materien är ett! Inga elementer gifvas absolut. Att vara för ett element är ju endast att vara under vissa förutsättningar, en viss temperatur, tryck etc.

30 Derfor säger jag: När vätet är en gas vid vanlig temperatur och en metallisk vätska vid högt tryck och stark köld. Den kan då vara Natrium, menar jag. Liksom smältande bly är qvicksilfver etc.

Är detta vansinne? Jag kallar det Monistisk Kemi!

Jag tröttar Er! Men denna gång tycker jag Sverige uppfört sig som brottslingar — och jag är vid dåligt humör!

Eder

August Strindberg. 5

17. August Strindberg till Georg Brandes.

Ardagger via Amstetten
Nieder Oestreich
den 19 Juni 1894.

Herr Doktor.

Er tystnad oroar mig, icke för sakens skull, ty jag är ganska resignerad. Men finner ni det hela mot Era intentioner och intres- 10 sen, så löser jag Er, sine ira, från uppdraget, bedjande endast återfå brefven.

Om vi fortsatt, skulle jag ha gifvit Er två intressanta detaljer om uppkomsten af de två recensionerna i tidningarne. Det är naturligtvis vår välsignade könsdrift, representerad af en qvinna som 15 kan vrida om hjernan på svaga subjekter som H. B. och B. D.

Båda kritikerna äro skrifna i Berlin, den ena af en rival, hvars qvinna kastade sig i mina långa armar, och den andra af qvinnans svåger. Emellertid —

Mina läkare i Berlin ha lofvat skrifva protesten jemte kritik öfver 20 boken, och sända Er.

Ett ögonblick tänkte jag på Otto Benzon, kemist och diktare, men han är tyvärr äfven fabrikör!

Fins ingen ung Monist i Samfundet, som skådar igenom hela den gamla idealistkemin, med dess särskilda skapelseakter för hvarje 25 element?

Slutligen, oakadt det är pinsamt: Om ni mottager något bref från min nuvarande hustru — så var snäll och returnera till mig.

Jag samlar nemligen dessa bref, då hon har den lille manien att tillskrifva alla berömda män af mina bekantskaper, och jag har redan hört att hon falkar efter Er, för att beskydda mig! mot okända faror, liksom det skulle finnas faror för mig efter allt jag genom-

5 gått!

Förlåt min otålighet, men jag är litet nervös.

Eder

August Strindberg.

18. *August Strindberg till Georg Brandes.*

[slutet av juni 1894]

10 Ärade Herr Doktor.

Just nu Ert bref, och som jag icke är bortskämd, så får jag vara nöjd, och säga tack.

Men jag tror Ni slingrat in Lidforss i en snara som han ej lätt kommer ut ur.

15 För det första hade han ändrat signatur denna gång till B. D. (Men han har för en bekant i Berlin erkänt författarskapet.) För det andra har ni gjort honom till min anhängare i denna sak. Men det är han ju ej; läs vidare i Dagens Nyheter; så säger han: (jag har ej bladet här) ungefär: »Hvad skall man tro? Sg synes liksom

20 Hoffmann i Teufels-Elixir först ha diktat sina teorier på humor, men slutade med att tro på dem sjelf.» Alltså är B. L. i tidningen icke min anhängare, men i sina bref är han det, och nu har ni tagit honom i öronen och gjort honom till min beundrare. (Det här blir mycket kompliceradt till sist!)

25 Hvad den Danske kemikern angår, säger han å ena sidan att boken endast är ett begär att vara original; å andra att mina idéer äro icke nya, sogar godkända; såsom att elementen ej äro enkla! Men denne kemist tror ej att Svaflet är ett sammansatt ämne. Och om han menar att mina teorier äro godkända, så skulle ju han och

jag vara ense, men det vill han ej, därför att han vill vara original, som vi alla vilja (= differentieringsdriften).

En detalj: I en Tysk liten handbok i Kemi, utgifven i Leipzig 1893 af en professor derstädes står det att man antager metallen nickel vara ett sammansatt ämne. Står detta i någon enda Dansk 5 (eller Svensk) Handbok ännu? Det förefaller mig som om jag skulle beherrska mit ämne, Kemin, bättre än den berömda Danske »fackmannen«. Vidare: är det så galet att föreslå hamra kokes för att se om det blir jern?

Metallen Platina som vinnes ut ur sina lösningar medelst fäll- 10 ning, är svart som Sot (Platina svart, eller - mohr) och blir först genom hamring metallisk!

Den som var nog ädel erkänna att det skulle kunna finnas ett samband mellan Ammoniak och vatten därför att de kunna ersätta hvarandra i föreningar, måste då också erkänna att Vätet är en 15 metall då den ersättes af metaller i alla möjliga föreningar, och sålunda förtätadt väte kunna vara Natrium eller något annat!

»Objektivt« taget: finner ni att Lidforss' artikel antyder en avslutning till mina idéer?

Den har emellertid icke fattats så i Sverge och den gaf första 20 anledningen till ryktena om förryckthet, och L. vill visst icke ha sin artikel fattad som ett medbrottslingsförhållande.

Nog af! Lefva vi om tio år, få vi se om ej dessa idéer äro be- gagnade, der Urheber förtigen, epigonerna stora män, och Alke- misten Strindberg erkännes dock ha varit Kemist, om hundra år! 25

I Paris, och Berlin äfven, går den moderna kemin åt »Alkemi« d. s. v. monism (= Aristoteles). Det synes den Danske icke känna.*)

Alltså: Saken har varit före; jag har besvärat Er, och vi lugna oss!

Eder 30

August Strindberg.

---

*) Han kan läsa Saporta eller Tiffereau till en början.

19. *August Strindberg till Georg Brandes.*

Ardagger.

Käre Herr Dr. Brandes,

26 Juni 1894.

Jag trodde icke lifvet kunde erbjuda mig flera öfverraskningar, men så upptäckte jag att det endast var sjelfsmicker, då denna
5 underbara historia med Lidforss kom. Jag försökte först finna den uteslutande intressant, men så föll jag ihop, tillbaka i gamla spåren och fann den sorglig. Hvarför sorglig? — För fyra år sen ungefär söktes jag i Lund af en ung man som dyrkade mig. Det var Lidforss, då amanuens vid vextfysiologiska laboratoriet. Han hade ett
10 par år förut läst mina Blomstermålningar och Djurstycken och under den lätta formen funnit nycklar till en ny naturvetenskap, och han svor att han skulle i sin Doktorsdisputation citera Strindberg. Vi botaniserade i Lund, talade 24 timmar i sender om biologi, botanik, allt.

15 Jag återvände till Stockholmstrakten och vi korresponderade länge i naturvetenskap, hvarvid L. konstituerade sig som lärjunge, sände mig örter, böcker, erbjöd sitt största mikroskop etc. samt besökte Er med Mörner för Strindbergsboken deri L. ju skulle skrifva om »Sg såsom naturforskare«.

20 Så kommer könsdriften!

Jag lefde i Berlin, enkling och låg och väntade på den vind som skulle vräka mig på det torra. Som jag ej hade något hem, satt jag, som andra vinddrifvare på krogen för att ha någon att tala med. — Då kommer en Norsk målare med en qvinna: målaren
25 påfåglande sig gentemot mig (han visste nemligen ej att jag hade två qvinnor, fastän jag icke ansåg det vara något att skryta med). Qvinnan var nyfiken paa Sg, kvinnohataren, och älskaren öfvermodig. Med ett ord jag gjorde min pligt mot mig sjelf — och så retirerade jag. Detta sårade qvinnan.

30 Nu kommer L. till Berlin och presenterar sig såsom friare (Bejler) till madaskan. Jag satte L's menskovärde högre, och jag sade honom

allt — till och med att hans brud haft fyra folkslag öfver sig på trettio dagar.

Han friade ändå, och fick nej! Så gifte jag mig på mitt håll och reste bort!

Madaskan kopplade vi förut med en Polack, och L. blev Haus- 5
freund. (Senare inträdde äfven Norrmannen och Preussaren såsom
Vänner hos de nygifta.)

En lång Paus!

Så dyker L. upp igen sedan han blifvit utvisad från Polska lägret, 10
och så söker han mig.

Han öfversätter Antibarbarus, umgås dagligen med mig under korrekturläsningen, gör visserligen detaljmärkningar, men är med mig i hufvudsak. Vi skiljas som vänner när boken är tryckt. Sex dagar efter läser jag hans artikel i Dagens Nyheter, som alltså måste vara skrifven dagen efter min afresa för att hinna upp till 15
Stockholm, tryckas der, och komma ner till Donau.

Först frapperades jag af den falska Signaturen B. D. i st. för det vanliga B. L. — Men så tänkte jag: alltså ännu en rest af blygsel.

Men det fins en detalj i brefvet som ger mig anledning tro att 20
det är han B. L. som är rubbad. I sitt motto »Themistocles vandrade om nätterna emedan han ej kunde sofva« ger han sig sjelf. Ty det har icke något propos med min person och mina vanor, ty jag går och lägger mig klockan 8, 9, 10 när jag är ordentlig, men Lidforss är en ryktbar nattvandrare. 25

Och läser man hela citatet, så lyder det så: Themistocles vandrade om nätterna emedan Miltiades' segrar icke lemnade honom någon ro att sofva.

Det var alltså detta som kröp fram mot hans vilja.

Men Svenska tidningar spunno vidare, och sökte i min sömn- 30
löshet orsaken till min sinnesrubbnig.

Nå, ni har upplefvat detsamma och die perfide Jugend blir sig lik.

Att man kan vexe ifrån och vexe om sina lärare, det är faktiskt, men på 2 dagar — det är omöjligt!

5 Alltså gick han med knifven i fickan under våra sista dagar i Berlin, och det är Strassenräuber!

Han kan icke heller försvara sig med att han hade medlidande med dårens dårskap och därför skonade honom, ty hans bref visa att han tagit min naturvetenskap allvarsamt, hvilket äfven hans
10 nästa skrifter skola utvisa. Men då är jag färdig straxt trycka mina vextfysiologiska rön, särskildt om vexternas transmutationer (i primordialbladen) och om Vexternas nervsystem (icke själ!) hvilket B. L. i bref erkänt vara min uppfinning och absolut nytt!

Detta långa bref behöfver Ni ej besvara; men jag ber Er gömma
15 det.

Förr brukade jag ej försvara mig, men så såg jag ett helt legendarium af myter om min person uppstå (jfr. Fru Marholms blödsinniga artikel i Strindbergsboken!) outrotliga legender som hade
följder, vådliga rent af för mig, och så parerade jag, och riposte-
20 rade. Då skrek man på hämnd, att jag var en hämdgirig; ja man hade den fräckheten att fordra det jag skulle ställa upp mig sjelf mot väggen under det de skulle ostördt få skjuta på mig.

Om ni märker några begrafningstendenser hos Politiken af Er artikel, så återtag den och sök en annan — kanske Svensk! — eller
25 Norsk!

Jag är sannolikt om åtta dagar i Sverge, och då vore det godt ej komma med dårens sken kring ännu.

Tack emellertid och må Ni ha det bättre än jag!

Eder

August Strindberg.

20. *August Strindberg till Georg Brandes.* [Poststämpel: Ardagger Markt
H. H. Dr. 16/7 1894]

Just nu ser jag i *Journal des Débats* två nya böcker, hvilkas titlar antyda något Antibarbariskt. Kanske Er kemist är intresserad af dem: 5

François Jollivet-Castelot: *La vie et l'Ame de la matière. Etudes de dynamo-chimie.*

Société d'Éditions Scientifiques 4 rue Antoine Dubois (Paris).
3,50 Francs.

Claude Hemel: *Les Métamorphoses de la matière.* 10
3,50 Fr. Ibidem.

Hastl. Högaktningsfullt

August Strindberg.

21. *August Strindberg till Georg Brandes.* [Poststämpel: 24/7 1894]
H. Dr. 15

Hvad skall detta betyda?

I Meyers lilla *Konvers. Lexikon*, 1883, står att *Zodiakalljuset* är: »vermuthlich ein die Erde umgebender, von der Sonne beleuchteter Ring kleiner Weltkörper«. Detta 1883; och så hänvisas till: J. F. Schmidt 1856 och Heis 1875. Och i Ule's populära *astronomi* 20 1884, står att Jones i Amerika och Heis i München uppvisat att *Zodiakalljuset* är en nebelartiger ring som omger jorden.

Det är ju synd att blamera Nordenskiöld med denna upptäckt 1892, ty N. är en samvetsgrann och redlig man, hvilken härför får lida smälek, då hans namn sättes före Jones i *Politikens artikel* åter- 25 gifven af *Dagens Nyheter*.

Aug. Sg.

22. *August Strindberg till Georg Brandes.* [Poststämpel: Ardagger Markt
Herr Doctor. 1/8 1894]

Nu har jag läst de två franska böckerna och finner att jag råkat på en Hovedstrømning som tyckes ta en otrolig fart. Naturveten-
5 skapernas vetenskapliga behandling väntades, då Häckel är trettio år gammal, och Kemien var utruttnad, obefruktad af transformismen. Nu ser jag emellertid att det ges en hel fransk litteratur i min genre. — Fick ni de båda franska böckerna jag bad dem sända Er? Nor-
10 denskiöld måtte ha fått dem, ty Castelot skref i sin bok om Zo diakalljuset och möjligheten af ringar omkring andra planeter än Saturn! — Jag undrar om inte Er danske kemist är snart nog på efterkälken.

Ser nu i en bokkatalog att 1889 utkom i Paris: Tiffereau et Franck: L'Or et la transmutation des métaux. 5 Francs. Castelot
15 citerar en Ed. Robin, och en Dr. Gibier, som båda äro mig okända, men i genren!

Eder

Aug. Sg.

23. *August Strindberg till Georg Brandes.* [30 November 1896]

20 [Visitkort:]

August Strindberg

Ancien attaché à la bibliothèque royale de Suède.
Médaille de la Société impériale Russe de géographie.

25 Membre de la Société astronomique de France,
de la Société des Auteurs et Compositeurs dramatiques à Paris
et de l'Alliance Française.

12, Rue de la Grande-Chaumière (Montparnasse). Paris.

På genomresa för vidare färd i morgon tidigt, frågar om Dr. Brandes vill råka i afton på något blygsamt ställe, emedan ej klädd
30 till besök.

KOMMENTAR

FORTEGNELSE
OVER
TITELFORKORTELSER

- Berl. Tid.* = Berlingske Tidende.
Dagbl. = (dansk) Dagbladet.
Dagb. o. br. = Victoria Benedictsson: Dagboksblad och brev,
utg. av Axel Lundegård (3. uppl.).
Det 19. Aarh. = Det nittende Aarhundrede, udg. af Georg
og Edvard Brandes.
D. N. = Dagens Nyheter.
Fædrel. = Fædrelandet.
Ill. Tid. = Illustreret Tidende.
Mrgbl. = (dansk) Morgenbladet.
NDagbl. = (norsk) Dagbladet.
NdaMdskr. = Nyt dansk Maanedsskrift, udg. af Vilh. Møller.
Pol. = Politiken.
SS. = Georg Brandes: Samlede Skrifter (1899 ff.).
Sv. Dagbl. = Svenska Dagbladet.

*

Br. = Brev. Hvis Brevet har været trykt tidligere, meddeles Trykstedet i Kommentaren efter Brevnummeret; hvor intet er angivet, er Brevet først offentliggjort i nærværende Udgave.

August Strindberg och Edvard Brandes

1880—1889.

Brevväxlingen mellan Aug. Strindberg och Edv. Brandes är här tryckt i det allra närmaste fullständigt. Strindbergs brev tillhöra Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn med undantag av nr. 2, 5, 6, 10, 12, 14, 16 och 22, som ägas av Kungl. Biblioteket i Stockholm, samt nr. 26, 125, 132, 134 och 138, som tillhöra bokförläggaren, dr. K. O. Bonnier. Edv. Brandes' brev ägas av Sveriges Författareförening.

Br. 1. 3.5. *Röda Rummet*] hade utkommit 14/11 1879. ¶ 3.12. *Damernes Besøg hos de Fattige*] kap. 16: »I Vita bergen«. ¶ 3.13. *Olle og hans Kamerat gaa sultne iseng*] kap. 24: »Om Sverige«. ¶ 4.2. *skrive en længere Artikel om Dem*] denna plan tyckes icke ha förverkligats; jfr. anm. till s. 14.9 f. ¶ 4.4 f. *Planer om en Samvirken*] en dansk-norsk tidskrift var på tänkt, men planen förföll.

Br. 2. Tryckt i »Sydsvenska Dagbladet« 19/1 1930. — 4.22. *ett gement smutsigt angrepp*] en insändare i »Aftonbladet« 30/12 1879 (av prof. F. A. Cederschjöld) uppmanade kritiken att med mera stränghet behandla »dylika litterära foster, innan de hinna överskrida den smala gräns, som skiljer dem från det slags usla litteratur, vilken det egentligen åligger polis-makten att öfvervaka«. Även »Aftonbladet«s rec. 19/11 1879 hade varit mycket polemisk, fast tidningen ej hade förnekat Strindbergs talang. ¶ 5.8. *jag är gift*] Strindberg hade 30/12 1877 gift sig med Siri v. Essen (jfr. brev-växlingen »Han och hon«, i Saml. skr. LV). ¶ 5.10. *jag är Amanuens der*] Strindberg hade 1874 blivit e. o. amanuens i Kungl. biblioteket i Stockholm. Han hade specialiserat sig på sinologi och utgav 1881 »Kulturhistoriska studier« med ett flertal uppsatser rörande Sveriges relationer till Kina. ¶ 5.20. »*I Rom*«] uppfördes på Kungl. Teatern 1870 och utkom anonymt samma år som »svenskt original«. »Hermione« trycktes anonymt 1871. »Den fredlöse« uppfördes 1871 på Kungl. Teatern och trycktes 1876 i tidskriften »Nu«. »Från Fjärdingen och Svartbäcken« (1877) var en samling noveller i realistisk stil, behandlande studentlivet i Uppsala. »Mäster Olof« hade i sin första upplaga, prosaupplagan, avslutats

1872, men trycktes först i »I vårbrytningen« (1880—81) och hade alltså ännu ej utkommit, då Strindberg skrev detta brev. Skådespelet, som refuserades av Kungl. Teatern 1872, inlämnades 1873 till Svenska Akademien som tävlingskrift, men uppmärksammades ej. Strindberg företog en rad omarbetningar av dramat, som resulterade i den 1878 utgivna versupplagan. Det blev emellertid i den äldre prosaupplagan stycket fick sin urpremiär 30/12 1881 på Nya Teatern. Jfr. Lamm: »Strindbergs dramer« I (1924). ¶ 5.32. *En enda tidning*] »Aftonbladet«, som förklarade stycket vara ett stort missgrepp. ¶ 6.2. »*Gillet Hemligheten*«] ett historiskt drama, avslutat 16/1 1880, utkom och spelades samma år på Dram. Teatern i Stockholm; det gick vid detta tillfälle 6 gånger. ¶ 6.9. *N. Falk*] Carl Nikolaus Falk, grosshandlare, person i »Röda rummet«, broder till bokens huvudperson; om Falks rus jfr. kap. 4. ¶ 6.10. »*Om Sverge*«] kap. 24 i »Röda rummet«; häri berättas om Olle Montanus' föredrag över detta ämne. ¶ 6.14. *Bolaget Triton's berättelse*] kap. 12. ¶ 7.3. »*Konglig Sekreterare*«] titel, som Strindberg hade som tjänsteman i Kungl. biblioteket. ¶ 7.7. *Eder Herr Broder har varit mig en väckare*] Strindberg hade tagit starkt intryck av första delen av Georg Brandes' »Hovedströmninger« och av hans »Kritiker og Portraiter« (1870); Shakespeareuppsatserna i sistnämnda bok hade influerat på utgestaltningen av de realistiska partierna i »Mäster Olof« (jfr. Lamm: »Strindbergs dramer« I 98 f. och Strindberg i »Jäsningstiden« kap. 9).

Br. 3. 9.19. *et Reaktionsministerium*] Estrup var konseljpresident i Danmark 1875—94. ¶ 9.30. *Førerne*] Pio, Geleff och Brix, pionjärer för den danska socialdemokratien, blevo 1873 av Högsta domstolen dömda till tukthus för att trots polisförbud ha arrangerat ett offentligt friluftsmöte; Pio emigrerade 1877 till Amerika. ¶ 10.3 f. *De har overdraget dens Oversættelse til en ganske ubekendt Mand*] jfr. br. 4.

Br. 4. 10.31. *faa den udgivet paa Dansk*] »Röda Rummet« utkom på danska först 1886 med titeln »Den røde Stue«. ¶ 11.29. *Jeg er lige kommen ind i den praktiske Politik*] Edv. Brandes valdes hösten 1880 till medlem av Folketinget; om hans rätt såsom varande jude till att gå ed på författningen uppstod snart häftig kamp.

Br. 5. Tryckt i »Sydsvenska Dagbladet« 19/1 1930. — 12.29 f. *Kiel-land*] Alex. Kielland hade 31/8 1880 tillskrivit Strindberg och hyllat honom med anledning av »Röda Rummet«; deras brevväxling är offentliggjord av J. Landquist i »Samtiden« 1922.

Br. 6. Tryckt i »Sydsvenska Dagbladet« 19/1 1930. — 13.15. *Läke-medel*] Brandes' skådespel »Lægemedler« (1880) uppfördes av Kungl. Teatern i Stockholm 1881; det översattes, som brevväxlingen visar, av Strindberg till svenska, och han har medverkat att intressera teatern för dess uppförande.

Br. 7. 14.9 f. *en längre Artikel om Dem i det danske »Morgenblad«*] Edv. Brandes var 1881—83 jämte C. Berg og V. Hørup medlem av »Morgenbladet«s redaktion; någon artikel om Strindberg tyckes icke ha skrivits.

Br. 8. 15.18. *en profskrifvning af ett fruntimmer*] den åsyftade är Strindbergs fru, Siri v. Essen, vilken såsom född i Finland tidigare varit »rysk undersåte«; antagligen har hon författat de korrespondenser från Stockholm, som under signaturen »S. C.« intogos i Mrgbl. 11/5, 5/7, 6/9 1881, möjligtvis också den som under signaturen »E. T.« stod 14/1 1882. ¶ 15.27 f. *jag väntar mig en arftagare*] dottern Greta, skådespelerska, död vid järnvägsolyckan vid Malmslätt 16/6 1912. ¶ 16.1. *Konglig Majeståts Fogde*] Kiellands skådespel »Hans Majestæts Foged« hade hösten 1879 uppförts på Christiania Theater och utkommit 1880 tillsammans med två andra stycken under titel »For Scenen«. Stycket översattes till svenska av fru Strindberg och hade antagits av Ludv. Josephson för Nya Teatern i Stockholm, men kom dock, ehuru stycket börjat inövas, icke till uppförande.

Br. 9. 16.22. *en Julefortælling*] »Else. En Julefortælling« (1881). ¶ 16.22. *»Arbejdsfolk«*] Kiellands roman med denna titel, en satir över norsk byråkrati, hade utkommit i april 1881. ¶ 16.23 f. *kulturhistoriske Ting*] se anm. till s. 17.13. ¶ 16.25 f. *Filologmøde*] 2. nordiska filologmötet hölls i Kristiania 10.—13. aug. 1881. ¶ 16.27. *Orientalismødet*] 5. internationella orientalistkongressen hölls i Berlin i septb. 1881.

Br. 10. Tryckt i »Sydsvenska Dagbladet« 19/1 1930. — 17.12. *En Svensk Kulturhistoria*] »Svenska folket« I—II (1881—82). ¶ 17.13 *Kulturhistoriska förstudier*] »Kulturhistoriska studier« (1881). ¶ 17.27. *no. 2*] om folkskoleundervisning och nykterhetsrörelse (Mrgbl. 5/7 1881). ¶ 18.1. *en federations-sammankomst*] Federationen var en internationell sammanslutning till prostitutionens bekämpande; en svensk avdelning därav hade bildats 1878. ¶ 18.1 f. *vårt Lassalleska Arbetarinstitut*] Arbetarinstitutet i Stockholm hade bildats 1880 av den radikale positivisten dr Anton Nyström; antagligen är det fru Strindberg, som skrev härom under signaturen »E. T.« i en korrespondensartikel till Mrgbl. 14/1 1882.

Br. 11. 18.19. *Jeg takker for Bogen*] »Kulturhistoriska studier« inleddes med ett antal studier över Sveriges förbindelser med Kina; därpå följde en andra avdelning »Konst och litteratur«. I en artikel »Konstakademins utställning 1877« hade Strindberg ett entusiastiskt utlåtande över Münchnermålaren Gabriel Max, vars porträtt av Henrik Ibsen han särskilt uppehöll sig vid. ¶ 19.3. *Datteren*] Greta Strindberg.

Br. 12. Tryckt i »Sydsvenska Dagbladet« 19/1 1930. — 20.8. *Marie Grubbe för scenen*] Strindbergs plan att dramatisera J. P. Jacobsens roman blev, såsom framgår av den följande brevväxlingen, ej förverkligad.

Br. 13. 20.23. »*Livsens Skræk*«] köpmannen Daniel Knopf (se romanens kap. 4). ¶ 20.28. *hans Helbred er svagt*] Jacobsen led av lungсот och dog 30/4 1885. ¶ 21.5 f. *en Valgsejr*] vid valet till Folketinget 26/7 1881 erhöll vänstern nästan dubbelt så många röster som högerpartiet, men ministären Estrup lät sig icke rubba.

Br. 14. Tryckt i »Sydsvenska Dagbladet« 19/1 1930. — 21.20. *det skall författas*] Strindberg arbetade med sagospelet »Lycko-Pers resa«, som i sin första gestalt blev färdigt i jan. 1882; trots sin karaktär av satir är stycket ganska försonligt. ¶ 21.23. *följetong*] av denna plan blev ingenting. ¶ 21.24. *15 berättelser*] det blev denna gång ingenting av med Strindbergs plan att skriva noveller. Han upptog samma plan på nytt våren 1883, då han skriver till Cl. Looström, att han vill författa en samling »kvinnobilder«; först i maj—juni 1884 förverkligade han sin avsikt och skrev då de 12 noveller, som blevo »Giftras« I. Det »sociala problem« Strindberg i brevet nämner är äktenskapet.

Br. 15. 23.11. *Ibsens nye Stykke*] »Gengangere« (1881). ¶ 23.13. *Molbechs sidste »Opad*«] 1881 uppfördes Chr. K. F. Molbechs idealistiska skådespel »Opad«. ¶ 23.14 f. *min Broders »Lassalle*«] »Ferdinand Lassalle« (1881). ¶ 23.25. *et nyt Skuespil*] »Gyngende Grund« (1882). ¶ 23.26. *en Bog*] »Fremmed Skuespilkunst« (1881).

Br. 16. Tryckt i »Sydsvenska Dagbladet« 19/1 1930.

Br. 17. Mellan br. 16 och 17 fattas originalet till ett brev från Strindberg, som här återges i den danska översättning, i vilken det av Edv. Brandes publicerades i Pol. 16/10 1927:

Kære Broder!

18/2 [3: 1] 82

Samtidig med, at jeg takker dig for de mange behagelige og vederkvægende Timer, som du forskaffede mig ved dine fortrolige og op-

muntrende Meddelelser i det forløbne Aar, ønsker jeg dig et godt Nytaar!

Særlig takker jeg dig for din sidst sendte Dramaturgi [c: »Fremmed Skuespilkunst« 1881], som jeg og mine har læst med stor Fornøjelse, stor Opbyggelse og Nytte. Der var fremfor alt saa megen Menneskelighed i din Bog og saa lidt Bog-Kram, at det var som at læse Literatur og ikke Recensioner. Ludvig Josephson, vor eneste duelige Teaterdirektør, var saa betaget, at han intet højere Ønske nærede, end at du vilde aflægge et Besøg hos os og ryste i vort Teater ved at klargøre dets Standpunkt og endnu mere ved at vække vore kritiske Sysovere, som er utilgivelige. Ja, han havde den vilde Idé at indbyde dig til at bo hos sig; men jeg mente, at du var altfor optaget af din Politik til at du kunde fjerne dig fra den, selv om du en kort Tid kunde interessere dig for Sverige.

Imidlertid bad han mig forhøre, om han ikke kunde faa Tilladelse til at opføre dit Stykke »Gyngende Grund«, især da han tror, at det af politiske Grunde ikke er muligt paa Kunglige Teatern. Jeg har nu for Alvor opgivet Kungl. Teatern, der fristede ved sine gode Skuespillere, men som ved sin Censur demoraliserede Forfatteren, der hyppigt var svag nok til at slaa af paa sin Overbevisning for at faa Stykket godt spillet, og jeg har haft Grund til at fryde mig derover, thi »Mester Oluf« har paa Nya Teatern haft en glimrende Sukces.

Vil du svare mig herpaa; jeg tror, at du skal være tilfreds med dette Teaters Behandlingsmaade, thi Josephson ejer et godt Selskab med et Par fremragende Begavelser. (Men udgiv ikke Stykket, førend det er spillet!). Hils din Broder og tak ham for Kritiken over »Gengangere« fra mig og de faa Vakte, som findes her. Men tror han, at Ibsen ellers staar inde for sine Idéer? Er Ibsen ikke fejg i sin Udvikling?

Man har fortalt, at der har staaet noget »Gentilt« om »Mester Oluf« i »Illustreret Tidende«. Hvem har skrevet det? Og hvilken

Udgave gælder det? Det er den 23aarige Forfatter, som nu spilles paa Nya Teatern.

Farvel og hils Vennerne fra din hengivne

August Strindberg.

P. S. Jeg har netop i Gaar indleveret et femakts Eventyrspil til Nya Teatern!! Handler om intet mindre end hele Menneskelivet: Sentimentalitet, Satire, Optog, Alvor — alt muligt. Nu faar vi se! En norsk Forlægger M. Askeland har anmodet om Oversættelsesret til mine Skrifter. Er Manden kendt?

25.19. *mit Stykke*] »Gyngende Grund« (1882). ¶ 26.6. *Mester Olof*] se anm. till s. 5.20. ¶ 26.7. *Kritiken i Illustreret Tidende*] 1/1 1882 skrev Vodskov om Snoilsky och Strindberg. ¶ 26.10. *nyt Stykke*] »Lyckopers resa« (1882). ¶ 26.16. *Ibsens Forsvar for sit Drama*] i Mrgbl. 14/1 1882 var med Ibsens tillåtelse infört ett brev han hade skrivit till Schandorph, där han protesterade mot att hans egna meningar identifierades med personernas i »Gengangere« (utg. i »Breve fra Henrik Ibsen« II 101 ff.). ¶ 26.21. *Breve til Literater af tredje Rang*] Ibsen hade skrivit tackbrev till Erik Bøgh för hans recension av »Gengangere« i »Dagens Nyheder« och till Winkel-Horn, som hade recenserat boken i »Berlingske Tidende«. ¶ 26.25. *Gamle Guder og nye*] denna diktsamling från 1881 utsändes pseudonymt. ¶ 26.27. *en god Plan til et Skuespil*] möjligen »Et Besøg« (1884).

Br. 18. Tryckt i dansk översättning i Pol. 16/10 1927. ¶ 27.26. *Knut Wicksell*] hade i det 1880 utkomna föredraget »Några ord om samhällsolyckornas viktigaste orsak« gjort sig till tolk för nymalthusianska tänkesätt; barnbegränsningen skulle minska fattigdomen och därmed följande moraliskt elände. Planen på den i brevet nämnda tidskriften blev ej förverkligad.

Br. 19. Tryckt i dansk översättning i Pol. 16/10 1927. — 28.18. *tröttnat på att vänta ut teaterdirektörerna*] Edv. Brandes hade 20/1 1882 skrivit till Strindberg att hans stycke »Gyngende Grund« ej skulle utkomma förrän det uppförts i Köpenhamn, men hade likväl nu sänt ut det.

Br. 20. Tryckt i dansk översättning i Pol. 16/10 1927. — 29.6. *mitt*

sista arbete] »Lycko-Pers resa«. ¶ 29.19. *min nya bok*] »Det nya riket. Skildringar från attentatens och jubelfesternas tidevarv« (1882), en vass satir med igenkänliga modeller. ¶ 29.21. *derför reser jag . . . till Paris*] först i sept. 1883 reste Strindberg med familj utomlands; den närmaste destinationsorten var Grez. Han stannade utomlands till 1889 fränsett vistelsen i Stockholm under Giftas-processen 1884. ¶ 29.24. *Rödtjörn*] en 1881 utkommen diktsamling.

Br. 21. 31.18. *Kiellands og Jacobsens sidste Bøger*] »Skipper Worse« (1882) och »Mogens og andre Noveller« (1882). ¶ 31.29. *Min Broder kommer atter hertil fra Berlin*] i febr. 1883 återvände Georg Brandes från sin mera än 5åriga exil i Berlin.

Br. 22. Tryckt i »Sydsvenska Dagbladet« 19/1 1930 och i utdrag i Pol. 16/10 1927. — 32.22. *hon är . . . aktris*] Strindbergs hustru hade tidigare haft engagemang vid Dramatiska teatern, som hon lämnat våren 1881; för att ge henne en roll skrev Strindberg detta år »Herr Bengts hustru«, som uppfördes 25/11 1882 på Nya teatern med fru Strindberg som den kvinnliga huvudpersonen. ¶ 33.12. *ett nytt arbete*] se anm. till s. 29.19. ¶ 33.21. *Geijer*] Strindberg hade i anmälan till »Svenska folket« angripit E. G. Geijer som historieskrivare och särskilt hans sats att svenska folkets historia är dess konungars; han ville i sitt kulturhistoriska arbete skriva det verkliga folkets historia, icke »de kungliga familjernas, officerarnas och ämbetsmännens historia«. ¶ 34.4. *Tegnér*] syftar på Georg Brandes' monografi »Esaias Tegnér« (1878). ¶ 34.7 f. *gjort satir på våra judar*] Strindberg hade i »Nya riket« ett kapitel »Moses«. ¶ 34.14. *tre docenter i Svensk Litteratur*] Karl Warburg hade blivit docent i Uppsala 1876, Henr. Schück 1882 och Ernst Meyer fil. dr. 1882 på en litteraturhistorisk avhandling (1888 docent i litteraturhistoria). ¶ 35.7. *Wirsén och jag*] Strindberg hade i »Ur Dagens Krönika« 1882 skrivit en samling aforismer »om realism«, som innehöll polemiska anspelningar på C. D. af Wirsén. C. D. W. bemötte honom i en trespaltig recension av detta tidskriftens häfte i Post- och Inrikes Tidningar 4/7 1882. På Strindbergs tal om idealister, som stränga sina lyror »vid kungliga tafflar« och göra »affärer i falsk patriotism« svarade C. D. W. med bl. a. följande: »Säkert är att för dem vilka likt anmälaren . . . varit nog gammalmodiga att . . . alltid förena kärleken till konungen med kärleken till fäderneslandet varvet att inför tronen framföra ett fritt och ädelt folks känslor av tillgivenhet väl kan synas ansvarsfullt men tillika hedrande«, och »vedermälen av

kunglig ynnest«, fortsatte den rojalistiska recensenten, »behöva icke vara fikt eftersträfvade för att med tacksamhet mottagas«. Ytterligare utfall ämnade ej C. D. W. besvara, ty han ville ej »korsa sin klinga med en dolk«. Säkert har Strindberg av denna ripost inspirerats till situationen i hans dikt »Olika vapen« (»Dikter« 1883), där han låter araben i strid med Don Almagro, »taffeltäckare vid hovet«, försvara dolken, dem araberna lärt sig bruka, sedan de berövats sina klingor:

Dolken är väl ock en klinga,
den har lika stolta anor
som din värja, Castilian.

Dolken är tyranners bane,
stuckit Cæsar ut från världen,
när han tummade dess plan!

Br. 23. 35.19 f. *Morgenbladet var betänkt på att intaga R. R. såsom följetong*] härav blev dock intet; däremot publicerade »Politiken« den några år senare.

Br. 24. Tryckt i utdrag i »Bonniers litterära magasin« mars 1934 s.31 f. — 37.6 f. *en saadan Fest som Bjørnsons*] Björnson firade 10/8 1882 sitt 25-års jubileum som författare med en stor fest på Aulestad; i sitt svarstal tackade han sina vänner för, att de trots hans protest hade önskat att hylla honom. ¶ 37.19. *Stöcker*] den berlinska hovpredikanten, känd som antisemit. ¶ 38.13. *en stor politisk Tale*] vid ett valmöte på Langeland 9/9 1882 hade Brandes tagit till orda för ett bättre samarbete mellan huvudstad och land; därvid kämpade han för sin idé att söka skapa en allians mellan den »litterära« vänstern och bondepartiet.

Br. 25. Tryckt i »Bonniers litterära magasin« mars 1934 s. 33. — 38.28 f. *et Mindesmærke for J. P. Jacobsen*] Jacobsen hade avlidit 30/4 1885. ¶ 39.4. *Din Artikel »Mit Jødehad«*] artikeln »Mitt Judehat« hade stått i »Tiden« 16/12 1884 (= Saml. skr. XVI 222 ff.). Strindberg talar här om sitt »tillfälliga judehat i egenskap av underklassens författare«. Han hade sett svenskens patriotism, »vilken hindrat honom att utveckla sig till europé och världsborgare, understöddas av judarna, vilka lovtalade 'våra' stora minnen, vår dynasti och all annan vår skröplighet«. I Danmark åter hade bröderna Brandes »med stor fara och med stort mod, kastat sin skeva ställning och introducerat europeisk kultur i ett stagnerande nationellt självguder. Desse män hade brutit med konvensen och i det främmande

landet uppträtt under ren flagg som europeer. Detta är enligt mitt förmenande judens stora kallelse i Västerlandet. ¶ 39.10. »Politiken»] dess första nummer hade utkommit 1/10 1884; Viggo Hørup var dess redaktör till 1901. ¶ 39.15. *hin . . Proces*] Strindbergs nyutkomna novellsamling »Giftas» hade i okt. 1884 åtalats enligt tryckfrihetsförordningens paragraf rörande »hädelse mot Gud eller gäckeri av Guds ord eller sakramenten». 17/11 frikändes boken. ¶ 39.18 f. *genom Jonas Lie*] under sina upprepade besök i Paris 1883—85 umgicks Strindberg med Jonas Lie, som var varmt intresserad av sin svenska diktarbroder (se brevväxlingen mellan Lie och Georg Brandes i detta verks norska avdelning, bd. I).

Br. 26. Tryckt i dansk översättning i Pol. 16/10 1927 och »Bonniers litterära magasin» mars 1934 s. 33 f. — 40.18. *Hans angrepp på Gud*] Strindberg syftar på Levertins berättelse »I elfte timmen» i samlingen »Konflikter» (1885). Den handlar om en lungsjuk man med lungsjuk dotter; han ser i novellens slutscen för sig »de sjukas, de misshandlades, de ofärdigas och de värkstungnas oändliga, aldrig slutande tåg» och säger till sin hustru: »På en vanmäktig Gud, som inte förmår hjälpa, kan jag inte tro, och på en despotisk Gud, som inte har lust att hjälpa, vill jag inte tro». ¶ 40.18 f. *hans firande av köttet*] jfr. novellen »Evoi» i »Konflikter». ¶ 40.26. *Min bästa vän härute*] Strindberg vistades med familj vid tillfället en kortare tid vid Luc sur Mer vid Normandies kust och bodde från juli till början av 1886 i Grez, där han umgicks med den skandinaviska konstnärskolonien (jfr. Karin Smirnoff: »Strindbergs första hustru» 1926); den nämnda umgängesvännen är en tillfällig bekantskap, eljes av Strindberg ej nämnd. ¶ 41.5. *Samvetsqual*] novell i samlingen »Utopier i verkligheten» (1885). ¶ 41.19. *Le Voltaire*] republikansk tidning, grundad 1878, i vilken Edm. de Goncourt, Zola, Richepin och flera författare skrevo. ¶ 41.25. *Björnson och jag*] Björnson, som råkat Strindberg kring nyåret 1884, hade, då »Giftas» utkommit, skrivit flera brev till Strindberg med uppmaning att resa hem med anledning av åtalet. Strindberg svarade till slut med ett vredgat brev: »Ers Majestät, ert kejsrerliga reskript har jag mottagit och skall ha äran att alldeles förbise detsamma. Kära bror! Din oförskämndhet gör dig liten. Behöfver Du mig för någon politisk humbug, så har jag andra och större uppgifter i lifvet. Min spetsfundighet, det är mitt skarpare förstånd. Det skall du lära dig ha aktning för! Och Du skall också ha stor aktning för mitt vetande, Du som aldrig läser i bok efter hvad Du säger. Om Du pratade mindre och

läste mer, skulle Du vara lika långt framme som jag! Tag nu ett par råd af en ande, som är starkare än din, en ande som kunde umbära 'det täcka könets' mäktiga beskydd: Var icke gammalmodigt romantisk! (Man skrattar åt dina proklamationer i tidningarna). Var sann! Björnson! Du är falsk som en festtalare« o. s. v. (jfr. A. Krogvig: »Bøker og mennesker« (1919) s. 160 ff. och Øyvind Anker: »Brev fra Strindberg til Bjørnson« i »Edda« XXXIV (1934) s. 158 ff.).

Br. 27. Tryckt i utdrag i »Bonniers litterära magasin« mars 1934 s. 35. — 44.12 ff. *Levertins »Konflikter« . . i »Politikens« Føljeton*] publicerades från och med 17/8 till och med 29/10 1885. ¶ 44.16. »Bondestudenter«] Arne Garborgs på målet skrivna roman, utg. 1883. ¶ 44.18. *anden Del af »Giftras«*] utkom hösten följande år.

Br. 28. Tryckt i dansk översättning i Pol. 16/10 1927. — 44.29 f. *Gjellerup . . går och fånar på gamla murstenar*] syftar på skildringarna av antika minnesmärken (Parthenon) i Gjellerups »Vandreaaret« (1885). Strindberg satiriserar detta Gjellerups intresse i sin artikel »I Margenen« i Pol. 16/8 1885 och hävdar där att all stor konst har öst ur sin samtid. Artikeln är omtryckt i »Tryckt och otryckt« II och i Saml. skr. XVII. ¶ 45.13. *en samling satiriska sagor*] »Fabler«, som skrevos på franska. Ett flertal av dem offentliggjordes i Pol. 18/8, 20/8, 24/8, 30/8 och 3/9 1885. På svenska utkommo de först 1891 i samlingen »Tryckt och otryckt« III. »Löjet på egendomen« syftar på fabeln »Äganderätten« (Saml. skr. XXII). ¶ 45.23 f. *Nouvelle Revue*] Strindbergs skildringar av svensk societet blevo ej offentliggjorda i N. R., som samma år fick svårigheter (jfr. s. 67); de publicerades 1886 i »La Revue Universelle Internationale«. De innehöllo bl. a. starkt satiriska, delvis smädande skildringar av Oscar II:s hov. En artikel om Snoilsky, som ingick i serien, har senare översatts och införts i Saml. skr. XVII. Strindberg utdömde själv om något år dessa artiklar (jfr. br. 106). ¶ 45.26. *Richard Kauffman*] dansk journalist, korrespondent i Paris till ett flertal tidningar. Han skrev vid denna tid flera böcker om det samtida Frankrike, t. ex. »Pariserliv i Firserne« (1885). ¶ 46.3 f. *Er »lilla Bismarck«*] Estrup. ¶ 46.9. *Har Lycko-Per gått i Köpenhamn än?*) stycket spelades icke såsom framgår av br. 73. ¶ 46.13 f. *Utopier i verkligheten*] en novellsamling med schweiziska motiv och socialistiska sympatier, som utkom i sept. 1885. ¶ 47.1 f. *Likställighet eller Tyranni*] en antifeministisk uppsats, tryckt i »Ur Dagens krönika« jan. 1885 (omtr. i Saml. skr. XVII).

Br. 30. 49.1. *din næste Bog*] »Giftas« II (1886).

Br. 31. Tryckt i dansk översättning i Pol. 16/10 1927. — 49.15. *Socialdemokraten*] den danska »Socialdemokraten« hade grundats 1874. ¶ 49.16. *Lykkebarnet*] en fransk operett (jfr. s. 50.28). ¶ 49.20. 6,000 *idioter*] en sedlighetspetition, som beklagade tryckfrihetens missbruk, hade framlämnats till den svenska konungen.

Br. 32. Mellan br. 31 och 32 fattas originalet till ett brev från Strindberg, som här återges i den danska översättning, i vilken det av Brandes publicerades i Pol. 16/10 1927:

Kære Brandes!

11. Avg. 85.

I Gaar afsendte jeg et Manuskript »Sagor«. Det er intet Mesterværk, men i et Dagblad kan de gaa an. »Naturens Orden« skreves efter min saakaldte Afsættelse. Hvorfor den kaldes saaledes, véd jeg ikke, thi jeg har aldrig været tilsat. Imidlertid er jeg tilfreds og finder Sagen i sin Orden, efter at jeg som Ateist har opgivet de ideale Fordringer og derfor begynder at tilgive alt, eftersom jeg begynder at forstaa.

Borchsenius presser som en Igle, at jeg skal skrive i »Morgenbladet«. Hvad er det? Er det Politik? Er I uenige? Jeg har haardnakket svaret nej.

Gjellerup er jo et Fænomen, som snarere bør forklares end rises. Jeg har gjort begge Dele.

[Underskrift saknas]

50.6. *Artiklen om Gjellerup*] se anm. till s. 44.29 f. ¶ 50.10 f. *den atheistiske Fabel*] »Huru prästen, som trodde på Gud, blir omvänd genom biens klyftighet och dör, i skötet av sin familj, i den sanna ateistiska tron« (Saml. skr. XXII). ¶ 50.18. »*Morgenbladet*«] dansk vänstertidning 1873—92. 1881—83 hade Viggo Hørup varit dess redaktör med Edv. Brandes som medarbetare. Båda skilde sig i slutet av 1883 från tidningen och grundade okt. 1884 »*Politiken*«. Därefter blev »*Morgenbladet*« organ för den mer moderata s. k. »danska vänstern«. 1887—92 var Otto Borchsenius dess ansvariga redaktör; han var en verksam översättare av svensk litteratur (framför allt av Viktor Rydberg); av Strindbergs verk översatte han 1886 »*Lycko-Pers resa*«.

Br. 33. 51.7 f. *et specielt Forord til den »danske autoriserede Udgave«*] danska upplagan inleddes med samma förord som den svenska. ¶ 51.13. *at sætte i »Politikens« Føljeton »Røde Rummet«*] romanen offentliggjordes som följetong från 28/11 1885 till och med 12/4 1886. ¶ 52.5. *Återfall«*] novell om en rysk landsförvisad revolutionär, som för sin hustru läser i en bok, att Tschernischewsky, den ryska författaren, »torde väl nu under femton års förvisning hava tillräckligt försonat sin ungdoms överträdelser«. ¶ 52.11. *jeg .. siger dig dem vel paa Tryk*] Edv. Brandes' recension av »Isbrud« stod i Pol. 10/12 1885.

Br. 34. Tryckt i dansk översättning i Pol. 16/10 1927. — 53.10. *Sagan om Patrioterna*] fabeln »Fosterlandsvännerna«, som handlar om svalorna, som ha hem både i norden och i Egypten. Slutrepliken i den lyder: »Vårt andra fädernesland. Ubi bene ibi patria. Där man äter bra, där är ens fädernesland«. ¶ 53.25. *Familistøren i Guise*] Strindberg skrev i Pol. 2/11, 8/11, 10/11 och 14/11 1885 en serie artiklar om familistøren i Guise, ett kooperativt företag, grundat av Godin (omtr. i Saml. skr. XVI). ¶ 54.1. *Samvetsqual*] pacifistisk novell i »Utopier i verkligheten«, som i den danska översättningen av 1885 hette »Isbrud«. Novellen blev först publicerad på danska i Borchsenius' översättning i tidskriften »Ude og Hjemme« 18/5, 25/5 og 1/6 1884.

Br. 35. Tryckt i utdrag i »Bonniers litterära magasin« mars 1934 s. 37. — 54.26. *Kvarstadsresan*] Strindberg skildrade i tidningen »Budkavlen« under denna rubrik sina upplevelser i Stockholm under tryckfrihetsprocessen hösten 1884 mot »Giftas«, som belagts med kvarstad. Skriften utkom aldrig i bokform och publicerades ånyo först i Saml. skr. XVII (1913). ¶ 55.17. *»Patrioterne« i Politiken*] den sista av »Fabler«, tryckt i Pol. 3/9 1885.

Br. 36. 56.14. *Reser genast*] Strindberg reste till Guise i Belgien och skrev om familistøren där (jfr. s. 53.25). Någon annan artikel från här nämnda resa har han ej publicerat. ¶ 56.26. *Er Gérant*] »Politiken«s redaktör, Viggo Hørup.

Br. 37. 58.20. *Jeg arbejder paa at faa »Giftas« ud*] denna plan förverkligades icke. ¶ 58.25. *Digtene*] »Dikter på vers och prosa« (1883). ¶ 58.29. *mine usle Skuespil*] efter »Et Besøg« (1882) hade Brandes skrivit skådespelen »En Forlovelse« (1884) och »Et Brud« (1885).

Br. 39. 59.26. *frøken David*] Marie Caroline David, en ung förmögen dansk dam, vän till fru Strindberg och senare föremål för Strindbergs

aversion; om henne se Karin Smirnoff i »Strindbergs första hustru« (1925) s. 311 f. ¶ 60.9. *Peder Madsen*] att Strindberg icke undertecknade brevet med sitt eget namn, kan ha berott på, att han föreställt sig, att i Danmark förekom brevcensur (jfr. br. 43).

Br. 41. 60.22. *de to Rejsebrev*] början på artikelserien »Familstøren i Guise«. ¶ 60.24. *Attentat og Statskup*] en nittonårig typograf Julius Rasmussen hade utanför konseljpresident Estrups bostad avskjutit två revolverskott mot honom 21/10 1885, då han var på hemväg till sin bostad. »Politiken« bedömde 22/10 attentatet med följande uttalande: »Den kun altfor begrundede Ophidselse, som Ministeriets fortvivlede Politik har skabt i vort fredelige Samfund, i Forbindelse med den ministerielle Presses brutale Forhaanelser og den Række af Voldsomheder, der udøves mod hæderlige Borgere, kan forklare, men ikke undskyldte Handlinger, om hvis Fordømmelighed der kun er én Mening her i Landet»; se vidare ledare i Pol. 23., 24. och 25. oktbr. 1885.

Br. 43. 62.6 f. *bröllopet i Frankrike*] Chr. IX:s yngsta son, prins Valdemar, gifte sig 22/10 1885 med prinsessan Marie av Orléans. ¶ 62.29. *tredje brevet*] »Familstøren i Guise« III infördes i Pol. 14/11 1885. ¶ 62.30. *Garborg var en bra pojke*] Arne Garborg hade i sin novell »Ungdom«, ingående i »Forteljinger og sogur« (1884), förhånat Björnsons handskemoral. ¶ 63.2 f. *Jonas Lie . . var stram mot Björnson*] mellan de gamla vännerna Lie och Björnson hade med anledning av sedlighetsdiskussionen förhållandet blivit kyligare. ¶ 63.9. *K P.*] jf. anm. till s. 60.9.

Br. 44. 64.9. *En Broder af mig*] Ernst Brandes, nationalekonom, utgav 1885 arbetet »Samfundsspørgsmaal«.

Br. 46. 65.4. *min stora plan*] se anm. till s. 68.18. ¶ 65.7. *1872 då öfversvämningen var i Danmark*] under en stormflod 13/11 1872 översvämmades stora delar av Lollands sydliga kust. ¶ 65.16 f. *en afhandling om »Hakon Jarl«*] tryckt i »Jäsningstiden« kap. 11. ¶ 65.18. »Öronschlegel«] Oehlenschläger. ¶ 65.21 f. *min första bok på Franska*] Strindberg hade skrivit sina »Fabler« på franska och tänkte offentliggöra dem på detta språk tillsammans med några av de noveller, som sedan ingått i »Utopier i verkligheten«; »Fabler« utkom först 1891 på svenska. ¶ 65.22 f. *min biografi på Franska och en läsarbok på Engelska*] i »Tjänstekvinnans son« (Saml. skr. XVIII 139 ff.) berättar Strindberg, att han som femtonårig skrev »krior«, innehållande religiösa betraktelser, på franska för en trettio-

årig väninna; något senare tog han intryck av den amerikanska unitariern Theodore Parker. Om någon »läsarbok« han skrivit på engelska har han eljes intet nämnt. Om Strindbergs kinesiska studier se anm. till s. 5.10. ¶ 66.1. *det föredrag*] trycktes i »Tilskueren« maj 1886 och är omtryckt i Saml. skr. XVII (se vidare kommentar där).

Br. 48. 67.5 f. *den vackra prosabiten Solrök*] infördes i Pol. 27/12 1885.

Br. 49. 67.25. *min stora trumf*] om ifrågavarande »Lettres de Stockholm« se anm. till s. 45.23 f. ¶ 68.6. *törs ni publicera det i Politiken?*] härav blev ingenting. ¶ 68.13. *digtergä*] skådespelaren Emil Hillberg, redaktör för tidningen »Stockholm«, hade satt sig i spetsen för insamling till ett privat diktargage åt Strindberg; denne avböjde först men mottog sedan det insamlade. Han redogör för sin första ståndpunkt i en artikel i Hillbergs tidning 30/1 1886 (tr. med rubrik »Kapitalet och litteraturen« i Saml. skr. LIV). Se vidare K. O. Bonnier: »Bonniers. En bokhandlarefamilj« IV (1931) s. 90 f. ¶ 68.18. *Min plan att beskrifva Europas Bonde*] Strindberg hyste flera år en vittomfattande plan att i en rad böcker skildra den jordbrukande befolkningen, dess villkor och utsikter i skilda Europas länder och därmed tränga till den sociala frågans grund. 19/9 1884 skrev han härom til Alb. Bonnier; han tänkte sig då en resa till Grekland för att i en första del behandla jordfrågan där och i följande delar skildra dess läge i Italien, Frankrike, Tyskland, England etc. Brist på understöd från förläggare och institutioner hindrade planens fullföljande. Det stannade vid arbetet »Bland franska bönder«, utgivet i bokform 1889. Dess första avdelning offentliggjordes i Pol. 15., 22., 29. mars, 5., 12., 23., 27. april och 24. maj 1886. Delar därav publicerades också i »Wiener Allgemeine Zeitung« och i den finska »Nya Pressen«. I sept. 1886 företog Strindberg i sällskap med senare professor Gustaf Steffen en rundresa genom Frankrike, skildrad i bokens andra avdelning »Autopsier och intervjuer«. Se komm. till Saml. skr. XX. ¶ 68.28. *beskrifven af en Engelsman*] Arthur Young: »Travel in France« (1792). ¶ 69.8. »Preussiska skären«] Strindberg syftar möjligen på »Preussische Jahrbücher«.

Br. 50. 69.20. *det olyckliga opus*] »Lettres de Stockholm«. Det blev ingenting av med offentliggörandet därav i Pol.; Strindberg kasserade det såsom odugligt för dansk publik, såsom ses av br. 55.

Br. 53. 72.8 f. *Dommen er faldet over Berg*] Christen Berg, ledare för danska Vänstern, hade blivit dömd till 6 månaders fängelse.

Br. 56. 73.6. *första frukten af mitt tysta arbete*] första avdelningen av »Bland franska bönder«.

Br. 59. 75.6. *strid med fem af mina förläggare*] om Strindbergs relationer till svenska förläggare och särskilt Alb. Bonnier denna tid se K. O. Bonnier: »Bonniers« IV 89—94. Alb. Bonnier hade dock i febr. 1886 efterskänkt Strindberg en fordran på 8000 kr. ¶ 75.12. *Drottningens prest-tidning*] »Vårt Land«, konservativt och högkyrkligt organ, som utkom från slutet av 1885; dess litteraturkritiker var C. D. af Wirsén. ¶ 75.14. *upploppet i London*] en svår arbetslöshet hade rått i London. 8/2 1886 ägde ett arbetarmöte rum på Trafalgar square, sammankallat av Londons förenade arbetares kommitté, för att vidta resolutioner om nödens avhjälpande. Dessförinnan hade emellertid en mera revolutionärt sinnad grupp, the Social Democratic Federation, samlat sig vid Nelsonstatyn på platsen. Där höllos upphetsande tal, och det kom till sammanstötningar mellan de båda arbetarföreningarna. Sedan spred sig massan över närliggande eleganta gator och plundrade butiker. »Politiken« hade inte delat Strindbergs revolutionära sympati för upploppet och bagatelliserat dess betydelse.

Br. 61. 76.10. *Inledning 2 i Paris*] det första kapitlet, följande efter inledningen, »Land och stad«, i det i bokform utgivna arbetet »Bland franska bönder«. Det i brevet rättade stället har där denna lydelse: »Sålunda ringaktar han tysken och utländingen mer än han hatar honom«.

Br. 63. 77.12. *Le Matriarcat*] en uppsats i »La Nouvelle Revue« av sociologen Paul Lafargue. Den gör gällande, att den patriarkaliska familjen är en ganska sen institution och att mänskligheten tidigare haft matriarkatet som form för familjen. Artikeln gjorde ett starkt intryck på Strindberg, som fruktade att kvinnorörelsen ytterst avsåg ett återupplivande av kvinnans herrevälde i matriarkatet. Han citerar Lafargues uppsats i företalet till »Giftas« II (Saml. skr. XIV 239—40) och refererar den utförligare i »Sista ordet i kvinnofrågan« (Saml. skr. LIV 269—273). Se M. Lamm: »Strindbergs dramer« I 278—81. ¶ 77.13. *min saga La Mouette*] fabeln »Mäsarne« hade varit tryckt i »Revue Universelle Internationale«.

Br. 64. 78.6. *en fingeret Samtale*] inledningskapitlet till »Bland franska bönder« innehåller ett samtal mellan förf. och en mjölnare. ¶ 78.15. *en Notits derom*] i Pol. 3/4 1886 meddelades, att Strindberg i »Re-

vue universelle« offentliggjort en berättelse. ¶ 78.17. *Philipsen snart tager »Giftas«*] någon dansk översättning av »Giftas« I blev icke av.

Br. 65. 79.3 f. *mitt lifs saga*] se anm. till s. 80.24.

Br. 66. 79.16. *bref 4*] 4. kap. av »Bland franska bönder«, införd i Pol. 23/4 1886. ¶ 79.24. *Hans Jægers bok*] »Fra Kristianiabohêmen« (1885). ¶ 79.25. *en fransk revue*] se anm. till s. 45.23 f.

Br. 67. 80.5. *kapitel 6*] tryckt i Pol. 24/5 1886.

Br. 68. 80.24. *Tjenstequinnans son*] Strindberg hade 25/4 1886 avsänt detta arbete till Alb. Bonnier och sände 20/6 s. å. dess andra del »Jäsningstiden« till förlaget. »Tjenstequinnans son« utkom i början av juni och »Jäsningstiden« i sept. 1886.

Br. 70. 82.23. *en Oversættelse af »Tjenstequinnans son«*] utkom 1886 översatt av Peter Nansen. ¶ 83.1. *en stor Artikel*] Edv. Brandes' recension av danska översättningen av »Tjänstekvinnans son« stod först i Pol. 15/11 1886.

Br. 71. 84.17. *två teaterpjäser*] »Marodörer« (»Kamraterna«) och »Fadren«.

Br. 73. 85.14 f. *en Udgave af dine dramatiske Værker*] »Mäster Olof«, »Gilletts hemlighet« och »Herr Bengts hustru« utkommo 1889 på Philipsens förlag i P. Hansens översättning under titel »Tre Skuespil«. ¶ 85.22 f. *spille dette Stykke af dig*] uppfördes icke.

Br. 74. 87.11. *Del 3 af Tjenste-Quinnans son*] »I röda rummet« (1887).

Br. 75. 88.7. *beskrifvit den*] i »Bland franska bönder« (1889). ¶ 88.15 f. *spela Den Fredløse*] uppfördes icke.

Br. 77. 90.10 f. *Dickens är i Frankrike en dære*] syftar på Taines något överlägsna behandling av Dickens i hans engelska litteraturhistoria. ¶ 90.14. *Högre Ändamål*] novell i »Svenska öden och äventyr«.

Br. 78. 90.24. *trykke . . »Bondebrev«*] det trycktes ej flera bondebrev i Pol. ¶ 91.7. *en Lovprisning af »Giftas« II*] jf. s. 93.18 f. och anm. därtill.

Br. 79. 91.30. *Marodörer*] detta drama utkom icke i bokhandeln och trycktes av Bonnier i 10 ex. för krigsändning huvudsakligen till teaterdirektörer; Edv. Brandes mottog också ett exemplar. I nov. och dec. 1887 omarbetades det av Strindberg med biträde av Axel Lundegård och utgavs 1888 med titel »Kamraterna«; se vidare kommentaren till Saml. skr. XXIII. ¶ 93.2. *I nödens tid drog Björnson opp dem*] syftar på »En hanske«.

Br. 80. 93.10. *de højst oplysende Fotografier*] den här särskilt omtalade

fotografien är en bild av Strindberg i sportkostym sittande framåtböjd över skrivbordet med ansiktet gömt i händerna (reproducerad i Birger Mörnerns »Den Strindberg jag kände» 1924). ¶ 93.18. *min Broder*] Georg Brandes skrev om »Giftas» II i Pol. 25/12 1886. ¶ 93.24. »*Hanske-Principet*] Bjørnson hade i sitt skådespel »En hanske» (1883) ställt kravet på en strängare sexuell sedlighet för männen. Garborgs »Mannfolk» (1886) hävdade att osedlighet icke var en moralisk men en social fråga, vars orsak var fattigdomen. H. Pontoppidans »Mimoser» (1886) var ett inlägg i sedlighetsdiskussionen. ¶ 94.7. »*Tre Par*»] komedi, utg. 1886; samma år hade Ibsens »Rosmersholm» utkommit.

Br. 81. 94.22 f. *ett manuskript i Damfrågan*] »Sista ordet i kvinnofrågan», omtr. i Saml. skr. LIV. ¶ 94.29. *du gör mig rädd med Hedberg*] Brandes hade anmält Tor Hedbergs »Judas» med mycket beröm i Pol. 21/12 1886.

Br. 82. 95.30. *Artiklen om min Broder*] Mrgbl. 30/12 1886 innehöll en ledande artikel »Det nye Højre og Georg Brandes», som protesterade mot Brandes' öppna brev til Chr. Krohg med anledning av åtalet mot »Albertine».

Br. 83. 96.17 f. *mina . . tacksamma helsningar till Georg Brandes*] Strindberg avser hans artikel om »Giftas» II i Pol. 25/12 1886. Recensionen är ganska kritisk, i det Brandes finner Strindbergs angrepp på kvinno-könet överdrivna och meningslösa. Men den har vunnit Strindbergs hjärta dels med angreppet på förläggarna i början — »Et gudsjammerligt Indtryk gør det at se denne Strindbergs nyeste Bog udgivet paa Forfatterens eget Forlag. Er det muligt, at ingen svensk Forlægger har turdet?» — dels med erkännande av åtskilliga förtjänster i boken och slutligen med berömmet att Strindberg i motsättning till flera andra nordiska diktare icke vill skriva otydligt och ge rum för missförstånd: »De andre Digtere lader En altfor hyppigt være uklar over, hvad de vil, og naar man læser Anmeldelserne af en hel Del nye Digterværker som *Tre Par*, *Mimoser*, *Mannfolk* og andre, i hvilke uden altfor stor Vanskelighed det stik Modsatte af det, Digteren synes at have ment, serveres Læseverdenen som Bogens Udbytte, forstaar man Strindbergs Ulyst til at være blot og bar Poet». ¶ 96.26. *min højs*] se anm. till s. 91.30. ¶ 98.4. *2a afdelingen af en trilogi*] den här omtalade första avdelningen blev sorgespelet »Fadren», färdigskrivet kring mitten av febr. 1887 (se br. 90), utgivet i sept. s. å.; den tredje avdelningen blev aldrig skriven.

Br. 84. 98.28. »Gaga«] smeknamn på Willmer i »Kamraterna«. ¶ 99.2. *den finere Elin*] i den ursprungliga utformningen av stycket förekom en kvinnofigur med detta namn. ¶ 99.5. *Dit sidste Ord i Kvindesagen*] Strindberg hade i Pol. 31/1, 1/2, 18/2, 27/2, 28/2 och 7/3 1887 en serie artiklar om kvinnofrågan, omtr. i Saml. skr. LIV (»Sista ordet i kvinnofrågan«).

Br. 85. 100.29 f. *Tyska Bönder*] se anm. till s. 68.18.

Br. 87. 101.15. *denna artikels tryckning*] se anm. till s. 99.5. ¶ 101.18. *en riktig tidningsartikel*] se anm. till s. 99.5.

Br. 88. 101.28. »Anno 48«] ett ungdomsdrama av Strindberg, skrivet 1875; Strindberg avböjde, såsom ses av br. 90, förslaget om dess uppförande. ¶ 102.4. *Om kriget bryter ut*] Strindberg föreställde sig, att ett krig hotade mellan Tyskland och Frankrike.

Br. 89. Mellan detta och det föregående tyckes det fattas ett brev. — 102.13. *Hr. »V.«*] i Pol. 4/2 1887 skrev signaturen »V.« [Ϸ: V. Hørup] ett inlägg »Er der et Kvindespørgsmaal« mot Strindberg (omtr. i »V. Hørup i Skrift og Tale« II 136 ff.).

Br. 91. 104.12. *nu har jag förläggarkrig igen*] Strindberg hade blivit onense med Alb. Bonnier, emedan denne f. n. icke ville utge fjärde delen, »Författaren«, av »Tjänstekvinnans son«. Den utkom först 1909. Se vidare K. O. Bonnier: »Bonniers« IV 153 f. ¶ 104.17. *Fru . . S. Bennett*] pseudonym för författarinnan Olivia Sandstrøm, f. Levison, som deltog i diskussionen om kvinnofrågan i Pol. (se om henne Georg Brandes: SS XV 248 ff.). ¶ 104.28. *Rud. Schmidt*] dansk författare, som var anhängare av prof. Rasmus Niensens lära om tro och vetande. Animositeten mellan honom och Georg Brandes var gammal; G. Brandes hade 1867 i Dagbl. över Schmidts anonyma bok »R. Niensens Filosofi og den grundtvigske Anskuelse« skrivit en kritik, som Björnson fann vara »gudsbespottelig Tale af en Fornægter«, »udansk og uchristelig« etc. Schmidt, som även författade skönlitterära verk, hade med R. Nielsen og Björnson utgivit tidskriften »For Ide og Virkelighed« 1869—73; hans brevväxling med Björnson är offentliggjord i »Grotid« I—II (1912).

Br. 94. 105.21. *pjesen*] Edv. Brandes' skådespel »Kærlighed« (1887). ¶ 106.5. *Geijerstam tagit hand om dem*] syftar närmast på Geijerstams inlägg i den ryktbara sedlighetsdiskussionen i »Verdandi« i Uppsala 2/4 1887. Han förklarade här bl. a. (enl. referat i »Dagens Nyheter« 4/4) att han anslöt sig till Wicksells åsikter om inskränkande av barnens antal och att det vore omöjligt att uppställa en för alla giltig moral.

Br. 95. 106.11. *dine tre gamle Skuespil*] »Mäster Olof«, »Gilletts hemlighet« och »Herr Bengts hustru«.

Br. 96. 106.27. *Vivisektioner*] en samlingstitel Strindberg tänkte sig för ett antal psykologiska studier och noveller — varibland »Hjärnornas kamp« — vilka behandlade suggestion och suggestibilitet, ett ämne som mäktigt intresserade honom efter studier av bl. a. Lombrosos och Bernheims skrifter. Hithörande stycken ha införts under denna titel i Saml. skr. XXII. Av denna samling publicerades »Die Kleinen« i »Neue Freie Presse« 24/4 1887 — det är på denna »bit« Strindberg syftar i sitt brev — »Die Grossen« 6/5 och »Der Kampf der Gehirne« 12/7 och 13/7 1887 i samma tidning. Till gruppen av dessa skrifter hör också novellen »Genvägar«, som under titeln »Schleichwege« publicerades i »Neue Freie Presse« (5/8—4/9 1887 genom 23 nummer). Den skildrade en hysterisk kvinnas utveckling och hennes uppträdande under Giftasprocessen i Stockholm. Med kulturhistorisk övermålning och några förändringar i händelseförloppet förvandlade Strindberg senare novellen till »En häxa«, där skådeplatsen är förlagd till 1600-talets Stockholm, och införde den i den historiska novellsamlingen »Svenska öden och äventyr«. Den ursprungliga novellen har efter Strindbergs död översatts från den tyska texten och ingår nu i hans Saml. skr. LIV. ¶ 107.3. *sedlighets- och Kristusligan*] ett antal bokförläggare med G. B. A. Holm, chef för Norstedt och Söners förlag, i spetsen hade 4/4 1887 utträtt ur Svenska bokförläggareföreningen, vars ordförande var Alb. Bonnier, och bildat Nya bokförläggareföreningen som en demonstration mot »osedlighetslitteraturen«, särskildt den Strindbergska, på Bonniers förlag. Medverkande till beslutet var G. B. A. Holms maktlystnad. Återföreningen mellan de båda sammanslutningarna skedde 1912. Se K. O. Bonnier: »Bonniers. En bokhandlarefamilj« IV (1931) s. 116—51. ¶ 107.8. *Alb. Bonnier*] Strindbergs uttalanden om Bonnier böra upptas med lämplig kritik. Han var missnöjd över bristande uppskattning från förläggarens sida av »Marodörer« och över att denne ej velat utge fjärde delen av »Tjänstekvinnans son«. Strindbergs missnöje och orsakerna därtill voro ej djupare grundade än att han senare på året åter trädde i förbindelse med Bonnier, som antog »Hemsöborna«, sedan tre förlag refuserat detta mästerverk. ¶ 108.10. *Bonniers dotter*] konstnärinnan Eva Bonnier.

Br. 97. 108.20. *några följetonger*] Pol. offentliggjorde 30/5 1887 Strindbergs artikel »Sjælemord. (Apropos Rosmersholm)« och 7/6 1887 »Nemesis

Divina. (Guddommelig Hævn).« ¶ 108.22. »Hjernornas Kamp«] offentliggjordes ej i Pol. (se br. 100), utan i tidskriften »Ny Jord« 1888. ¶ 109.1. så *desavouerade Geijerstam Giftas I*] i Geijerstams »1885. Revy i litterära och sociala frågor« hade icke mindre än tre författare anmält reservationer mot »Giftas« eller Strindbergs senaste arbeten: Robinson (Urb. v. Feilitzen), Karl af Geijerstam och Bernhard Meijer. Den sistnämnde hade bl. a. skrivit att »Strindberg är ett enstaka fenomen, ej chefen för den nya skolan, ej ens en typisk representant för densamma« och att Strindbergs ståndpunkt numera var »reaktionär« och »kulturfientlig, då vår däremot är raka motsatsen«. Däremot vore fru Edgren en typisk representant för det unga Sverige, i det »denna författarinna klarast återspeglar vad som rör sig i tiden«. I en artikel »Om den unga litteraturens ställning« i »1886. Revy« redogör Geijerstam för förhållandet med dessa tre artiklar. Geijerstam hade för sin del tagit kraftigt avstånd från »Giftas« II i en artikel i »Dagens Nyheter« 3/11 1886; här uttalade han en positiv uppskattning av »Giftas« I: »Den första delen försvarade och bjöd aktning för kvinnans ställning som maka och moder. Den andra delen är skriven emot kvinnan som kvinna«. Det är härpå Strindberg syftar, då han säger att Geijerstam nu är adept av »Giftas« I och att han väl snart kommer »att vexas i Del II också«. 1887 utgav Geijerstam en broschyr »Vad vill lektor Personne?« där han likaledes skarpt kritiserade »Giftas« II. Om Strindbergs förhållande till det unga Sverige se Melker Johansson: »En åttiotalist, Gustaf af Geijerstam 1858—1895«, kap. »Unga Sverige« och flerstädes.

Br. 98. 110.1. *Trochu*] General L. J. Trochu var under fransk-tyska kriget guvernör i Paris och trädde efter kejsardömets störtande i spetsen för nationalförsvarsregeringen. ¶ 110.4 f. *en resa genom landet*] först i 1890—91 realiserades denna plan med tanke på författandet av ett större verk om svensk natur. Det stannade vid studien »Svensk natur« (Saml. skr. XXVII).

Br. 99. 111.1. *den svenske Original*] »Fadren« utkom på svenska i sept. 1887, förlagd av redaktör Hans Österling i Hälsingborg. Skådespelet hade sin urpremiär på Casinoteatret i Köpenhamn 14/11 1887. ¶ 111.4. *Novellerne*] jf. anm. till br. 96 och 97. Liksom »Hjärnornas kamp« har säkerligen övriga insända noveller tillhört gruppen »Vivisektioner« (Saml. skr. XXII); en av dessa noveller, »De små«, trycktes liksom »Hjärnornas kamp« i »Ny Jord« 1888. ¶ 111.7. *To Artikler*]

den ena av dessa är »Utveckling«, i Pol. 23/5 1887 (Saml. skr. XVII), vari Strindberg tog C. G. af Leopold såsom liberal upplysningsman i försvar gentemot nyromantikernas uppfattning av honom. Den andra artikeln är okänd. I artikeln »Kvinnosaken enligt evolutionsteorien«, först offentliggjord i »Ny Jord« 1888 (Saml. skr. XVII), polemiserar Strindberg mot Ibsens »Gengangere«. ¶ 111.26 f. *Udlændighedens store Møllefos*] med uttrycket »Møllefos« anspelar Brandes på Ibsens »Rosmersholm«, där Rosmer och Rebekka söka döden i »møllefossen«.

Br. 100. 112.3 f. *din så älskvärda interview*] i Pol. hade samma dag, 25/5, stått en anonym, av Edv. Brandes skriven intervju med Strindberg. Den var uppblandad med vänlig sarkasm, såsom när intervjuaren säger: »Der gives i en bekendt fransk Roman en Borgermand, som ser Jesuiternes Kneb og Rænker allevegne; ligesom hans Fantasi er befolket med sortkappede, snigende Munke, saaledes staar for den svenske Digters Sjælsøje et Eumenidekor af kortklippede og blaastrømpede Bakkantinder og Tribader«. Strindberg var vid tillfället på ett kort besök i Köpenhamn. I intervjuen uppgav han, att han nu ämnade återvända hem för att skriva om »svenske Forhold, svenske Bønder, nordiske Tanker«; jf. föregående brev från Edv. Brandes (s. 111.23—28). ¶ 112.10. *Tavast-Stjerna*] den bok av Tavaststjerna Strindberg läser är »Barndoms-vänner« (1886), den första realistiska romanen på svenska i Finland. ¶ 112.13. *Geijerstams sista bok*] »Pastor Hallin« (1887); Strindberg kom dock varken att skriva om Tavaststjerna eller om Geijerstam. ¶ 112.15. *Wicksell och jag drabbade*] Knut Wicksell var starkt radikal och hyste avancerade åsikter som ateist, antimilitarist och republikan; hans hustru Anna Wicksell var kvinnosakskvinna. Han hade 16/5 hållit föredrag i Köpenhamn över ämnet »For og imod Socialismen«. Sannolikt ha Strindbergs åsikter i kvinnofrågan och möjligen hans i »Vivisektioner« och i »Fadren« framträdande opposition mot jämlikhetsdogmen, hans särskillnad mellan de produktiva och de mottagande hjärnorna, de suggererande och de suggererade, »de stora« och »de små«, varmed han utan att ännu känna Nietzsche närmade sig hans övermänniskolära, gett anledning till dispyter och föranlett Strindbergs omdöme att Wicksell var »teolog«.

Br. 102. 113.16. *H. S. B.*] ∴: »hvilket skulle bevisas«.

Br. 106. 115.7. *Genvägar*] se anm. till s. 106.27. ¶ 115.10. *Om Sverige*] Strindberg skrev nu på sommaren 1887 »Hemsöborna«.

Br. 109. 116.16. *ryktet om Fadren i Paris*] Strindberg vistades sedan 6/11 i Köpenhamn, dit han anlant för att övervara uppförandet av »Fadren« på Hunderups teater, Casino. 18/11 stod i Pol. denna notis: »Strindbergs 'Faderen' vil i fransk Oversættelse blive opført i Paris. Strindberg har selv oversat Stykket«. ¶ 116.19. *Terre*] Zolas roman »La terre« (1888). ¶ 116.24. *Théâtre libre*] en försöksteater i Paris 1887—94, grundad av André Antoine. ¶ 116.26. *preparera föreläsning*] Strindbergs föreläsning kom att bestå i en uppläsning av ett parti av dikten »Sömngångarnätter« på Casino 2/12 1887 som inledning till ett uppförande av »Fadren«.

Br. 113. 119.7 f. *En bok som handlar om ingenting*] »Hemsöborna«; förläggaren hade fordrat borttagandet av några smärre stycken och ett antal ord; Strindberg hade i telegram accepterat uteslutningarna, som äro upptagna i kommentaren till Saml. skr. XXI.

Br. 114. 119.16. *Institut Rudy*] hösten 1887 hade Strindberg kommit i förbindelse med ett Institut Rudy, för språk och litteratur, i Paris, som begärt att få en pjäs av honom att spelas av amatörer. ¶ 119.20. *Vill Du trycka det*] Zolas brev infördes i Pol. 18/12 1887. ¶ 119.26. *artikeln .. jag sände*] tyckes icke ha blivit införd i tidningen.

Br. 115. 120.4. *H. N.*] docenten Hjalmar Neiglick skrev litteratur- och teaterartiklar i »Nya Pressen« och »Finsk tidskrift«. En stor artikel av honom, »Finlands unge Digter«, över Tavaststjernas »Nya vers« stod i Pol. 26/1 1886.

Br. 116. 120.28. *något om Décadents*] varken den här nämnda artikeln, ej heller den i följande brev omtalade petitionen ha blivit tryckta i Pol. Båda inläggen äro okända. ¶ 121.9. *Scavenius och Ploug*] Jac. Scavenius var kultusminister i Estrups ministär 1880—91, och Carl Ploug var en av de ledande inom Landstingets höger och hade 1883 blivit ordförande för »Højres Arbejder- og Vælgerforening«. Båda hade 11/1 1888 uppträtt i Landstinget mot varje plan på kvinnornas kommunala och politiska rösträtt. Strindbergs uttalade entusiasm för dem är en polemisk replik på en ledare i Pol. 13/1, »Landstingets Strindbergianere«, som börjar: »Biskop Styhr, Hr. Ploug, Hr. Scavenius og Hr. Matzen værgede iforgaars mandeligt Mændenes Domæne — de offentlige Tillidshværv — mod Kvindernes Magtsyge. De fire galante Kavallerer brugte dog sødere Talemaader end deres store Herre og Mester Strindberg. Strindberg gør sig ingen romantiske Indbildninger om Kvinden. Han véd, at Kvin-

dens Formaal er at erobre Mandens Marked, at underkue Manden og skabe et Kvinde-Regimente«, etc. ¶ 121.11. *pekoralet i Gegenwart*] en artikel av L. Marholm, pseudonym för fröken Laura Mohr, i »Die Gegenwart« 7/1 1888, rubricerad »Ein Dichter des Weiberhasses«. Strindberg torde särskilt ha förargats av en passus om »Fadren« i denna artikel: »Ett geni på vanvettets gräns — det är Strindbergs fysiognomi i Fadren«. Pol. 25/1 innehöll på framträdande plats en notis »Sagsanlæg mod Smædeskrivere«, där det återges ett rykte om, att Strindberg ämnade åtala Laura Mohr för hennes artikel. Följande dag protesterade hon i Pol. mot anklagelsen för smädeskriveri och meddelade, att hon själv upplyst honom om sitt namn.

Br. 118. 121.29. »*Margit*«] danska titeln på »Herr Bengts hustru«. ¶ 122.10. »*Faderen gjorde Lykke i din Fødeby*«] »Fadren« hade haft premiär på Nya teatern i Stockholm 12/1 1888. Stycket rönt ett motsträvigt erkännande. E. Brandes' föreställning om mottagandet härleder sig från ett telegram till Pol. 14/1, där det heter att föreställningen blev »en storartet Sukces baade for Stykket og dets Forfatter«, och att stämningen bland åskådarne var »begeistret«.

Br. 120. 123.7. *din pjes*] »Overmagt« (1888).

Br. 121. 124.3. *politibetjenten*] till maj hade Strindberg bott hos polis-konstapeln Harlew i Taarbæk. ¶ 124.9. *16 tryckark fransk text*] »Le plaidoyer d'un fou« (1895) eller »En dåres försvarstal« (utg. på svenska 1914). ¶ 124.13. *Lindberg*] Aug. Lindberg, som hösten 1887 hade kommit till Köpenhamn för att verka för uppförande av »Rosmersholm«. Styckets urpremiär i Köpenhamn hade med Lindberg som Rosmer och i övrigt danska skådespelare ägt rum på Dagmar-teatret 28/11 1887. ¶ 124.22. *Fru Adlersparre*] Sofie Adlersparre, det främsta namnet inom den dåtida svenska kvinnorörelsen. ¶ 125.17. *Buntzen*] journalisten Andreas Buntzen, som hörde till Strindbergs umgänge. ¶ 125.18. *Stinck*] bokhandlare vid Strøget i Köpenhamn. Strindberg hade enl. Lundegårds »Några Strindbergsminnen« (1931) s. 131 fått för sig att denne var kvinnohatare och därför lämplig dansk förläggare till hans nya dramatik.

Br. 122. 126.12. *Hostrups Møg*] lustspelet »Under Snefog« (1888).

Br. 124. 127.24. *Emellertid: tack!*] Edv. Brandes hade gett Strindberg pengar för Brockhaus' konversationslexikon, som han enl. föregående brev i penningnöd sänt honom. Det antikvariat, till vilket Strind-

berg bett honom skicka »böckerna«, var mycket känt genom sina annonser: »Gak til Magnus Hansen og bliv vis«. ¶ 127.27. *när jag reser*] Strindberg reste först om ett år till Sverige. ¶ 128.5. *min Ehrenrettung*] »Le plaidoyer d'un fou«. ¶ 128.7. *Kan inte bröderna Salmonsens ta Kamraterna också?*] »Fadren« utkom på danska på Salmonsens förlag, men »Kamraterna« refuserades (jf. br. 126).

Br. 125. 128.17. *Maupassants artigheter*] Maupassant hade till Strindberg skrivit några älskvärda rader om »Fadren«, som infördes i Pol. 3/4 1888 (jf. br. 126). Maupassant tackade enl. Pol. Strindberg för »det skønne Drama, som han har læst med den højeste Interesse og som synes ham baade dybt og mægtigt«. ¶ 128.19. *Tror Du på Lindbergs kourage*] de följande uttalandena äro föranledda av Edv. Brandes' anonyma artikel »Lindbergs Oplæsning« i Pol. 27/3 1888. Lindberg skulle 28/3 i Köpenhamn uppläsa Strindbergs »Mäster Olof«. Brandes gjorde med sin artikel reklam för uppläsningen men begagnade tillfället att också ge Lindberg några råd. Dagmar-teatret, där Lindberg varit gäst, hade visat sig med sina övriga skådespelare icke räcka till för uppförande av ett drama som »Rosmersholm«. Edv. Brandes uppmanade Lindberg dels att skaffa sig ett nytt sällskap, dels att med pjesval »præstere hvad andre ikke vover, strækkende sin Interesse fra 'Rosmersholm' til det parriske 'frie Theaters' mærkelige Forsøg med 'Mørkets Magt' af Tolstoj i Spidsen. Strindbergs vilde Genialitet maa da lokke hans kunstneriske Sans«. ¶ 128.20. *Kejsarens Klæder*] »Kejsarens nye Klæder«, en operett efter Andersens saga, som haft premiär 19/2 1888 på Casino och till författare hade Ch. Kjerulf, musikkritiker i »Politiken«. ¶ 128.24 f. »Efter Syndafallet«] skådespel av Holger Drachmann, uppfört 1. gången på Det kgl. Teater 30/11 1887. ¶ 128.25. *Dante*] historiskt drama av Chr. K. F. Molbech, uppfört 1. gången på Det kgl. Teater 23/4 1887. ¶ 128.26. *Puissance des Ténèbres*] Tolstojs drama hade 1887 utgivits på franska under denna titel och utkom 1889 på svenska med titeln »Mörkrets makt«. ¶ 128.27. *melos*] = melodram. ¶ 129.2. *skaffade mig en genom Nansen*] »Fadren« hade utkommit på Salmonsens förlag i översättning av Peter Nansen. Lundegård hade ej fått förläggare för sin översättning av dramat, vilken använts vid uppförandet på Casinoteatret.

Br. 126. 129.21. *Min sista åder med lifvet är skuren med Politikens upphörande*] Strindberg hade ej råd att köpa böcker eller hålla sig med tidningar. Andra vittnesbörd härom ger brevväxlingen med Lundegård.

¶ 129.24. *Le Réve*] Zolas roman från 1888. ¶ 130.4. *min 2a Del Hemsöbor*] novellsamlingen »Skärkarliv«. ¶ 130.30. *Smæld og Smuld*] Pol.s rubrik för litteratur- och teaternotiser; jf. anm. till s. 128.17.

Br. 127. 131.27. *Stuckenbergs fik jeg anmeldt*] Edv. Brandes' recenserade 31/3 i Pol. Stuckenbergs berättelse »I Gennembrud«. ¶ 132.4. *Anmeldelse af Skærgaardsfolk*] »Hemsöborna« kallades i Viggo Adlers danska översättning »Skærgaardsfolk«. Edv. Brandes' anonyma rec. stod i Pol. 15/4 1888 och är mycket berömmade. Den har särskilt observerat romanens för Strindberg ovanliga objektivitet: »Strindberg, der i lange Tider har ment, at egentlig kun Jeg'et var fremstillingsværdigt og fremstillingsmuligt, har her skudt sit Jeg med dets Filosofi, Doktriner og Pædagogik bort fra sit Arbejde, og givet sig af Hjærtens Lyst det jævne Menneskemaleri i Vold. Han har taget sig Ferie paa Hemsø«. ¶ 132.4 f. *Georg besøger »Kamraterne«*] Georg Brandes skrev anonymt en större artikel om »Kamraterne« i Pol. 28/4 1888. Brandes säger att stycket är långt ifrån så gott byggt som »Fadren«. Sådana kvinnor som Strindberg skildrat, kunna, skriver han, visserligen existera, och han erkänner, att Strindbergs inlägg mot denna typ äro uttryck för en sund och berättigad reaktion, om man betänker kvinnoförgudningen icke blott i kvinnolitteraturen men hos diktare som Björnson och Ibsen. Likväl finner Brandes att i vissa smådrag uppenbarade sig att stycket »mindre er Foster af en kunstnerisk end af en patologisk Tilstand. Dets Bitterhed efterlader som en bitter Smag paa Tungen«. ¶ 132.12. *Jeg har paany truffet Fru Benedictson*] Victoria Benedictsson hade under årets första månader vistats i Köpenhamn och avrest därifrån till Sverige 30/3. Hon fick i slutet av mars ett stipendium av Svenska akademien på 500 kr. ¶ 132.15. *Min Artikel*] se anm. till s. 128.19. ¶ 132.18. *Sarcey dömmet galt*] något uttalande av den franska kritikern om Tolstojs »Mörkrets makt«, som hörde till Théâtre Libre's repertoar, har icke ingått i den stora upplagan av hans teaterkritiska artiklar.

Br. 128. 133.15. *din broder passerade och passierade mig*] jf. inledningen s. XXV. ¶ 133.20 f. *ett ytterst märkvärdigt sommarställe*] Strindberg hade under sommaren bott på Skovlyst, en herrgård nära Holte stationssamhälle. Stället ägdes av en ogift degenererad grevinna Louise de Frankenau och styrdes av hennes faktotum, Ludvig Hansen. Det lär ha varit synnerligen förfallet: hönsen promenerade in i rummen o. s. v. och tillståndet torde i viss mån ha motsvarat Strindbergs drastiska skil-

dring i »Tschandala«. Strindberg blev där invecklad i en pinsam historia. Han angav Hansen för nattliga inbrottsstöld, som ägt rum i trakten, alldenstund han iakttagit att denne var afton smög sig bort och först sent återkom. Hansen kunde bevisa sitt alibi — han hade på nätterna besökt en fästmö — och angav i stället Strindberg för förhållande till hans syster, tillfogande några fantastiska beskyllningar. Strindberg blev härav i första ögonblicket så uppjagad att han flydde till Berlin, varifrån dock en vän återhämtade honom. Anklagelsen mot honom avvisades. Händelsen inspirerade Strindbergs inbillning, i synnerhet som han av den fann anledning att tillämpa och vidare utveckla sin nu under inflytandet av Nietzsche ytterligare stärkta teori om den överlägsna och den underlägsna, och han skrev omedelbart på hösten den kusliga berättelsen »Tschandala«, vari han förlade skådeplatsen för de äventyr han upplevat och ytterligare utbroderade till 1600-talet. Hansen blev följande år dömd till 6 månaders fängelse för utpressning, vilket Strindberg triumferande meddelar Ola Hansson i ett brev av 15/5 1889. Hansen förenade senare sina öden med fröken Frankenau; han var förövrigt hennes halvbror (se »Tilskueren« 1928 II s. 78). Strindbergs äventyr ledde till en tillfällig förbättring av hans förhållande till sin fru. Han skriver 27/9 1888 till sin kusin Oscar Strindberg: »Min vän och jag äro vänner igen — Herre Jessus, vad den kärleken är seg! När banditer och rackare här kastade sig öfver mig och jag var värnlös — då öfvergaf hon mig icke — och därför — därför!« Jf. William Anderson: »Dikt och verklighet i Strindbergs Tschandala« i »Sv. Dagbl.« 24/12 1919, I. C. Normann: »Strindberg paa Skovlyst« i Pol. 20/9 1925 och densammes »Strindberg och zigenarna« i »Dagens Nyheter« 15/11 1925. ¶ 133.27. *Friedrich Nietzsche*] Strindberg hade på sommaren 1888 läst Nietzsche. Redan i maj s. å. uttryckte han sin entusiasm för Nietzsche i ett brev till Heidenstam, vari han om Nietzsches böcker sade att där står allt att läsa. Möjligen vid det tillfälle i april 1888, då Georg Brandes mötte Strindberg på Kongens Nytorv, varom Strindberg berättar i brevet, hade Brandes — enl. Strindbergs brev till Georg Brandes 22/4 1890 (se s. 300) — sagt till honom: »Nå, Strindberg, Ni som hatar 'de små', Ni skall väl tycka om Nietzsche«. Brandes hade 10/4 1888 börjat sina föreläsningar om Nietzsche. Han lånade Strindberg böcker av Nietzsche och ledde också Nietzsches uppmärksamhet på Strindberg såsom »Sveriges enda geni«. Nietzsche sände i okt. 1888 »Götzendämme-

ning» till Strindberg och läste en månad senare »Les Mariés« (»Giftas«) av Strindberg, varom han yttrade till Peter Gast, att Strindbergs diktning är »den franska kulturen på en ojämförligt säkrare och starkare grund. Effekten är bedårande«. På hösten utvecklade sig en brevväxling mellan Strindberg och Nietzsche, som är offentliggjord av Karl Strecker i »Nietzsche und Strindberg« (1921). ¶ 134.2. 2 . . *naturalistiska sorgespel*] »Fröken Julie« och »Fördringsägare«; Bonnier ville ej ta »Fröken Julie«, som i stället utkom på Jos. Seligmanns förlag hösten 1888; »Fördringsägare« trycktes först på danska med titel »Creditorer« i övers. av Nathalie Larsen 1889 och utkom 1890 på svenska i samlingen »Tryckt och otryckt«. Om anledningarna till att Bonnier avböjde »Fröken Julie« berättar K. O. Bonnier i »Bonniers. En bokhandlarefamilj« IV. ¶ 134.9. *Från Antoine i Paris . . bref*] »Fadren« blev ej uppförd på Antoinets »Théâtre libre«; det fick sin premiär i Paris på Lugné Poë's »Théâtre de l'Oeuvre« 14/12 1894, där stycket vid detta tillfälle gick 10 gånger. ¶ 134.12 f. *en ny skitbok*] »Blomstermålningar och djurstycken« (1888). ¶ 134.17. *Cabiros 3 dramer*] Peter Hansen (vars journalistiska pseudonym var Cabiro) översatte för P. G. Philipsens förlag Strindbergs »Mäster Olof«, »Gilletts hemlighet« och »Hr. Bengts hustru«, som under titeln »Tre Skuespil« utkom 1889. ¶ 135.2. *ditt stora Smör-tal*] möjligtvis åsyftas Brandes' tal på valmötet på Langeland (refererat i Pol. 21/6 1888), där han också kom in på sin ställning till frågan om restriktioner för fabrikationen av konstsmör, en fråga som livligt hade sysselsatt riksdagen samma vår.

Br. 129. 135.10. *din Klage i Politiken*] Strindberg hade 5/9 sänt ett brev till polisen i Taarbæk, vari han riktade dess uppmärksamhet på Hansens misstänkta förehavanden. 15/9 häktades Hansen, men lössläpptes inom kort, då den verkliga förövaren av den stöld, för vilken han misstänkts, upptäcktes.

Br. 130. 136.16. *ditt Stykke*] »Fördringsägare«, som Strindberg i ms. sänt Edv. Brandes. ¶ 137.1. *den anden Pjes*] »Fröken Julie«.

Br. 131. 137.7. *Bogen*] boken är »Fröken Julie« i ms. jämte dess »Förord«, som framställer principerna för Strindbergs nya dramatik. Med »Opdagelsen om de kombinerade Motiver« syftar Brandes på Strindbergs polemik mot det borgerliga karaktärsbegreppet, som han bestämmer som en automatiserad orörlig karaktär med någon härskande egenkap. De karaktärer Strindberg ville skildra voro sammansatta, vacklande, blandningar av gammalt och nytt: »Mina själar (karaktärer) äro

konglomerater av förgångna kulturgrader och pågående, bitar ur böcker och tidningar, stycken av människor, avrivna lappar av helgdagskläder, som blivit lumpor, alldeles som själen är hopflikad. Och jag har dessutom givit litet uppkomsthistoria, då jag låter den svagare stjäla och repetera ord från den starkare, låter själarna hämta »idéer«, suggestioner som det kallas, från varandra«. Delar av företalet till »Fröken Julie« avtrycktes i Pol. 25/2 1889.

Br. 132. 138.6. *Nutiden*] tidskrift, redigerad av Vilhelm Møller. ¶ 138.8 f. *Jean och Julie bli sittande*] det omtalade stället hänför sig till s. 133 f. i Saml. skr. XXIII. Fröken Julie söker med en snibb av näsduken ta ut ett smolk i ögat på Jean. Då originalmanuskriptet till »Fröken Julie« är förkommet, kan klarhet ej vinnas om den monolog, som omtalas struken.

Br. 133. 138.23. *Rose dine Bøger kan jeg*] Edv. Brandes recenserade anonymt i Pol. 1/10 1888 Strindbergs »Skärkarlsliv«; rec. slutar: »Han er som et springende Væld i nordisk Literatur: alle Tantenaturerne kan gærde for Strømmen, Tankens og Digtingens friske Strøm; men de kan ikke standse selve Kildespringet«.

Br. 134. 139.13. αναγκη] gr. ananke = nödvändighet. ¶ 139.18. *kriminalpsykologi-romanen*] »Tschandala«, utkom på danska 1889 i översättning av Peter Nansen och först 1897 på svenska. »Avisredaktören« avser antagligen redaktören av »Avisen«, Fr. Hansen, som 21/9 1888 offentliggjort Ludvig Hansens angivelse mot Strindberg. Strindberg har intet vidare åtgjort i saken.

Br. 135. 140.3. *Fröken Julie tryckt och förfalskad af bokhandlaren*] då originalmanuskriptet är förkommet, kan ej bestämmas vilka ändringar förläggaren gjort, men att de ej kunnat vara mera talrika och djupgående framgår av den danska av författaren auktoriserade upplagan 1889. På dess titelblads baksida står följande tillkännagivande: »Oversættelsen er foretagen efter den omarbejdede Original med Udeladelse af den svenske Forlæggers Digterforsøg i Forfatterens Text. Forf.« En redogörelse för olikheterna mellan den svenska och den danska texten finnes i anmärkningarna till »Fröken Julie« i Saml. skr. XXIII; det fåtal ställen, som att döma av den danska upplagan strukits av den svenska förläggaren, ha åter efter den danska upplagan insatts i Samlade skrifers text.

Br. 136. 140.14 f. *Skandinavisk Försöksteater*] Strindberg planerade en försöksteater med sin fru som direktris efter mönstret av »Théâtre libre«

i Paris. Den skulle huvudsakligen spela korta enaktspjäser, kallade quarts-d'heures, emedan de blott togo en kvart att uppföra; de skulle ge det väsentliga i en konflikt med utelämnande av allt överflödigt, som den stora dramapparaten medförde, och anbefalldes sig dessutom genom sin billighet, då de fordrade blott ett minimum av sceninredning och ett fåtal skådespelare (se Strindberg i Pol. 17/11 1888). Strindberg skrev på senåret 1888 och nyåret 1889 enakterna »Paria«, »Den starkare« och »Samum« för sin blivande försöksteater. Han lyckades skaffa några skådespelare mot löfte om uppförande av deras pjäser: den unga Nathalie Larsen och Gustav Wied. 9/3 1889 spelades på Dagmarteatret tre Strindbergspjäser: »Fordringsägare«, vari Nathalie Larsen och Gustav Wied uppträdde, »Paria« samt »Den starkare«, i vilket stycke, som har blott en enda talande roll, fru Strindberg spelade. »Fröken Julie« skulle även uppföras, men förbjöds i sista stund av censuren. Stycket uppfördes i stället av Strindbergs-teaterns personal för Studentersamfundets medlemmar 14/3 och 15/3. Därjämte uppfördes »Paria« ett par gånger på Casino och en gång i Malmö. Företaget misslyckades på grund av fullständigt felande ekonomisk grundval, otillräckligt antal skådespelarkrafter och brist på målmedveten ledning. Edv. Brandes var från början emot det Strindbergska företaget, då han ansåg det vara illa planerat. I en artikel i Pol. 3/3 1889 om de nya Strindbergsstyckena berömde han såsom tidigare Strindberg som dramatiker, men varnade för hans teater. Denna Brandes' hållning orsakade lossnandet av förbindelserna mellan honom och Strindberg. ¶ 140.19. *Forlovelse*] ett skådespel av Edv. Brandes, utg. 1887.

Br. 138. 141.30. i *Tilskueren . . en akt*] »Efter Selskab«, tryckt i »Tilskueren« 1884.

Br. 139. 142.8. *notiser om min teater*] 26/1 1889 stod i Pol. ett meddelande från Strindberg angående hans försöksteaters repertoar och skådespelare. Det heter bl. a., att han påräknat skådespel från Herm. Bang, Henr. Pontoppidan, Lundegård, Geijerstam, Garborg m. fl.

Br. 140. 142.18. *D.-M. Gesellschafts Zeitschrift*] »Zeitschrift der deutschen morgenländischen Gesellschaft«.

Br. 141. 143.7 f. *Pontoppidan*] i Pol. 28/1 1889 förklarade Henrik Pontoppidan att det berodde på ett missförstånd, när Strindberg två dagar förut hade nämnt honom bland dem, som hade lovat skriva för försöksteatern. I brev av 10/3 1889 skriver Strindberg till Ola Hansson: »Edvard Brandes kritik [av »Fordringsägare« och »Fröken Julie«] har

jag ej läst. Men vi äro ovänner — ty han vägrade att införa svaromål på Pontoppidans alltigenom lögnaktiga artikel, och vägrade allt deltagande i min teater» («August Strindbergs och Ola Hanssons brevväxling 1888—1892» s. 34).

Br. 142. 143.22. *din første Artikel*] se anm. till s. 142.8.

Br. 143. 143.29. *Du skriver fortfarande så vackert om mig*] 15/5 1889 recenserade Edv. Brandes i Pol. Strindbergs »Tre Skuespil»; om »Mäster Olof» och »Gilletts hemlighet» profeteras, att de komma att bliva den svenska scenens klassiska mästerverk. ¶ 143.30—144.1. *jag reste . . från Danmark*] intresset av studier för den planerade nya skärgårdsromanen, »I hafsbandet», bidrog till att Strindberg slog sig ned i den stockholmska skärgården. ¶ 144.17. *kongressen i Paris*] 20/6—27/6 1889 hölls i Paris en kongress, arrangerad av »Société des gens de lettres» och »Association littéraire et artistique internationale».

Br. 145. 145.15. *direktrisen*] fru Siri Strindberg.

Br. 147. 147.9. *kongressen*] 8. orientalistkongressen hölls i Stockholm och Kristiania sept. 1889. ¶ 147.12. *Fru Mann*] Mathilde Mann, översättarinna av skandinavisk litteratur till tyska. Hennes översättning av Strindbergs »Die Leute auf Hemsö» hade till 1919 utgått i 20000 ex. Huruvida författaren senare uppburit något honorar för denna upplaga är okänt. ¶ 148.8 f. *en brochure*] »Notice sur le manuscrit de la première traduction de la chronique d'Abulghâsi-Behâder», en lärdomshistorisk uppsats om en turkisk krönika, som kom till Europas kännedom genom svenska officerare, som voro krigsfångar i Sibirien under Karl XII:s krig, publicerades som brochyr 1889 och är omtryckt i Saml. skr. LIV. Dr. greve Carlo Landberg var generalsekreterare vid kongressen.

Br. 148. 149.3. *som Eremit paa en Ø*] Strindberg bodde vid denna tid på Sandhamn i stockholmska skärgårdens havsband.

Anne Charlotte Leffler och Georg Brandes

1881—1891.

Anne Charlotte Lefflers brev tillhöra Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn och Georg Brandes' brev Mittag-Leffler Stiftelsen, Djursholm.

Br. 1. 153.7. *Pastors-Adjunkten*] utk. 1876. ¶ 153.17. *N. I. T.*] »Ny Illustrerad Tidning», veckotidning i Stockholm 1865—1900. De tre om-

talade novellerna ingå i samlingen »Ur lifvet« I (1882). »I doktors familj« heter i samlingen »Doktors hustru«. »I societén« omarbetades till novellen »Aurore Bunge« i andra samlingen av »Ur lifvet«, såsom H. Ahlenius påvisat i »Georg Brandes i svensk litteratur« s. 260 f.

Br. 2. 155.29 f. *E. & J. de Goncourts . . Romaner*] »Charles Demailly« utkom 1869, »Manette Salomon« 1867 och »Renée Mauperin« 1864.

Br. 3. 156.15. *Deres Bog*] »Ur lifvet« II (1883). ¶ 156.16 f. *min Tilbagekomst fra Tyskland*] se anm. till s. 31.29. ¶ 156.23. *Hr W:s Kritik*] C. D. af Wirséns rec. av »Ur lifvet, andra samlingen« stod i »Post- och Inrikes Tidningar« 8/6 1883. Artikeln var synnerligen avvisande. Särskilt riktade den sig mot novellen »I krig med samhället«, som kritikern kallade »det obehagligaste av alla dessa obehagliga stycken«, och mot vars »ömkliga lära«, att »troheten icke har betydelse, om äktenskapet bör upplösas, om på endera sidan böjelsen upphör«, han vände sig. C. D. W. kallade slutligen boken »denna klena samling«. 158.7 f. *den sidste store Fortælling*] »I krig med samhället«; hjälten hade lånat drag av Strindberg, men även av Georg Brandes själv.

Br. 4. 160.3 f. *studier öfver Tegnér och Snoilsky*] monografien »Esaias Tegnér« (1878) och artikeln om Snoilsky i »Det 19. Aarh.« oktbr. 1875 (omtr. i SS. III 623 ff.).

Br. 5. 160.11. *en Artikel angaaende Romulus*] Georg Brandes hade i Mrgbl. 21/6 1883 kritiserat tekniken i Karl Gjellerups berättelse »Romulus«. Denne svarade och Brandes genmälte härpå i samma tidning 14/7. ¶ 160.17. *Da jeg var der i 1876*] Brandes hade i nov. 1876 hållit föreläsningar i Stockholm och Uppsala över Søren Kierkegaard. Pressmottaget hade varit gynnsamt. Rörande åhörarantalet ansåg en korrespondent till »Göteborgs-Posten« att det var stort med hänsyn till att »Søren Kierkegaard är en litterär storhet, med vilken icke många stockholmare gjort bekantskap«. Se H. Ahlenius: »Georg Brandes i svensk litteratur« s. 78—81.

Br. 6. 160.28. *Er fest*] festen för G. Brandes i Koncertpalæet 25/10 1891 med anledning av att 25 år förflutit sedan utgivandet av hans förstlingsarbete, brochyren »Dualismen i vor nyeste Philosophie« (1866); Brandes uppvaltades därvid även med ett fackeltåg, och det av fru Leffler åsyftade »eldtalet« är »Fakkeltale«, återgivet i SS. XII 270 f.

Gustaf af Geijerstam och Georg Brandes

1883—1897.

Geijerstams brev tillhöra Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn och Brandes' brev Göteborgs Stadsbibliotek. Breven meddelas här i urval.

Br. 1. 165.10 f. *min andra bok*] »Strömoln, berättelser« (1883); Geijerstams första bok hette »Gråkallt, teckningar och utkast« (1882).

Br. 2. 166.12. *en Artikel af Dem om Strindberg*] Geijerstam hade i Ahnfeldts tidskrift »Ur Dagens Krönika« 1883 h. 1 skrivit om Strindberg och i dess andra häfte s. å. om Harald Molander under titeln »Vår yngste dramaturg«. Bägge artiklarna avtrycktes i hans artikelsamling »Ur samtiden« (1883).

Br. 3. 167.28. *Ferdinand Wahlberg*] till yrket läkare, utgav 1881—83 ett flertal nu glömda skådespel (ss. »Det omöjliga möjligt« 1881) och en berättelse, »De kärleksrike« (1882), vilka ge de första antydningarna till naturalistisk diktning i finlandssvensk litteratur. ¶ 168.19 f. *en roman*] »Erik Grane« (1885). ¶ 168.31. *en Samling dylika karakteristiker*] »Ur samtiden, litteraturstudier« (1883). ¶ 169.7. *skrämmer folk med att spela »Gengangere»*] Aug. Lindberg var den förste, som vågade spela Ibsens »Gengangere«, och hans gästföreställning med stycket i Kristiania 1883 var styckets norska urpremiär; Christiania Teater hade refuserat dramat.

Br. 4. 169.26. *Det usalige Kjønsspørgsmaal*] sedlighetsfejden hade blossat upp därigenom, att Brandes i tre artiklar, »Engle«, »Det ottende Bud« och »En sidste Udluftning« i Pol. 6/7, 7/7 och 8/7 1887 (= SS. XIII 452 ff.) hade angripit frk. Elisabeth Grundtvig och hennes meningsfränder i tidskriften »Kvinden og Samfundet«. Fröken Grundtvig hade i ett föredrag »Nutidens sædelige Lighedskrav« i Dansk Kvindesamfund 16/3 1887, sedan utgivet som brochyr, vänt sig mot den osedliga tendensen i samtidens nordiska litteratur, som skulle framträda bl. a. hos Arne Garborg och i bröderna Brandes' kritik, särskilt i en artikel i »Tilskueren« 1885 av Georg Brandes rörande Garborgs novell »Ungdom«. »Morgenbladet« blev sedlighetsvännernas organ. Fröken Grundtvig publicerade där 4/8 ett brev hon fått från Björnson, där han gör de i Brandes' brev nämnda uttalandena. Brandes besvarade detta inlägg med artikeln »Björnson som Polemiker« (SS. XIII 476 ff.). Sedan följde åtskilliga replikskiften mellan Brandes i Pol. och Björnson i Mrgbl. Striden ledde

till att Björnson, som några månader efteråt for hem från Paris, gjorde en turné genom de fyra nordiska länderna med sitt bekanta föredrag »Engifte og Mangegifte». Om sedlighetsfejden se vidare brevväxlingen mellan Brandes og Victoria Benedictsson, br. 27—35. ¶ 170.5 *Hans Jægerne*] anhängarna till Hans Jæger, författare till den beslagtagna romanen »Fra Kristianiabohêmen» (1885). ¶ 170.19. *Framåt*] en tidskrift, som 1886—89 utgavs av »Göteborgs kvinliga diskussionsförening»; dess redaktris var Alma Mathilda Åkermark. Tidskriften stödde det unga Sverige. Brandes' artiklar blevo publicerade i dess häfte av 1/10 1887 under rubriken »Tre polemiska artiklar av Georg Brandes». Tidskriften ställde sig opartisk till den i Danmark pågående striden och lovade att i följande häften upptaga även svar från Brandes' motståndare. Detta skedde i häftet av 15/10, där en artikel ur Mrgbl. av Elisabeth Grundtvig »Om Nutidens sædelige Lighedskrav», dat. av förf. 25/7 1887, samt Björnsons brev till frk. Grundtvig äro införda. I häftet av 31/10 stod fröken Grundtvigs föredrag med underrubrik »Indledning til en Forhandling i Dansk Kvindesamfund 16. Marts 1887». En objektiv på danska skriven översikt av striden, undertecknad M. Bruhn, ingick i numret av 1/12 1887.

Br. 5. 171.1. *Fru Asp*] professorskan Mathilda Asp i Helsingfors hade efter Geijerstams föredrag i Helsingfors 2/3 1887 om den unga svenska litteraturen gripit till ordet och uttalat en bestämd protest mot hans uppfattning av sedligheten och hans livsåskådning (enl. Helsingfors Dagbl. 3/3 1887). Senare hade hon i Helsingfors Dagbl. polemiserat mot honom, anförande några norska inlägg om Geijerstams sedlighetsföredrag; Geijerstam svarade därpå i ett genmäle i »Nya Pressen» 23/2 1888. ¶ 171.5. *mitt kvinnoföredrag*] Geijerstam hade 21/11 till 4/12 1887 hållit fem föredrag i Köpenhamn: 21/11 talade han om genombrottet i svensk litteratur, d. v. s. huvudsakligen om Strindberg, 24/11 om Giftasåtalet och Aftonbladsepisoden med unga Sverige, 30/11 inledde han diskussion om sedlighetsfrågan, 1/12 talade han om unga Sverige, varvid han uppehöll sig vid fru Benedictsson och Tor Hedberg, och 5/12 om reaktionen i Sverige och Personnes skrift om osedlighetslitteraturen. Georg Brandes refererade diskussionen 30/11 i Pol. och gav honom mycket beröm: »Aftenen var en Triumf for Hr. Geijerstam. . . I den to Timers Diskussion, der fulgte, hævdede den fremmede Taler sin formelle og reelle Overlegenhed paa en Maade, der ikke var smigrende for dansk Nationalfølelse». Se vidare Melker Johnson: »Gustaf af Geijer-

stam« s. 240—293 och H. Ahlenius: »Georg Brandes i svensk litteratur« s. 293—300. ¶ 171.7. »*Sensitiva amorosa*«] Ola Hanssons novellsamling från 1887. Ola Hansson hade jämte Geijerstam varit litterär medarbetare i »Aftonbladet«, som under prof. Gustaf Retzius' nya ledning åter skulle bli avgjort liberal och även ämnade gynna det unga litterära Sverige. Men Retzius var trots sin liberala åskådning samtidigt en sedlighetszelot under inflytande av sin fru, Anna Hierta-Retzius. Ola Hanssons bana i Aftonbladet var avslutad, sedan han 13/11 1885 hade recenserat Garborgs novell »Ungdom« och 4/12 1885 vågat säga några — icke överdrivet — kritiska ord om en diktsamling av Toivo (Sigrid Pettersson, g. Elmblad). Tidningen började därefter förfölja honom. Redan 24/12 1885 innehöll den en nedgörande artikel över hans diktsamling »Notturmo«. Rent otillständig var den i Geijerstams brev nämnda recensionen 9/12 1887 över »*Sensitiva amorosa*«. Ett utdrag ger exempel på tonen: »Ett bland de skändligaste alster av en depraverad fantasi, som en på osedligheten ockrande förläggare framdragit i dagsljuset! Vare det nog sagt, att denna vämjeliga och fräcka självbekännelse synes vara avsedd till ett slags 'estetik' för utövarna av vissa onaturliga laster«. I sin långa rec. över »*Sensitiva amorosa*« i Pol. 17/12 vände Brandes sig med skärpa mot »Aftonbladet«; om boken yttrar han bl. a.: »Denne Bog er ikke for Trosset . . Det Sjælevæsen, Bogen skildrer os, er saa modtagelig for Tryk eller Rids fra Omverdenen som et Æg uden Skal . . Ingen af Sverigs Forfatterinder besidder en saa kvindelig, saa mimoseagtig Sensibilitet som denne Forfatter, der er af Bondeslægt, men mere aristokratisk i sit Følelsesliv end nogen sidste forfinet Ætling af et fyrsteligt Hus«. Jf. vidare om mottagandet av boken E. Ekelund: »Ola Hanssons ungdomsdiktning« (1930) s. 222—227. ¶ 171.10. *angående* »*Pastor Hallin*«] Aftonbladet hade 1/12 1887 recenserat Geijerstams bok. Rec. finner att den visar berättartalang och betecknar, jämförd med »Erik Grane«, ett icke obetydligt framsteg. Han anmärker emellertid på en och annan råhet i berättelsen och ger dessa anmärkningar en personlig adress: »När Hallin kom till Sollösa prestgård, där man dag ut och dag in tjänade Gud, sov, åt och söp på samma fridfulla och grundliga sätt, 'undertryckte han ett skratt' vid upptäckten, att i denna 'fridens' boning hundarna likväl fortfarande hade könsdrift!« Denna episod kommer, menar rec., så »omotiverat, att man icke kan återhålla den misstanke, att det i själva verket icke är den unga prestens,

utan någon annans råhet, som här fått ett uttryck«. Det är på denna anmärkning Geijerstam i brevet syftar.

Br. 6. 171.30. *den .. lille Bog*] »Seklernas nyårsnatt, sagospel i en akt«, tr. 1889. Stycket firade 100:årsminnet av den franska revolutionen och gick första gången på Svenska teatern 3/1 1889. Scenen är det inre av ett kyrktorn, där en desillusionerad tornvåktare lever. Djävulen uppträder och berättar att kyrkan nu är hans bästa vän och förklarar sin kärlek till Sverige, »där man sover på minnen«. Han försvinner, när det förra seklets gudinna visar sig med trikoloren i skärpet och den frygiska mössan på huvudet. Hon fördömer det nya seklet, som glömt att försvara friheten. ¶ 172.12. *nogle Foredrag*] Brandes höll i febr. och mars föreläsningar i Göteborg, Stockholm och Uppsala. I Stockholm talade han om Goethe och i Uppsala höll han tre föreläsningar om Heine. Han hade erbjudit sig att tala om Nietzsche, men man avböjde på grund av att ämnet var alltför obekant. Enligt Brandes' berättelse i »Levned« III 250 f. voro föreläsningarna i Uppsala mycket litet besökta: »Man havde stillet mig i Udsigt, at de talrige Medlemmer af Selskabet [*»Verdandi«*] vilde høre mig in corpore, men var der den første Gang halvfuldt i et lille Rum, saa tyndedes Publikum de to følgende Gange saaledes ud, at det var generende, næsten beskæmmende. Til Gengæld vistest der mig i Upsala af de unge Mænd, med hvem jeg kom i Berøring, Hengivenhed, Inderlighed, Begejstring«. I Stockholm hyllades Brandes bl. a. med en fest på Grand Hotell 3/3, varvid Geijerstam höll festtalet.

Br. 8. 173.19. *en uppsats, som jag skrifvit i D.N.*] en anonym artikel i »Dagens Nyheter« 21/3 1889, »Hvaremot protesterer våra studenter i Uppsala?« Artikeln ironiserar över den av 750 studenter undertecknade protesten mot Verdandi-ordföranden kand. David Bergströms tal för Georg Brandes vid dennes besök i Uppsala och Brandes' svarstal. ¶ 173.21. *Ni må tro — där har varit ett lif*] efter Brandes' sista föreläsning i Uppsala hade Verdandi tillstått en fest för honom. Dess ordförande, kand. David Bergström, hade hållit ett tal till honom, vari han sade att den studerande ungdomen i Uppsala nutilldags icke var bortskämd med att få mottaga varaktiga intryck och kraftiga impulser av betydande och mäktiga personligheter samt att »det vid Sveriges främsta universitet är ont om verkligt utpräglade individualiteter«. Brandes' svarstal skildrade med vass satir den nya universitetsbyggnaden

och den anda vid universitetet, som däri tagit sig uttryck: »Denne Universitetsbygning er som et Billede paa visse moderne Stater: mange Penge anvendte paa det Ornamentale, faa paa det Nyttige. Forhallen er rig som en Civilliste, Festhallen er pompøs som et Hof, Kanslerrummet dyrt som Forvaltningen, men med Undervisningsrummene er det tarveligt bevendt, som i Almindelighed med Undervisning i Landene. . . . Bygningen synes at sige: Her staar det Pyntelige og Autoritære i første Linje, det Gavnlige i anden, Friheden i tredje. Portalens Indskrift advarer forsigtigt mod Tankens Frihed« (SS. XV 418 f.). Bägge talen väckte indignation i åtskilliga konservativa tidningar, särskilt i Uppsala. Studentkåren föranstaltade en uppvaktnings för universitetets rektor, varvid studenternas representant förklarade att Uppsala studentkår ej ville vara medansvarig för »de förlöpningar, vartill en partigrupp gör sig skyldig« och bad rektor mottaga »Upsala studentkårs oskrymtade försäkringar om dess varmaste tillgivenhet och djupaste vördnad för dess lärare«. Till allmän förvåning avvisade universitetets rektor, prof. Yngve Sahlin, i sitt svarstal i allmänna men begripliga ordalag demonstrationen och uppmanade studenterna att beflita sig om »den endräkt, som pryder alla och framför allt ungdomen«. Se vidare O. v. Zweigbergk: »Studentföreningen Verdandi« (1892). ¶ 174.1 f. *Vi ha haft en svår sorg*] Oscar Levertins hustru Lisen, f. Svanström, hade avlidit 19/3 (om henne se W. Söderhjelm: »Oscar Levertin« I 252).

Br. 9. 174.23. *Mit Liv i Kristiania*] Brandes höll sju föredrag i Kristiania (se »Levned« III 252 ff.).

Br. 10. 175.22. *Deres Bog*] »Kronofogdens berättelser« (1890). ¶ 176.6. *Forelæsninger*] över nyare europeisk litteratur. ¶ 176.7 f. *en . . . Polemik med Prof. Høffding*] Brandes hade i »Tilskueren«s augustihäfte 1889 behandlat Nietzsche under rubriken »Aristokratisk Radikalisme«. Harald Høffding polemiserade mot honom i tidskriftens decemberhäfte med artikeln »Demokratisk Radikalisme«. Polemiken fortsatte t. o. m. tidskriftens majhäfte 1890. ¶ 176.8 f. *Jeg er . . . blevet angrebet af Ola Hansson*] Ola Hansson hade skrivit två artiklar om Brandes i »Neue freie Presse« och »Freie Bühne«, nr. 8 och 10, 1890. Den första skildrade med starkt erkännande Brandes' två stora insatser i nordisk kultur: den han gjort med »Hovedstrømninger« och den andra med sitt införande av Nietzsche. Den andra artikeln bar den utmanande rubriken »Zu Georg Brandes' Nekrolog« och kom med kritiken. Vad som särskilt sårat Brandes, var

följande passus: »Som en eldpelare sköt Georg Brandes upp ur sitt hemlands jord, lysande, värmande, tändande. Det finns nästan ingen ibland de författare, de äldre och de yngre, av vilka 'det unga Skandinavien' består, vilken ej längre eller kortare tid stått under trollmakten av hans personlighet. Han har drivit på, entusiasmerat, befruktat. Men det är lika så karakteristiskt, att envar av dessa många personliga förbindelser blott haft en längre eller kortare varaktighet. . . En hel brokig skara människor har vandrat genom hans rum, men ingen har stannat kvar, slagit sig ned och satt sig till ro hos honom såsom gäst för livet. Larm och strid ha omgivit hans namn, såsom intet annat namn i Skandinavien under de senaste årtiondena; men i detta ögonblick är det nästan tyst omkring honom, en tystnad som blir djupare för varje dag«. Brandes svarade i en artikel, som finnes i den danska tidningen »Tidens Strøm» 18/4 1890, vari han försäkrade sig ännu ha många trogna litterära vänner i och utanför Norden, och erinrade om sin polemik med Høffding och sina talrikt besökta föreläsningar. En brytning hade i januari 1890 inträffat mellan Brandes och Ola Hansson. Brandes uppger i »Levned» III 271, att Laura Mohr, Ola Hanssons hustru, som skulle till tyska översätta Brandes' Nietzscheessay, låtit den ligga och i stället översatte Hanssons Studie över Nietzsche, som stod i »Unsere Zeit» 1889. Hur härmed må förhålla sig, så har Ola Hansson dock på intet sätt sökt fördölja Brandes' förtjänster om Nietzsche, då han tvärtom i sin essay över Brandes betecknat hans föreläsningar om Nietzsche som »Brandes' andra stora insats i nordens kultur» och yttrat att Brandes därmed »redan sett sin nya sådd spira opp och sätta frukt«. Dessa erkännanden stå visserligen ej i överensstämmelse med den följande artikeln tal om den nya »tystnaden» kring Brandes. Ola Hanssons Brandes-essay återfinnes i »Det unga Skandinavien«, »Saml. skr.« XI, (1921). Se vidare E. Ekelund: »Ola Hanssons ungdomsdiktning» (1930) s. 189 och H. Ahlenius: »Georg Brandes i svensk litteratur» s. 336—343. ¶ 176.13 f. *sidste Del af Hovedstrømninger*] »Det unge Tyskland» (1890). ¶ 176.18. *Som Strindberg nyligt skrev: Fuimus Troes*] se ovan s. 113.4. ¶ 176.19. »Skyer»] skildringar från provisoriestriden, utg. 1890.

Br. 11. 177.10 f. *Hans hänfulla uppsats i Berliner Tageblatt*] syftar möjligen på en artikel om Bjørnson och Ibsen, »Die beiden Propheten des Nordens«, i »Neue Freie Presse» 10/1 1890; i Ekelunds bibliografi över Ola Hanssons tyska produktion 1890 (»Ola Hanssons ungdomsdiktning»

s. 263—265) förekommer ingen artikel i »Berl. Tageblatt«. ¶ 177.16. *Stella Kleve*] pseudonym för Mathilda Kruse, gift 1890 med P. Malling i Köpenhamn. Hon hade med romanerna »Berta Funke« (1885) och »Alice Brandt« (1888) väckt förhoppningar om en framtid enligt den radikala litteraturrörelsens sympatier. ¶ 177.21 f. *Heidenstams och Levertins brochyr*] »Pepitas bröllop« (1890), som jämte Heidenstams brochyr »Renässans« av 1889 utvecklade Heidenstams och Levertins nya litterära program, riktat emot den fantasilösa och trånga realismen. ¶ 178.1. *Nennie gjort lycka som Desdemona*] Geijerstams fru, Eugenie (»Nennie«), f. Valenkamph, var skådespelerska (se M. Johnsson: »Gustaf af Geijerstam« s. 296—301).

Br. 12. 178.11. *Eder bemärkelsedag*] Brandes hade 3/11 1896 blivit föremål för festligheter med anledning av att 25 år gått, sedan han höll sin första föreläsning. ¶ 178.19. *första delen af Hovedströmningar och Danske Digtere*] 3. uppl. av »Emigrantlitteraturen« hade utkommit 1894, 2. uppl. av »Danske Digtere« 1896. ¶ 179.17 f. *Att ni tog till orda . . för Fröding*] Brandes' recension av »Stänk och flikar« i »Verdens Gang«, som »Dagens Nyheter« till väsentliga delar återgivit 28/10 1896. ¶ 179.22. *Shakespeare*] »William Shakespeare« (1895—96).

Br. 13. 180.11. *Medusas hufvud*] roman av Geijerstam, utg. 1895; 1896 hade han utgivit »Kampen om kärlek« och »Mina pojkar«. ¶ 180.31 f. »*et Luftslet med Grundmur under*«] citat ur Ibsens »Bygmester Solness«. ¶ 181.3 ff. *Strindberg . . havde . . ladet lægge et Kort*] återgivet ovan s. 313. ¶ 181.11. *en Fjende*] omtalad av Strindberg i »Inferno« som Popoffski, bakom vilken döljer sig den polske författaren Stanislaw Przybyszewski. ¶ 181.18. *Magermes Tidsskrift*] Strindberg medarbetade i två ockultistiska tidskrifter i Paris: »L'Initiation« och »L'Hyperchimie, revue mensuelle d'Alchimie, organe de la Société Alchimique de la France«; om detta medarbetarskap se komm. till hans Saml. skr. XXVII.

Br. 14. 181.29. *den nya tidningen »Sverige*«] det ombildade »Svenska Dagbladet«, för vilken tidning dr Helmer Key blev chefredaktör och i vilken Oscar Levertin och Tor Hedberg inträdde som medarbetare på litteraturavdelningen. Heidenstam lämnade även bidrag. »Svenska Dagbladet«, som existerat från 1884, hade inköpts av »Tidnings a. b. Sverige«; tidningen behöll sitt tidigare namn. ¶ 182.10. »*Vilden*«] en av Axel Lundegård 1896—97 utgiven veckotidning. ¶ 182.12. *ett par ord i företalet*] i förord till 2. uppl. av »Erik Grane« skildrade Geijerstam hur

smärtsamt överraskad han blev, när hans bok 1885 mottogs med indignation; han säger sig nu icke blygas över vad han då skrev. ¶ 182.14. *Josephsons dikter*] av målaren Ernst Josephson hade 1888 utkommit diktsamlingen »Svarta rosor« och 1896 »Gula rosor«. Han hade 1888 blivit sinnessjuk. Brandes recenserade 30/1 1897 i Pol. »Gula rosor« (omtr. i SS. III 675 ff.).

Victoria Benedictsson och Georg Brandes

1886—1888.

Victoria Benedictssons brev tillhöra med undantag av nr. 7, 23, 42 och 43 Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn och Georg Brandes' brev Ernst Ahlgren-Arkivet i Lunds Universitetsbibliotek.

Br. 1. Victoria Benedictsson hade träffat Brandes första gången 1/10 1886, då han avlade en visit hos henne på hennes hotell i Köpenhamn; hon skildrade detta sammanträffande ingående i sin dagbok »Stora boken« (se Axel Lundegård: »Victoria Benedictsson, Dagboksblad och brev« II, 1928, s. 179—184). Victoria Benedictsson gjorde följande dag en visit hos Brandes. Hon reste därefter hem till Hörby i Skåne, men återkom till Köpenhamn 9/11 och besökte 10/11 Brandes' första föreläsning denna höst, över tysk och dansk romantik. Samma dag, 17/11, som hon skriver detta brev, har hon bevistat hans andra föreläsning. De råkades sedermera åtskilliga gånger, tills fru Benedictsson 23/12 reste hem; jf. Lundegård a. a. s. 213—219.

Br. 3. 187.4 f. *jag har nu en gång min fars lidelsefulla natur*] Vict. Benedictsson härledde sin själs disharmoni dels från de disparata arvsanlagen från fadern och modern, dels från den motsägelsefulla uppfostran hon fått i hemmet, där var och en av de inbördes oeniga och olikartade föräldrarna påtryckt henne sin stämpel. Medan hon enligt sin mening från modern ärft det nyktra förståndet, disciplin och kärlek till arbetet, hade beundran av fadern ingivit henne en obändig frihetskärlek och svärmeri för det »zigenaraktiga«. Sten Linder finner att kärleken till Brandes var ett nytt uppblussande av denna hennes kärlek till friheten och »det zigenaraktiga« (se »Ernst Ahlgren och Georg Brandes« i Linder: »Ibsen, Strindberg och andra«, 1936). ¶ 187.12 f. *min .. styfdotter .. samt hennes fästman*] Karl af Geijerstam, Gustaf af Geijerstams bror, gifte sig

med Matti Benedictsson; hon har utgivit »Brev från Victoria Benedictsson till Karl och Matti af Geijerstam« 1909. ¶ 187.16. *den gamle*] Victoria Benedictssons man, postmästarn i Hörby Kristian Benedictsson, som var 28 år äldre än hon. ¶ 187.32—188.1. *en liten bagatell*] »Fairbrooks krögare«, sedan offentliggjord i »Berättelser och utkast« (1888) och därefter i »Saml. skr.« II (1919). ¶ 189.23. *Schacks »Fantasterne*] utkom 1857; i sin dagbok skriver hon 4/1 1887 om denna roman: »Tycker inte om att läsa den. Det pinar mig med alla dessa osunda fantasier«. ¶ 190.5. *den der »intressante» doktor Meijer*] dr Bernhard Meijer, huvudsakligen lexikograf, tillhörde unga Sveriges krets, och hade skrivit en artikel »Vänner emellan« i Geijerstams »1885. Revy«, som ansågs ge ett program för den unga skolan. Han utgav senare en självbiografisk roman »Excelsior! en fantast historia« (1888); enligt Melker Johnsson: »En åttitalist. Gustaf af Geijerstam« (1934) skildras här en opraktisk entusiast, som »försjunker i slapphet och förtvivlan, dock mindre genom reaktionen än på grund av en upplösande och orkeslös självkritik«. Fru Benedictsson hyste en tid ett visst intresse för Meijer, som i någon mån har stått modell för Pål Sandell i »Fru Marianne« (se Olle Holmberg: »Ernst-Ahlgrenkonturen« i »På jakt efter en världsåskådning« 1932). ¶ 190.17. *Geijerstam går utan plats*] Geijerstams engagemang i »Aftonbladet« hade upphört. »Dagens Nyheter« hade även sagt återbud till en plats i denna tidning, om vilken förut överenskommelse träffats. ¶ 190.20. *pjesen*] enaktaren »I telefon«, som V. Benedictsson efter sitt första sammanträffande med Brandes nedskrivit 14.—16. okt. 1886. Den uppfördes i mars 1887 på Dramatiska teatern i Stockholm, blev en framgång och har sedan åtskilliga gånger uppförts. Den är senare tryckt i hennes Saml. skr. VI (1920). ¶ 190.22. *lilla Edith*] Georg Brandes' äldsta dotter. ¶ 191.14. *De tu älskande*] se anm. till s. 187.12 f.

Br. 4. 193.4 f. *Morgenbladet har havt 4 Artikler i Træk*] 30/12 1886 protesterade bladet mot Brandes' öppna brev till Chr. Krohg, 7/1 och 8/1 1887 polemiserade det mot Pol.s försvar för Brandes. ¶ 193.5 f. *Iforgaars havde 5 eller 6 Blade .. Artikler imod mig*] inlägg i sedlighetsfejden (t. ex. Dagbl. 4/1 1887). ¶ 193.7. *en Artikel »Penelope*] en artikel i sagostil från Pol. 10/1 1887, där Penelopes uppehållande av friarna med vävens upplösning symboliserar den danska vänsterns obstruktionspolitik mot Estrup och den hemvändande Odysseus den parlamentariska regim, som var ett mål för vänsterns strävanden; artikeln

är omtryckt i SS. XII 175 ff. ¶ 193.22. *Deres Smaasager*] »Från Skåne« (1884) och »Final«, skådespel från 1885.

Br. 5. 194.10. *Också vill jag knappt påstå att ert bref gjorde mig ledsen*] i hennes annotationsalmanacka för 9/1 1887 står emellertid: »Ett brev från G. B. som gjorde mig ändå ledsnare än jag var«.

Br. 6. 199.8. *en Artikel »Judas«*] en vasst satirisk artikel, där Brandes firar Judas som den apostel som framför andra funnit lärjungar i Danmark (omtr. i SS. XII 178 ff.); »Penelope« och »Judas« voro Brandes' bidrag till valkampen i januari 1887. ¶ 199.10. *jeg længes saa uhyre til Petersburg og Warschau*] Brandes hade 1885 och 1886 föreläst i Polen; i april och maj 1887 föreläste han i Petersburg och Moskva och uppehöll sig därefter en tid i Warschava; se följande brev till fru Benedictsson.

Br. 7. Tryckt efter koncept i *Dagb. o. br. II* (1928) 224 ff. — 201.20. *Den gamle despoten*] Axel Lundegårds far Evald Åkesson, som var kyrkoherde i Hörup.

Br. 8. 203.20. *den enda menniska som haft makt att göra mig glad*] Quillfelt, en svensk-amerikansk uppfinnare, som från jan. 1877 till slutet av 1880 periodvis vistades i Hörby. Victoria Benedictsson hade för honom hyst en förälskelse, som hon kuvade. Jfr. *Dagb. o. br. I* 75—90, Tora Sandström: »En psykoanalytisk kvinnostudie«, kap. Quillfelt, och Olle Holmberg: »Ernst-Ahlgrenkonturen« i »På jakt efter en världsåskådning«. ¶ 204.1 f. *jag vred mig undan som en ål, när ni frågade mig om »Fru Marianne«*] den innersta orsaken till att Victoria Benedictsson icke ville tala med Brandes om »Fru Marianne« var, att hon förstod att han ej skulle tycka om förhållandet av äktenskapet i denna roman (jf. s. 204.29—31). I ett brev till prof. Seved Ribbing 20/5 1887 skriver hon: »Han [Georg Brandes] känner icke ens den berättelse, han såg mig sitta och skriva på nästan varenda gång han kom in i mitt rum; det är först i tryck han kommer att göra bekantskap med »Fru Marianne«, och det är föga troligt att den i allt stämmer med hans åsikter. Jag är övertygad att den icke gör det. Om detta kan rubba vårt vänskapliga förhållande, vet jag icke, och om sådant gör jag mig aldrig några bekymmer. När man skriver fritt ur sitt eget inre, då får man taga emot vad det drager med sig, vare sig gott eller ont. Jag har kommit i vana att betrakta detta som ett oundviktigt öde, vilket man väl kan lida under, men aldrig avvända« (*Dagb. o. br. II* 240). ¶ 205.1. *er Berlin*] Brandes' bok »Berlin som tysk Rigshovedstad« (1885). ¶ 205.24. *er »Disraeli«*] »Benjamin Dis-

raeli« (1878). ¶ 205.31. *episoden om Defoe i gapstocken*] syftar på slutet av kap. 12 i »Den romantiske Skole i Tyskland«. Brandes berättar här att enligt äldre biografier Defoe på grund av en flygskrift blev dömd 1703 att sitta i gapstocken. I gapstocken utställdes förbrytaren genom en öppning utan att han kunde röra huvudet. Mängden stod det fritt att bombardera den så utställda med ruttna äpplen och dylikt. Men då Defoes bleka misshandlade ansikte visade sig i gapstocken för den församlade pöbeln, uppstod en dödstystnad. Ingen kastade några äpplen. Ingen ropade några förhånande ord. Men en av hopen lät lyfta sig och satte en krans på den misshandlades ansikte. Brandes fortsätter: »Som den dömte Skribent her saa ud i Gabestokken, saaledes ser i Almindelighed her paa Jorden Sandheden ud. Og jeg husker jeg tænkte dengang ved mig selv: Hvis et Menneske nogensinde fandt en saadan stakkels forhaanet og mishandlet Sandhed i Gabestokken, da maatte det være et stort Øjeblik i hans Liv, naar han kunde nærme sig og lægge den Kransen om Panden. — Det har Shelley gjort, men Novalis ikke« (SS. IV 373). ¶ 207.5. »*min kejsare, min kejsare är fången*«] citat ur »Die beiden Grenadiere«.

Br. 10. 209.9. *Pariserrejsen*] 3/4 1887 kom fru Benedictsson til Paris, där hon stannade till 3/6 (se Dagb. o. br. II 234—242).

Br. 11. 209.14. *Succès énorme*] Brandes hade föreläst för fullt hus i festsalen i Le crédit foncier, den största salen i Petersburg enligt hans uppgift. Efter uppehållet i Moskva, där han även höll föredrag, vistades han några veckor i maj hos fursten och furstinnan Tenicheff på deras egendom i den lilla staden Bjesjitzja i sydvästra Ryssland och for därifrån över Smolensk till Warschava, dit han ankom 1/6 (se »Levned« III 189 ff.).

Br. 12. 211.17. *Geijerstams finska föreläsningar*] se anm. till s. 171.1. ¶ 211.21. *ett sedlighetsdiskussions-möte*] ett sådant hade 2/4 ägt rum i studentföreningen Verdandi i Uppsala. Fil. kand. W. Carlheim-Gyllenskiöld hade hållit inledningsanförandet över ämnet »Vilka äro de viktigaste önskningsmålen i sedlighetsfrågan?« Deltagare i diskussionen voro från vänstersidan bl. a. Hinke Bergegren, Knut Wicksell, Gustaf af Geijerstam, Oscar Levertin, från den konservativa sidan teol. professorerna Rudin och Johansson. Händelsen väckte en opinionsstorm, som från Uppsalatidningarna spred sig över hela pressen. Ett antal medlemmar av Verdandi inkallades 23/4 till förhör i mindre konsistoriet,

som gav vissa av dem »föreställning och varning«. En av dem förklarades därjämte obehörig till stipendium under två år. Se Otto v. Zweigbergk: »Studentföreningen Verdandi 1882—1892« (1892) och Mauritz Hellberg: »Sedlighetsdiskussionen 1887« i »Verdandi genom femtio år« (1932). ¶ 212.1. *Ur bokförläggarföreningen*] se anm. till s. 107.3. ¶ 212.14. »Att dö»] en icke avslutad berättelse, som under denna titel är införd i Victoria Benedictssons »Saml. skr.« VII (1920). ¶ 214.1. *fröken Josepha*] Josepha Szebeko, en språkkunnig polsk ung dam, för vilken Brandes instuderat sina föreläsningar på franska i Warschava 1885 (se »Levned« III 158 ff.).

Br. 14. 215.28. *en ung Fyrstinde*] se anm. till s. 209.14.

Br. 15. 217.25. *Cluny*] Cluny-museet vid Boulevard St. Michel i Paris. ¶ 218.24. *Richard Bergh*] denne har utfört ett porträtt av konstnärinnan Eva Bonnier, som räknas till de bästa alstren av hans porträttkonst. ¶ 218.32. *på en middag hos Lies*] enligt almanacksanteckningar var fru Benedictsson 4/5 på middag hos Jonas Lie.

Br. 16. 220.7. *professor Ribbing*] Seved Ribbing, professor i praktisk medicin i Lund, Victoria Benedictssons läkare, högt skattad som läkare, folkbildningsman och människovän, hade 1886 hållit uppseendeväckande föreläsningar i Lund över den sexuella hygien, som 1888 utgavos i bokform. Ribbing var religiös och hörde till den konservativa sidan; därav fru Benedictssons fruktan att Ribbing kunde höra till hennes »ovänner«. Hennes svarsbrev till Ribbing är tryckt i Dagb. o. br. II 238—241. ¶ 222.3 f. »den sletteste Pøbels lave Bagvaskelse»] i Zincks danska översättning av texten till Mozarts opera lyder repliken: »Det er et Paafund af den lave Pøbel« (I. 8). ¶ 224.13. *svensk förläggare, dansk do*] Victoria Benedictsson hade fått dansk förläggare för »Fru Marianne« och lyfte vid sin genomresa över Köpenhamn i början av juni honoraret för den danska upplagan. Med pjäsen som »går och går« avses enaktaren »I telefon«.

Br. 18. 225.2. *pludselig skjød et langt Papir hen for hans Øjne*] syftar på Victoria Benedictssons brev til Brandes av 3/1 1887 (br. 3).

Br. 21. 229.32. *papegojan . . i Andersens saga*] i kap. 5 av »Lykkens Kalosker«.

Br. 22. 231.3 f. *Hele Pressepøblen har faldet over mig*] ett tyskt förlag hade utan Brandes' medgivande tryckt hans skrifter; den danska konservativa pressen tog parti för den tyska förläggaren Barsdorf (jfr. »Levned« III 181 och 210 ff.).

Br. 23. Tryckt efter Dagb. o. br. II 245. — 231.9. *Har ni tid att tala ett par ord med mig och när?*] denna rad, hämtad ur Victoria Benedictssons dagbok av 25/6 har sin bakgrund i den förtvivlan, som grep henne vid Edv. Brandes' anonyma recension av »Fru Marianne« i Pol. 25/6. Troligen har frågan skrivits på ett brevkort, eftersom Brandes svarar först 27/6. Pol.s rec., som stod på tidningens första sida och upptar över två spalter, var synnerligen ned-sättande och enligt övrig samtida och senare uppfattning om »Fru Marianne« i hög grad orättvis. Karaktären av irriterat angrepp var dess mer påfallande, som artikeln saknade varje lovordande omdöme och ger ett karrikerat referat. Den börjar: »Da Fru Benedictsson har sat sit Navn ved Siden af sit Pseudonym paa denne Bog, har hun rimeligvis anset den for sit bedste Arbejde, der kunde undvære en beskeden Anonymi-tets Skjul. Desværre besidder Fru Benedictsson som saa mange andre Forfattere en vis Mangel paa Selvkritik: thi 'Fru Marianne' er utvivl-somt et af de svageste Arbejder, der skyldes hendes Pen. Hendes Ro-man 'Penge' staaer trods dens ungdommelige Mangler himmelhøjt over dette sidste Arbejde, der synes at søge sine Forbilleder i den tyske og engelske Guvernante-Romans f. Ex. Marlitts letløbende Arbejder. Man undres over, at en moderne Aand og intelligent Kvinde kan gøre sig skyldig i en saa haandgribelig Fejltagelse. Paa den anden Side gives der jo sikkert et stort Publikum for den Art Bøger. Fru Schørring læses vist mangansteds, hvor 'Rosmersholm' anses for Kontrabande, og Fru Benedictsson vil blive rost i Blade, hvor Strindberg betragtes som Arve-fjenden. Dog mange have troet, at Fru Benedictsson stræbte højere. Bogens Indhold er det som Hundreder af Dameromaner forud har fortalt« etc. Härpå följer ett utförligt förlöjligande referat. Rec. slutar: »'Fru Mariannes' Forfatterinde har ladet sig nøje med Livets blankeste Overflade, og de smaa Krusninger, der spiller over denne stille Sø, frem-stiller hun med Urette som Virkninger af Lidenskabens Storme. Hun har ikke saaet Blæst og kan heller ikke høste Storm. Hendes Figurer er flade som det Papir, paa hvilket de er beskrevne; Mennesker er ikke saa lette at haandtere som disse Skabninger, af hvilke Kvinderne standser ved det første Kys og dernæst giver sig til at spinde, og af hvilke Mændene plaffer sig ud af Verden paa det for andre belejligste Tids-punkt. 'Fru Marianne' bringer Literaturen ikke et Hanefjed fremad, hvis det ellers er Literaturens Sag at sige Sandheden om de Ting, som Videnskaben ikke omfatter. Og det er uheldigt, just i disse Tider,

hvor der trænges til sandhedssøgende literært Arbejde her i Norden. Den danske Oversættelse er ikke god, uden Forstaaelse af svensk Udtryksmaade og uden Ævne til dansk Sprogform. Men Bogen vil alligevel finde mange Læsere«.

Br. 25. Samma dag som br. 25 skrevs, införde Vict. Benedictsson i sin dagbok (II 248) följande koncept till brev, till vilket intet annat ms. är bevarat: »Till Georg Brandes. Om jag själv ägt spår av tro på min begåvning, skulle icke all världens kritiker ha förmått mig till detta steg. Jag skulle ha rest mig med trotsets hela kraft, jag skulle eggats av harmen. Nu finns det ingen harm; man har icke gjort mig orätt. Ni har varit mig en grym bödel, kanske grymmare än som behövdes, men jag kysser edra händer. Jag kom aldrig att hata er. Om jag levat skulle jag kanske gjort det. Då vill jag hellre dö.« ¶ 231.16. *Jag kom hit*] Victoria Benedictsson tänkte beröva sig livet i Köpenhamn. Axel Lundegård bidrog först att försvaga hennes beslut. Enligt »Stora boken« har han bett henne om en mycket stor tjänst: det var »att vänta«. Ännu följande dag planerade hon dock, såsom detta brev visar, att sätta sitt beslut i verket. Hon reste till Malmö för att skaffa pengar för den händelse hon endast skulle bli svårt sårad. Enligt dagboken väntade Brandes på henne, när hon vid tolvtiden på middagen 2/7 kom tillbaka till Köpenhamn. I brev till Matti af Geijerstam berättar hon hur han då tog hand om henne (Matti af Geijerstam: »Brev från Victoria Benedictsson« s. 103).

Br. 26. Konceptet tryckt i Dagb. o. br. II 262 f. — 232.5. *Foglarö, Dalarö*] Victoria Benedictsson hade 17/7 rest från Köpenhamn till Dalarö, stannade där ett par veckor och reste omkring 1/8 till Gustaf af Geijerstam, som för sommaren bodde på Foglarö vid Dalarö. ¶ 232.26. *Hjalmar Lodbrok*] minnesfel för Ragnar Lodbrok.

Br. 27. 233.11. *Æresmedlem*] Brandes hade blivit utnämnd till hedersledamot av La Confédération universelle des Sociétés de Libre Pensée, enligt vad han förmåler i »Levned« III 215. ¶ 233.13 f. *utrolig lumphen*] Björnson-brevet i Mrgbl. 4/8 1887; se anm. till s. 169.26.

Br. 28. 233.29. *en uppsats*] om sedlighetsterrorismen (se Dagb. o. br. II 268). ¶ 234.19. *Se här är en uppsats*] artikeln »Sædeligheds-Terrorismen paa svensk Grund«, som offentliggjordes i Pol. 13/9 1887. Den riktade sig mot den förföljelse, som drabbat verdandister och andra på grund av deras åsikter i sedlighetsfrågan; den berättade även att den nya bok-

förläggarföreningen fattat beslut om möjligheten att utesluta en förläggare, som utgivit en skrift, vilken betecknats som osedlig, och att redaktrisen till en kvinnotidskrift — »Framåt« — blivit bestraffad därmed att man genom hemlig agitation sökt beröva henne de privatlektioner, som gåvo henne uppehålle. Artikeln var undertecknad »Fru —n —n« och redaktionellt angavs att den var insänd »fra en anset svensk Forfatterinde«. Den är återgiven av Lundegård i Dagb. o. br. II 405 ff. Georg Brandes har utan uppgift om källan refererat och delvis avtryckt artikeln i »Levned« III 221 f. ¶ 234.28 f. *en novellsamling*] »Folkliv och Småberättelser« (1887).

Br. 29. 237.8. *en Artikel*] »Bjørnson som Polemiker« i Pol. 11/9 1887 (= SS. XIII 476 ff.). ¶ 237.9 f. *Borchsenius .. og .. to, tre andre Avis-Kanuter*] Borchsenius' tidning, »Morgenbladet«, hade öppnat sina spalter för Bjørnsons inlägg och kraftigt angripit Brandes, bl. a. i artikeln »Djævle« 11/9, som Brandes här syftar på. ¶ 238.1. *Framåt*] se anm. till s. 170.19.

Br. 30. 238.9 f. *G. af G. .. angående sina Köpenhamnsföreläsningar*] se anm. till s. 171.5. ¶ 238.27 f. *min fullständiga samling af sedlighets- och Luciferuppsatser*] Brandes' och andras artiklar i den danska sedlighetsfejden; han hade undertecknat ett par av sina inlägg »Lucifer«. ¶ 239.5 f. *att komma till Stockholm för att föreläsa*] först 1889 kom Brandes åter till Sverige på föreläsningsturné. ¶ 239.24 f. *hos en af mina väninnor*] Victoria Benedictsson bodde i Ellen Keys bostad, medan hon var på föreläsningresa i Finland.

Br. 33. 242.18. *Deres første .. Telegram*] se s. 245.20 f. ¶ 242.28. *én af Hostrup*] i Mrgbl. 21/9 1887 protesterade Hostrup mot det nya veckobladet »Piraten«, som åter beskyddades av »Politiken«, därför att det ställde sig på Brandes' sida i bohémefejden. ¶ 242.29 f. *min anden Artikel mod Bjørnson*] »For Galleriet« i Pol. 21/9 1887 (= SS. XIII 484 ff.); den polemiserar mot en artikel av Bjørnson, »Georg Brandes«, i Mrgbl. 20/9. ¶ 242.31. *Dagbladet havde igaar en stor Artikel imod mig*] en insändare bestred 20/9 1887 riktigheten av föreställningen, att Brandes överhuvud hade bragt något nytt in i danskt kulturliv. ¶ 243.1 f. *Anti-Brandesianske Flyveblade*] en tidskrift med denna titel utgavs 1887—88 av arkitekten prof. V. Klein. ¶ 243.5. *Bjørnsons Artikel igaar*] »Georg Brandes« i Mrgbl. 20/9 1887. ¶ 243.7. *Garborgs Artikel om Ægteskabet*] »Prof. Petersen: »Egteskab eller fri Kjærlighed« i Sars' og Skavlans »Nyt Tidsskrift« VI (1887) s. 538 ff. ¶ 243.9. *en Artikel om Zola*] »Virkeligheden og Temperamentet

hos Emile Zola« i »Tilskuerens« sept.-häfte 1887 (omtr. i SS. VII 140 ff.). ¶ 243.14 f. »Om Brandes-Dyrkelsen i Danmark«] en skämtsam artikel från 1873, skriven som bidrag vid en festlig tillställning, tryckt i »Tilskueren« 1897 s. 459 ff.

Br. 34. Konceptet tryckt i Dagb. o. br. II 271 ff. — 244.14. *Grundtvigartiklar*] mot Elisabeth Grundtvig (se anm. till s. 169.26). ¶ 246.16. *min . . . »vicemamma«*] fru Sophie Leijonhufvud-Adlersparre, hos vilken Victoria Benedictsson bott en del av nov. 1885 i Stockholm. ¶ 247.20. *fru Edgren hade supé för Ibsen*] Ibsen hade tillbringat sommaren på Jylland och vistades i slutet av sept. 1887 några dagar i Stockholm, innan han reste till München. ¶ 250.10. *fru Kowalevski*] den rysk-födda Sonja Kowalevski, som 1884 blivit professor i matematik vid Stockholms högskola och i samarbete med A. Ch. Leffler 1887 utgivit dramat »Kampen för lyckan«. A. Ch. Leffler utgav efter hennes död en biografi över henne (1892). Brandes berättar om sitt intryck av henne i »Levned« III 172. ¶ 250.16 f. *han skall öfversätta mina bondenoveller*] 1888 utkom i anonym översättning hennes bok »Folkelivsbilleder«.

Br. 35. 251.10. *jeg forelæser her*] över Heine. ¶ 251.15. *Idag igjen Artikel af Bj. imod mig*] »En Forklaring« i Mrgbl. 27/9 1887. ¶ 251.19. *Jeg vil til Berlin, Weimar, Bremen*] Brandes tillbragte de första veckorna av oktober 1887 i Weimar, som han ville återse med tanke på kommande föreläsningar över Goethe; på återresan höll han i Bremen föredrag om Zola (se »Levned« III 223).

Br. 38. 252.16 f. *efter föreläsningen*] Brandes' föreläsningar hade börjat tisdagen 1 nov. Victoria Benedictsson hade rest till Köpenhamn för att höra dem. Hon hade förut råkat Brandes 29/10, då han kom på besök till henne. Hon skriver härom till Ellen Key: »Jag var så glad och lugn och småskämtsam. Så fort jag såg honom var min oro förbi. Jag var så där barnaglad, som man kan vara ibland, och jag undrade över mig själv, att jag kan ta detta så djupt. . . Du tycker väl att jag är rentav osedlig, när jag säger det: jag skulle önska att en bra karl ville hålla av mig, rätt och slätt, utan så mycken 'konsterfarenhet' helst som en trofast arbetskamrat, lugnt och varaktigt. Jag skulle sluta mig till honom och glida ur detta. Vad jag skulle bli sund och stark av det — av att kunna ha tillit. Här är allt som kan finnas av älskvärdhet och finhet, och allt som kan fånga och bedåra; men ingen, ingen botten« (Dagb. o. br. II 293). ¶ 252.25. *ett bref till »Aftonbladet«*] refuserades

av tidningen. En annan artikel av Victoria Benedictsson, »Georg Brandes som föreläsare«, trycktes i »Hemvännen« 1/2 1888. Fru Benedictssons kvinnliga vänner i Stockholm, fruarna Fredrika Limnell och Sophie Adlersparre togo mycket illa vid sig av denna artikel. Victoria Benedictsson svarade med skärpa på deras klagomål; brevväxlingen är offentliggjord i *Dagb. o. br. II* 409 ff. Artikeln (se *Saml. skr. VII*) har karaktären av en objektiv skildring; om Brandes' uppträdande säges bl. a.: »Georg Brandes verkar icke med ivriga åtbörder, han begagnar nästan aldrig en gest — och dock är hans föredrag livligare än de flestas; han lägger icke an på sitt publikum med valda applådställen, och ändå skalla applåderna honom till mötes. När han rycker i fält, är det icke med kanoner, hans vapen är den lätta, vassa damaskenerklingen. Han har intet av tung retorik eller andra av lärdomens mindre behändiga attributer, och man märker aldrig någon ansträngning eller ens något bemödande att improvisera. Medveten enkelhet och naturligt jämnmått är det kännetecknande i hans föredragsstil. Han griper åhörarnas intresse genom själva innehållets solida kärna och genom dess fint konstnärliga form: genom klarhet i tankegången, när han vill förklara eller undersöka; genom åskådlighet, när han vill skildra«.

Br. 40. Konceptet tryckt i *Dagb. o. br. II* 295 ff. — 253.13. *Adda Ravnkilde]* ung dansk författarinna, som berövade sig livet som 22årig i förtvivlan om sin talang; hon hade lämnat Georg Brandes två manuskript och var på hans föreläsning strax innan hon sköt sig (se Brandes: *SS. III* 225 ff.). ¶ 254.28. *mit stakkels lille franske Barn]* se s. 259.23—260.24.

Br. 42. Tryckt efter konceptet i Lunds Universitetsbibliotek, som redan varit offentliggjort i *Dagb. o. br. II* 305 ff.

Br. 43. Tryckt efter konceptet i Lunds Universitetsbibliotek. — Natten mellan 8 och 9 jan. begick Victoria Benedictsson ett självmordsförsök genom att taga morfin (se *Dagb. o. br. II* 314—316). Hon stannade herefter i Köpenhamn till 30/3 1888, då hon återvände till Hörby.

Br. 44. 263.2. *det literära statsanslaget]* Victoria Benedictsson hade fått ett stipendium på 500 kr. av det statsanslag på 6000 kr., som Svenska akademien ägde att utdela. Meddelande härom hade skett i »Post-och Inrikes Tidningar«, som utgavs av Svenska akademien. ¶ 263.19. *min Brandesuppsats]* se anm. till s. 252.25; fru Adlersparre, fru Fredrika Limnell och Ellen Key hade påbörjat en privat insamling till Victoria Benedictsson, vilken de båda förra ansågo äventyras genom artikeln om

Brandes. Det citerade stycket av Victoria Benedictssons brev till friherrinnan Adlersparre återfinns i något varierande form i Dagb. o. br. II 413—419. Victoria Benedictsson skulle få 700 kr., av vilka hon hann upp-bära före sin död åtminstone 400 kr. (Dagb. o. br. II 342). ¶ 265.15. *Björnson är i Stockholm*] Björnson var i april 1888 på turné i Sverige med sitt föredrag om engifte och månggifte; 29/4 höll han också på Sveasalen i Stockholm föredrag om Gambetta. Om hyllningar för honom under denna vistelse i Stockholm se Gurli Linder: »Sällskapsliv i Stockholm på 1880- och 1890-talen». ¶ 265.18. *den lilla pjes*] »Romeos Julia«, som avslutades 21/2 1888 och utkom på danska 1889 og på svenska i »Efterskörd« 1890 (senare i Saml. skr. VI).

Br. 45. 266.6. *en nøje Skildring af Lucifers Haar og Panderynker*] i artikeln »Georg Brandes som föreläsare« talas både om hans mörka hår, som »reser sig uppåt från hjässans mitt i ett par stora bukter och skjuter fram över pannan som två korpvingar« och om »den raka, låga, veckfyllda pannan«.

Br. 46. 266.18. *Sist jag hade brev*] i maj reste Victoria Benedictsson över Köpenhamn till Paris i sällskap med fröken Lilli Wærn, där hon stannade till 19/6 (se Dagb. o. br. II 347—363). ¶ 267.17 f. *mitt påtänkta skådespel*] »Den bergtagna« (1890). ¶ 268.22. *Skall ni ha ut två böcker i år?*] »Indtryk fra Polen« och »Indtryk fra Rusland« utkommo bägge 1888. ¶ 268.28. *Min brefstrid med Wirsén*] Victoria Benedictsson hade i det brev till C. D. af Wirsén, Svenska akademiens sekreterare, vari hon tackade för akademiens stipendium, även utvecklat sina konstnärliga grundsatser. Då Wirsén svarade härfpå, skrev hon ännu ett brev, vari hon försvarade det fula i konsten. Brevväxlingen är offentliggjord i Dagb. o. br. II 389—398.

Br. 48. 270.9. *fru Lange*] Ina Lange, f. Forstén, g. m. operasångaren och sångläraren Algot Lange, bosatt i Köpenhamn. Fru Lange blev kammarpianist vid danska hovet 1885. Hon har utgivit noveller (under pseudonymen Daniel Sten) och senare ett antal musikbiografier (t. ex. »Chopin« 1920). Hon var ungdomsväninna med Siri Strindberg, f. v. Essen, och förmedlade Strindbergs och hans blivande makas bekantskap, varom berättas i »En dåres försvarstal«. ¶ 272.2. *fru Horten*] fru Sofie Horten var Victoria Benedictssons danska översättarinna och har i »Framåt« 15/8 1888 skrivit en dödsruna över henne.

Br. 50. 273.15 f. *en diner champêtre*] de deltagande voro bl. a. Carl

Larsson och den finska skulptören Ville Wallgren med fruar, Per Hasselberg och Spada (Johan Christian Janzon), bekant korrespondent till »Stockholms Dagblad« (se Dagb. o. br. II 363). ¶ 273.21. *jag reser härifrån i morgon*] Victoria Benedictsson uppsköt ännu några dagar sin avfärd; hon reste från Paris 19/6, kom till Köpenhamn 21/6, reste därifrån över midsommaren och återvände till Köpenhamn 4/7. ¶ 273.28. *de tyska skådespelarne*] ett tyskt skådespelarsällskap, samlat från ett flertal scener med en van Hell som direktör och Joseph Kainz och Agnes Sorma som främsta skådespelarkrafter utförde i juli 1888 ett gästspel på Dagmartheatret. Man spelade bl. a. 5/7 »Romeo och Julia« med Kainz som Romeo, 6/7 Paillerons »Sällskap där man har tråkigt«, 8/7 Schillers »Kabale und Liebe«, 11/7 »Die Räuber« med Kainz som Karl Mohr, 13/7 Björnsons »De nygifte« och 16/7 »Don Carlos«.

Br. 51. 275.13. *Hilma*] Victoria Benedictssons dotter, f. 1873.

Br. 52. 276.32. *Axel*] Axel Lundegård. ¶ 277.23. *affärsbråk om min pjäs*] »I telefon« som 12/7 såldes till Casinotheatret. ¶ 278.6. *Ingeborg*] möjligen en jungfru i Leopolds hotell.

Br. 53. 278.20. *D. 12 [13?] juli 1888*] »12 juli« är troligen felsekrivning. Victoria Benedictsson skriver i detta brev, att hon arbetat hela dagen, men i det föregående, daterat torsdags kväll (d. v. s. 12 juli) att hon haft affärsbråk om sin pjäs och »rest omkring staden timvis i en droska«. Riktigheten av det föregående brevets datering bestyrkes av hennes almanacksanteckning, vari hon meddelar, att hon 12/7 »såldes I telefon till Casino«. 11/7 kan ej br. 52 vara skrivet, alldenstund hon i almanacksanteckningen för denna dag skriver att hon besökte fru Brandes och att hon såg »Die Räuber«, medan hon i br. 53 berättar att hon »hållit i hela dagen« med att skriva på en novell. För 13/7 finnas åter ingen anteckning. 14/7 meddelas: »G. B. här före middagen. Jag hade gråtit, förhör«. Den novell, Victoria Benedictsson berättar, att hon skriver på, var »Ludde« (Saml. skr. II); i almanackan nämner hon, att hon 12/7 arbetat på denna berättelse.

Br. 54. Victoria Benedictsson avled på morgonen söndagen 22/7. 24/7 var hon föremål för en sympatisk dödsruna på tvåtredjedels spalt i Pol. Bland hennes arbeten nämnes här även »Fru Marianne« med beröm såsom vittnande om »en stor Fortællerbegavelse og et poetisk Skarpblik«. Där säges bl. a.: »Alt syntes at love hende en ærefuld Fremtid. Hun var en ivrigt Stræbende, tilgængelig for enhver velment Be-

dømmelse, hvor skarp den end formedes, og prøvende sig selv med en Selvkritik, der kunde ført hende vidt. Hun elskede Literaturen for dens egen Skyld, men troede den ikke uafhængig af Personligheden. Tværtimod søgte hun at nedlægge hele sin Vilje til Sandhed i sin Digtning, som hun vilde gennemsyre med frie og sunde Tanker. Hun var en Karakter og hun havde Friheden kjær«. Möjligen har Axel Lundegård skrivit denna artikel. — Brandes har i brev till Helmi Krohn (tr. i »Nya Argus« 1927 s. 51 ff.) många år efteråt givit uttryck åt, hur han senare såg på sitt förhållande till Victoria Benedictsson.

Victoria Benedictsson till Edvard Brandes

1887.

Brevet tillhör Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn och är skrivet med anledning av Edv. Brandes' recension i Pol. 25/6 1887 över »Fru Marianne« (se ovan s. 231 f.).

August Strindberg och Georg Brandes

1887—1896.

August Strindbergs brev tillhöra — med undantag av nr. 1 — Det kgl. Bibliotek i Köpenhamn och Georg Brandes' brev Sveriges Författareförenings arkiv. Brevväxlingen har tidigare varit tryckt i »Tilskueren« 1916 II 97 ff. och i den posthuma samlingen av Brandesartiklar, »Kulturbilleder« (1932).

Br. 1. 291.3. *en bok*] »Hemsöborna« (1887).

Br. 2. 291.11 f. *Nietzsche*] se anm. till s. 135.27. ¶ 291.15. *Skärkarlslif*] utgiven 1888. ¶ 291.19. *en skur ovet af Edvard*] Edv. Brandes hade anmält »Skärkarlslif« i Pol. 1/10 1888 med mycket beröm. ¶ 291.25 f. *jag har en dylik liggande*] »Le plaidoyer d'un fou«, färdigskriven i mars 1888. ¶ 292.1. *två naturalistiska sorgespel*] »Fröken Julie« och »Fordringsägare«. ¶ 292.2. *en julbok*] »Blomstermålningar och djurstycken« (1888); se ovan s. 134.13.

Br. 3. 292.16 f. *ett . . af Förläggaren omarbetadt exemplar*] se anm. till s. 140.3. ¶ 292.18. *en mot mig rigtad busbok*] den åsyftade boken är »Vett och ovet, humoresker, skizzer och berättelser« (1887) av Sigurd (Alfred Hedenstierna), som under Giftas-processen riktat grova angrepp mot Strindberg och hans förläggare Alb. Bonnier. Strindberg brukade kalla honom för »Smålands-Petter«. I samlingen »Vett och ovet« är Strind-

berg mera flyktigt omtalad i satirisk avsikt (s. 62 f.), men författaren gör sig gärna kvick över det unga Sverige, »våra nya verklighetsdiktare» (s. 46 och flerstädes). ¶ 293.1. *Nietzsche sände jag Fadren*] om Nietzsches omdöme om »Fadren» se anm. till s. 293.21. Enligt Nietzsches brev av 27/11 1888 hade han emellertid först kort förut fått stycket från Strindberg: »Ich denke, unsere Sendungen haben sich gekreuzt? — Ich las zwei Mal mit tiefer Bewegung Ihre Tragödie». ¶ 293.3. *Nu går en till*] okänt vilken bok; möjligen novellen »Samvetskval», som Strindberg sände Nietzsche i dess franska översättning; detta skedde dock först 27/12 1888, såsom Strindbergs denna dag till Nietzsche skrivna brev visar. Nietzsche svarade omedelbart härpå i ett förvirrat brev, som röjde att hans vassinne utbrutit. Jf. Strecker: »Nietzsche und Strindberg» (1921) s. 88—91.

Br. 4. 293.12 f. *han frågar om jag kan få honom öfversatt*] hur härmed förhåller sig framgår ej klart av den offentliggjorda brevväxlingen. I Nietzsches publicerade odaterade brev av nov. 1888 förekommer ingen fråga om översättning till svenska (a. a. s. 30—32). I detta brev utber sig Nietzsche Strindbergs råd i en mycket allvarlig angelägenhet, och skriver att han önskar bli läst i Frankrike och att han skickar Strindberg två böcker. Att han även föreslagit översättning till svenska synes emellertid framgå av Strindbergs följande odaterade brev, som utgör en direkt replik på andra delar i Nietzsches brev, och som måste vara skrivet 3—4 dec. 1888, alldenstund Nietzsche i svar därpå av 7/12 skriver att han fått Strindbergs brev »igår». Strindberg svarade i översättningsfrågan undvikande: »Und Sie wollen in unsere grönländische Sprache übersetzt werden! Warum nicht ins Französische oder Englische? Sie können unsere Intelligenz darnach beurteilen, dass man mich wegen meiner Tragödie in ein Krankenhaus sperren wollte, und dass ein so feiner und reicher Geist wie Brandes durch diese 'Tölpel-Majorität' zum Schweigen gebracht wird». I övrigt innehåller Strindbergs brev uttryck av det högsta erkännande: »Ich schliesse alle Briefe an meine Freunde: Lest Nietzsche! Das ist mein Carthago est delenda!» Det var detta Strindbergs brev, om vilket Nietzsche skrev till Peter Gast: »Es war der erste Brief mit einem welthistorischen Akzent, der mich erreichte». ¶ 293.16. *min Umwerthung af betjenten-Figaro*] Jean i »Fröken Julie».

Br. 5. 293.21. *Nietzsche hvars bref kanske roar Eder att läsa*] det gäller två Nietzsches brev till Strindberg. Det ena är daterat Torino 27/11

1888. Nietzsche uttalar sig där om »Fadren« och om Zolas omdöme om skådespelet, som var tryckt som förord till den av Strindberg översatta franska upplagan av stycket. Han förklarar att han två gånger läst Strindbergs tragedi: »es hat mich über alle Massen überrascht, ein Werk kennen zu lernen, in dem mein eigener Begriff von der Liebe — in ihren Mitteln der Krieg, in ihrem Grunde der Todhass der Geschlechter — auf eine grandiose Weise zum Ausdruck gebracht ist«. Om dramat hade Zola i sitt brev till Strindberg yttrat: »Votre drame m'a fortement intéressé. . . Vous avez tiré du doute de la paternité des effets puissants, troublants. Enfin, votre Laure est vraiment la femme dans son orgueil, dans l'inconscience et dans le mystère de ses qualités et de ses défauts«. Zola gjorde dock den invändningen att figurerna voro för litet individualiserade: »Pour être franc, des raccourcis d'analyse m'y gênent un peu. Vous savez peut-être que je ne suis pas pour l'abstraction. J'aime que les personnages aient un état civil complet, qu'on les coudoie, qu'ils trempent dans notre air. Et votre capitaine qui n'a pas même de nom, vos autres personnages qui sont presque des êtres de raison, ne me donnent pas de la vie la sensation complète que je demande«. Zola slutade med att förklara att Strindbergs drama »est une des rares œuvres dramatiques qui m'aient profondément remué«. Nietzsche fann Zolas kritiska inpass mot »Fadren« utomordentligt löjliga. I brevet till Strindberg skriver han härom: »Ich bedauere im Grunde die Vorrede, obwohl ich sie nicht missen möchte: sie enthält lauter unbezahlbare Naivitäten. Dass Zola nicht 'für die Abstraktion' ist, erinnert mich an einen deutschen Übersetzer eines Romans von Dostojewskij, der auch nicht 'für die Abstraktion' war: er hatte 'des raccourcis d'analyse' einfach weggelassen — sie 'genierten' ihn. — Und dass Zola Typen nicht von 'êtres de raison' auseinander zu halten weiss! Dass er den état civil complet für die Tragödie verlangt! Aber fast geschüttelt vor Lachen habe ich mich, als er zuletzt gar eine Rassenfrage daraus macht! So lange es überhaupt Geschmack in Frankreich gab, hat man immer aus Rasseninstinkt gerade das abgelehnt, was Zola will: gerade la race latine protestiert gegen Zola«. — Det andra brevet, som ger anledning till Strindbergs och i br. 6 Brandes' uttalanden om uttrycken av Nietzsches självkänsla, är det i anm. till s. 293.12 f. nämnda odaterade brevet. Nietzsche kallade sig där »den oavhängigaste och kanske starkaste ande som nu lever«.

Br. 7. 296.3 f. *nu tror jag vår vän Nietzsche är galen*] det första brevet av 7/12 1888 från Nietzsche Strindberg nämner är jämte Strindbergs två svarsbrev offentliggjort av Strecker i »Nietzsche und Strindberg« s. 78 ff. Det andra är förkommet. I det första brevet anmodar Nietzsche Strindberg att till franska översätta »Ecce Homo«, i det han hänvisar till »den utmärkta franskan« i Strindbergs egen översättning av »Le père« och till att det behövdes »en diktare av första rang« för att översätta »Ecce homo«. Strindberg svarade härpå att han själv fått betala 1000 francs för översättningen av »Giftas« till franska och att han måste ha ekonomisk garanti för ett sådant översättningsarbete, emedan han var »ein armer Teufel«. Om Nietzsches följande brev vet man ej mer än vad Strindberg i brevet till Brandes därom nämner. Strindberg svarar därpå 27/12, tackar för den storartade »Genealogie der Moral«, och meddelar att han samtidigt sänder »Samvetskval« i den franska översättningen. Nietzsche tackade med följande odaterade brev: »Lieber Herr! Sie werden die Antwort auf Ihre Novelle in Kürze zu hören bekommen — sie klingt wie ein Flintenschuss. Ich habe einen Fürstentag nach Rom zusammenbefohlen, ich will den jungen Kaiser fusilieren lassen. Auf Wiedersehen! Denn wir werden uns wiedersehen. Une seule condition: Divorçons . . . Nietzsche Cæsar«. Strindberg har i första ögonblicket varit osäker, hur detta brev skulle uppfattas. Han har velat hoppas det betydde ett excentriskt skämt och sökte i sitt svarsbrev, skrivet på latin, av 31/12 1888 dels följa med i Nietzsches ton, dels med anförande av en Horatius' strof: »Rectius vives Licini, neque altum/Semper urgendo« etc. ge honom en indirekt maning att bibehålla jämvikt (se Strecker a. a. s. 92). Vid närmare övervägande har dock Strindberg börjat förstå att det ej kunde stå rätt till och skriver då brevet till Brandes. Brandes återger denna brevdiskussion oriktigt i sin Strindbergsstudie i »Fugleperspektiv« (1913), då han gör gällande att Strindberg icke anat att Nietzsche blivit sinnessjuk. Breven visa att det var Strindberg, som hyste de mera bestämda misstankarna om Nietzsches sinnessjukdom, medan Brandes »vil endnu tro det bedste«.

Br. 8. 296.20 f. *Deres nye lille Bog*] »Blomstermålningar och djurstycken« (1888); den andra boken, som Brandes kallar »stærkt tiltrækkende og frastødende«, är »Fröken Julie«.

Br. 9. 297.25 f. *de punkter Ni funnit dunkla . . i mina sista utgjutelser*] Brandes har i ett förkommet brev ställt vissa frågor rörande samlingen

»Tryckt och Otryckt« I, som nyss utkommit. Uppsatsen om Voltaire stod här, »Hjärnornas kamp« och »De små« i »Tryckt och Otryckt« II, som utkom samma år. »Hjärnornas kamp« hade först tryckts i »Neue Freie Presse« 12/7 og 13/7 1887; se anm. till s. 106.27. Strindberg erinrade gärna om att stycken som »De små«, »De stora« och »Hjärnornas kamp«, som han skrivit 1887, för hans del »anteciperade Nietzsche« som han då ej kände. ¶ 298.13. *Corbeaux*] Henri Becques drama »Les corbeaux« (1882). ¶ 298.15 f. *Soeur Philomène*] en dramatisering av bröderna Goncourts roman, som utgjorde den ena av de två pjäser, varmed Théâtre libre 9/10 1887 invigdes och som är nämnd av Strindberg i artikeln »Om modernt drama och modern teater« (Saml. skr. XVII). ¶ 298.17 f. *min hänryckning öfver Hamsuns bok*] några offentliga uttalanden om Hamsuns bok »Fra det moderne Amerikas Aandsliv« (1889) har Strindberg icke fällt vare sig i »Tryckt och Otryckt« I eller II.

Br. 10. 299.6. *Deres store Historiebog*] »Svenska folket genom helg och söcken« (1881—82). ¶ 299.22. *to Indlæg jeg har skrevet*] syftar på polemiken om Nietzsche med Høffding. Brandes' sista inlägg, »Duplik« stod i aprilhäftet av »Tilskueren«; det föregående, »Det store Menneske, Kulturens Kilde«, hade publicerats i januarihäftet. ¶ 299.24. *en stor Bog*] 6te delen av »Hovedstrømninger«: »Det unge Tyskland« (1890).

Br. 11. 300.16 f. *Aristokratisk eller Demokratisk Radikalism*] en diskussion över detta ämne förekom i studentföreningen Verdandi i Uppsala 26/4 1890 med anledning av striden mellan Brandes och Høffding. Inledare var jur. stud. Johan Lilliehöök, framstående Verdandidebattör, som också deltagit i sedlighetsdiskussionen 1887. Diskussionen är ej refererad i Uppsalapressen. ¶ 300.18 f. *Aristoi och Δῆμος*] aristokratin och folket. ¶ 300.26 f. *efter att jag tillkämpat mig hans ståndpunkt utan att känna honom*] Strindbergs psykologiska åskådning av den överlägsna mannen i förhållande till den underlägsna hade särskilt starkt framträtt i »Hjärnornas kamp«, »De små« och »Fadern«; jf. anm. till s. 297.25 f. ¶ 301.7. *en stor roman*] »I hafsbandet« (1890).

Br. 12. 302.11. *Birger Mörner*] greve Birger Mörner hade 1887 utgivit sitt förstlingsarbete, en enaktare »Juda«. Strindberg hade skrivit från Köpenhamn till honom och bett att få uppföra den på sin blivande försöksteater. Mörner hade gjort Strindbergs personliga bekantskap på eftervintern 1890 (se Birger Mörner: »Den Strindberg jag kände« 1924).

Br. 13. 303.1. *Ardagger via Amstetten*] Strindberg hade 2/5 1893 gift

sig med österrikiskan Frida Uhl och vistades, då han skrev brevet, hos sin hustrus morföräldrar i Dornach, postadress Ardagger, i Nieder-Österreich. Hans svärfar var hovrådet, redaktören för den officiösa »Wiener Zeitung« Friedrich Uhl. Hustruns morfar, dr Cornelius Reischl, hade egendom i Dornach (se Frida Strindberg: »Strindberg och hans andra hustru« I—II 1933—34). ¶ 303.8 f. *Antibarbarus*] tryckt på tyska 1894 i översättning av Bengt Lidforss från Strindbergs svenska ms. På svenska utkom skrften 1906, senare i Saml. skr. XXVII. Den innehöll betraktelser över grundämnenas transmutation. Strindberg förfäktade att ämnena kunde övergå i varandra och företrädde vad han kallade den »unitariska kemin«. Om den vetenskapliga kritiken av Strindbergs kemi se anm. till Saml. skr. XXVII s. 707 ff., B. Lidforss: »Strindberg som naturforskare« i »Fragment och miniatyrer« (1904) samt Hjalmar Öhrvall i B. Mörners »Den Strindberg jag känt« s. 183—190. Jf. vidare C. L. Schleich: »Strindbergerinnerungen« (1917); han menar (s. 17 f.), att utvecklingen i någon mån gav Strindberg rätt, då m:me Curie efter ett årtionde »gjorde Strindberg och världen glädjen att upptäcka radium, . . som spontant förvandlar sig över helium till bly«. ¶ 303.12. *detta bref*] om innehållet av Haeckels brev berättar Strindberg i brev till Birger Mörner 31/5 1894: »Just nu brev från Haeckel, däri han förklarar att han efter läsningen av *Antibarbarus* ej funnit ett spår förryckthet utan att en hans avlidne vän (kemiker) i livet förfäktat samma idéer« (Mörner: »Den Strindberg jag känt« s. 97). ¶ 303.26. *Jag är ingen dilettant i kemi*] Strindberg berättar om sina kemiska experiment som pojke i kap. 5 av »Tjänstekvinnans son« (Saml. skr. XVIII 96 f.) och som student i »Jäsningstiden« kap. 3 (ibid. s. 291 f.).

Br. 15. 304.21 f. *Häckels Brev skal blive offentliggjort i »Politiken*] i sin rec. av »*Antibarbarus*« i Pol. 24/6 1894 kommer Brandes både in på Bengt Lidforss' karakteristik av Strindberg och citerar partier av Häckels brev.

Br. 16. 305.6. *Karl Ludwig Schleich*] framstående kirurg i Berlin; uppehöll vänskapliga förbindelser med Strindberg till hans död og har utgivit älskvärda och målande skildringar av sin samvaro med Strindberg i Berlin 1893 i »Strindbergerinnerungen« 1917 (sv. övers. »Hågkomster av Strindberg« s. å.). ¶ 305.14. *Boken om Strindberg*] »En bok om Strindberg« utgavs 1894 i Karlstad, red. av Gustaf Fröding. Birger Mörner hade tagit initiativet till detta arbete (se »Den Strindberg jag

känt»). I publikationen bidrogo bl. a. Holger Drachmann, Knut Hamsun, Georg Brandes, Arne Garborg och Gustaf Fröding. Bengt Lidforss skrev om »Strindberg som naturforskare« i »Nordisk Revy« 1895 (omtr. i »Fragment och miniatyrer« 1904). Strindberg hade umgåtts med Lidforss i Berlin 1893 (se Ad. Paul: »Strindbergminnen och brev« 1915). ¶ 305.18 f. *den kommer snart ut . . . i en fransk . . . tidskrift*] »Antibarbarus« offentliggjordes på franska som följetong under titeln »Hortus Merlini, lettres sur la chimie« i tidskriften »L'Hyperchimie« 1896—97. ¶ 306.14. *de två recensionerna*] den ena kritiken, undertecknad B. L. stod i »Dagens Nyheter« 13/4 1894 och var skriven av Bengt Lidforss; det är han som åsyftas med rivalen, och den dam som antydes är Dagny Juel, sedan gift med Stanislaus Przybyszewski (se Ad. Paul: »Strindbergminnen och brev« kap. 5). Hur Strindberg fått uppfattningen att artikeln var undertecknad »B. D.« är okänt. I alla händelser har Bengt Lidforss, som även eljest skrev i D. N. denna vår under signaturen B. L., icke haft någon avsikt att dölja sig. Artikeln ger ett objektivt referat av innehållet i Strindbergs skrift och slutar med detta avvisande omdöme: »Den skolade fackmannen kommer väl i de flesta fall endast att avfärda boken med en axelryckning och några ord om geni och vansinne, utan att fästa sig vid de uppslag, som en uppmärksam läsare torde kunna uppspåra. För den som sine ira et studio, men med psykologiskt intresse följt Strindbergs produktion under det senaste decenniet, bevisar Antibarbarus huvudsakligen en ting: att Strindberg varken är reformator eller filosof, utan blott och bart en diktare, och det av renaste vatten. Hos honom har fantasien stegrats till en sådan revolutionär våldsamt, att gränsen mellan faktum, hypotes och fantasifoster på vissa punkter plånats ut; ett tankefrö, som slumpens vindar drivit förbi en gång, kommer åter, slår rot i hans hjärna som sannolikhet och växer ut till en trossak, för vilken han vill leva och dö. Det går Strindberg, som det på sin tid gick författaren till »Die Elixire des Teufels«, vilken till sist själv blev besatt av de spöklika väsen, som han ursprungligen fullt medvetet låtit sin hjärna trola fram. I en sådan psykisk jordmån spira monstrositeter upp liksom svampar skjuta fram ur den lövtäckta jorden i höstetid. Men höstens svampar bevisa ju icke att det ej än en gång kan bli vår«. Den andra artikeln, undertecknad H. B., stod i »Aftonbladet« 28/4 1894. Författaren var docenten i mineralogi, senare professor Helge Bäckström, gift med en

syster till Dagny Juel. Den var skarpare och slutar med en insinuation om Strindbergs själstillstånd: »Man läser 'Antibarbarus' under en alltjämt växande missstämning. 78 sidor fulla av missförstånd, av oriktiga uppgifter och av förhastade slutsatser! Hade detta skrivits av den unge medikofilaren Strindberg, så skulle man skrattat hjärtligt åt de naiva misstagen. Men när man nu vet, att 'Antibarbarus' är det senaste verket av en person, som en gång prisats såsom en av vårt lands främste författare, så går det icke längre att le. En ytterst pinsam känsla kommer och kommer om igen. Vad skall man egentligen tro?«

Br. 18. 307.25. *den Danske kemikern*] Brandes hade vänt sig till den danske kemikern Emil Petersen, som i ett brev till Brandes 15/6 1894 avgav ett mycket avvisande utlåtande. Det börjar: »Idet jeg hermed tilbagesender Strindbergs Skrift 'Antibarbarus', kan jeg ikke nægte, at den Interesse, jeg paa Forhaand havde ventet vilde knytte sig for mig som Kemiker og Beundrer af Strindberg til Læsningen af Skriftet, ikke er bleven tilfredsstillet. Vel tvivlede jeg om, at det skulde være lykkedes S. at reformere den kemiske Videnskab; men jeg tænkte mig, at en saa genial Forf., der havde syslet med Kemi, muligen kunde glimtvis belyse nye Synspunkter, nye Veje, ad hvilke det kunde lønne sig at vandre. Naar imidlertid Skriftet staar for mig som et tarveligt Dilettantarbejde, er det ikke fordi Forf.s Meninger afviger fra dem, der hersker for Tiden i Kemien, men fordi han i Forsvaret for sine Anskuelser holder sig ganske paa Overfladen og ikke giver nogen virkelig Begrundelse«. Längre fram heter det: »For ikke at gøre S. den mindste Uret vil jeg nævne, at hans Sammenstilling af Ammoniak og Vand — som han rigtignok kommer til paa en højst mærkelig Maade — for saa vidt er berettiget, som det af nyere Undersøgelser (bl. a. særlig af danske Kemikeres) synes at fremgaa, at disse to Stoffer kunne erstatte hinanden i mange Forbindelser«. Brevet offentliggjordes av Brandes i brevväxlingen mellan honom och Strindberg i »Tilskueren« 1916 (omtr. i Brandes: »Kulturbilleder« 29—31).

Br. 19. 309.7 f. *För fyra år sen . . söktes jag i Lund af en ung man*] Birger Mörner hade på hösten 1890 sammanfört Bengt Lidforss med Strindberg i Lund. Om utvecklingen av deras bekantskap och om Strindbergs boken se Mörner: »Den Strindberg jag känt« s. 35 f. ¶ 309.24. *en Norsk målare*] Edvard Munch (se Ad. Paul: »Strindbergminnen och brev« s. 98 f.). ¶ 310.5. *en Polack*] Stanislaw Przybyszewski, gift med Dagny

Juel. ¶ 310.20. *en detalj i brevet*] Lidforss' artikel i »Dagens Nyheter« var försedd med detta motto: 'Themistocles noctu ambulabat quia somnum capere non posset', hämtad ur Ciceros »Tusculanae disputationes« IV, 19,44. ¶ 311.12. *Vexternas nervsystem*] Strindbergs tankar härom ingå i »Sylva sylvarum«, på franska 1896, och i »Jardin des Plantes«, den svenska upplagan av »Sylva sylvarum« 1896 (kap. »Var äro växternas nerver?«), i Saml. skr. XXVII. ¶ 311.17 f. *Fru Marholms blödsinniga artikel i Strindbergsboken*] »August Strindberg«, ursprungligen tryckt i »Nord und Süd« juli 1893.

Br. 20. 312.6. *François Jollivet-Castelot*] de här nämnda arbetena nämner Strindberg samtidigt i brev till Birger Mörner och ber honom rekommendera dem för fysiologen Hjalmar Öhrvall, Mörners morbroder; Jollivet-Castelot var redaktör för »l'Hyperchimie« och har 1912 utgivit »Bréviaire alchimique. Lettres d'August Strindberg à Jollivet-Castelot«.

Br. 21. 312.16. *Hvad skall detta betyda?*] i Pol. 23/7 1894 stod med petit en anonym naturvetenskaplig artikel, »En Støvring omkring Jorden«, där det heter: »Nordenskiöld udtaler ikke direkte, at han anser Støvringen for identisk med Zodiakallyset, men han henviser dog udtrykkelig til de Oplysninger, som de sidste Aars videnskabelige Forskninger har bragt angaaende Zodiakallyset og fremhæver, at bl. A. disse Oplysninger kraftig støtter Hypotesen om Eksistensen af en saadan Støvring«. Artikelförfattaren nämner också Jones' teori.

Br. 23. 313.28. *På genomresa*] om det besök hos Strindberg Brandes denna afton gjorde berättar han ovan s. 181 i brev till Geijerstam. Brandes har utförligt skildrat sitt sammanträffande med Strindberg denna kväll i en av de artiklar han offentliggjorde i Pol. i maj 1912 med anledning av Strindbergs död 14/5 och som sedan omtryckts i »Fugleperspektiv« (1913).

